

ΧΡ. ΤΣΟΛΑΚΗ

νεοελληνική γραμματική

τῆς ε' καί στ' δημοτικοῦ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ ΑΘΗΝΑ 1978

Του λαμπροῦ φιλόλογου καὶ ἀγωνιστῆ
Ἀλέξου Δικαρά. Ὁραδί.

Ἰρίδης Τσοφάκης

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ
ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

ΤΗΣ Ε' ΚΑΙ ΣΤ'
ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

Θεσσαλονίκη, Καλοκαίρι '78

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Το βιβλίο αυτό είναι
της Δ. Α. Α. Α. Α. Α.

Το βιβλίο αυτό είναι

NEOΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

ΤΗΣ Ε. ΚΑΙ ΣΤ.
ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

Εκδόσεις Κρητικής

ΧΡ. ΤΣΟΛΑΚΗ

ΓΕΝΙΚΑ ΓΙΑ ΤΟ ΛΟΓΟ

179

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

ΤΗΣ Ε' ΚΑΙ ΣΤ'
ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙ ΙΣΤΟΡΙΑΣ
ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΑΛΕΞΗ ΔΗΜΑΡΑ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑ 1978

XP TZOAAKH

NEOELLINIKH GRAMMATIKH

THE E. KAI ZT.
ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΔΕΛΦΙΝ ΔΗΜΑΡΧ

ΕΡΕΤΑΣΤΗΡΙ ΙΣΤΟΡΙΑΣ
ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΑΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑ 1978

ΓΕΝΙΚΑ ΓΙΑ ΤΟ ΛΟΓΟ

1

Η ΠΡΟΤΑΣΗ

- *Τί υπέροχος ζωγραφικός πίνακας! Τέτοιο πορτραίτο του Σολωμού δέν έχω ξαναदेϊ. Ποιός τό ζωγράφισε;*
- *Είμαι έργο τής αδελφής μου. Έχει τελειώσει τή Σχολή Καλών Τεχνών.*
- *Φώτισέ το μ' έκεινή τή λάμπα· θέλω νά τό δω στίς λεπτομέρειές του. Μήν τό μετακινείς, σέ παρακαλώ... "Α! μά αυτό είναι άριστούργημα!*
- *Είμαι ένα άληθινό έργο τέχνης. Όλοι αυτό λένε.*

⊙ Τί είναι πρόταση

Δυό άνθρωποι συζητούν γιά ένα πορτραίτο. 'Η συζήτηση γίνεται μέ σύντομα κομμάτια του λόγου· τό καθένα από αυτά άποτελείται από λέξεις βαλμένες πλάι πλάι έτσι, ώστε νά δίνουν ένα άπλό νόημα :

- *Τί υπέροχο πορτραίτο!*
- *Τέτοιο πορτραίτο του Σολωμού, δέν έχω ξαναदेϊ.*
- *Ποιός τό ζωγράφισε;*

Τά κομμάτια αυτά του λόγου λέγονται **προτάσεις**.

Πρόταση λοιπόν είναι ένα σύντομο κομμάτι του λόγου μέ άπλό νόημα.

ΤΑ ΕΙΔΗ ΤΩΝ ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ

Α

Στόν παραπάνω διάλογο :

1	'Υπάρχουν προτάσεις μέ τίς όποίεσ έκείνος πού μιλάει δί-
νει μιά πληροφορία ή κρίνει
κάτι.	→ • <i>Είμαι έργο τής αδερφής
μου.</i>
→ • <i>Είμαι άληθινό έργο τέ-
χνης.</i>
Οί προτάσεις αυτές λέγονται προτάσεις κρίσης.		
2	'Υπάρχουν προτάσεις μέ τίς
όποίεσ έκείνος πού μιλάει έκ-
φράζει μιά έπιθυμία.	→ • <i>Φώτισέ το μ' εκείνη τή
λάμπα.</i>
→ • <i>Μήν τό μετακινείς.</i>
Οί προτάσεις αυτές λέγονται προτάσεις έπιθυμίας.		
3	'Υπάρχουν προτάσεις μέ τίς
όποίεσ έκείνος πού μιλάει έκ-
φράζει μιά έρώτηση.	→ • <i>Ποιός τό ζωγράφισε ;</i>
Οί προτάσεις αυτές λέγονται έρωτηματικές προτάσεις.		
4	'Υπάρχουν προτάσεις μέ τίς
όποίεσ έκείνος πού μιλάει έκ-
φράζει θαυμασμό.	→ • <i>Τί υπέροχος ζωγραφικός
πίνακας !</i>
Οί προτάσεις αυτές λέγονται έπιφωνηματικές προτάσεις.		

B

Στόν παραπάνω διάλογο οί προτάσεις :

1	• Τέτοιο πορτραίτο του Σολωμού δέν έχω ξαναδεῖ • Μήν τό μετακινεῖς	<p>ἔχουν ἄρνηση (δέν, μήν)
καί γι' αὐτό λέγονται ἀρνητικές προτάσεις</p>
2	• Εἶναι ἔργο τῆς ἀδερφῆς μου • Εἶναι ἀληθινό ἔργο τέχνης	δέν ἔχουν ἄρνηση καί γι' αὐτό λέγονται καταφατικές προτάσεις.

Ἐπομένως :

1. "Όταν μία πρόταση ἔχει ἄρνηση λέγεται **ἀρνητική πρόταση**.
2. "Όταν μία πρόταση δέν ἔχει ἄρνηση λέγεται **καταφατική πρόταση**.

Ἀσκήσεις

▲ 1 Νά βρεῖς τό εἶδος τῶν προτάσεων πού ἀκολουθοῦν:

- α. Τό φεγγάρι κοίταζε τόν κήπο. Τόν κοίταζε ὥρα πολλή.
— Τί ὁμορφος πού εἶναι! μουρμούρισε γεμάτο θαυμασμό.
- β. Ὁ Θεός ρωτοῦσε, οἱ ἄγγελοι ἀπαντοῦσαν.
— Ἀνοίξτε τή σελίδα τῆς προόδου. Πῶς πάνε οἱ ἄνθρωποι;
— Πολύ καλά, ἀποκρίθηκε ὁ μέγας Ἄγγελος. Ξαναπῆγαν στό φεγγάρι καί φωτογράφισαν καί τήν Ἀφροδίτη.
Ὁ Θεός κούνησε τό κεφάλι του.
— Ἀπό ἀγάπη, ἀπό ὁμόνοια, ἀπό συμπόνια πῶς πάνε; Οἱ ἄγγελοι κόμπιασαν.

Ἀγγελική Βαρελά

- γ. Τό γατάκι μας δέν εἶναι τέλεια εὐτυχισμένο! Κάτι τοῦ λείπει.

Γρ. Ξενόπουλος

▲ 2 Νά σχηματίζεις μιά πρόταση από τό κάθε είδος.

- Παράδειγμα: 'Ο άνθρωπος ξεκίνησε γιά τ' άστέρια (πρόταση κρίσης).

Γ

Κύριες καί

δευτερεύουσες

προτάσεις

- α *Χτέζ βράδυ δέν κοιμήθηκαν καθόλου τά παιδιά.*
- β *Σήμερα νυστάζω.*
- γ ... + *γιά νά μήν κρυώνει.*
- δ ... + *γιατί ήταν παλικάρι.*
- ε *"Αν δέ στοιχειώσετε άνθρωπο + ...*
- στ *"Όταν γαληνέψουν οί θάλασσες + ...*

- Οί προτάσεις α καί β έχουν ολοκληρωμένο νόημα καί γι' αυτό μπορούν νά σταθούν μόνες στό λόγο. Οί προτάσεις αυτές λέγονται **κύριες προτάσεις**.
- Οί προτάσεις γ, δ, ε, στ δέν έχουν ολοκληρωμένο νόημα καί γι' αυτό δέν μπορούν νά σταθούν μόνες στό λόγο. Οί προτάσεις αυτές λέγονται **δευτερεύουσες προτάσεις**.

Μιά δευτερεύουσα πρόταση, γιά νά σταθεί μέσα στό λόγο, έχει ανάγκη από μιά κύρια πρόταση. Έτσι, καθεμιά από τίς προηγούμενες δευτερεύουσες προτάσεις γ, δ, ε, στ αν συνδεθεί μέ μιά κύρια πρόταση, δίνει μαζί της ένα ολοκληρωμένο νόημα καί στέκεται κοντά της μέσα στό λόγο :

- γ

<u>Φορούσε ένα μαντίλι στό λαιμό.</u>	<u>γιά νά μήν κρυώνει</u>
↓	↓
κύρια πρόταση	+ δευτερεύουσα πρόταση
- δ

<u>"Όλοι τόν αγαπούσαν τόν καπετάνιο.</u>	<u>γιατί ήταν παλικάρι</u>
↓	↓
κύρια πρόταση	+ δευτερεύουσα πρόταση

- ε Ἄν δέ στοιχειώσετε ἄνθρωπο, γιοφύρι δέ στεριώνει
↓ ↓
δευτερεύουσα πρόταση + κύρια πρόταση
- στ Ὅταν γαληνέψουν οἱ θάλασσες, θά φύγουν τὰ καράβια
↓ ↓
δευτερεύουσα πρόταση + κύρια πρόταση

Ἀσκήσεις

- Όταν φτάσαμε στην εκκλησιά, δέ βλέπαμε πιά τή θάλασσα. Μιά βαριά καταχνιά τήν είχε σκεπάσει. Τήν ἀκούγαμε μόνο νά μουγκρίζει ἀπό κάτω.
- Έγραψε στή μητέρα μου ὅτι θά ᾿ρχόταν γιά τό Πάσχα.
- Κάναμε Πάσχα μαζί, ὅπως τό ᾿χε πει ἡ μητέρα.
- Δέν ξέρω πόσες ὥρες μείναμε ἐκεῖ.

Αϊμιλία Πετράκη

2. Να βάλεις τις προτάσεις που λείπουν, ώστε οι φράσεις γὰ δίνουν νόημα :

α/ νά ανοιχτῶ στό πέλαγος

β/ ὅτι θά γυρίσει

γ/ ὅπως τὰ περίμενε

δ/ Φαντάζεσαι πόσο όταν ότι

ε / Ἦρθα, ἐπειδὴ

στ/ Τόν ἐπισκεπτόμενον τακτικά, ἂν καί

Οί προτάσεις	Ἀποτελοῦνται ἀπό
• α <u>Ὁ Πέτρος</u> παρακολουθεῖ <u>προσεκτικά</u>	Ὁ + Πέτρος / παρακολουθεῖ + προσεκτικά
• β <u>Ὁ συμμαθητής μου</u> <u>ὁ Πέτρος</u> <u>εἶναι προσεκτικός</u>	Ὁ συμμαθητής μου + ὁ Πέτρος / εἶναι + προσεκτικός
• γ <u>Ἡ Ἑλένη</u> τραγουδάει <u>μελωδικά</u>	Ἡ + Ἑλένη / τραγουδάει + μελωδικά
• δ <u>Ἡ φίλη μου</u> <u>ἡ Ἑλένη</u> <u>τραγουδάει ὁμορφα</u>	Ἡ φίλη μου + ἡ Ἑλένη / τραγουδάει + ὁμορφα

Στά παραδείγματα παρατηροῦμε ὅτι μέσα στήν ἴδια πρόταση μερικές λέξεις δένονται μεταξύ τους περισσότερο ἀπό ὅ,τι μέ ἄλλες λέξεις. Ἔτσι ἀποτελοῦν ἰδιαιτέρες ὁμάδες οἱ ὁποῖες ὀνομάζονται **σύνολα λέξεων**.

Α.— ΑΠΛΗ ΠΡΟΤΑΣΗ

Ὄνοματικό σύνολο καί ρηματικό σύνολο (Ὑποκείμενο καί Κατηγορήμα)

Ἡ πρόταση → ↓	Ἀποτελεῖται ἀπό	
	Ὄνοματικό σύνολο	Ρηματικό σύνολο
α. <u>Ὁ Μιαούλης</u> ἦταν ναύαρχος	Ὁ <u>Μιαούλης</u>	ἦταν <u>ναύαρχος</u>
β. <u>Οἱ ἀγῶνες</u> δέν τελείωσαν	<u>Οἱ ἀγῶνες</u>	δέν <u>τελείωσαν</u>
γ. <u>Ὁ ἥλιος</u> εἶναι λαμπρός	Ὁ <u>ἥλιος</u>	εἶναι <u>λαμπρός</u>

Στά παραπάνω παραδείγματα κάθε πρόταση ἀποτελεῖται ἀπό δύο σύνολα :

1. 'Από τό ονοματικό σύνολο : 'Ο Μιαούλης, οί ἀγῶνες, ὁ ἥλιος
2. 'Από τό ρηματικό σύνολο : ἦταν ναύαρχος, δέν τελείωσαν, εἶναι λαμπρός

Τό ονοματικό σύνολο πού φανερώνει γιά ποιόν γίνεται λόγος στήν πρόταση λέγεται ὑποκείμενο .	→ 'Ο Μιαούλης Οἱ ἀγῶνες 'Ο ἥλιος
Τό ρηματικό σύνολο φανερώνει ἐκεῖνο πού λέμε στήν πρόταση γιά τό ὑποκείμενο καί λέγεται κατηγορήμα .	→ ἦταν ναύαρχος δέν τελείωσαν εἶναι λαμπρός

Τό ὑποκείμενο καί τό κατηγορήμα εἶναι οἱ **κύριοι ὅροι** μιᾶς πρότασης.

Ἡ πρόταση πού ἀποτελεῖται μόνο ἀπό τό ὑποκείμενο καί τό κατηγορήμα λέγεται **ἀπλή πρόταση**.

Τό κατηγορήμα
μπορεῖ νά ἀπο-
τελεῖται

→ μόνο ἀπό ἓνα ρῆμα : μονολεκτικό κατηγορήμα :
τελείωσαν

→ ἀπό τό ρῆμα εἶμαι καί ἀπό ἓνα ὄνομα : περι-
φραστικό κατηγορήμα : ἦταν ναύαρχος, εἶναι
λαμπρός.

Στό περιφραστικό κατηγορήμα :

1. Τό ὄνομα λέγεται κατηγορούμενο καί ἀποδίδει στό ὑποκείμενο μιά ιδιότητα. → ναύαρχος
→ λαμπρός
2. Τό ρῆμα εἶμαι λέγεται **συνδετικό**, γιατί συνδέει τό ὑποκείμενο μέ τό κατηγορού-
μενο. → ἦταν
→ εἶναι

- ▲ 1α/ Νά χωρίσεις τά ονοματικά καί τά ρηματικά σύνολα :

- Τό αρνάκι τρόμαξε πολύ.
- Μιά πεταλούδα πέταξε μακριά.
- Ὁ αἰτός δέν ξαναγύρισε.
- Τό φεγγάρι ἦταν ὁλοσπρόγγυλο.

β/ Σέ κάθε πρόταση νά βρείς τό ὑποκείμενο, τό κατηγο-
ρημα καί τό κατηγορούμενο, ἂν ὑπάρχει.

- ▲ 2 Νά συμπληρώσεις τήν κάθε πρόταση μέ τό σύνολο πού τῆς λείπει :

- Τό αεροπλάνο →
- Ὁ ἀστρωναύτης →
- Ὁ πλοίαρχος →
- Ὁ γιατρός →
- βυθίστηκε.
- ἔφυγε.
- εἶναι βαθύ.
- δέν ἀκούεται.

- Παράδειγμα: Τό αεροπλάνο απογειώθηκε όμαλά.

3

B.—ΣΥΝΘΕΤΗ ΠΡΟΤΑΣΗ

- α Ὁ Μιλτιάδης καὶ ὁ Θεμιστοκλῆς ἦταν στρατηγοί
- β Ἀέρας, γῆ, νερό, φωτιά θά ξαναγίνω

Όταν μία πρόταση έχει περισσότερα από ένα υποκείμενα (π. α)
ή κατηγορούμενα (π. β) λέγεται **σύνθετη πρόταση**.

Γ.— ΕΠΑΥΞΗΜΕΝΗ ΠΡΟΤΑΣΗ

- . α Ὁ ἥλιος λάμπει
- . β Τά παιδιά παίζουν
- . α₁ Ὁ ἥλιος λάμπει στά βουνά καί στούς κάμπους
- . β₁ Τά παιδιά παίζουν ξένοιαστα στήν ἀκρογιαλιά
- . Οἱ προτάσεις α καί β λέγονται ἀπλές προτάσεις, γιατί ἔχουν μόνο τούς κύριους ὅρους.
- . Οἱ προτάσεις α₁ καί β₁ ἔγιναν ἀφοῦ προσθέσαμε στούς κύριους ὅρους τῶν ἀπλῶν προτάσεων κάποιους προσδιορισμούς, δηλαδή κάποια συμπληρώματα :
Ὁ ἥλιος λάμπει + στά βουνά καί στούς κάμπους
Τά παιδιά παίζουν + ξένοιαστα στήν ἀκρογιαλιά
- . Μιά πρόταση μέ προσδιορισμούς ὀνομάζεται **ἐπαυξημένη πρόταση**.

Δ.— ΕΛΛΕΙΠΤΙΚΗ ΠΡΟΤΑΣΗ

- . α Πήγαινε (ἐνν. ἐσύ)
- . β Χρόνια πολλά (ἐνν. νά ζήσεις)
- . γ Τά βουνά εἶναι δασωμένα, οἱ κάμποι δέν εἶναι (ἐνν. δασωμένοι)
- . Ἡ πρόταση ἀπό τήν ὁποία παραλείπονται κύριοι ὅροι λέγεται **ἐλλειπτική πρόταση** (π. α, β, γ).

Ἀσκήσεις

- ▲ 1 Νά βρεῖς τίς σύνθετες, τίς ἐπαυξημένες καί τίς ἐλλειπτικές προτάσεις :
- . Ὁ λύκος καί ἡ ἀλεπού ἔγιναν φίλοι.
 - . Σαρανταπέντε μάστοροι κι ἐξήντα μαθητάδες γιοφύρι ἐθεμέλιωναν στής Ἄρτας τό ποτάμι.
 - . Τόν κλαίει ἡ νύχτα κι ἡ αὐγή, τ' ἄστρο καί τό φεγγάρι.

- Ὁ φίλος μου ἦταν τίμιος καί εἰλικρινής.
- Πότε θά φύγετε; — Αὔριο.
- Ὁ Κώστας κι ὁ Πέτρος εἶναι φίλοι; — Εἶναι.
- Τό ἀεροπλάνο κατέβηκε χαμηλά.
- Τό ἀεροπλάνο χάθηκε μέσα στά σύννεφα.
- Ὁ Ὅρφεας ἦταν γλυκός τραγουδιστής.
- Ὁ Ὀλυμπος, τό ψηλό βουνό, στεκόταν περήφανο ἀντίκρυ μας.

▲ 2 Μέ τίς ἀπλές προτάσεις πού σοῦ δίνονται νά σχηματίσεις ἐπαναληπτικές ἢ σύνθετες προτάσεις, ὅπως στό παράδειγμα :

- Τό ρόδο εἶναι λουλούδι. (ἀπλή)
- Τό ρόδο εἶναι λουλούδι ὥραϊο. (ἐπαναληπτική)
- Ὁ Ἄι - Βασίλης γυρίζει. (ἀπλή)
- Ὁ Ἄι - Βασίλης γυρίζει ἀπό χωριό σέ χωριό. (ἐπαναληπτική)
- Ὁ Ἄι - Βασίλης τή νύχτα τῆς Πρωτοχρονιάς γυρίζει ἀπό χωριό σέ χωριό καί ἀπό πόλη σέ πόλη. (ἐπαναληπτική)
- Ὁ Ἀπόλλωνας ἦταν θεός. (ἀπλή)
- Ὁ Ἀπόλλωνας καί ἡ Ἀθηνᾶ ἦταν θεοί. (σύνθετη)
- Τά παιδιά ἔπαιζαν →
- Ὁ κήπος ἦταν πελώριος →
- Τά πουλιά φτερούγιζαν →
- Τό αὐτοκίνητο σταμάτησε →
- Ἡ ὥρα πέρασε →

ΠΕΡΙΟΔΟΣ, ΗΜΙΠΕΡΙΟΔΟΣ, ΠΡΟΤΑΣΗ

Πέτρωσε εὐθύς τὸ χαμόγελο στὰ χεῖλη του· σοβαρεύτηκε τὸ πρόσωπό του. Γύρισε καὶ μέ κοιτάζε ἀφαιρεμένα, σάν νά ἔλειπε ὁ νοῦς ἀπὸ τὸ κεφάλι του.

Ἀ. Καρκαβίτσα

Ὁ λόγος χωρίζεται σέ περιόδους, ἡμιπερίόδους καὶ προτάσεις.

- ⊙ **Περίοδος** λέγεται λόγος ὁλοκληρωμένος πού ἀρχίζει καὶ τελειώνει μέ τελεία.

Ἡ περίοδος ἀποτελεῖται ἀπὸ μία ἢ περισσότερες προτάσεις.

- ⊙ **Ἡμιπερίοδος** λέγεται μέρος μιᾶς περιόδου πού ἔχει δικό του νόημα καὶ πού βρίσκεται ἀνάμεσα σέ τελεία καὶ ἄνω τελεία ἢ ἀνάμεσα σέ δύο ἄνω τελείες.

Ἡ ἡμιπερίοδος ἀποτελεῖται ἀπὸ μία ἢ περισσότερες προτάσεις.

Ἡ διαίρεση τοῦ κειμένου μας

{ <i>Πέτρωσε εὐθύς τὸ χαμόγελο στὰ χεῖλη του.</i> <i>σοβαρεύτηκε τὸ πρόσωπό του.</i>	→ 1η ἡμιπερίοδος (Μία πρόταση)	} 1η περίοδος
	→ 2η ἡμιπερίοδος (Μία πρόταση)	
{ <i>Γύρισε</i> <i>καὶ μέ κοιτάζε ἀφαιρεμένα,</i> <i>σάν νά ἔλειπε ὁ νοῦς ἀπὸ τὸ κεφάλι του.</i>	→ 1η πρόταση	} 2η περίοδος
	→ 2η πρόταση	
	→ 3η πρόταση	

Ὅπως βλέπουμε στὸν πίνακα τὸ κείμενό μας διαιρεῖται σέ δύο περιόδους :

ἡ **πρώτη περίοδος** ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο ἡμιπερίόδους· ἡ κάθε ἡμιπερίοδος ἀποτελεῖται ἀπὸ μία πρόταση.

ἡ **δεύτερη περίοδος** ἀποτελεῖται ἀπὸ τρεῖς προτάσεις.

▲ Νά χωρίσεις τό παρακάτω κείμενο σέ περιόδους, ήμιπερί-
δους καί προτάσεις :

- Μερικοί λοτόμοι ἔσκιζαν ἕνα πεῦκο· καί τό ἔσκιζαν εὐ-
κολα μέ σφήνες πού ἔφτιασαν ἀπό τό ξύλο του. Καί εἶπε
τό πεῦκο· «δέν παραπονιέμαι τόσο μέ τό πελέκι πού μ’
ἔκοψε, ὅσο μέ τίς σφήνες πού γεννήθηκαν ἀπό μένα».

Αἰσώπου μῦθοι μετάφρ. Θρ. Σταύρου

ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ

ΟΙ ΦΘΟΓΓΟΙ

ΚΑΙ ΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

5

ΦΘΟΓΓΟΙ ΚΑΙ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

Μπροστά σ' ένα μεγάλο πρόβλημα

Ἡ γρήγορη ἀνάπτυξη τῶν πόλεων καὶ τῶν βιομηχανιῶν φορτῶνει ὅλο καὶ περισσότερο τὸν ἀέρα μὲ καυσαέρια ποὺ εἶναι δηλητήρια. Ἀντίθετα, τὸ πράσινο ποὺ ἀνανεώνει τὸν ἀέρα, ὅχι μόνο δὲν αὐξάνεται, ἀλλὰ πολλές φορές καταστρέφεται ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους ἀπερίσκεπτα. Ἄν δέ φροντίσουν οἱ ἄνθρωποι, ὥστε αὐτὸ νὰ μὴ συνεχιστεῖ, θὰ βρεθοῦν μπροστὰ σ' ἓνα μεγάλο πρόβλημα.

Φυσικὴ καὶ Χημεία Ε' Δημοτικοῦ

Οἱ φθόγγοι

- Ὁ λόγος, ὅπως μάθαμε, γίνεται ἀπὸ προτάσεις →
1. Ἄν δέ φροντίσουν οἱ ἄνθρωποι,
2. ὥστε αὐτὸ νὰ μὴ συνεχιστεῖ,
3. θὰ βρεθοῦν μπροστὰ σ' ἓνα μεγάλο πρόβλημα.
- εἶναι τρεῖς προτάσεις
- Οἱ προτάσεις γίνονται ἀπὸ λέξεις
ἄνθρωποι, νά, μεγάλο
- εἶναι λέξεις

- Οί λέξεις γίνονται από φωνές. Αυτό τό καταλαβαίνουμε όταν προφέρουμε τίς λέξεις· βγάζουμε τότε φωνές :
- * Γιά τή λέξη *αν* βγάζουμε δύο φωνές → α, ν
- * Γιά τή λέξη *μεγάλο* βγάζουμε έξι φωνές → μ, ε, γ, α, λ, ο

Τίς φωνές από τίς όποίεσ γίνονται οί λέξεις τίς όνομάζουμε **φθόγγους**.

- 'Η γλώσσα μας έχει 25 φθόγγους →

α, ε, ι, ο, ου, β, γ, δ,
ζ, θ, κ, λ, μ, ν, π, ρ, σ,
τ, φ, χ, μπ, ντ, γκ, τσ, τζ

Τά γράμματα

- Τούς φθόγγους τούς παριστάνουμε μέ γραπτά σημάδια. Τά γραπτά αυτά σημάδια τά λέμε **γράμματα**.
- Τούς φθόγγους πού προφέρουμε, όταν λέμε τή λέξη *μεγάλο*, τούς παριστάνουμε μέ τά γράμματα μ, ε, γ, α, λ, ο.

○ Τά γράμματα τής έλληνικής γλώσσας είναι 24 :

Μικρά	ΚΕΦΑΛΑΙΑ	Όνομασία	Μικρά	ΚΕΦΑΛΑΙΑ	Όνομασία
α	Α	ἄλφα	ν	Ν	νί
β	Β	βῆτα	ξ	Ξ	ξί
γ	Γ	γάμα	ο	Ο	ὀμικρο
δ	Δ	δέλτα	π	Π	πί
ε	Ε	ἔψιλο	ρ	Ρ	ρό
ζ	Ζ	ζῆτα	σ	Σ	σίγμα
η	Η	ῆτα	τ	Τ	ταῦ
θ	Θ	θῆτα	υ	Υ	ῦψιλο
ι	Ι	γιῶτα	φ	Φ	φί
κ	Κ	κάπα	χ	Χ	χί
λ	Λ	λάμδα	ψ	Ψ	ψί
μ	Μ	μί	ω	Ω	ὠμέγα

Όλα μαζί κάνουν τό **ἀλφάβητο** τῆς **ἐλληνικῆς γλώσσας** καί γράφονται μέ μία καθιερωμένη σειρά πού λέγεται **ἀλφabetική σειρά**. εἶναι ἡ σειρά πού δείχνει ὁ πίνακας.

Ἀσκήσεις

- Χτές βράδυ δέν κοιμήθηκαν καθόλου τά παιδιά.
Εἶχαν κλείσει ἕνα σωρό τζιτζίκια στό κουτί τῶν μολυβίων.
- ▲ 1. α) Πόσες προτάσεις ἔχει αὐτό τό κείμενο;
β) Κάθε πρόταση ἀπό πόσες λέξεις ἔγινε;
γ) Ἀπό ποιούς φθόγγους ἔγινε ἡ λέξη *τζιτζίκια*; Μέ ποιά γράμματα ἀποδίδουμε τόν κάθε φθόγγο τῆς ;
- ▲ 2. Σχημάτισε τρεῖς προτάσεις· ἡ καθεμιά τους φρόντισε νά ἔχει τρεῖς τουλάχιστον λέξεις τοῦ κειμένου.
- Παράδειγμα: Χτές βράδυ τό παιδί μου κοιμήθηκε στίς ὀχτώ.

6

ΦΩΝΗΕΝΤΑ ΚΑΙ ΣΥΜΦΩΝΑ

Ἐκεῖνο τό χειμωνιάτικο βράδυ ἔκανε πολύ δυνατό κρύο. Ὁ παγωμένος ἀέρας φουσουσε ἀσταμάτητα καί τό ἐλάφι εἶχε χάσει τό κέφι του.

⊙ Ἡ λέξη *ἐλάφι* σχηματίζεται ἀπό τούς φθόγγους *ε, λ, α, φ, ι*

* Ἀπό αὐτούς οἱ φθόγγοι *ε, α, ι*μποροῦν νά σχηματίσουν μόνοι τους συλλαβή → *ἐ - λά - φι, ἄ - ἐ - ρας*

Οἱ φθόγγοι πού μποροῦν νά σχηματίσουν μόνοι τους συλλαβή ὀνομάζονται **φωνήεντα**.

Διπλά γράμματα

Τό ξ καί τό ψ
τά όνομάζουμε
διπλά γράμματα,
γιατί τό καθένα
παριστάνει δυό
φθόγγους:

ξένος, ἄξιος	ξ=κ+σ
ψωμί, ἄψητο	ψ=π+σ

▲ Ὅρθογραφία.

Τό **κσ** δέ γράφεται μέ **ξ** στίς λέξεις τίς σύνθετες
μέ τό **ἐκ**: ἐκστρατεύω.

— Ἀσκήσεις —

- ▲ Ἀπό τή γειτονιά μᾶς ἔδωσαν ἓνα γατάκι. Ἕνα χαριτωμένο
ἄσπρο γατάκι, θηλυκό — ἀλλά μέ πολύ μακριά ... μουστάκια —
ἐξυπνότατο καί ζωηρότατο. Μᾶς τρέλανε ὅλους τό διαβολάκι!

Γρ. Ξενόπουλος, Ἀπό τίς Ἀθηναϊκές ἐπιστολές

* Νά ἀναγνωρίσεις :

α) τά φωνήεντα καί τά σύμφωνα

β) τά βραχύχρονα, τά μακρόχρονα καί τά δίχρονα φωνή-
εντα

γ) τά ἀρχικά καί τά τελικά γράμματα κάθε λέξης.

ΔΙΨΗΦΑ

Στή στιγμή ἄνοιξε ἡ πόρτα καί τό πουλί μπήκε
στό σπίτι καί πέταξε στόν ὦμο τῆς Ἑλενίσας,
πού ξαφνιασθηκε μέ τόν ἀπρόσμενο ἐπισκέπτη.

* Στή λέξη ἄνοιξε τά γράμματα **ο** καί **ι** παριστάνουν τά δυό
μαζί τό φθόγγο (**ι**).

* Στή λέξη μπήκε τά γράμματα **μ** καί **π** παριστάνουν τά δυό
μαζί τό φθόγγο **μπ**.

- Δυό γράμματα μαζί που παριστάνουν ένα φθόγγο αποτε-
λοῦν ένα δίψηφο. Τά δίψηφα διακρίνονται σέ:

- * Α. Δίψηφα φωνή-
εντα, που εἶναι :
τό συ γιά τό φθόγγο ου	<i>πουλί</i>
τό αι γιά τό φθόγγο ε	<i>αἶθουσα</i>
τό ει γιά τό φθόγγο (ι)	<i>τρέχει</i>
τό οι γιά τό φθόγγο (ι)	<i>οἱ κάτοικοι</i>
τό υι γιά τό φθόγγο (ι)	<i>υἱοθετῶ</i>

- * Β. Δίψηφα σύμφω-
να, που εἶναι :
τό μπ :	<i>μπαμπάς, μπαρμποῦνι</i>
τό ντ :	<i>ντώνω, φίλντισι</i>
τό γκ :	<i>γκέμι, γκρεμίζω</i>
τό τσ :	<i>ἔτσι</i>
τό τζ :	<i>τζιτζίκι</i>

- * Τά δίψηφα φωνήεντα εἶναι μακρόχρονα : *ροῦχο, αἷμα*
- * Τό **αι** καί τό **οι** στό τέλος τῆς λέξης εἶναι βραχύχρονα : *εἶμαι, τοῖχοι.*

Ρινικά συμπλέγματα (μπ, ντ, γκ, γγ)

- *Λάμπει ὁ ἥλιος στά βουνά, στούς κάμπους τό φεγγάρι.*
- *Κάλλιο πέντε καί στό χέρι, παρά δέκα καί καρτέρι.*
- *Ἀπό ρόδο βγαίνει ἀγκάθι καί ἀπό ἀγκάθι βγαίνει ρόδο.*
- * Ἡ λέξη *λάμπει* προφέρεται σάν νά ὑπάρχει ἔμπρός ἀπό τό δίψηφο **μπ** ἕνα **μ** : *λάμ-μπει.*
- * Ἡ λέξη *πέντε* προφέρεται σάν νά ὑπάρχει ἔμπρός ἀπό τό δίψηφο **ντ** ἕνα **ν** : *πέν-ντε.*
- * Ἡ λέξη *ἀγκάθι* προφέρεται σάν νά ὑπάρχει ἔμπρός ἀπό τό δίψηφο **γκ** ἕνα **ν** : *ἀν-γκάθι.*
- * Ἡ λέξη *φεγγάρι* προφέρεται σάν νά ὑπάρχει ἔμπρός ἀπό τό **γγ** ἕνα **ν** : *φεν-γγάρι.*
- Στά παραδείγματα αὐτά δηλαδή βλέπουμε ὅτι τά **μπ, ντ, γκ, γγ** ἔχουν ρινική προφορά. Γι' αὐτό ὀνομάζονται **ρινικά συμπλέγματα.**

- ▲
- Κι οί άτσαλένιες πόρτες τρίζανε
τρίξιμο σάν νά βογγήξαν.....
 - Άμπέλι μου πλατύφυλλο καί κοντοκλαδεμένο...
 - Έχει άσημένιον άργαλειό καί φιλντισένιο χτένι
κι ένα κορμί άγγελικό πού κάθεται καί ύφαίνει
 - Γράμματα πάνε κι έρχονται στών μπέηδων τά σπίτια
- * 1. Νά ύπογραμμίσεις :
- α) τά δίψηφα φωνήεντα
 - β) τά δίψηφα σύμφωνα
 - γ) τά ρινικά συμπλέγματα.
- * 2. Σχημάτισε τρεῖς φράσεις πού ή καθεμιά τους νά έχει μιά τουλάχιστον λέξη μέ δίψηφο φωνήεν, μιά μέ δίψηφο σύμφωνο καί μιά μέ ρινικό σύμπλεγμα.

Σύμφωνα

Πίνακας τών συμφώνων

(Δείχνει πώς διαιροῦνται τά σύμφωνα)

1. Ἀνάλογα μέ τό μέ- ρος ὅπου σχηματί- ζονται στό στόμα	2. Ἀνάλογα μέ τό πόσο διαρκοῦν			
	Στιγμιαῖα		Ἐξακολουθητικά	
	3. Ἀνάλογα μέ τή φωνή πού ἔχουν			
	Ἀηχα	Ἠχηρά	Ἀηχα	Ἠχηρά
Χειλικά	π	μπ	φ	β (μ)
Ὀδοντικά	τ	ντ	θ	δ
Διπλοδοντικά (συριστικά)	τσ	τζ	σ	ζ
Λαρυγγικά	κ	γκ	χ	γ
Γλωσσικά (ύγρά)				(ν) λ, ρ
Ρινικά				μ, ν

- 'Από τόν πίνακα βλέπουμε ότι τά σύμφωνα διαιροῦνται :

- * 1. 'Ανάλογα μέ τό μέρος ὅπου σχηματίζονται στό στόμα σέ :

→ **χειλικά** : σχηματίζονται στά χείλη.
ὀδοντικά : σχηματίζονται στά δόντια.
διπλοδοντικά ἤ συριστικά : σχηματίζονται στά δόντια καί ἀφήνουν ἓνα σφύριγμα.
λαρυγγικά : σχηματίζονται στό λάρυγγα.
γλωσσικά : σχηματίζονται στή γλώσσα.
ρινικά : σχηματίζονται στή μύτη.

- * 2. 'Ανάλογα μέ τό πόσο διαρκοῦν σέ :

→ **στιγμιαῖα** : προφέρονται μιά στιγμή.
ἐξακολουθητικά : προφέρονται μέ φωνή πού διαρκεῖ.

- * 3. 'Ανάλογα μέ τή φωνή πού ἔχουν σέ :

→ **ἄηχα** : βγάζουν ἀδύνατο ἦχο
ἤχηρά : βγάζουν δυνατό ἦχο

⊙
 Προφορά τοῦ σ

Τό σ ἐμπρός ἀπό ἤχη-
 ρό, ἐκτός ἀπό τό λ, προφέρεται σάν ζ :

→ *σβούρα, σγουρός
 Σμύρνη, Ἰσραηλίτης
 ἀλλά προσλαμβάνω,
 Σλάβος*

⊙
 Προφορά τοῦ γ
 καί τῶν δύο γγ

Τό γ ἐμπρός ἀπό τό χ προφέρεται συχνά ν :
 Τά δύο γγ προφέρονται σέ μερικές λέξεις νγ :

→ *'Αγχίαλος, ἀγχόνη
 συγγραφέας, συγγνώμη*

⊙
 "Ομοια σύμφωνα

Σέ μερικές λέξεις γρά-
 φουμε δυό ὅμοια σύμ-
 φωνα πλάι πλάι. Τά
 σύμφωνα αὐτά προ-
 φέρονται σάν ἓνα καί
 εἶναι τά ἀκόλουθα :

ββ Σάββατο **κκ** κόκκινος
λλ πολλά **μμ** γραμμή
νν ἐννιά **ππ** παππούς
ρρ θάρρος **σσ** γλώσσα
ττ Ἀττική

- Μεσουρανίς ἢ ὀλόφεγγη ἢ Σελήνη
λαμποκοπᾷ κι ἀστράφτει πέρα ὥς πέρα·
τό φῶς της, μέσ στον ἔρημον αἰθέρα
τῆς νύχτας ὅλα τ' ἄστρα σβήνει.

1. Γρυπάρης

- * 1. Στίς λέξεις : ὀλόφεγγη, λαμποκοπᾷ, φῶς, αἰθέρα, πέρα,
μεσουρανίς ποιά σύμφωνα εἶναι ἤχηρά, ποιά ἄηχα, ποιά
στιγμιαῖα καί ποιά ἐξακολουθητικά;
- * 2. Πῶς προφέρεις τή λέξη σβήνει καί γιατί;

Οἱ δίφθογγοι

- Τά πουλιά κελαηδοῦσαν στίς ρεματιές.
- Ὁ αἰτός πέταξε ψηλά.
- Βόηθα με νά σέ βοηθῶ ν' ἀνεβοῦμε τόν γκρεμό.
- Τό ρόιδι ἄνοιξε στή μέση.
- Τό γυαλί ἔγινε κομμάτια.
- Ποιός θά τό ἔλεγε ὅτι τό θέατρο θά ἀδειαζε στή στιγμή.

- * Στίς λέξεις
κελαηδοῦσαν
αἰτός
βόηθα
ρόιδι
αη
αι
οη
οι
ὅταν προφέ-
ρουμε τά φω-
νήεντα :
ἀκούονται στο
χρόνο τῆς μιᾶς
συλλαβῆς δυό
φθόγγοι
- Δυό φωνήεντα πού προφέρονται ἔτσι, ὥστε νά ἀκούονται δυό
φθόγγοι στό χρόνο τῆς μιᾶς συλλαβῆς ἀποτελοῦν **δίφθογγο**.

* Στίς λέξεις	πουλιά γυαλί ἄδειαζε ποιός, ποιόι	ὅταν προφέ- ρουμε τά	ι υ ει οι	μέ τό ἀκόλουθο φω- νήεν (ἡ τό δίψηφο) ἀκούεται στό χρόνο τῆς μιᾶς συλλαβῆς ἕνας φθόγγος ἀνά- μεικτος καί ἀπό τά δυσό φωνήεντα.
---------------	--	-------------------------	------------------------------	--

- Αὐτοῦ τοῦ εἶδους τούς συνδυασμούς τοῦ **ι, υ, ει, οι**, μέ τό ἀκόλουθο φωνήεν τούς ὀνομάζουμε **καταχρηστικούς διφθόγγους**.

⊙

Οἱ συνδυασμοί **αυ, ευ**

*Οἱ ἄνθρωποι τοῦ Μικροῦ Χωριοῦ δουλεύουν
ἀπό τήν αὐγή ἴσαμε τό βράδυ. Αὐτοί δέν
ξέρουν τί εἶναι κούραση. Τήν εὐτυχία τή
βρίσκουν στήν ἐργασία.*

* Στίς λέξεις	αὐγή αὐτοί δουλεύουν εὐτυχία	τά φωνήεντα	α,υ α,υ ε,υ ε,υ	σηματίζουν τούς συνδυασμούς αυ, ευ οἱ ὅποιοι ἄλλοτε προφέρονται αβ, εβ καί ἄλλοτε αφ, εφ.
---------------	---	-------------	--	---

αβ, εβ	προφέρονται ὅταν ἀκολουθεῖ φω- νήεν ἢ ἡχηρό σύμφωνο :	→ ἀναπαύω, αὐριο δουλεύω, εὐλογία
αφ, εφ	προφέρονται ὅταν ἀκολουθεῖ ἄηχο σύμφωνο :	→ ναύτης, εὐχαριστῶ

Ἀσκήσεις

- Τό μαγεύουνε καί βγαίνει
τό θαλασσινό τριφύλλι.
Κι ὅποιος τό ἔβρει δέν πεθαίνει.
(...)

Μιά φορά στά χίλια χρόνια
κελαηδοῦν ἀλλιῶς τ' ἀηδόνια

Ο. Ἐλύτης

- * Σημείωσε : α) τοὺς διφθόγγους, β) τοὺς καταχρηστικούς διφθόγγους, γ) τοὺς συνδυασμούς (αυ, ευ).

ΛΕΞΕΙΣ ΚΑΙ ΣΥΛΛΑΒΕΣ

10

⊙ Οἱ λέξεις

- * Τίς λέξεις τίς γράφουμε χωριστά τή μία ἀπό τήν ἄλλη.

⊙ Ὁρθογραφία

- * Γράφονται μέ μία λέξη :
- Τά ἀριθμητικά ἀπό τό δεκατρία (13) ὡς τό δεκαεννέα (19).
 - Μερικές ἀντωνυμίες : καθένας, καθετί, ὁποιοσδήποτε κτλ.
 - Μερικά ἄκλιτα : ἀπαρχῆς, ἀπεναντίας κτλ.
 - Ἡ πρόθεση σέ μέ τή γενική καί τήν αἰτιατική τοῦ ἄρθρου :
στοῦ σπιτιοῦ μου τήν αὐλή, στόν οὐρανό της.

Τίς λέξεις πού γράφονται μέ μία λέξη θά τίς βρίσκεις στό Ἐπίμετρο, Πίν. 1.

— Ἀσκήσεις —

- * Σχημάτισε πέντε φράσεις χρησιμοποιώντας στήν καθεμία μία τουλάχιστον ἀπό τίς λέξεις τοῦ κύκλου.

διαμιᾶς
ἐξάλλου, ἐξαιτίας
ἐπιτέλους, ἐπικεφαλῆς,
καληνύχτα, ὁλωςδιόλου,
ὅπωςδήποτε
προπάντων, ὥστόσο
ὑπόψη

⊙ Οἱ συλλαβές

- Τ' ἀηδόνια δέ μέ ἄφηναν νά κλείσω μάτι.
- Ὁ οὐρανός σέ λίγο μαύρισε ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη.
- Αὔριο, αὔριο, αὔριο τό Πάσχα τοῦ Θεοῦ.
- Ἐλεύθερα ἐκεῖ τά πουλιά κελαηδοῦσαν ἀσταμάτητα μέρα καί νύχτα.

Ἐ - λεύ - θε - ρα

- * Κάθε λέξη χωρίζεται σέ μικρότερα τμήματα. Τό καθένα ἀπ' αὐτά ὀνομάζεται **συλλαβή**.

Μιά συλλαβή μπορεῖ νά ἔχει :

- ἓνα μόνο φωνῆεν
- ἓνα μόνο δίψηφο φωνῆεν
- ἓνα μόνο δίφθογγο
- ἓνα μόνο συνδυασμό αυ, ευ

ἐ - κεῖ
θε - οὔ

ἀη - δό - νια
αὔ - ρι - ο

ἢ μπορεῖ νά ἔχει ἓνα ἢ περισσότερα σύμφωνα μέ :

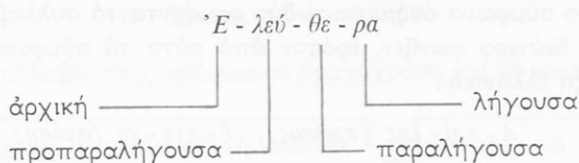
- ἓνα φωνῆεν
- ἓνα δίψηφο φωνῆεν
- ἓνα δίφθογγο
- ἓνα συνδυασμό αυ, ευ

μέ - ρα, ἄ - κρη
ἐ - κεῖ, κλεί - νω
κε - λαη - δοῦ - σαν
ἐ - λεύ - θε - ρα

- * Μιά λέξη ὀνομάζεται ἀπό τόν ἀριθμό τῶν συλλαβῶν :

- **μονοσύλλαβη**, ἂν ἔχει μιὰ συλλαβή
- **δισύλλαβη**, ἂν ἔχει δύο συλλαβές
- **τρισύλλαβη**, ἂν ἔχει τρεῖς συλλαβές
- **πολυσύλλαβη**, ἂν ἔχει περισσότερες ἀπό τρεῖς συλλαβές

τά
μά - τι
ἄ - φη - σαν
ἐ - λεύ - θε - ρα
ἄ - στα - μά - τη - τα

- Ἡ τελευταία συλλαβή τῆς λέξης λέγεται **λήγουσα** : ἔ - λεύ - θε - ρα
- Ἡ προτελευταία συλλαβή τῆς λέξης λέγεται **παραλήγουσα** : ἔ - λεύ - θε - ρα
- Ἡ πρὶν ἀπὸ τὴν παραλήγουσα συλλαβή λέγεται **προπαραλήγουσα** : ἔ - λεύ - θε - ρα
- Ἡ συλλαβή μέ τὴν ὁποία ἀρχίζει μιὰ λέξη λέγεται **ἀρχική** : ἔ - λεύ - θε - ρα

⊙ Συλλαβισμός

- Ξέρω μιὰ λεύκα πού πίνει νερό στὸν Κηφισσό. Στὴν καρδιά της τὸν Ἀπρίλη τραγουδεῖ ἓνα ἀηδόνι.
- Τό κυπαρίσσι ἔστεκε ἀντίκρυ κι ἡ λεύκα τό ρωτοῦσε : — "Ὡς πότε συλλογισμένο; Ὡραία πού εἶναι ἡ ζωή!
- Οἱ ἄνθρωποι, εἶπε ἡ ἄλεπού, ἔχουν τουφέκια καί κυνηγοῦν. Εἶναι πολὺ ἐνοχλητικό. Πρέπει κανεῖς νά προσέχει συνεχῶς.
- Ποτέ ἐχθρικό πόδι δέν πάτησε τό κάστρο τῆς Ὡριάς, εἶπε ἡ γιαγιά. Ἦταν παλικάρια ἐκεῖνοι πού τό προστάτευαν.

Συλλαβισμό ὀνομάζουμε τό χῶρισμα μιᾶς λέξης στίς συλλαβές της : **πί - νει**.

Κανόνες τοῦ συλλαβισμοῦ

- 1. "Ἐνα σύμφωνο ἀνάμεσα σέ δύο φωνήεντα τό συλλαβίζουμε μέ τό ἀκόλουθο φωνῆεν"
 ἔ - να, κυ - νη - γοῦν, ζέ - ρω, πό - τε

- 2. Δύο σύμφωνα ανάμεσα σέ δύο φωνήεντα τά συλλαβίζουμε μέ τό δεύτερο φωνήεν, ἐφόσον ἀπό αὐτά τά σύμφωνα ἀρχίζει λέξη ἐλληνική :

Ἄ - πρί - λης (πρῶτος), ἔ - στε - κε (στάση)

Ἄλλιῶς τά χωρίζουμε καί τό πρῶτο σύμφωνο τό συλλαβίζουμε μέ τό προηγούμενο φωνήεν, ἐνῶ τό δεύτερο μέ τό ἀκόλουθο :

κυπαρίσ - σι

καρ - διά

- 3. Τρία σύμφωνα ανάμεσα σέ δύο φωνήεντα τά συλλαβίζουμε μέ τό ἀκόλουθο φωνήεν, ἐφόσον καί ἀπό τά τρία αὐτά σύμφωνα ἢ τουλάχιστον ἀπό τά δύο πρῶτα ἀρχίζει λέξη ἐλληνική :

κά - στρο (στροφή)

ἐ - χθρικό (χθές)

Ἄλλιῶς τά χωρίζουμε καί τό πρῶτο σύμφωνο τό συλλαβίζουμε μέ τό προηγούμενο φωνήεν, ἐνῶ τά δύο ἄλλα μέ τό ἀκόλουθο :

ἄν - θρωπος

- 4. Οἱ σύνθετες λέξεις ἀκολουθοῦν τούς ἴδιους κανόνες μέ τίς ἀπλές :

ἐ - νο - χλη - τι - κός, προ - σέ - χω, συ - νε - χῶς,

συλ - λο - γι - σμέ - νος

- 5. Τά δίψηφα φωνήεντα, οἱ δίφθογγοι, οἱ καταχρηστικοί δίφθογγοι καί οἱ συνδυασμοί **αυ** καί **ευ** στό συλλαβισμό λογαριάζονται σάν ἓνα φωνήεν :

τρα - γου - δεῖ, ἄη - δό - νι, του - φέ - κια, λεύ - κα

- 6. Τά δίψηφα σύμφωνα καί τά ρινικά συμπλέγματα δέ χωρίζονται στό συλλαβισμό :

μπα - μπάς, μα - ντέ - μι, ἔ - τσι, τζί - τζι - κας,

ἄ - μπέ - λι, πέ - ντε, ἄ - γκα - λιά

⊙ Χρόνος τῶν συλλαβῶν

Τίς συλλαβὲς τίς χωρίζουμε σέ βραχύχρονες καί σέ μακρόχρονες.

- **Βραχύχρονη** ὀνομάζουμε τή συλλαβή πού ἔχει βραχύ φωνῆεν :

→ νε - ρό λό - γος
τέ - λος ἀ - λε - πού

- **Μακρόχρονη** ὀνομάζουμε τή συλλαβή πού ἔχει φωνῆεν μακρόχρονο ἢ δίψηφο ἢ τό συνδυασμό αυ, ευ :

→ ζώ - νη ἔ - κεῖ - νος
μαῦ - ρος πεῦ - κο

- * **Προσοχή!** Τά δίψηφα **αι** καί **οι** στό τέλος τῶν λέξεων εἶναι βραχύχρονα : *εἰ-μαι, κῆ-ποι.* (βλ. σ. 22).

Ἀσκήσεις

- Ὁ Ξέρξης καμώθηκε πῶς ἤθελε ν' ἀκούσει τήν ἀλήθεια.
Κι ὁ Δημάρατος τοῦ εἶπε:
— Μάθε, βασιλιά, πῶς ἡ φτώχεια εἶναι παντοτινὴ πιστὴ φίλη τῶν Ἑλλήνων. Μά πρέπει νά λογαριάζεις πάντα καί τήν ἀρετή.

Γ. Μηλιάδης, Ἱστορίες ἀπὸ τὸν Ἡρόδοτο

- * 1. Νά γράψεις σέ χωριστές στῆλες :
α) τίς δισύλλαβες καί τίς πολυσύλλαβες λέξεις·
β) τίς λέξεις πού τονίζονται στὴ λήγουσα καί στὴν παραλήγουσα.
- * 2. Νά συλλαβίσεις τίς λέξεις :
Ξέρξης, ἀλήθεια, λογαριάζεις, Ἑλλήνων
- * 3. Νά σημειώσεις τίς μακρόχρονες καί τίς βραχύχρονες συλλαβὲς ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τοῦ κειμένου ὥς τὴν πρώτη τελεία.

*Δέν εἶναι χωρίς λόγο ἡ Ἑλβετία πατρίδα τοῦ ρολοιοῦ.
Πρίν γίνει τό ρολοῖ της εἶδος ἐξαγωγικό, ὑπῆρξε ἡ ζωὴ της.
Ἀπό πότε νά μετῶ τίς ὥρες της; Μᾶς ἔδειξαν στή Βέρνη ἓνα
τεράστιο πύργο-ρολόι, ὁλόκληρη σκηνογραφία μέ τόν κόκορα
πού ἀνοίγει τὰ φτερά του καί σημαίνει ἐγερτήριο, μέ ἀνθρωπάκια
πού χτυποῦν στό τύμπανο τίς ὥρες, σωστή παράσταση πού γίνε-
ται χωρίς διακοπὴ καί δίχως ἀνωμαλία ἐπὶ 419 χρόνια.*

Π. Παλαιολόγος

- Σέ κάθε λέξη πού ἔχει δυό ἢ περισσό-
τερες συλλαβές ὑπάρχει μιὰ συλλαβὴ
πού προφέρεται πιο δυνατὰ ἀπὸ τίς
ἄλλες, δηλαδή **το νί ζ ε τ α ι**

εἶναι
πατρίδα
διακοπὴ
- Πάνω ἀπὸ τό φωνῆεν τῆς συλλαβῆς
πού τονίζεται βάζουμε ἓνα σημάδι πού
λέγεται **τ ό ν ο ς**

πότε, ποτέ
χωρίς, ὑπῆρξε
- Τόνο βάζουμε καί στίς περισσότερες
μονοσύλλαβες λέξεις

Δέν, πρίν
μέ, πού
- Καμιὰ λέξη δέν τονίζεται πιο πάνω ἀπὸ
τὴν προπαραλήγουσα

μετῶ, μετροῦσε
μέτρησε,
καταμέτρησε
- Σέ μιὰ λέξη πού κλίνεται ὁ τόνος δέ
μένει πάντα στήν ἴδια συλλαβή

ἔδειξαν, δείξαμε
ρολόι, ρολοιοῦ

Οἱ τόνοι εἶναι δύο: **ὀξεῖα (')** καί ἡ **περισπωμένη (~)**

μᾶς, ἀνοίγει

Γενικοί κανόνες

Οι ακόλουθοι κανόνες καθορίζουν αν μία λέξη θα πάρει όξεία ή περισπωμένη :

1. ποδήλατο
ἤρθαμε
γείτονας
ἐξώθυρα } • 'Η προπαραλήγουσα, όταν τονίζεται, παίρνει όξεία.
2. λόγος, ἔχω
καλό, ἔλα } • 'Η βραχύχρονη συλλαβή, όταν τονίζεται, παίρνει όξεία.
3. ἀπλώνω
θήκη
ἀνοίγει
μαύρη } • 'Η παραλήγουσα, όταν τονίζεται, παίρνει όξεία, αν ή λήγουσα είναι μακρόχρονη.
4. κῆπος,
ἀγαπήστε,
σῶσε,
ναῦτες,
τοῖχοι,
κοιμοῦνται } • 'Η μακρόχρονη παραλήγουσα, όταν τονίζεται, παίρνει **περισπωμένη**, αν ή λήγουσα είναι βραχύχρονη.
• Ἐξαιροῦνται οἱ λέξεις : ὥστε, οὔτε, μήτε, εἴτε, εἵθε.
5. ποτήρια
καινούριος
κούνιες
ἥλιος } • 'Ο καταχρηστικός δίφθογγος, όταν είναι στό τέλος τῆς λέξης, λογαριάζεται στόν τονισμό γιά δυό συλλαβές.
6. σχολεῖο
ροῦχο
παῖξε
τοῖχος } • Τά δίψηφα φωνήεντα είναι **μακρόχρονα**.
• Τό **αι** καί τό **οι** στό τέλος τῆς λέξης είναι **βραχύχρονα** : εἶσαι, κῆποι.
7. μαῦρος
πεῦκο } • Οἱ συνδυασμοί **αυ** καί **ευ** είναι **μακρόχρονοι**.

⊙ Ὁ τόνος στά ὀνόματα καί στίς ἀντωνυμίες

● Ὁ τόνος στή λήγουσα

ὁ δικαστής	οἱ γιατροί
τό δικαστή	τούς γιατρούς
ὁ παππούς	ὁ μαρμαράς
1. ἡ ἀλεπού ἡ γιαγιά
 ὁ συνεχής ὁ βαθύς
 ἡ καλή ἐγώ

Τά ὀνόματα καί οἱ ἀντωνυμίες ὅταν τονίζονται στή λήγουσα παίρνουν ὀξεῖα.

● Παίρνουν περισπωμένη:

α/. Ἡ μακρόχρονη γενική

τοῦ καλοῦ	τραγουδιστή
τοῦ μικροῦ	ψαῖα
τῆς βαθιάς	σιωπῆς
τῆς Ἀργυρῶς	τῆς ἀλεπούς
τῶν ἀρνιῶν	σοῦ εἶπα

β/. Οἱ ἀντωνυμίες

ἐμεῖς	ἐσεῖς
ἐμᾶς	ἐσᾶς
μᾶς	σᾶς

γ/. Οἱ πληθυντικοί σέ - εἰς

συγγενεῖς	τρεῖς
συγγραφεῖς	συνχεῖς

● Ὁ τόνος στήν παραλήγουσα

- ὁ αἰώνας ἡ γλώσσα
 τοῦ αἰῶνα τῆς γλώσσας
2. τόν αἰῶνα τή γλώσσα
 αἰῶνα γλώσσα
 ἡ πείνα ἡ μούσα

• Τό α στή λήγουσα τῶν ἀρσενικῶν καί τῶν θηλυκῶν ὀνομάτων εἶναι μακρόχρονο.

- τό σῶμα μήλα
 ὥραϊα δῶρα
 ἐκεῖνα φρούτα
 πλοῖα σχολεῖα

• Τό α στή λήγουσα τῶν οὐδετέρων εἶναι βραχύχρονο.

4. καλοκαίρι λουλούδι
ποτήρι αλεύρι

• Τό **ι** στή λήγουσα τῶν οὐδετέρων εἶναι **μακρόχρονο**.

5. δράκος Νίκος μύθος
πλάνο κινίνο σύκο
πράγμα κλίμα κύμα
Σπαρτιάτες μανάδες

• Τά **α, ι, υ** στήν παραλήγουσα τῶν ὀνομάτων εἶναι **βραχύχρονα** καί παίρνουν, ὅταν τονίζονται, **ὄξεia**.

Ὁ τόνος στά ρήματα

● Ὁ τόνος στή λήγουσα

1. καλῶ καλεῖς
καλοῦν ἀκοῦς
καῖς τρῶς

• Ἡ μακρόχρονη λήγουσα τῶν ρημάτων, ὅταν τονίζεται, παίρνει **περισπωμένη**.

- Τό τονισμένο **α** τῆς λήγουσας στά ρήματα εἶναι **μακρόχρονο** : ἀγαπᾶς, ἀγαπᾷ.

● Ὁ τόνος στήν παραλήγουσα

2. γελοῦσα γελοῦσαν
πῆγα εἶδαν

Τό ἄτονο **α** στή λήγουσα τῆς ὀριστικῆς εἶναι **βραχύχρονο**.

3. πῆδα ρότα
κοῖτα τραγοῦδα

Τό ἄτονο **α** στή λήγουσα τῆς προστακτικῆς εἶναι **μακρόχρονο**.

4. θυμᾶμαι γελᾶμε
θυμᾶσαι γελᾶτε
θυμᾶται γελᾶνε
ἐλᾶτε νά φᾶμε

Οἱ καταλήξεις τοῦ ἐνικοῦ -ᾶμαι, -ᾶσαι, -ᾶται καί οἱ καταλήξεις τοῦ πληθυντικοῦ -ᾶμε, -ᾶτε, -ᾶνε παίρνουν **περισπωμένη**.

- Παντοῦ ἄλλοῦ τό **α** τῆς παραλή-

γουςας είναι βραχύχρονο : *πάρε, βάλ-
τε, θυμάστε.*

5. λύνε πίνε
λίστε

Τά **ι, υ** στην παραλήγουσα είναι
βραχύχρονα και παίρνουν **όξεia**.

- Μιά λέξη από τον τόνο που παίρνει ονομάζεται :
 - α/ **όξύτονη**, όταν παίρνει όξεia στην λήγουσα : *τά μικρά αρνιά, τό
καλό παιδί.*
 - β/ **παροξύτονη**, όταν παίρνει όξεia στην παραλήγουσα : *λόγος,
φύγε, μούσα.*
 - γ/ **προπαροξύτονη**, όταν παίρνει όξεia στην προπαραλήγουσα :
ένωση, έστιατόριο, γυμναστήριο.
 - δ/ **περισπώμενη**, όταν παίρνει περισπωμένη στή λήγουσα : *αγαπώ,
έδω.*
 - ε/ **προπερισπώμενη**, όταν παίρνει περισπωμένη στην παραλήγουσα :
αγαπούσα, έκείνος.

● **Άτονες λέξεις** .

Τά άρθρα **ό, ή, οί** και τό επίρρημα **ώς**
δέν παίρνουν τόνο. Είναι **άτονες λέξεις**.

Άσκήσεις

- * 1. Δικαιολόγησε τον τόνο στις λέξεις : γενναίοι, ήρθαν,
πεζούλι, ύψωσε, είναι, μάς, κελαηδούν, λατρεύει.
- * 2. Τόνισε τις λέξεις : παγωνω, μητε, ειχα, ειχατε, πηραμε,
λυπασαι, λυπαστε, μηνες, δραμα, κλιμα, σωπα, γλωσσα,
τόν άγωνα, κυμα, τον παπα, του παπα, τό σπουδαστη,
του σπουδαστη, σωμα, εργαστηρι, άλωνι, ευγενεις, είκο-
σι, τρεις, μουρα, μυθοι, κηποι, έσεις, της γιαγιας, τρα-
γουδουσα, γελας,δινε, δωστε, θειος, Κωστης
- * 3. Σημείωσε τούς τόνους :

- Σ' όλους τους τοπούς κι ἂν γυρνῶ
μονον ἔτουτον ἀγαπῶ

Ο. Ἐλύτης

12

Ἑγκλιτικὲς λέξεις

- Στό στάβλο ἀπόψε ἦρθε τό φεγγάρι...
Ἐκοίταζεν ἀπ' τό παράθυρό του,
εἶδε τὴν ἀγελάδα, τό μοσκάρι,
τό βόδι πού μασοῦσε τό σανό του.

Ζ. Παπαντωνίου

Στό κείμενο οἱ μονοσύλλαβες λέξεις **του, του** προφέρονται μαζί με τὴν προηγούμενη λέξη· γι' αὐτό ὁ τόνος τους ἢ χάνεται (τό σανό του) ἢ ἀνεβαίνει στή λήγουσα τῆς προηγούμενης λέξης (τό παράθυρό του).

- Οἱ μονοσύλλαβες λέξεις πού χάνουν τὸν τόνο τους ἢ τὸν ἀνεβάζουν στή λήγουσα τῆς προηγούμενης λέξης λέγονται **ἐγκλιτικὲς λέξεις**.

- Οἱ πιό συχνὲς ἐγκλιτικὲς λέξεις εἶναι οἱ μονοσύλλαβοι τύποι τῆς προσωπικῆς ἀντωνυμίας :

μοῦ, μέ, μᾶς, σοῦ, σέ, σᾶς
τοῦ, τόν, τοῦς, τήν, τό κτλ.

- Πότε ἀνεβαίνει καί πότε χάνεται ὁ τόνος

Ὁ τόνος τοῦ ἐγκλιτικοῦ :

α/ Ἀνεβαίνει (ὡς ὀξεῖα) στή λήγουσα τῆς προηγούμενης λέξης, ὅταν ἡ λέξη αὐτή εἶναι προπαροξύτονη .	τό παράθυρό μου τό ἐργαστάσιό τους ὁ ἄνθρωπός σας
β/ Χάνεται ὅταν ἡ προηγούμενη λέξη τονίζεται στή λήγουσα ἢ στήν παρὰλήγουσα :	Σῶσε με, οἱ φίλοι μου, ὁ αἰτός του

Άσκησης

- Άνοιξε τό κουτί της καί ἔφυγαν ὅλοι οἱ θησαυροί του.
 - Τῆς χάρισε ὅλα τὰ βιβλία του.
 - Τόν ἀγαπήσαμε ὅλοι στό σπίτι μας· ἔγινε πιά ὁ ἀνθρώπος μας.
 - Τά βήματά του τόν ἔφεραν στήν προκυμαία.
- * 1. Ὑπογράμμισε τίς ἐγκλιτικές λέξεις καί ἐξήγησε γιατί χάνουν τόν τόνο τους.
- * 2. Βάλε τόνο στίς λέξεις :
- Ἀνοιξε το παραθυρο και το δωματιο του γεμισε πουλια.
 - Καιει μεσα στα στήθια μας ὁ καημος μας για τη λευτερια.
 - Πες μου θυμασαι, ἀγαπη μου,
ἐκεινη την παιδουλα
που εἶχε στα μαλλακια της
νιοθεριστη μυρτουλα;

Δ. Σολωμός

13

Τά πνεύματα

Οἱ λέξεις πού ἀρχίζουν ἀπό φωνῆεν παίρνουν ἓνα σημάδι πού λέγεται πνεῦμα	<i>ἀνοίγω, ἀπό Ἑλλάδα, ἀγνόω</i>
---	--------------------------------------

Τά πνεύματα εἶναι δύο, ἡ ψιλή (') καί ἡ δασεία (´) .	<i>ἔχω ἀπλός</i>
--	----------------------

- Οἱ λέξεις πού παίρνουν δασεία.
Παίρνουν δασεία :

1. οἱ λέξεις πού ἀρχίζουν ἀπό ὕ: → *ὕπηρεσία, ὕγεια*
2. οἱ ἄτονες λέξεις: → *ὁ, ἡ, οἱ, ὡς*
3. Τά ἀριθμητικά: → *ἓνας, ἔξ, ἐφτά, ἑκατό καί ὅσα γίνονται ἀπο αὐτά: ἐφτακόσια.*

4. οί αναφορικές αντωνυμίες : → *ὅποιος, ὅσος* κτλ.
5. λέξεις πού ἔχουν πρῶτο συνθετικό
τά ἀχώριστα μόρια **ὄμο-** καί **ἡμι-** : → *ὁμόγλωσσος, ἡμισφαίριο*
6. μερικές ἀκόμη λέξεις : → *ἄγιος, ἑλικας, ἡλικία, ἱ-
κανός, ὁδηγός, ὥρα* κτλ.

Κατάλογο λέξεων πού δασύνονται βλ. στό Ἐπίμετρο, Πίνακα 2

⊙ Ἡ θέση τοῦ τόνου καί τοῦ πνεύματος

Τόνο καί πνεῦμα βάζουμε :

1. Πάνω ἀπό τά φωνήεντα :	<i>ἐσύ</i>	<i>τραγουδῶ</i>
2. Ἐμπρός κι ἐπάνω ἀπό τά κεφα- λαῖα φωνήεντα, ὅταν βρίσκον- ται στήν ἀρχή τῆς λέξης :	<i>Ὕλνυμος</i>	<i>Ἄλιάκμονας</i>
3. Πάνω ἀπό τό πρῶτο φωνῆεν στούς διφθόγγους :	<i>αἰτός</i>	<i>νεράιδα</i>
4. Πάνω ἀπό τό δεύτερο φωνῆεν : • στά δίψηφα φωνήεντα • στούς καταχρηστικούς δι- φθόγγους • στούς συνδυασμούς <i>αυ, ευ</i>	<i>οὐρανός</i> <i>βουλιάζω</i> <i>αὔριο</i>	<i>εἰλωτας</i> <i>μοιάζω</i> <i>εὐρετήριο</i>
• Ὅταν μιά συλλαβή ἔχει πνεῦμα καί τόνο, τότε βάζουμε πρῶτα τό πνεῦμα καί μετά τήν ὀξεῖα· ἡ περισπωμένη μπαίνει πάνω ἀπό τό πνεῦμα :	<i>ἔχω</i> <i>εἶμαι</i>	<i>ᾠρα</i> <i>αἶμα</i>
• Ὅταν ἡ λέξη γράφεται μέ κεφα- λαῖα ὁ τόνος καί τό πνεῦμα πα- ραλείπονται :	<i>ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΕΙΡΗΝΗ ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ</i>	

- * 1. Βάλε τόνο και πνεῦμα :
 - Αν δώσεις ενα ψαρι σ' έναν ανθρωπο, θα φαι μια φο-
ρα. Αν του μαθεις να ψαρευει, θα τρεφεται σ' ολη του τη
ζωη.
 - Απλωσε τις χερουκλες του και αρπαξε δυο απο τους
συντροφους μου.
- * 2. Σχημάτισε πέντε φράσεις : σέ καθεμιά βάλε και δύο
τουλάχιστον δασυνόμενες λέξεις.
- Παράδειγμα: Ἡ Ἑλένη ἦταν ἡ πιό ἱκανή ἀπ' ὅλες μας.

14

ΑΛΛΑ ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΗΜΕΙΑ

- Ἄλλα ὀρθογραφικά σημεῖα, ἐκτός ἀπό τοὺς τόνους καὶ τὰ πνεύ-
ματα, εἶναι :

1. Ἡ ἀπόστροφος (`)

■ Ἐπίστροφος (`) σημειώνουμε
στή θέση ἑνὸς φωνήεντος πού
χάθηκε καὶ πού βρισκόταν
στήν ἀρχή ἢ στό τέλος μιᾶς
λέξης (βλ. σ. 51).

- Θ᾽ ἀργήσω λίγο τό βράδυ
- Μοῦ ἔφερε τοῦ κόσμου τά
δῶρα
- Φῆρ' το αὔριο

2. Ἡ ὑποδιαστολή (,)

■ Ὑποδιαστολή (,) σημειώνου-
με :
α / στήν ἀναφορική ἀντωνυ-
μία ὅ,τι γιά νά τήν ξεχωρί-
σουμε ἀπό τό σύνδεσμο ὅτι.
β / στοὺς δεκαδικούς ἀριθμούς.

- Ἀκουγεῖς ὅ,τι ἤθελες (= αὐτό πού ἤθελες).
- Ἐλεγε ὅτι πῆγε ἀμέσως
(= πῶς πῆγε).
- 18.3 105.18

3. Τά διαλυτικά (··)

■ **Διαλυτικά (··)** σημειώνουμε πάνω από τό *ϊ* και τό *ϋ*, όταν (τό *ι* και τό *υ*) τά προφέρουμε χωριστά από τό προηγούμενο φωνήεν *α, ε, ο, υ*

- παίζω παϊνός
- εκείνος θεϊκός
- οίκτος κοροϊδέω
- αύριο καταπραϋντικός
- υιοθετώ μυϊκός
- οὐρανός ἐργατοῦπάλληλος

■ Τά διαλυτικά εἶναι περιττά :

α/ όταν τό προηγούμενο φωνήεν ἔχει πνεῦμα ἢ τόνο.

β/ όταν δέν ἔχουμε δίψηφο φωνήεν

- αἰτός, ἄπνος, δρύινος, κορβίδεψα
- πρωί, Μωυσῆς, διυλιστήριο

4. Τό ἐνωτικό (-)

■ **Ἐνωτικό (-)** σημειώνουμε :

α/ γιά νά χωρίσουμε στό τέλος τῆς σειρᾶς μιά λέξη πού δέ χωρεῖ ὁλόκληρη.

β/ ὕστερα ἀπό τίς λέξεις :

- Εἶναι μιά ἔρημος πού πόδι ἀνθρώπινο δέν τήν πάτησε ποτέ.
- Ἄγια-, Ἄι-, γερο-, γρια-, θεια-, κυρα-, μαστρο-, μπαρμπα- παπα-
- Ἄγια-Μαρίνα, τῆς κυρα-Ρήνης κτλ.

Ἀσκήσεις

* 1. Βάλε τά ὀρθογραφικά σημεῖα πού λείπουν :

- Ὁ δρόμος τῆς Ἁγία Τριάδας ἦταν ὁ πιό φαρδύς στό

Ἄιβαλί, στρωμένος πέρα γιά πέρα μέ πέτρα. Σ' ὅλο τό
μάκρος του βρισκόταν μονάχα ἓνα δέντρο.

Ἡλίας Βενέζης, Ἄνεμοι.

- * 2. Ἀπό ποιές λέξεις λείπουν ὀρθογραφικά σημεῖα;

ἐγωιστής, πλαινός, πλάι, πρωινός, καταπραύνω, Ἄι
Δημήτρης, κυρα Μαρία, εὐρωπαϊκός, βούιξε, Νικο-
λαΐδης, ἱστιοπλοία, ὅτι κι ἄν μοῦ πεῖς τό δέχομαι,
θεῖος, θεϊκός, Πομπηία, νεράιδα.

15

ΤΑ ΣΗΜΕΙΑ ΤΗΣ ΣΤΙΞΗΣ

- Ἦταν ἡ δεύτερη νύχτα στούς οὐ-
ρανούς ἐπάνω ἀπό τό σπήλαιο εἴ-
χαν σβήσει οἱ ὕμνοι δέν κυμάτι-
ζαν πιά στόν αἰθέρα φτεροῦγες ἀγ-
γελικές στίς ψυχές πού εἶχαν ἀ-
ναστατωθεῖ ἀπό τό θαῦμα βασί-
λενε τώρα γαλήνη οἱ μάγοι ἀνέβη-
καν στίς καμῆλες τους οἱ βοσκοί
γύρισαν στά μαντριά τους.

κέιμ. 1

- Ἦταν ἡ δεύτερη νύχτα. Στούς
οὐρανούς, ἐπάνω ἀπό τό σπή-
λαιο, εἶχαν σβήσει οἱ ὕμνοι.
Δέν κυμάτιζαν πιά στόν αἰθέ-
ρα φτεροῦγες ἀγγελικές. Στίς
ψυχές, πού εἶχαν ἀναστατωθεῖ
ἀπό τό θαῦμα, βασίλενε τώ-
ρα γαλήνη. Οἱ μάγοι ἀνέβηκαν
στίς καμῆλες τους. Οἱ βοσκοί
γύρισαν στά μαντριά τους.

Σ. Μανροειδῆ-Παπαδάκη

κέιμ. 2

- Βλέπεις τό ἴδιο κείμενο γραμμένο δυό φορές. Τήν πρώτη φορά
(κέιμ. 1) δύσκολα τό διαβάζεις καί δύσκολα τό καταλαβαίνεις·
δέ συμβαίνει ὁμως τό ἴδιο καί τή δεύτερη φορά.
Εἶναι φανερό ὅτι τή δεύτερη φορά σέ βοηθοῦν νά καταλάβεις
τό κείμενο μερικά σημάδια πού βρίσκονται ἀνάμεσα στίς λέξεις·
αὐτά σοῦ λένε ποῦ πρέπει νά σταματήσεις καί πόσο κάθε φο-
ρά. Τά σημάδια αὐτά τά ὀνομάζουμε **σημεῖα τῆς στίξης**.

- Τά σημεία της στίξης είναι :

1. ή τελεία (.)	7. ή παρένθεση ()
2. ή άνω τελεία (°)	8. τά αποσιωπητικά (. . .)
3. τό κόμμα (,)	9. ή παύλα (-)
4. τό έρωτηματικό (;)	10. ή διπλή παύλα (- -)
5. τό θαυμαστικό (!)	11. τά εισαγωγικά (« »)
6. ή διπλή τελεία (:)	

1. Τελεία (.)

- 'Ο γιός του μωλωνά περπατούσε όλομόναχος στό δάσος.
- Τότε τό φεγγάρι σκόνταψε στίς ιτιές κι έπεσε στό πυκνό χορτάρι. Μεγάλο σούσουρο έγινε στά φύλλα.

Γ. Ρίτσος

- ▲ Τελεία (.) βάζουμε στό τέλος μιās φράσης πού έχει όλόκληρο νόημα. Έκει σταματά λίγο ή φωνή μας.
- * 'Ορθογραφία. Ύστερα από τελεία γράφεται κεφαλαίο τό άρχικό γράμμα της πρώτης λέξης.

2. Άνω τελεία (°)

α/ Δέν ήταν θάλασσα εκείνη· ήταν θυμός και σείσμα, κατάρα και χολή.
β/ Αυτός δέν ήταν άνθρωπος· ήταν θεριό, δράκος του βουνού, στοιχειό.

- ▲ 'Η άνω τελεία (°) χρησιμεύει, για να χωρίσει μέσα στη φράση δύο μέρη από τά όποια τό δεύτερο έπεξηγει τό πρώτο (π. α) ή έρχεται σε αντίθεση μαζί του (π. β).

Με την άνω τελεία σταματούμε περισσότερο από ό,τι με τό κόμμα και λιγότερο από ό,τι με την τελεία.

- * 'Ορθογραφία. Μετά την άνω τελεία αρχίζουμε με μικρό γράμμα.

3. Τό κόμμα (,)

α/ Φάγαμε ψωμί, κρέας, πορτοκάλια.

β/ Πέτα, ροβόλα, κράζε με.

- γ/ Σοῦ εἶπα, ἀγαπητέ μου, ὅτι πρέπει νά δουλέψεις σκληρά.
 δ/ Μέριασε, βράχε, νά διαβῶ.
 ε/ Ἦμουν παιδί, ὅταν ἄκουσα πρώτη φορά αὐτή τήν ἱστορία.
 στ/ Ἡ νεράιδα λυπόταν, γιατί ἦταν ἄσκημη.
 ζ/ Ἄν δέ στοιχειώσετε ἄνθρωπο, γιοφύρι δέ στεριώνει.
 η/ Μιλοῦσε τόσο σιγά, ὥστε μόλις τόν ἄκουγα.
 θ/ Τόν ἐβλεπα σάν ἐχθρό μου, ἄν καί ἦταν συγγενής μου.
 ι/ Φοροῦσε ἓνα χοντρό ἐπανωφόρι, γιά νά μήν κρυώνει.
 ια/ Ὅσο νύχτωνε, τόσο ἔλαμπε ἡ φωτιά.

▲ **Τό κόμμα (,)** τό σημειώνουμε, γιά νά δείξουμε μικρό σταμάτημα τῆς φωνῆς. Εἶναι τό πιό συνηθισμένο ἀπό τά ἄλλα σημεῖα τῆς στίξης.

● Χωρίζουμε μέ κόμμα:

1. λέξεις ἀσύνδετες, πού ἀνήκουν στοῦ ἴδιο μέρος τοῦ λόγου (π. α)
2. προτάσεις ἀσύνδετες, (π. β)
3. τήν κλητική, (π. γ, δ)
4. προτάσεις μεταξύ τους (π. ε - ια)

● Δέ χωρίζουμε μέ κόμμα τίς εἰδικές προτάσεις, τίς διστακτικές προτάσεις καί τίς προτάσεις πού ἀρχίζουν μέ τό νά :

- Ἔλεγε πώς δέν ἄκουσε τίποτε.
 - Φοβᾶται μήπως κρυώσει τό παιδί.
 - Ἦρθα νά σέ βρῶ.
- (βλ. Μάθημα 53, σύνδεση προτάσεων, Γ')

4. Τό ἐρωτηματικό (;)

- α/ Ἀπό ποῦ ἔρχεσαι; Ἔμαθες τίποτε γιά τοὺς φίλους μας;
 β/ Γιατί τρέχεις; Ποῦ θέλεις νά πᾶς;
 γ/ Τί ἔπαθε τό παλικάρι; ρώτησε ὁ πατέρας.

▲ **Τό ἐρωτηματικό (;)** τό σημειώνουμε στοῦ τέλους μιᾶς ἐρωτηματικῆς φράσης.

- * **Ὁρθογραφία.** Ὑστερα ἀπὸ ἐρωτηματικό ἀρχίζουμε μέ κεφαλαῖο γράμμα (π. α,β). Ἀρχίζουμε ὁμως μέ μικρό ὅταν συνεχίζεται ἡ φράση (π. γ).

5. Τό θαυμαστικό (!)

α| *Τί ὁμορφο διήγημα! Τό ἀκοῦς καί τό χαίρεσαι.*

β| *Ἄχ! καί νά γύριζαν πίσω τά χρόνια τῆς νιότης μου.*

- ▲ **Τό θαυμαστικό (!)** τό σημειώνουμε μετά ἀπὸ ἐπιφώνημα (π. β) καί μετά ἀπὸ κάθε φράση πού ἐκφράζει θαυμασμό (π. α), χαρά, λύπη κτλ.

- * **Ὁρθογραφία.** Ὑστερα ἀπὸ θαυμαστικό ἀρχίζουμε μέ κεφαλαῖο γράμμα (π. α). Ἀρχίζουμε ὁμως μέ μικρό, ὅταν ἡ φράση συνεχίζεται (π. β).

6. Ἡ διπλή τελεία (:)

α| *Ὁ Κολοκοτρώνης ἔλεγε : «Τό ἄν σπάρθηκε πολλές φορές, ἀλλά δέ φύτρωσε».*

β| *Ἡ παροιμία λέει : Στάλα τῇ στάλα τό νερό τρυπάει τό λιθάρι.*

γ| *Οἱ μεγαλύτερες πόλεις μας εἶναι : ἡ Ἀθήνα, ἡ Θεσσαλονίκη, ὁ Πειραιάς.*

δ| *Μιά νύχτα εἶδα ἓνα ὄνειρο : ἤμουν σκυμμένος ἀπάνω σ' ἓνα σωρό χαρτιά κι ἔγραφα, ἔγραφα, ἔγραφα...* (Καζαντζάκης)

ε| *Δέν ἤξερε αὐτός ἀπὸ οἰκονομίες. Καί τό ἀποτέλεσμα : σπατάλησε ὁλόκληρη τήν περιουσία του.*

- ▲ **Διπλή τελεία (:)** σημειώνουμε :

1. μπροστά ἀπὸ λόγια πού ἀναφέρονται κατὰ λέξη (π. α)
2. μπροστά ἀπὸ παροιμίες καί γνωμικά (π. β)
3. ὅταν κάνουμε ἀπαρίθμηση (π. γ)
4. ὅταν θέλουμε νά ἐπεξηγήσουμε κάτι (π. δ)
5. ὅταν δείχνουμε ἓνα ἐπακόλουθο (π. ε)

7. Ἡ παρένθεση ()

- α) Τό αὐτοκίνητο (ἦταν καί σαράβαλο) ἀγκομαχοῦσε στὸν ἀνήφορο.
β) Ἐμίσευες καί μ' ἄφησες ἓνα γυαλί φαρμάκι (Δημοτικό)

▲ Ἡ παρένθεση () κλείνει :

1. μιὰ λέξη ἢ μιὰ φράση πού ἐξηγεῖ ἢ συμπληρώνει τὰ λόγια μας (π. α)
2. μιὰ παραπομπή (π. β)

8. Τά ἀποσιωπητικά (...)

- α/ Τῇ θυμοῦμαι τὴν ἡμέρα ἐκείνη...
β/ Ἀποφεύγω νά τόν συναντήσω, γιατί...

▲ Μέ τὰ ἀποσιωπητικά (...) δείχνουμε ὅτι ἀποσιωποῦμε κάτι ἀπὸ συγκίνηση (π. α) ἢ γιατί δέ θέλουμε νά τό ποῦμε (π. β).

9. Ἡ παύλα (—)

- Ποῦ πᾶς;
— Στῇ Ζάκυνθο.
— Μέ παίρνεις κι ἐμένα;

▲ Παύλα (—) σημειώνουμε στό διάλογο, γιά νά δείξουμε ὅτι ἀλλάζει τό πρόσωπο.

10. Ἡ διπλή παύλα (— —)

- Ὁ πατέρας μου—μύρο τό κύμα πού τόν τύλιξε—δέν εἶχε σκοπὸ νά μέ κάνει ναυτικό.

▲ Στὶς δύο παύλες (— —) κλείνουμε λέξεις ἢ φράσεις, ὅπως καί στὴν παρένθεση.

11. Τά εἰσαγωγικά (« »)

- α/ Ὁ Μακρυγιάννης λέει : «Οἱ μεγάλοι ἄνθρωποι κάνουν μεγάλα λάθη».
β/ Ἡ Ἀφρόδω τὰ πρόβατα τὰ ἔλεγε «πράτα», τό ζανά «μάτα».
γ/ «Τὰ ψηλά Βουνά» εἶναι ἀπὸ τὰ ἀγαπημένα βιβλία τῶν παιδιῶν.

▲ Σέ **εισαγωγικά** (« ») κλείνουμε :

1. τά λόγια άλλου προσώπου πού ἀναφέρονται κατά λέξη (π. α)
2. λέξεις πού δέν ἀνήκουν στή συνηθισμένη γλώσσα (π. β)
3. τίτλους βιβλίων (π. γ), ἐφημερίδων, ὀνόματα πλοίων κτλ.

Ἀσκήσεις

* 1. Βάλε τά σημεῖα τῆς στίξης :

α/ Ποιός εἶσαι

β/ ᾽Α ζωὴ τρελὴ πού εἶσαι ᾽Α ζωὴ

γ/ Εἶδα φουρτοῦνες χιονιές ἀγριοκαίρια
(Α. Καρκαβίτσας)

δ/ Καί στόν Πλάστη κινώντας μέ σέβας
τά λευκά της τά χέρια θά πεῖ
Κοίτα μέσα στά σπλάχνα μου Πλάστη

ε/ Τά τραγούδια μου τά ἔλεγες ὅλα
τοῦτο μόνο δέ θέλει τὸ πεῖς

στ/ Τί λές πᾶμε τοῦ κάνω
Μωρὲ ποῦ νά πᾶμε
Γιὰ τὸ Γιούσουρι
Καί ποιός θά βουτήξει
Ἐγὼ βουτῶ γι' αὐτό ρωτᾷς

ζ/ Ἐκεῖνος ἦταν καί κουρασμένος δέν ἤθελε νά μιλήσει

η/ Ὅταν τὸ πρωτάκουσα ἤμουν παιδί στα σπάργανα

* 2. Νά δικαιολογήσεις στό κείμενο τά σημεῖα τῆς στίξης :

Βραδιάζει. Τί λαμπρὴ φωτιά εἶναι αὐτὴ πού φάνηκε στό βουνό!

Πρῶτος ὁ Φάνης τὴν εἶδε. Πρῶτος αὐτὸς βλέπει τίς ὁμορφιές τῆς γῆς καί τ' οὐρανοῦ καί τίς δείχνει στ' ἄλλα παιδιά: τὸν ἥλιο πού βασιλεύει, τὰ σύννεφα πού τρέ-

χουν στὸν οὐρανό, τὸ ἄστρο πού καθρεφτίζεται στὸ ρυάκι.
«Κοιτᾶτε, εἶπε, μιὰ φωτιά ἐκεῖ ἀπάνω!»

Ζ. Παπαντωνίου, Τὰ Ψηλά Βουνά.

ΠΑΘΗ ΦΘΟΓΓΩΝ

Παραδείγματα

α/ Δέν πρέπει νά μεταχειρίζομαστε βία σέ καμιά περίπτωση.	→	Σέ γνωρίζω ἀπό τήν ὄψη πού μέ βιά μετράει τή γῆ.
β/ Ὁ Ἅγιος Νικόλαος εἶναι ὁ προ- στάτης τῶν θαλασσινῶν.	→	Ἅγιε Νικόλα βοήθα με.
γ/ Αὐτά εἶναι γνωστά σέ ὅλους.	→	Σ' ὄλον τόν κόσμο ξαστεριά, σ' ὄλον τόν κόσμο μέρα.
δ/ Δέν εἶναι κατάσταση αὐτή.	→	Ἀπ' ὅλα τ' ἄστρα τ' οὐρανοῦ ἔνα ναι πού σοῦ μοιάζει.
ε/ Στήν κορυφή τοῦ Ὀλύμπου βρι- σκόταν ἡ κατοικία τῶν θεῶν.	→	Ποιός ἔλατος κρατεῖ νερό καί ποιά κορυφή τό χιόνι.
στ/ Βάλε νά πιῶ νά δροσιστῶ.	→	Κόψ' τό νερό στή μάνα του, βάλ' το στό περιβόλι.
ζ/ Ξαφνικά φωτίστηκαν τὰ πέλα- γα καί οἱ ἀκρογιαλιές.	→	Κι ἀπό τό πέλαο πού πατεῖ χωρίς νά τό σουφρώνει, κυπαρισσένιο ἀνάερα τ' ἀνά- στημα σηκώνει.
η/ Τό νέο κτιριακό συγκρότημα ἔχει τρεῖς πτέρυγες .	→	Θέλω, μά δέν ἔχω φτερά .

• Μερικές λέξεις δέ λέγονται καί δέ γράφονται πάντοτε μέ τόν ἴδιο τύπο, ἀλλά παρουσιάζουν ἀλλαγές ἑνας ἢ περισσότεροι φθόγγοι

τους αλλάζουν (π. α, β, η) ή χάνονται (π. γ-ζ), δηλαδή παρουσιάζουν διάφορα **πάθη**. Τά πάθη αυτά τά ονομάζουμε **πάθη τῶν φθόγγων**.

Τά πάθη τῶν φθόγγων διακρίνονται σέ **πάθη τῶν φωνηέντων** (π. α - στ) καί σέ **πάθη τῶν συμφώνων** (π. ζ, η).

ΠΑΘΗ ΤΩΝ ΦΩΝΗΕΝΤΩΝ

Τά πιό συνηθισμένα πάθη τῶν φωνηέντων εἶναι ἡ **συνίζηση**, ἡ **συναίρεση**, ἡ **ἐκθλιψη**, ἡ **ἀφαίρεση**, ἡ **συγκοπή**, ἡ **ἀποκοπή**.

Α. - Συνίζηση

Λέμε ἢ γράφουμε :	ἀλλά λέμε ἢ γράφουμε καί :
• <i>Στά χαμένα περιμέναν. Βοήθεια δέ φαινόταν ἀπό πουθενά.</i> • <i>Ἦταν νέος ἀκόμη· μπροστά του εἶχε ὀλόκληρη ζωή.</i>	• <i>Ἄλλος σοῦ ἔταξε βοήθεια καί σέ γέλασε φριχτά.</i> • <i>Ξεντύθη ὁ νιός, ξεζώστηκε καί στό πηγάδι μπήκε.</i>
• Τή λέξη βοήθεια τήν προφέρουμε συνήθως σέ τέσσερις συλλαβές Κάποτε ὅμως τήν προφέρουμε καί σέ τρεῖς συλλαβές	βο - ἡ - θει - α βο - ἡ - <u>θεια</u>
• Τή λέξη νέος τήν προφέρουμε συνήθως σέ δύο συλλαβές Κάποτε ὅμως τήν προφέρουμε καί σέ μιά συλλαβή	νέ - ος <u>νιός</u>
⊙ Τό φαινόμενο αὐτό, δηλαδή νά προφέρονται μαζί σέ μιά συλλαβή δύο φωνήεντα πού βρίσκονται πλάι πλάι, λέγεται συνίζηση.	

• Ἡ συνίζηση γίνεται σέ πολλές λέξεις, ὅταν ὕστερα ἀπὸ τὸ φθόγγο (ι) (η,υ,ει,οι) ἢ τὸ φθόγγο ε (αι) ἀκολουθεῖ φωνήεν :	<div style="display: flex; justify-content: space-around;"> <div> <i>δύο</i>
ζήτησε <i>ἄδεια</i>

<i>ἐννέα</i>
<i>παλαιός</i> </div> <div> <i>δύο</i>
<i>Ἡ</i> τσάντα <i>ἦταν</i>
<i>ἄδεια</i>
<i>ἐννιά</i>
<i>παλιός</i> </div> </div> |
| <ul style="list-style-type: none"> • Τὸ ε (ε ἢ αι) ὅταν παθαίνει συνίζηση μέ τὸ ἀκόλουθο φωνήεν γίνεται ι (γιῶτα). | <div style="display: flex; justify-content: space-around;"> <div> <i>γενεά</i>
<i>παλαιός</i> </div> <div> <i>γενιά</i>
<i>παλιός</i> </div> </div> |

B. - Συναίρεση

Λέμε ἢ γράφουμε	ἀλλὰ λέμε καὶ γράφουμε
α/ Ὁ Ἅγιος Νικόλαος εἶναι ὁ προστάτης τῶν ναυτικῶν.	→ α ₁ / Μόνο ὁ Νικόλας ὁ ψαράς δέν εἶχε γυρίσει ἐκεῖνο τὸ βράδυ στό νησί.
β/ Ἀπὸ τὴ δύσκολη στιγμή ἔβγαλε τὸν Ἰουστινιανό ἢ γυναῖκα του ἢ Θεοδώρα.	→ β ₁ / Τὸ αὐτοκίνητό μας ὅλοι στό σπίτι τὸ λέγαμε «Θεοδώρα».
- Στὴ λέξη Ἅγιος Νικόλαος (π. α) τὰ δύο γειτονικά φωνήεντα α καὶ ο ἐνώθηκαν σέ ἓνα, στό α (π. α₁) : Νικόλαος
Νικόλας
 - Στὴ λέξη Θεοδώρα (π. β) τὰ δύο γειτονικά φωνήεντα ε καὶ ο ἐνώθηκαν σέ ἓνα, στό ο (π. β₁) : Θεοδώρα
Θοδώρα
- ⊙ Τό φαινόμενο αὐτό, δηλαδή νά ἐνώνονται μέσα στήν ἴδια λέξη δύο γειτονικά φωνήεντα σέ ἓνα, λέγεται **συναίρεση**.

Ἀσκήσεις

- * 1. Οἱ λέξεις λ έ(γ)ε τε, λ έ(γ)ει ς, ἀκού(γ)ε τε, π ρω-

το άκουσε, δεκαέξι, παραέφαγες πώς λέγονται μέ συναίρεση;

- * 2. Νά βρείς ένα στίχο και μία παροιμία που νά έχουν μία τουλάχιστον συνηρημένη λέξη.
 - Παράδειγμα: Κρυφά τό λένε τά πουλιά, κρυφά τό λέν τ' άηδόνια.

Γ. - Έκθλιψη

- Τ' άδέρφια σχίζουν τά βουνά και δέντρα ξεριζώνουν.
- Βαρκούλα, που θ' άράζουμε; Βαρκούλα, που θά πάμε;
- Πέφτονμ' έμείς, τό έργο μας για την πατρίδα μένει.

Οί λέξεις **τά, θά, πέφτουμε** έχασαν τό τελικό τους φωνήεν, γιατί βρέθηκαν μπροστά από τίς λέξεις **άδέρφια, άράζουμε, έμείς**, που άρχίζουν από φωνήεν. Τό φαινόμενο αυτό λέγεται **έκθλιψη**.

○ Έκθλιψη μπορεί νά πάθει μία λέξη που τελειώνει σέ φωνήεν, όταν βρεθεί μπροστά από λέξη που άρχίζει από φωνήεν:	Του άντρειω- μένου → μέ έδιωξε για αυτό	τ' άντρειωμένον μ' έδιωξε γι' αυτό
--	--	---------------------------------------

- Στή θέση του φωνήεντος που χάνεται σημειώνουμε **άπόστροφο (')**.
- Τό **και**, όταν παθαίνει έκθλιψη, γράφεται **κι**:

και όμως	κι όμως
και άλλος	κι άλλος

Άσκήσεις

- * 1. Από τά παραδείγματα που ακολουθούν μπορείς νά δείς ποιές λέξεις παθαίνουν συνήθως έκθλιψη: τ' άρματα, τ' ουρανού, θ' άζιωθώ, ν' άποδείξετε, μ' έδιωξε, σ' άφησε, τ'

ὁμολόγησε, γι' ἄλλη φορά.

Τό παλικάρι πού 'πесе μ' ὀρθή τήν κεφαλή του
δέν τό σκεπάζει ἡ γῆς ὀγρή, σκουλήκι δέν τ' ἀγγίζει.

Δ. - Ἀφαίρεση

- Κάθε λέξη κι ἀπό 'να χελιδόνι
- Νά 'ναι τάχα πλεούμενο, 'νά ναι καράβι;
- Οἱ λέξεις ἔνα, εἶναι ἔχασαν τό ἀρχικό τους φωνῆεν ἢ τό δίψηφο, γιατί βρέθηκαν μετὰ ἀπό τίς λέξεις ἀπό, νά πού τελειώνουν σέ φωνῆεν. Τό φαινόμενο αὐτό λέγεται **ἀφαίρεση**.

⊙	→	Ἀφαίρεση μπορεῖ νά πάθει μιά λέξη πού ἀρχίζει ἀπό φωνῆεν, ὅταν βρεθεῖ μετὰ ἀπό λέξη πού τελειώνει σέ φωνῆεν :	μοῦ ἔδωσε	μοῦ ἔδωσε
			πού εἶχε	πού ἔχε
			τά ἔφερε	τά ἔφερε

- Στή θέση τοῦ φωνήεντος πού χάνεται σημειώνουμε **ἀπόστροφο**.
- Ἀφαίρεση, ὅπως βλέπουμε στά παραδείγματα, παθαίνουν συνήθως τύποι τοῦ ρήματος.

Ἀσκήσεις

* α/ Νά κάμεις ἀφαίρεση :

1. Σάν νά εἶχαν ποτέ τελειωμό τά βάσανα κι οἱ καημοί τοῦ κόσμου.
 2. Πήγαινε στή δουλειά σου· ἐγώ θά ἔχω τό νοῦ μου στά παιδιά.
 3. Ὁ πατέρας τήν Πρωτοχρονιά μοῦ ἔφερε ἕναν Ἀι-Βασίλη.
 4. Ποῦ εἶσαι καί σέ γυρεύω;
 5. Τά παιδιά πού ἔπαιζαν ξένοιαστα βουβάθηκαν στή στιγμή.
- β/ Νά πεῖς ὕστερα ἀπό ποιές λέξεις ἔκανες τήν ἀφαίρεση.

Ε. - Συγκοπή

- Παπάδες πάρτε τὰ ἱερά, κι ἐσεῖς κεριά σβηστεῖτε.
- Τὰ **στάρια** μέστωσαν πιά. Ἦρθε ἡ ὥρα τοῦ θερισμοῦ.

⊙ Οἱ λέξεις **πάρτε** καὶ **στάρια** ἦταν **πάρετε** καὶ **σιτάρια**. Ἐχασαν ὁμῶς τὰ φωνήεντα **ε** καὶ **ι**, πού βρίσκονταν ἀνάμεσα σέ σύμφωνα:

Τό φαινόμενο αὐτό λέγεται **συγκοπή**.

• Συγκοπή μπορεῖ νά πάθει ἕνα φωνῆεν πού βρίσκεται ἀνάμεσα σέ δύο σύμφωνα μέσα στήν ἴδια λέξη :

*κορυφή - κορφή
κόψετε - κόψτε*

ΣΤ. - Ἀποκοπή

- Κάτω ἀπ' τήν κληματαριά
ὥρες ἐκεῖ ρέμβασα.
- Κόψ' τὸ νερό στή μάνα του,
βάλ' το στό περιβόλι.

⊙ Οἱ λέξεις **ἀπό**, **κόψε** καὶ **βάλε** ἔχασαν τὸ τελικό τους φωνῆεν μπροστά ἀπὸ λέξεις πού ἀρχίζουν ἀπὸ σύμφωνο. Τό φαινόμενο αὐτό ὀνομάζεται **ἀποκοπή**.

• Ἀποκοπή μπορεῖ νά πάθει τὸ τελικό φωνῆεν μιᾶς λέξης, ὅταν βρεθεῖ μπροστά ἀπὸ τὸ ἀρχικό σύμφωνο τῆς ἀκόλουθης λέξης :

→ λύσε το λύσ' το
στεῖλε το στεῖλ' το

• Στὴ θέση τοῦ φωνήεντος πού ἔπαθε ἀποκοπή σημειώνουμε **ἀπόστροφο**.

* Τό ἐπίρρημα μέσα:

α/ "Όταν παθαίνει ἀποκοπή γράφεται χωρίς ἀπόστρο- φο καί μέ τελικό ς.	→ μέσα στή θάλασσα μέσ στή θάλασσα
β/ "Όταν παθαίνει ἐκθλιψη γράφεται μέ ἀπόστροφο.	→ μέσα ἀπό τό σπίτι μέσ' ἀπό τό σπίτι

Άσκήσεις γιά τά πάθη τῶν φωνηέντων

* 1 α/ Ὑπογράμμισε τά πάθη τῶν φωνηέντων:

- Πάντ' ἀνοιχτά, πάντ' ἄγρυπνα τά μάτια τῆς ψυχῆς μου
(Δ. Σολωμός)
- Ἄστραψε φῶς καί γνώρισεν ὁ νιός τόν ἑαυτό του
(Δ. Σολωμός)
- Τ' ἀντρειωμένου ὁ θάνατος δίνει ζωή στή νιότη
(Α. Βαλαωρίτης)
- Εἶμαι γριά καί ξέρω· μόνο ἂν πάθεις,
μπορεῖ καί τί 'ναι ἡ χαρά νά μάθεις. (Ι. Γρυπάρης)
- Τό 'να χέρι μοῦ κρατεῖ
μέλισσα θεόρατη
τ' ἄλλο στόν ἀέρα πιάνει
πεταλούδα πού δαγκάνει (Ο. Ἐλύτης)
- Κάμποι τῆς Σαλονίκης κι ὄρη τοῦ Μοριᾶ
ποῦ 'ν' τά παρμένα κάστρα ποῦ 'ναι τά χωριά;
Μές στόν ἀέρα κοίτα μισοφέγγαρο. (Ο. Ἐλύτης)
- Κόψτε κλαδιά καί στρῶστε μου καί βάλτε με νά κάτσω
(Δημοτικό)

β/ Αἰτιολόγησε τήν κάθε περίπτωση.

- Ὅπως βλέπεις καί ἀπό τά παραδείγματα τά πάθη
τῶν φωνηέντων παρουσιάζονται κυρίως στή λογο-
τεχνική γλώσσα.

ΠΑΘΗ ΣΥΜΦΩΝΩΝ

Α.- Τό τελικό ν

Τό τραγούδι τόν νίκησε

Ἄκουσε τότε ὁ Ὀρφέας τό θεό Πλούτωνα, πού ἔλεγε μέ βαριά φωνή :

— «Μέ τό τραγούδι σου μέ νίκησες. Ἐκεῖνο πού ἄλλος ποτέ δέν τόλμησε νά ζητήσῃ, ἐσύ τό ἀπόλαυσες μέ τόν πόνο σου. Πήγαινε! Ἡ Εὐρυδίκη θά σ' ἀκολουθήσῃ στή γῆ. Πρόσεχε ὅμως, ὅ,τι καί ἂν γίνῃ, ὅ,τι καί ἂν ἀκούσεις, μὴ γυρίσεις νά τή δεῖς, γιατί τήν ἔχασες γιά πάντα».

Ἔτσι εἶπε, καί ὁ Ὀρφέας πῆρε πάλι τό δρόμο γιά τόν ἐπάνω κόσμο. Περπατοῦσε ἀνήσυχος καί βιαστικός. Πίσω του τίποτε δέν ἄκουγε καί ὅμως τοῦ φάνηκε πῶς κάποιος τόν ἀκολουθοῦσε.

Π. Δέλτα, Μύθοι καί θρύλοι

. Στό κείμενο διαβάζουμε :

τόν πόνο ἀλλά καί τό θεό
τήν ἔχασε ἀλλά καί νά τή δεῖ

Θ Μερικές λέξεις ἄλλοτε διατηροῦν τό τελικό ν καί ἄλλοτε, τό χάνουν. Οἱ λέξεις αὐτές εἶναι οἱ ἀκόλουθες :

α/ τό ἄρθρο	τόν	τόν ἐπάνω κόσμο	ἀλλά καί	τό δρόμο
β/ τό ἄρθρο	τήν	τήν Κυριακή	»	» τή Δευτέρα
γ/ τό ἀόριστο ἄρθρο	ἕναν	μιά φορά κι ἕναν καιρό	»	» εἶδε ἕνα γέρο
δ/ τό ἀριθμητικό	ἕναν	φώναζε ἕναν ἀπό κάθε πόλη	»	» εἶδε ἕνα μόνο γέρο
ε/ ἡ προσωπική ἀντωνυμία	τήν	τήν ντρόπιασε	»	» τή δόρισε
στ/ τό ἄκλιτο	δέν	δέν ἤθελε	»	» δέ ζήτησε
ζ/ τό ἄκλιτο	μήν	μήν τράχεις	»	» μή φοβᾶσαι

⊙

Διατηροῦν τό τελικό ν :

- 1 . "Όταν ἡ ἀκόλουθη λέξη ἀρχίζει ἀπό φωνῆεν : → [τόν ἀέρα, τήν ἀγάπη
δέν εἶδα, μὴν ἔρχεσαι
- 2 . "Όταν ἡ ἀκόλουθη λέξη ἀρχίζει ἀπό σύμφωνο στιγμαῖο :

κ π τ	→ [	ἕναν κόσμο,	τόν πόνο
γκ μπ ντ		τήν τέχνη,	τόν γκρεμό
τζ		δέν μπόρεσε,	τήν ντροπή
τσ		τόν τσαλαπετεινό,	τόν τζίτζικα
- 3 . "Όταν ἡ ἀκόλουθη λέξη ἀρχίζει ἀπό διπλό ξ, ψ : → [τόν ξεναγό, ἕναν ξένο
τήν ψυχή, δέν ψήθηκε

⊙

Χάνουν τό τελικό ν

- "Όταν ἡ ἀκόλουθη λέξη ἀρχίζει ἀπό σύμφωνο ἐξακολουθητικό : → [τό δρόμο, τή βρύση,
ἕνα στεναγμό, μὴ χάνεσαι

Ἀσκήσεις

- * 1 Νά βρεῖς λέξεις πού διατηροῦν ἢ χάνουν τό τελικό ν καί νά δικαιολογήσεις τήν κάθε περίπτωση :
- ἐκάλεσε καί στή χαρά συμπέθερους τ' ἀστέρια.
 - Μιά φορά κι ἕναν καιρό ἦταν ἕνας γέρος ψαράς.
 - "Όλη τή νύχτα τήν εἶχαν ξεχάσει στό ὑπόγειο· τό πρωί τή θυμήθηκαν.
 - Μή ρωτᾷς καλύτερα. . Τό φόβο δέν τόν ἔνωσε ποτέ. .

Μή σταματᾷς· δούλευε ὅλο τὸ χρόνο ὅσα μπορείς. . Δέ
σέ φοβοῦμαι ὅσο καί νά μέ ἀπειλεῖς.

- Ἡ Παναγιά στό πέλαγο
κρατοῦσε στήν ποδιά της
τὴ Σίκινο τὴν Ἀμοργό
καί τ' ἄλλα τὰ παιδιὰ της.

* 2 Νά διαγράψεις τὸ τελικό ν ὅπου δέν πρέπει νά ὑπάρχει :

- τόν χαρακτήρα, τόν Κώστα, τόν ζήτησα τόν Γιώργο, τόν
ψωμά
- τὴν ὥρα, τὴν στιγμή, τὴν μπάλα, τὴν ξένη
- δέν ἀκούω, δέν μπορῶ, δέν θέλει, δέν σώθηκε
- μὴν πᾶς, μὴν λές, μὴν ψάχνεις, μὴν γράφεις
- Βρῆκα ἓναν γέρο καί μιὰ γριά, ἔχω ἓναν θησαυρό. Τόν
ἔχω ἓναν καί μονάκριβο τόν γιό μου.

Β.- Συμφωνικά συμπλέγματα

ἔφτασε	τοῦ Πλούτωνα
ἄστραψαν	θλιβερά
στό θρόνο	τό τραγούδι

- ⊙ Κάθε συνδυασμός ἀπὸ δύο ἢ περισσότερα σύμφωνα πού βρί-
σκονται τὸ ἓνα πλάι στό ἄλλο μέσα στή λέξη ὀνομάζεται **συμ-
φωνικό σύμπλεγμα**.

- Τά συμφωνικά συμπλέγ-
ματα πολλές φορές παρου-
σιάζουν διάφορα μέσα στίς
ἴδιες ἢ σέ συγγενικές λέξεις.
Ἔτσι λέμε :

→	ράφτης	καί	ραπτική
	δαχτυλίδι	καί	δακτυλογράφος
	κολυμπῶ	καί	κολυμβητήριο

ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ

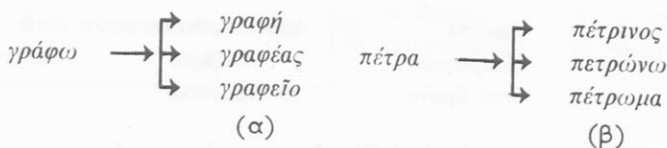
ΟΙ ΛΕΞΕΙΣ

Ι. Ο ΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ

Παραγωγικό

19

Γενικά

Θ 1 Παραγωγή

- 'Από τή λέξη γράφω έγιναν οί λέξεις γραφή, γραφέας, γραφεΐο (π.α)
- 'Από τή λέξη πέτρα έγιναν οί λέξεις πέτρινος, πετρώνω, πέτρωμα (π. β)

- Θ Τό φαινόμενο αυτό, δηλαδή μιιά λέξη νά γίνεται (παράγεται) από άλλη λέξη, λέγεται **παραγωγή**.

- 'Η λέξη, από τήν όποία παράγεται μιά άλλη λέξη, λέγεται **πρωτότυπη**. → *γράφω* (π. α)
- 'Η λέξη, ή όποία παράγεται από τήν πρωτότυπη, λέγεται **παράγωγη**. → *γραφή γραφέας γραφεΐο* (π. α)
- Σέ κάθε λέξη διακρίνουμε **τό θέμα**, δηλαδή τό μέρος πού δέν αλλάζει, καί **τήν κατάληξη**, δηλαδή τό μέρος πού αλλάζει. Στή λέξη *γράφω* τό θέμα είναι *γραφ-* καί ή κατάληξη *-ω*.
- 'Η κατάληξη πού προσθέτουμε στό θέμα μιās πρωτότυπης λέξης, γιά νά σχηματίσουμε μιά παράγωγη λέξη, λέγεται **παραγωγική κατάληξη**.

Έτσι οί λέξεις γράφή
γραφέας
γραφεΐο έγιναν από τό θέμα *γραφ-* τής

πρωτότυπης λέξης *γράφω*, καί από τίς παραγωγικές καταλήξεις **-η, -εας, -εΐα**.

Δηλαδή έγιναν έτσι: *γραφ-* + *-η* = *γραφή*.

γραφ- + *-εας* = *γραφέας*

γραφ- + *-εΐο* = *γραφεΐο*

Άσκήσεις

- * 1 Νά βρεΐς τίς πρωτότυπες λέξεις :

καλοσύνη, πολίτης, βασιλεύω, άνεμίζω, βαλτός

- * 2 α/ Νά βρεΐς από μιά παράγωγη :

δροσιά, έθνος, πατέρας, πατῶ, πέλαγος

β/ Μέ τήν κάθε παράγωγη σχημάτισε καί μιά φράση :

- Παράδειγμα: δροσιά → δροσίζω

'Η θαλασσινή αύρα μās δρόσιζε από τήν κάψα τοῦ καλοκαιριοῦ.

⊙ 2 Σύνθεση

	Παραδείγματα				
	Στήλη α'		Στήλη β'		Στήλη γ'
α/	σιγά	+	τραγουδῶ	=	σιγοτραγουδῶ
β/	ανοίγω	+	κλείνω	=	ανοιγοκλείνω
γ/	πέτρα	+	πόλεμος	=	πετροπόλεμος

- 'Από τις λέξεις *σιγά* και *τραγουδῶ* ἔγινε ἡ λέξη *σιγοτραγουδῶ*
- 'Από τις λέξεις *ανοίγω* και *κλείνω* ἔγινε ἡ λέξη *ανοιγοκλείνω*
- 'Από τις λέξεις *πέτρα* και *πόλεμος* ἔγινε ἡ λέξη *πετροπόλεμος*

⊙ Τό φαινόμενο αὐτό, δηλαδή νά γίνεται μιά λέξη ἀπό δύο ἄλλες λέξεις, λέγεται **σύνθεση**.

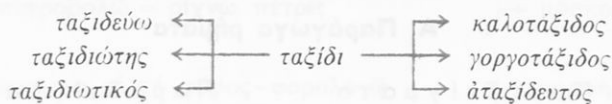
- 'Η λέξη πού γίνεται ἀπό τή σύνθεση δύο ἄλλων λέξεων λέγεται **σύνθετη λέξη** : → *σιγοτραγουδῶ*
- 'Από τις δύο λέξεις πού ἐνώνονται, γιά νά γίνει ἡ σύνθετη λέξη, ἐκείνη πού ἔχει τήν πρώτη θέση λέγεται **πρῶτο συνθετικό** (α' συνθετικό) : ↓
→ *σιγά*
- ἐκείνη πού ἔχει τή δεύτερη θέση λέγεται **δεύτερο συνθετικό** (β' συνθετικό) : ↓
→ *τραγουδῶ*
- Στά παραπάνω παραδείγματα βλέπουμε στή στήλη α' τά πρῶτα συνθετικά, στή στήλη β' τά δεύτερα συνθετικά και στή στήλη γ' τίς σύνθετες λέξεις.
- 'Η λέξη πού δέν εἶναι σύνθετη εἶναι **ἀπλή**: *σιγά, τραγουδῶ, πόλεμος*.

Ἀσκηση

* Νά βρεῖς τό πρῶτο και τό δεύτερο συνθετικό :

συχοπερνῶ, ἀργοπεθαίνω, αὐγολέμονο, κοντορεβιθοῦλης

⊙ 3 Οικογένειες τῶν λέξεων

- Οἱ λέξεις ταξιδεύω, ταξιδιώτης, ταξιδιωτικός ἔγιναν ἀπὸ τῆ λέξη ταξίδι μέ παραγωγή.
- Οἱ λέξεις καλοτάξιδος, γοργοτάξιδος, ἀταξίδευτος ἔγιναν ἀπὸ τῆ λέξη ταξίδι μέ σύνθεση.
- Ἐπομένως οἱ λέξεις: ταξιδεύω, ταξιδιώτης, ταξιδιωτικός, καλοτάξιδος, γοργοτάξιδος, ἀταξίδευτος ἔγιναν ὅλες ἀπὸ τὴν ἴδια ἀπλή λέξη ταξίδι. Γι' αὐτό λέμε ὅτι οἱ λέξεις αὐτές ἀποτελοῦν μιά **οικογένεια λέξεων**.
- Οἱ λέξεις πού ἀνήκουν στὴν ἴδια οἰκογένεια λέγονται **συγγενικές**.
- Ἐτσι ἀπὸ τῆ λέξη **κορυφή** σχηματίζεται ἡ οἰκογένεια τῶν λέξεων: **κορυφή, κορυφαῖος, κορύφωμα, κορφή, κορφάδα, κορυφογραμμή, κατακόρυφος, κορφοβούνι** κτλ.

Ἀσκήσεις

- * 1 Σχημάτισε τίς οἰκογένειες τῶν λέξεων: δῶρο, κῆπος, κλῆρος.
- * 2 Σχημάτισε σύνθετα ἀπὸ τίς λέξεις:
ἀλάτι - πιπέρι, φύλλο - μετρῶ, βαριά - ἀκούω, πρῶτος - ἔτος
- * 3 Σχημάτισε παράγωγα καί σύνθετα ἀπὸ τῆ λέξη θάλασσα.

Α. Παράγωγα ρήματα

Παραδείγματα

'Από τό όνομα παράγεται τό ρήμα	
δόξα	→ δοξάζω
ἀρχή	→ ἀρχίζω
γείτονας	→ γειτονεύω
στεφάνι	→ στεφανώνω
όμορφος	→ όμορφαίνω

πίν. α'

Παραδείγματα

'Από τήν άκλιτη λέξη πα- ράγεται τό ρήμα	
συχνά	→ συχνάζω
παράμερα	→ παραμερίζω
κοντά	→ κοντεύω
σιμά	→ σιμώνω

πίν. β'

- ⊙ Ρήματα παράγονται από όνόματα (πίν. α') καί από άκλιτα (πίν. β').
- ⊙ Ρήματα από ρήματα σπάνια παράγονται: φέγω → φεγγίζω, μασώ → μασουλώ.

Άσκήσεις

- * 1 α/ Στους πίνακες α' καί β' διακρίνονται από τά χτυπητά γράμματα οί παραγωγικές καταλήξεις τών ρημάτων μέ τή βοήθειά τους σχημάτισε κι έσύ ρήματα από τίς λέξεις :

θεμέλιο, άλώνι, καληνύχτα, άγκαλιά, φυτό, χαμηλά.

β/ Μέ καθένα από τά ρήματα πού σχημάτισες γράψε μία πρόταση.

. Παράδειγμα: φυτό — φυτεύω

Ή Σοφία έχει φυτέψει στόν κήπο της λο-
γής λογής λουλούδια.

B.- Παράγωγα ουσιαστικά

Ουσιαστικά παράγονται από ρήματα, από άλλα ουσιαστικά και από επίθετα.

α) Ουσιαστικά παράγωγα από ρήματα

Παραδείγματα

Από τό ρήμα παράγεται τό ουσιαστικό		Από τό ρήμα παράγεται τό ουσιαστικό	
↓	↓	↓	↓
προμηθεύω	→ προμηθευτής	γελῶ	→ γέλιο
θερίζω	→ θεριστής	κοστίζω	→ κόστος
κουρεύω	→ κουρέας	φορολογῶ	→ φορολογία
έρχομαι	→ έρχομός	μιλῶ	→ μιλιά
άπαντῶ	→ άπάντηση	δουλεύω	→ δουλειά
δένω	→ δέσιμο	φυτεύω	→ φυτεία
κλαδεύω	→ κλάδεμα	ώφελῶ	→ ώφέλεια
στολίζω	→ στολίδι	άνεμίζω	→ άνεμιστήρας
βογκῶ	→ βογκητό	κλαδεύω	→ κλαδευτήρι
κολυμπῶ	→ κολύμπι	πιέζω	→ πιεστήριο

Θ Πολλά ουσιαστικά παράγονται από ρήματα.

Άσκήσεις

- * 1 Στά παραδείγματα τοῦ πίν. α' διακρίνονται από τά χτυπητά γράμματα οἱ παραγωγικές καταλήξεις τῶν οὐσιαστικῶν, τά ὅποια παράγονται από ρήματα μέ τή βοήθεια αὐτῶν τῶν καταλήξεων σχημάτισε κι ἐσύ οὐσιαστικά από τά ρήματα :

πεταλώνω, χτίζω, σηκώνω, εἰσπράττω, τρίζω, κεντῶ, στρώνω, παραμιλῶ, ζυγίζω, βαθμολογῶ, λατρεύω, καλλιεργῶ, κινῶ, σκαλίζω.

* 2 Πώς λέμε έκείνον πού :

μαθαίνει, σπουδάζει, φοιτᾷ, συγγράφει, βάφει, συμβουλεύει :

* 3 Πώς λέμε τόν τόπο όπου κάποιος :

ἐκπαιδεύει ἢ ἐκπαιδεύεται, γυμνάζει ἢ γυμνάζεται, ύφαινει, σχεδιάζει, σιδερώνει, δικάζει, γράφει, κουρεύει :

β/ Οὐσιαστικά παράγωγα ἀπό οὐσιαστικά

Τά οὐσιαστικά πού παράγονται ἀπό ἄλλα οὐσιαστικά εἶναι :

Ὑποκοριστικά, μεγεθυντικά, τοπικά, περιεκτικά, ἔθνικά, ἐπαγγελματικά.

1. Ὑποκοριστικά

Παράδειγματα			
Ἀπό τό οὐσιαστικό	παράγεται τό οὐσιαστικό	Ἀπό τό οὐσιαστικό	παράγεται τό οὐσιαστικό
↓	↓	↓	↓
γατί	→ γατάκι	ἀδερφή	→ ἀδερφοῦλα
Γιῶργος	→ Γιωργάκης	ἄγγελος	→ ἀγγελούδι
ἄνθρωπος	→ ἀνθρωπάκος	σακί	→ σακούλι
Ἑλένη	→ Ἑλενίτσα	βοσκός	→ βοσκόπουλο
ἀδερφός	→ ἀδερφοῦλης	θάλαμος	→ θαλαμίσκος

⊙ Τά οὐσιαστικά τοῦ πίνακα παράγονται ἀπό ἄλλα οὐσιαστικά καί φανερώνουν ὅτι κάτι εἶναι μικρό. Γι' αὐτό λέγονται ὑποκοριστικά.

Ἀσκήσεις

* 1 α/ Σχημάτισε τά ὑποκοριστικά τῶν οὐσιαστικῶν : σκύλος, τραπέζι, μαθητής, Δημήτρης, παππούς, ἐλιά, μητέ-

ρα, κρυφτό, ἄρχοντας, σατράπης. Μπορείς νά δεις καί τίς παραγωγικές καταλήξεις τῶν ὑποκοριστικῶν τοῦ πίνακα.

β/ Σχημάτισε μέ τό καθένα μία φράση.

• Παράδειγμα: σκύλος — σκυλάκι

Χίτς μᾶς ἔφεραν ἓνα συμπαθητικό σκυλάκι.

2. Μεγεθυντικά

Παράδειγματα

Ἀπό τό οὐσιαστικό παράγεται τό οὐσιαστικό

↓		↓
κολοκύθι	→	κολοκύθα
φωνή	→	φωνάρα
δουλευτής	→	δουλευταράς

⊙ Τά παράγωγα οὐσιαστικά τοῦ πίνακα φανερώνουν ὅτι κάτι εἶναι **μεγάλο**. Γι' αὐτό λέγονται **μεγεθυντικά**.

Ἀσκήσεις

* Σχημάτισε, μέ τή βοήθεια τῶν παραγωγικῶν καταλήξεων, πού μπορείς νά δεις στόν πίνακα, τά μεγεθυντικά τῶν οὐσιαστικῶν: βαρέλι, ποντίκι, Γιάννης, χορευτής, χέρι.

3. Τοπικά

Ἀπό τό οὐσιαστικό παράγεται τό οὐσιαστικό

↓		↓
βιβλιοπώλης	→	βιβλιοπωλεῖο
φύλακας	→	φυλάκιο
ράφτης	→	ραφτάδικο
καμπάνα	→	καμπαναριό

- ⊙ Τά παραπάνω παράγωγα ουσιαστικά φανερώνουν **τόπο**, και γι' αυτό λέγονται **τοπικά**.

Άσκησης

- * Σχημάτισε τοπικά από τά ουσιαστικά : δασάρχης, κρεοπώλης, τηλεγράφος, έστιάτορας, γαλατάς, στρατηγός.

4. Περιεκτικά

Άπό τό ουσιαστικό παράγεται τό ουσιαστικό

ὄρνιθα —————> ὄρνιθώνας

ἄμμος (ἄμμουδα) —————> ἄμμουδιά

- Τό ουσιαστικό *ὄρνιθώνας* φανερώνει ὅτι πολλές *ὄρνιθες* βρίσκονται στό ἴδιο μέρος.
 - Τό ουσιαστικό *ἄμμουδιά* φανερώνει ὅτι πολὺς *ἄμμος* βρίσκεται στό ἴδιο μέρος.
- ⊙ Τά ουσιαστικά πού φανερώνουν ὅτι πολλὰ ὅμοια βρίσκονται στό ἴδιο μέρος λέγονται **περιεκτικά**.

Άσκησης

- * 1 Πῶς λέγεται ὁ τόπος πού περιέχει :
- καλάμια, ἄμυγαλιές, πορτοκαλιές, περιστέρια, πεῦκα.
- * 2 α/ Σχημάτισε περιεκτικά ἀπό τά ουσιαστικά :
- ἄμπέλι, ἐλιά (ἐλαία), πλατάνι, στρατός, ἄχυρο.
- β/ Σχημάτισε μέ τό καθένα ἀπό αὐτά μία φράση :
- Παράδειγμα : ἄμπέλι — ἄμπελώνας :
- Τά κλήματα τοῦ ἄμπελώνα μας εἶναι φορτωμένα καρπό.

5. Ἐθνικά

Παραδείγματα			
Ἀπό τό οὐσιαστικό ↓	παράγεται τό οὐσιαστικό ↓	Ἀπό τό οὐσιαστικό ↓	παράγεται τό οὐσιαστικό ↓
Ἀνατολή	→ Ἀνατολίτης	Σύρος	→ Συριανός
Μοριάς	→ Μοραΐτης	Τρίκαλα	→ Τρικαλινός
Σπάρτη	→ Σπαρτιάτης	Θεσσαλονίκη	→ Θεσσαλονικιός
Ἡπειρος	→ Ἡπειρώτης	Κύπρος	→ Κύπριος
Βόλος	→ Βολιώτης	Ἀθήνα	→ Ἀθηναῖος
Ἀφρική	→ Ἀφρικανός	Κίνα	→ Κινέζος

- ⊙ Τά παράγωγα οὐσιαστικά τοῦ πίν. φανερώνουν τόν ἄνθρωπο πού κατάγεται ἀπό κάποιο τόπο, καί γι' αὐτό λέγονται ἔθνικά.

Ἀσκήσεις

- * 1 Σχημάτισε ἔθνικά ἀπό τά οὐσιαστικά: Πόλη, Ψαρά, Βυζάντιο, Μάνη, Σούλι, Ρούμελη, Ἀμερική, Κόρινθος, Κέρκυρα, Θήβα, Μυτιλήνη. Μπορεῖς νά δεῖς καί τίς παραγωγικές καταλήξεις τῶν ἔθνικῶν τοῦ πίν.
- * 2 Τό θηλυκό τοῦ Πολίτης εἶναι Πολίτισσα· ποιά εἶναι τά θηλυκά τῶν: Μεσολογγίτης, Σπαρτιάτης, Μοραΐτης, Βολιώτης;
- * 3 Τό θηλυκό τοῦ Ἀθηναῖος εἶναι Ἀθηναία· ποιά εἶναι τά θηλυκά τῶν: Ὑδραῖος, Εὐρωπαῖος;
- * 4 Τό θηλυκό τοῦ Τρικαλινός εἶναι Τρικαλινή· ποιά εἶναι τά θηλυκά τῶν: Ἀλεξαντρινός, Πατρινός, Ζακυνθινός, Λαρισινός;
- * 5 Πῶς λέγεται ἐκεῖνος πού κατάγεται ἀπό:
τῇ Μάλτα, τό Μιλάνο, τῇ Χαλκιδικῇ, τῇ Μύκονο, τῇ

Ρόδο, τήν Καλαμάτα, Σέρρες, Χίο, Τρίπολη, Λευκάδα, Σαντορίνη;

6. Έπαγγελματικά

Άπό τό ούσιαστικό παράγεται τό ούσιαστικό

↓		↓
γάλα	→	γαλατάς
περιβόλι	→	περιβολάρης
βιβλιοθήκη	→	βιβλιοθηκάριος

- Ο Τά παράγωγα ούσιαστικά τοῦ πίνακα φανερώνουν ἐ π ἄ γ-
γελμα καί γι' αὐτό λέγονται ἐπαγγελματικά.

Άσκήσεις

- * Σχημάτισε ἐπαγγελματικά ἀπό τά ούσιαστικά :
πάπλωμα, βάρκα, βαρέλι, ψωμί, ἀποθήκη.

7. Διάφορα

Άπό τό ούσιαστικό παράγεται τό ούσιαστικό πού φανερώνει

↓ (α)		↓ (β)		↓ (γ)
παλικάρι	→	παλικαριά	→	ιδιότητα
ἀμύγδαλο	→	ἀμυγδαλιά	→	δέντρο
πεπόνι	→	πεπονιά	→	φυτό
ἀνήφορος	→	ἀνηφοριά	→	τόπο
Όμηρος	→	όμηριστής	→	τό μελετητή ένός ἔργου

- Ο Τά παράγωγα ούσιαστικά τοῦ πίνακα ἔχουν διάφορες σημα-
σίες, ὅπως βλέπεις στή στήλη γ· ἔτσι δέν εἶναι δυνατόν νά
μποῦν σέ μιᾶ ὀρισμένη ὁμάδα.

Στίς ἀσκήσεις πού ἀκολουθοῦν θά δεῖς καί ἄλλες τέτοιες περι-
πτώσεις.

Άσκσεις

- * 1 'Από τό ουσιαστικό **χριστιανός** παράγεται τό ουσιαστικό **χριστιανισμός** πού φανερώνει τόν όπαδό τῆς θρησκείας τοῦ Χριστοῦ. Νά βρεῖς τά παράγωγα τῶν ουσιαστικῶν: **μωαμεθανός, βραχμάνας, 'Ιουδαῖος** καί νά πεῖς τί φανερώνουν.
- * 2 'Ο φιλόλογος πού μελετᾷ τόν **Όμηρο** λέγεται **όμηριστής**. Πῶς λέγεται ὁ φιλόλογος πού μελετᾷ τήν **Έλληνική φιλολογία** ἢ τή **Λατινική φιλολογία** ἢ τήν **Έβραϊκή φιλολογία**;
- * 3 'Εκεῖνος πού ἔχει ἕνα **κτῆμα** λέγεται **κτηματίας**. Πῶς λέγεται ἐκεῖνος πού ἀσκεῖ ἕνα **ἐπάγγελμα** ἢ ἔχει ἕνα **εἰσόδημα** ἢ ἕνα **τραῦμα**; Καί πῶς λέγεται ἐκεῖνος πού κάνει ἕνα **ἐγκλημα** ἢ ἕνα **πραξικόπημα** ἢ ἕνα **κίνημα**;

γ/ Οὐσιαστικά παράγωγα ἀπό ἐπίθετα

'Από τό ἐπίθετο	παράγεται τό οὐσιαστικό	πού φανερώνει
↓	↓	↓
ἔξυπνος	→ ἐξυπνάδα	→ τήν ιδιότητα τοῦ ἐξυπνου
σάπιος	→ σαπίλα	→ τήν ιδιότητα τοῦ σάπιου
ἀγράμματος	→ ἀγραμματοσύνη	→ τήν ιδιότητα τοῦ ἀγράμματος
γενναῖος	→ γενναιότητα	→ τήν ιδιότητα τοῦ γενναίου
ταχύς	→ ταχύτητα	→ τήν ιδιότητα τοῦ γρήγορου

- © Τά οὐσιαστικά πού παράγονται ἀπό ἐπίθετα εἶναι ἀφρηρημένα καί φανερώνουν **ιδιότητα** σχετική μέ τό ἐπίθετο ἀπό τό ὁποῖο παράγονται.

Άσκσεις

- * 1 Σχημάτισε οὐσιαστικά ἀπό τά ἐπίθετα: **καλός, μαῦρος,**

ἄσπρος, νέος, βαρύς, ἅγιος, ἄγριος.

- * 2 Κατά τό **φοβερός** — **φοβέρα** σχημάτισε οὐσιαστικά ἀπό τά ἐπίθετα: πικρός, γλυκός, ἄμυρρός, τρελός, ξερός, λοξός.

Γ. - Παράγωγα ἐπίθετα

α/ Ἐπίθετα παράγωγα ἀπό ρήματα

Παραδείγματα			
Ἀπό τό ρῆμα	παράγεται τό ἐπίθετο	Ἀπό τό ρῆμα	παράγεται τό ἐπίθετο
↓	↓	↓	↓
πειθαρχῶ	→ πειθαρχικός	γράφω	→ γραφτός
δροσίζω	→ δροσιστικός	ἀγαπῶ	→ ἀγαπητός
λάμπω	→ λαμπερός	καμαρώνω	→ καμαρωτός
κινῶ	→ κινητήριος	κατοικῶ	→ κατοικήσιμος

- ⊙ Στόν πίνακα βλέπουμε ὅτι ἐπίθετα παράγονται ἀπό ρήματα. Τά ἐπίθετα αὐτά λέγονται **ρηματικά ἐπίθετα**.

Ἀσκήσεις

- * 1 Νά σχηματίσεις ρηματικά ἐπίθετα ἀπό τά ρήματα: σηκώνω, κινῶ, μισῶ, ἐνοχλῶ, προβιβάζω, ἀνοίγω, σβήνω, στρώνω, ξεχωρίζω.
- * 2 Μερικά ρηματικά ἐπίθετα ἔχουν παραγωγική κατάληξη **-τέος** καί δείχνουν ἐκεῖνον πού πρέπει νά γίνει: **διαιρῶ - διαιρετέος** = ἐκεῖνος πού πρέπει νά διαιρεθεῖ. Νά σχηματίσεις τέτοια ἐπίθετα ἀπό τά ρήματα: ἀφαιρῶ, προσθέτω, πληρώνω, μειώνω, πολλαπλασιάζω καί νά πεῖς τί δείχνει τό καθένα.

β/ 'Επίθετα παράγωγα από ουσιαστικά

Παράδειγματα			
'Από τό ουσιαστικό	παράγεται τό επίθετο	'Από τό ουσιαστικό	παράγεται τό επίθετο
↓	↓	↓	↓
πεισ <u>μα</u>	→ πεισμα <u>τάρης</u>	ἥλι <u>ος</u>	→ ἥλια <u>κός</u>
σπα <u>θί</u>	→ σπα <u>θάτος</u>	γέρο <u>ς</u>	→ γέρι <u>κος</u>
ἀση <u>μι</u>	→ ἀση <u>μένιος</u>	ἄνοι <u>ξη</u>	→ ἀνοι <u>ξιάτικος</u>
ξύ <u>λο</u>	→ ξύ <u>λινος</u>	ἀγο <u>ρι</u>	→ ἀγο <u>ρίστικος</u>
φλό <u>γα</u>	→ φλο <u>γερός</u>	βου <u>νό</u>	→ βου <u>νίσιος</u>
στά <u>χτη</u>	→ στα <u>χτής</u>	οὐρα <u>νός</u>	→ οὐρά <u>νιος</u>
με <u>τάξι</u>	→ μετα <u>ξωτός</u>	ἄν <u>τρας</u>	→ ἀν <u>τρεῖος</u>
ἀμα <u>ρτία</u>	→ ἀμα <u>ρτωλός</u>	'Αρι <u>στοτέλης</u>	→ ἀρι <u>στοτέλειος</u>
σι <u>ωπή</u>	→ σιω <u>πηλός</u>	μέ <u>ση</u>	→ με <u>σαῖος</u>

⊙ Στόν πίνακα βλέπουμε ὅτι πολλά ἐπίθετα παράγονται ἀπό οὐσιαστικά.

'Ασκήσεις

* Νά σχηματίσεις ἐπίθετα ἀπό τά οὐσιαστικά : ζήλια, σφρίγος, πρωταπριλιά, σελήνη, ἔθνος, κάμπος, Ζάππας, γυναίκα, Πυθαγόρας, ἄκρα, θάλασσα, βροχή, ἀγκάθι, κυπαρίσσι.

Μπορεῖς νά δεῖς καί τίς παραγωγικές καταλήξεις πού σημειώνονται μέ χτυπητά γράμματα στόν πίν.

γ/ 'Επίθετα παράγωγα ἀπό ἐπίθετα

'Από τό ἐπίθετο παράγεται τό ἐπίθετο

↓	↓
πρά <u>σι</u> νος	→ πρα <u>σι</u> νω <u>πός</u>
πα <u>χύ</u> ς	→ πα <u>χυ</u> ου <u>λός</u>
ἄ <u>σπρ</u> ος	→ ἄ <u>σπρ</u> ιδ <u>ερός</u>
μικ <u>ρό</u> ς	→ μικ <u>ροῦ</u> λ <u>ης</u>
ψη <u>λό</u> ς	→ ψη <u>λοῦ</u> τ <u>σικος</u>

- ⊙ Στόν πίνακα βλέπουμε ὅτι ἐπίθετα παράγονται ἀπὸ ἐπίθετα.
- ⊙ Πολλά ἀπὸ τὰ ἐπίθετα ποὺ παράγονται ἀπὸ ἐπίθετα εἶναι ὑποκοριστικά.

Ἄσκηση

- * Νά σχηματίσεις ἐπίθετα ἀπὸ τὰ ἐπίθετα :
- κόκκινος, φτωχός, βαθύς, μαῦρος, καλός, κουτός, ἄγριος.

δ/ Ἐπίθετα παράγωγα ἀπὸ ἐπιρρήματα

Ἐκ τὸ ἐπιρρήμα παράγεται τὸ ἐπίθετο

↓		↓
σήμερα	→	σημερινός
αὔριο	→	αὐριανός

- ⊙ Στόν πίνακα βλέπουμε ὅτι ἐπίθετα παράγονται ἀπὸ ἐπιρρήματα.

Ἀσκήσεις

- * 1 Νά σχηματίσεις ἐπίθετα ἀπὸ τὰ ἐπιρρήματα :
- μακριά, ἀπόψε, χτές, φέτος, κοντά, ἄλλοτε.
- * 2 Ἐκ ποῖα ἐπιρρήματα παράγονται τὰ ἐπίθετα :
- ἀντικρινός, πλαϊνός, περσινός, τωρινός, παντοτινός:

Δ.- Παράγωγα ἐπιρρήματα

Ἐκ τῆ λέξης παράγεται τὸ ἐπιρρήμα

↓		↓
α/ καλός	(ἐπίθετο)	→ καλ ἅ
β/ ἄμεσος	(ἐπίθετο)	→ ἄμέσως
γ/ ἄλλος	(ἀντωνυμία)	→ ἄλλοι
δ/ ἐδῶ	(ἐπιρρήμα)	→ ἐδῶθεν

- ⊙ Ἐπιρρήματα παράγονται ἀπὸ ἐπίθετα (π. α,β), ἀπὸ ἀντωνυμίες (π. γ) καὶ ἀπὸ ἄλλα ἐπιρρήματα (π. δ).

Ἀσκήσεις

- * 1 Νά σχηματίζεις ἐπιρρήματα ἀπὸ τίς λέξεις : ὠραίος, χαρούμενος, καλύτερος, εὐχάριστος, αὐτός, βαθύς, ὑποφερτός.
- * 2 α/ Ἀπὸ ποιῆς λέξεις παράγονται τὰ ἐπιρρήματα : τελευταῖα, εὐγενικά, βαριά, ἐκεῖθε, ὁλοῦθε.
β/ Μὲ τὴν καθεμιά σχημάτισε καὶ μία φράση.
• Παράδειγμα : Προσπάθησε ἀλλὰ τερμάτισε τελευταῖος.

ΣΥΝΘΕΣΗ

Α.- Σύνθεση μὲ ἀχώριστα μόρια

Τὰ ἀχώριστα μόρια εἶναι μονοσύλλαβες ἢ δισύλλαβες λέξεις πού δέν τίς λέμε καὶ δέν τίς γράφουμε ποτέ μόνες τους· τίς βρίσκουμε μόνο ὡς πρῶτα συνθετικά στὶς σύνθετες λέξεις.

Παράδειγμα					
Τὸ ἀχώριστο μόριο (α' συνθετικό)		μέ τὴ λέξη (β' συνθετικό)		σχηματίζουν τὴ σύνθετη λέξη	
α/ ἄ-	+	κακός	→	ἄ - κακος	= ἄκακος
β/ ἀν-	+	ἄξιος	→	ἀν - ἄξιος	= ἀνάξιος
γ/ ξε-	+	μακραίνω	→	ξε - μακραίνω	= ξεμακραίνω
δ/ ξε-	+	γράφω	→	ξε - γράφω	= ξεγράφω
ε/ ἀνα-	+	πηδῶ	→	ἀνα - πηδῶ	= ἀναπηδῶ

- Στόν πίνακα βλέπουμε ότι :
1. Τά άχώριστα μόρια ένώνονται μέ λέξεις καί σχηματίζουν σύνθετες λέξεις.
 2. Τά άχώριστα μόρια χρησιμεύουν μόνο ώς πρώτα συνθετικά.
Τά άχώριστα μόρια θά τά βρείς στό 'Επίμετρο, πίν. 4.
- Τά πιό συνηθισμένα άχώριστα μόρια είναι τό στερητικό **ά-**, τό **ξε-** καί τό **άνα-**.
- Τό **ά-** (έμπρός άπό φωνήεν **άν-**) σημαίνει στέρηση (π. α,β).
 - Τό **ξε-** σημαίνει πολύ (π. γ) ή στέρηση (π. δ).
 - Τό **άνα-** σημαίνει συνήθως έπάνω (π. ε)

Άσκήσεις

- * 1 *Αν αναλύσεις προσεκτικά τίς παρακάτω σύνθετες λέξεις, θά διαπιστώσεις ότι ή γλώσσα μας έχει καί άλλα άχώριστα μόρια :

άμφιθέατρο, άρχιεπίσκοπος, διακηρύττω, διχοτόμος, δυσεύρετος, είσοδος, έκφράζω, έξαγριώνω, ένήλικος, επιβλέπω, ξφιππος, εύαερος, ήμικύκλιο, όμόθρησκος, περικυκλώνω, σύνδεσμος, συγκρατώ, συλλυπούμαι, συμμαζεύω, σύρριζα, συστήνω, συνεπαίρνω, τηλέφωνο, ύποδιευθυντής, ύπαξιωματικός, ύφυπουργός.

Μπορείς νά δεις τόν πίνακα 4, στό επίμετρο

- * 2 Συμπλήρωσε τό κενό· έχεις τό άχώριστο μόριο καί μία λέξη μέσα σέ παρένθεση :
- Αυτό τό παιδί ήταν ένα **ά-** (κακός) άρνάκι.
 - Δέν έγραφε σωστά καμία λέξη· ήταν **ά-** (όρθογραφία).
 - Δέν τό περιμέναμε τέτοιο καλό· μάς ήταν **άν-** (ελπίζω).
 - Ξε- (μακριά) άκουγόταν μία άπαλή μουσική.
 - 'Ο παππούς άνα- (θυμούμαι) τά παλιά καί δάκρυσε πάλι.
- * 3 Νά άποδώσεις τίς άκόλουθες έκφράσεις μέ σύνθετες λέξεις· έχεις τό άχώριστο μόριο.
- Πώς λέγεται :

• αὐτός πού κινεῖται ἀδιάκοπα	: ἀει-
• ὁ πρῶτος ἐργάτης	: ἀρχι-
• ἡ πρώτη τοῦ μήνα	: ἀρχι-
• αὐτός πού πιστεύει δύσκολα	: δυσ-
• τό μέσο μέρος μιᾶς χώρας	: ἐνδο-
• αὐτός πού εἶναι πάνω στόν ἵππο	: ἐφ-
• αὐτός πού ἔχει τήν ἴδια θρησκεία	: ὁμο-
• ἡ συσκευή μέ τήν ὁποία μιλοῦμε μακριά	: τηλε-
• λυποῦμαι μαζί μέ κάποιον ἄλλο	: συλ-
• πηγαίνω πρὸς τὰ πίσω	: ὑπο-
(Βλ. τόν πίνακα 4 στό ἐπίμετρο).	

Β.- Σύνθεση λέξεων

Ἡ σημασία τῶν συνθέτων

Ἀπό τή λέξη (α' συνθετικό)	καί ἀπό τή λέξη (β' συνθετικό)	γίνεται ἡ λέξη (τό σύνθετο)	πού σημαίνει
↓	↓	↓	↓
α / μαχαίρια	+ πιρουνία	→ μαχαιροπίρουνα	μαχαίρια καί πιρουνία
β / ἀνοίγω	+ κλείνω	→ ἀνοιγοκλείνω	ἀνοίγω καί κλείνω
γ / φτωχή	+ γειτονιά	→ φτωχογειτονιά	φτωχή γειτονιά
δ / σκληρός	+ καρδιά	→ σκληρόκαρδος	ἐκείνον πού ἔχει σκληρή καρδιά
ε / καντήλα	+ ἀνάβω	→ καντηλανάφτης	ἐκείνον πού ἀνάβει τὰ καντήλια

Οἱ σύνθετες λέξεις :

1. μπορεῖ νά σημαίνουν ὅ,τι καί τὰ δύο συνθετικά τους ὅταν ἐνώνονται μέ τό σύνδεσμο **καί** (π. α, β)
2. μπορεῖ νά ἐκφράζουν μιᾶ νέα σημασία πού συγγενεῦει καί μέ τὰ δύο συνθετικά (π. γ - ε).

* 1 Ποιές από τις λέξεις που ακολουθοῦν σημαίνουν ὅ,τι καί τά συνθετικά τους καί ποιές ἔχουν μιά νέα σημασία; κοντόχοντρος, νοτιοανατολικός, πηγαινοέρχομαι, ξερβόδεξα, σιγοπερπατῶ, γλυκόφωνος, ἀγριολούλουδο, κτηνοτρόφος, χορτοφάγος, καλότυχος, ἀστραπόβροντα.

* 2 Πῶς λέγεται μέ μιά λέξη :

- αὐτός πού ἔχει ξανθά μαλλιά
- αὐτός πού ἔχει σκληρή καρδιά
- αὐτός πού δένει βιβλία
- αὐτός πού ἔχει μαῦρα φρύδια
- τό πουλί πού τρώει τίς μέλισσες
- ἄνεμος καί βροχή μαζί
- ἡ φωλιά τοῦ ἀετοῦ
- τό πικρό ἀμύγδαλο
- θυμοῦμαι ξανά
- τό πουλί τῆς νύχτας

Γ. Ἡ μορφή τῶν συνθέτων

Τό συνδετικό φωνῆεν

α' συνθετικό		β συνθετικό		σύνθετο
	↓		↓	↓
α /	τρέμω	+	σβήνω	→ τρεμ ο σβήνω
β /	πόρτες	+	παράθυρα	→ πορτ ο παράθυρα
γ /	πικρή	+	δάφνη	→ πικρ ο δάφνη
δ /	ἄγριος	+	ἄνθρωπος	→ ἀγριάνθρωπος
ε /	ὅλος	+	ὀρθός	→ ὀλόρθος

- ⊙ Στόν πίνακα βλέπουμε ὅτι, γιά νά γίνει τό σύνθετο, ἐνώνονται τό θέμα τοῦ πρώτου συνθετικοῦ καί τό δεύτερο συνθετικό· ἀνάμεσα τους μπαίνει συνήθως τό φωνῆεν ο πού ὀνομάζεται τότε συνδετικό φωνῆεν (π. α-γ).

Θ Τό συνδεδειγμένο φωνήεν ο κάποτε χάνεται (π. δ, ε).

Άσκησης

- * 1 Ποιά από τὰ σύνθετα ἔχουν συνδεδειγμένο φωνήεν καί ποιά δέν ἔχουν;
 - πρωτότυπος, σημαιοφόρος, χειρόγραφο, ρυζόγαλο, πλατύφυλλο, κρυφακούω, σπιτονοικοκύρης.
- * 2. Νά σχηματίζεις μέσα σέ φράσεις πέντε σύνθετα· ἀπό αὐτά τὰ τρία νά ἔχουν τό συνδεδειγμένο φωνήεν ο· τὰ ἄλλα δύο νά εἶναι χωρίς συνδεδειγμένο φωνήεν.
 - Παράδειγμα : Τό νυχτοπούλι φώναξε τρεῖς φορές.

Δ.- Τό πρῶτο συνθετικό

Θ Τό πρῶτο συνθετικό στίς σύνθετες λέξεις μπορεῖ νά εἶναι :

1α

Ὄνομα

τοῦ δέν παρουσιάζει ἀλλαγές στό θέμα του.

→

νύχτα	νυχτοπούλι
στενός	στενόμακρος

1β

Ὄνομα

πού παρουσιάζει ἀλλαγές στό θέμα του

→

γῆ	γεωγραφία
γῆ	γαιοκτήμονας
καλός	καλλιτέχνης

2α

Ἀριθμητικό

πού παρουσιάζει ἀλλαγές

→

ἓνα	μονοπάτι
δύο	δίδροχμο
δύο	δισέγγονο

2β

Ἀριθμητικό

πού στή θέση τοῦ συνδεδειγμένου φωνήεντος ο ἔχει τό φωνήεν α

→

πέντε	πεντάδροχμο
ἕξι	ἑξαδάχτυλος
ὀχτώ	ὀχτάστιχο

3α	Ρήμα μέ τό ένεστωτικό του θέμα	→	μισῶ μπαίνω	μισάνθρωπος μπαινοβγαίνω
3β	Ρήμα μέ τό άοριστικό του θέμα	→	φεύγω χάνω	έφυγα φυγόδικος έχασα χασομέρης
4α	Έπιρρημα μέ τό συνδετικό φωνήεν ο	→	συχνά κρυφά	συχνορωτῶ κρυφομιλῶ
4β	Έπιρρημα χωρίς τό συνδετικό φωνήεν ο. Τέτοια είναι τά έπιρρήματα σέ ω. Αύτά διατηροῦν τό ω. Έ- ξαιρείται τό χάμω.	→	πάνω χάμω	πανωφόρι χαμόκλαδο
5α	Πρόθεση όλόκληρη	→	κατά άντί	κατασταλάζω άντιαεροπορικός
5β	Πρόθεση πού έχει πάθει έκθλιψη	→	άπό άντί	άπάνεμος άντάξιος άνθυπολοχαγός

Άσκήσεις

- * 1 Άνάλυσε τά παρακάτω σύνθετα καί πές άν διατηρείται πάντα ή όχι τό υ τῶν επιθέτων σέ -υς, όταν αυτά γίνονται πρῶτα συνθετικά :
 - πολύγλωσσος, βαθύπλουτος, Μακρυάμμος, μακρολαίμης
- * 2 Νά σχηματίσεις σύνθετα μέ τά ακόλουθα ζεύγη :
 - γή - μετρώ, πατέρας - παράδοση, χέρι - δύναμη, μεγάλος - βδομάδα

- * 3 Ἀπό ποιά ἀριθμητικά ἔγιναν τὰ πρῶτα συνθετικά στά παρακάτω σύνθετα :
 - Διγενής, δισύλλαβος, τριφύλλι, τετράδραχμο, δεκαοκτά-
χρονος
- * 4 α/ Νά ἀναλύσεις στά συνθετικά τους τὰ σύνθετα :
 - ἀνοιγοκλείνω, ἀλλαξοπιστῶ, φυγομαχῶ, φυγόπονος
 - β/ Τί μέρος τοῦ λόγου εἶναι τό πρῶτο συνθετικό τους;
- * 5 Νά ἀναλύσεις στά συνθετικά τους τὰ σύνθετα :
 - πισωδρομῶ, κατωσάγονο, ἐξωκλήσι, χαμόδεντρο

Ε.- Τό δεύτερο συνθετικό

- Θ Τό δεύτερο συνθετικό στίς σύνθετες λέξεις μπορεῖ νά εἶναι :
- 1 **Οὐσιαστικό**,
ὁπότε τό σύνθετο
γίνεται

{	οὐσιαστικό :	μάστορας	→	πρωτομάστορας
	ἐπίθετο :	καρπός	→	ἄκαρπος
	ἐπίρρημα :	κεφάλι	→	κατακέφαλα
 - 2 **Ἐπίθετο**,
ὁπότε τό σύνθετο γίνεται ἐπίθετο :

ἄξιος	→	ἀνάξιος
γαλάνος	→	καταγάλανος
 - 3 **Ρῆμα**,
ὁπότε τό σύνθετο
γίνεται

{	Ρῆμα :	στέκομαι	→	ἀντιστέκομαι
	Οὐσιαστικό :	παίζω	→	ὀργανοπαίχτης
	Ἐπίθετο :	ἀκούω	→	ὑπάκουος
 - 4 **Μετοχή** : γυρισμένος → κοσμογυρισμένος, φοβούμενος → θεοφο-
βούμενος
 - 5 **Ἐπίρρημα** : πέρσι → πρόπερσι, γύρω → περίγυρα

Ἀσκήσεις

- * 1 α/ Νά ἀναγνωρίσεις τά παρακάτω σύνθετα καί νά τά
ἀναλύσεις στά συνθετικά τους : ἐξώπορτα, περιγιάλι,
στενόκαρδος, ἀπόμερος, χεροπόδαρα.

β/ Τί μέρος τοῦ λόγου εἶναι τό δεύτερο συνθετικό;

* 2 Νά σχηματίσεις σύνθετα μέ τά ἀκόλουθα ζεύγη :

- ἄ - δεξιός, γλυκός - πικρός, πολὺς - ὄροφος, ἐπί - ὄνομα, στρατός - ἄρχω.

Βοηθητικό στοιχείο :

Οἱ παρακάτω λέξεις, ὅταν γίνονται δεύτερα συνθετικά, ἀλλάζουν τό ο σέ ω.

- ὀδύνη → ἀνώδυνος
- ὄλεθρος → πανωλεθρία
- ὀμαλός → ἀνωμαλία
- ὄνομα → συνώνυμος
- ὀροφή → μονώροφος
- ὀρυχεῖα → χρυσορυχεῖο

ΣΤ.— Τονισμός τῶν συνθέτων

α' συνθετικό		β' συνθετικό		σύνθετο
α / ἄρχοντας	+	χωριάτης	→	ἀρχοντοχωριάτης
β / κρυφά	+	μιλῶ	→	κρυφομιλῶ
γ / παρά	+	κλαδί	→	παρακλάδι
δ / ἄγρια	+	πάπια	→	ἀγριόπαπια

- Τά σύνθετα ἢ διατηροῦν τόν τόνο στή συλλαβή στήν ὁποία τονίζεται τό β' συνθετικό (π. α,β) ἢ τόν μετακινοῦν (π. γ,δ).

Παρασύνθετα

- Τίς λέξεις πού παράγονται ἀπό σύνθετα τίς ὀνομάζουμε **παρασύνθετα** ἢ **παρασύνθετες** λέξεις.

→

καλωσορίζω	καλωσόρισμα
χασομέρης	χασομερῶ
σιδηρόδρομος	σιδηροδρομικός

- Παρασύνθετα γίνονται καί ἀπό λέξεις πού συνήθως λέγονται μαζί.

→

Στερεά Ἑλλάδα	Στερεοελλαδίτης
Ἑρυθρός Σταυρός	Ἑρυθροσταυρίτης

- * 1 Ποιά από τὰ σύνθετα πού ἀκολουθοῦν διατηροῦν τόν τόνο στή συλλαβή στήν ὁποία τονίζεται τό δεύτερο συνθετικό καί ποιά τόν μετακινοῦν;
 - ἐπικίνδυνος, μεταφυσικός, σεισμογράφος, ματόκλαδο, ἀφύσικος, πρωτοβρόχι, κορφοβούνι, μεσότοιχος, ἀλληλοθουμασμός.
- * 2 Πῶς λέμε :
 - αὐτόν πού σβήνει τή φωτιά
 - αὐτόν πού ρίχνει τό δίσκο
 - αὐτόν πού γνωρίζει τά πάντα
 - τή συσκευή πού προφυλάγει ἀπό τόν κεραυνό
 - κατεβαίνω μέ τό ἀεροπλάνο στή γῆ

II. Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ

22

Κυριολεξία καί μεταφορά

1. Ἡ ἀλεπού τίναξε πέρα δῶθε τή θυσανωτή οὐρά της καί χάθηκε στό δάσος.
2. Ὁ ἄνθρωπος αὐτός εἶναι ἀλεπού (=πονηρός).

- Τήν πρώτη φορά (π. 1) ἡ λέξη ἀλεπού χρησιμοποιήθηκε μέ τήν ἀρχική (τήν πραγματική) της σημασία· αὐτό λέγεται **κυριολεξία**.

Τή δεύτερη φορά (π. 2) ἡ λέξη ἀλεπού χρησιμοποιήθηκε, γιά νά φανερώσει ἕναν ἄνθρωπο πονηρό. Δηλαδή τή δεύτερη φορά ἡ ἀρχική σημασία τῆς λέξης ἀλεπού μεταφέρθηκε, ἄλλαξε καί φανέρωσε ἕνα πρόσωπο πού ἔχει κάποια ὁμοιότητα —τήν πονηριά— μέ τήν ἀλεπού· αὐτό λέγεται **μεταφορά**.

* Άλλες μεταφορές :

Σκληρή πέτρα — Σκληρή καρδιά

Μασᾶ τήν τροφή του — Μασᾶ τά λόγια του

Άσκησης

* Σέ ποιὰ ἀπό τά παραδείγματα πού ἀκολουθοῦν ἔχουμε κυριολεξία καί σέ ποιὰ μεταφορά;

α/ Φυτρώνει ἐκεῖ πού δέν τόν σπέρνουν.

β/ Ἄστραψε ἀπ' ἄγρια χαρά τό μέτωπο τοῦ κλέφτη.
(Βαλαωρίτης)

γ/ Ἐκεῖνο τό φθινόπωρο δέν τά σπείραμε τά χωράφια μας.

δ/ Καί τοῦ γελοῦσαν τά βουνά, τά πέλαγα κι οἱ κάμποι.
(Σολωμός)

ε/ Τά λόγια του ἦταν πικρά καί μᾶς φαρμάκωσαν.

στ/ Ἦταν ἓνας χαρούμενος ἄνθρωπος· ὅλο γελοῦσε.

Ὁμώνυμα

α/ Τό κλίμα τῆς Ἑλλάδας εἶναι γλυκό.

β/ Τό κλῆμα τῆς αὐλῆς μας εἶναι φορτωμένο σταφύλια.

Ὁμώνυμα λέγονται οἱ λέξεις πού ἔχουν τήν ἴδια προφορά ἀλλά διαφορετική σημασία :

κλίμα (π. α) — κλῆμα (π. β)

σήκω — σύκο

λύρα — λίρα

πῆρα — πείρα

κλείνω — κλίνω

(ὁ) τοῖχος — (τό) τεῖχος

Άσκηση

* Μέ τά παραπάνω ὁμώνυμα νά σχηματίσεις φράσεις.

- Παράδειγμα :

Πήρα τό δρόμο πού ἔβγαζε στήν κορυφή τοῦ λόφου.

Ἦταν μεγάλος στά χρόνια· εἶχε πιά **πεῖρα** ἀπό τή ζωή.

Παρώνυμα

α/ **Ὑπογράμμισα** πέντε δισύλλαβες λέξεις τοῦ βιβλίου μου.

β/ Ὁ Διευθυντής τοῦ Σχολείου μας **ὑπόγραψε** τά ἐνδεικτικά.

Οἱ λέξεις **ὑπογράμμισα** καί **ὑπόγραψε** μοιάζουν μεταξύ τους στήν προφορά, ἀλλά διαφέρουν στή σημασία. Οἱ λέξεις αὐτές ὀνομάζονται **παρώνυμα**.

* Ἄλλα παρώνυμα :

· ἀθέρας — αἰθέρας ἀμυγδαλιά — ἀμυγδαλή

Ἀσκηση

- * Νά σχηματίσεις φράσεις μέ τά ἀκόλουθα παρώνυμα :

· κοινωνικός - κοινοτικός μετάλλιο - μεταλλεῖο

· κάμαρα - καμάρα γέρνω - γερνώ

· νόμος - νομός θόλος - θολός

· γέρος - γερός σφάγιο - σφαγεῖο

- Παράδειγμα :

Ἦταν ἕνας **γερός** καί τίμιος ἄντρας.

Εἶχε φτάσει τά ὀγδόντα του· ἦταν πιά **γέρος**.

Συνώνυμα

α/ Ἡ δουλειά μου μέ ἀναγκάζει νά γυρίζω ὁλόκληρη τήν Ἑλλάδα. Ἡ **κατοικία** μου ὁμως βρίσκεται στήν Ἀθήνα· ἐκεῖ εἶναι ἡ οἰκογένειά μου.

β/ Κατοικεῖ στή Θεσσαλονίκη· ἐκεῖ βρίσκεται τό σπίτι του· ἡ **θερινή διαμονή** του ὁμως εἶναι στή Μύκονο, ὅπου περνᾷ τήν ἀδειά του.

γ/ Ἡ νομαρχία τῆς Ἀττικῆς ἔχει τήν **ἐδρα** της στήν Ἀθήνα.

Οί λέξεις κατοικία, διαμονή, έδρα έχουν τήν ίδια περίπου σημασία μεταξύ τους καί λέγονται **συνώνυμες λέξεις** ή **συνώνυμα**.

Οί συνώνυμες λέξεις φανερώνουν τό ίδιο νόημα αλλά μέ κάποιες διαφορές μεταξύ τους. Έτσι :

- 'Η λέξη κατοικία (π. α) σημαίνει τόν τόπο όπου μένει κανείς μόνιμα.
- 'Η λέξη διαμονή (π. β) σημαίνει τόν τόπο όπου μένει κανείς προσωρινά.
- 'Η έδρα (π. γ) σημαίνει τόν τόπο όπου μένει (έδρευει) μιá δημόσια αρχή, μιá Έταιρεία, ένας υπάλληλος κτλ.

Γι' αυτό από τίς συνώνυμες λέξεις, όταν μιλούμε ή όταν γράφουμε, πρέπει νά βρίσκουμε κάθε φορά εκείνη πού ταιριάζει στή φράση μας.

Άσκησης

- * 1 Ποιά είναι τά συνώνυμα τών λέξεων :

• έργασία, θόρυβος, συνομιλία, χρήματα, άπλώνω.

- * 2 Νά δείξεις μέ μικρές φράσεις τή χρήση καθεμιός από τίς ακόλουθες συνώνυμες λέξεις :

• Όμάδα, όμιλος, μελίσσι, εταιρεία, σύλλογος

• Έδρα, θρανίο, κάθισμα, θρόνος, έδώλιο

• επαινώ, εγκρίνω, εγκωμιάζω, επιδοκιμάζω

- * 3 Νά βάλεις τό συνώνυμο πού ταιριάζει :

α / πλησιάζω	'Η νύχτα πέρασε... νά ξημερώσει.
κοντεύω	...στό παράθυρο νά δει πιό καλά.
προσεγγίζω	Τό πλοίο ... στήν αποβάθρα
σιμώνω	..., σέ παρακαλώ θέλω νά σοϋ μιλήσω.

β / ραντίζω	• ...τά δέντρα του περιβολιου μέ θειάφι.
ποτίζω	• 'Η Έλένη...τό βασιλικότης κάθε μέρα.
καταβρέχω	• Τό καλοκαίρι ... τούς δρόμους της γειτονιάς μας για νά μή σηκώνεται σκόνη.

Ταυτόσημα

Ταυτόσημες λέξεις ή **ταυτόσημα** λέγονται οι λέξεις που έχουν ακριβώς την ίδια σημασία.

• ἀχλάδι	ἀπίδι	• πετεινός	κόκορας
• στέγη	σκεπή	• ὄρνιθα	κότα

ΤΡΙΤΟ ΜΕΡΟΣ

ΟΙ ΤΥΠΟΙ

ΤΑ ΜΕΡΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

23

ΓΕΝΙΚΑ

Ἡ ἀσέβεια τῆς Νιόβης

Μέ σταθερό βῆμα ἡ Νιόβη πῆγε ἴσια στό βωμό. Ἀνέβηκε μερικά σκαλιά καί γύρισε πρός τίς γυναῖκες πού τήν κοίταζαν μέ ἀπορία.

—«Ἀρχόντισσες Θηβαῖες!», εἶπε καί ἡ φωνή της δυνατή καί γεμάτη ἀντήχησε ὥς μέσα στό ναό. «Τί προσφέρνετε τά μύρα σέ τοῦτο τό βωμό; Ποιά εἶναι ἡ Λητώ νά τῆς σκορπάτε τέτοιες τιμές; Θνητή δέν ἦταν σάν ἐσᾶς, ὅταν κυνηγημένη ἀπό τήν ἔχθρα τῆς Ἥρας τριγυροῦσε στή γῆ; Ἐγώ εἶμαι ἀπό θεοῦ γενιά! Ὁ Τάνταλος εἶχε πατέρα τό Δία καί τόν ἄντρα μου τόν γέννησε ἡ Ἀντιόπη.

Ἄν εἶναι μεγάλη ἡ Λητώ, τί εἶμαι ἐγώ; Δυό παιδιά ἔχει ἐκείνη κι ἐγώ δεκατέσσερα, ὅμοια μέ τόν Ἀπόλλωνα στή δύναμη, μέ τήν Ἀρτέμιδα τήν κυνηγήτρα τῶν ἄγριων θηρίων στή χάρη».

Φόβος ἔπιασε τίς γυναῖκες! Ποπό! φώναζαν καί τρέμοντας σκορπίστηκαν ἀπό τό ναό.

Π. Δέλτα, Μύθοι καί θρύλοι.

Α.— Πόσα και ποιά είναι τὰ μέρη τοῦ λόγου

1 . Ἡ λέξις πατέρα φανερώνει πρόσωπα	→ . Ὁ <i>Τάνταλος</i> εἶχε πατέρα τὴν <i>Δία</i>
. Ἡ λέξις θηρίων φανερώνει ζῶα	→ . Δεκατέσσερα <i>παιδιά</i> ὅμοια μετὴν Ἀρτέμιδα τὴν <i>κυνηγῆτρα</i> τῶν ἄγριων θηρίων
. Ἡ λέξις σκαλιά φανερώνει πράγμα. Οἱ λέξεις αὐτές πού φανερώνουν πρόσωπα, ζῶα, πράγματα λέγονται οὐσιαστικά .	→ . Ἀνέβηκε <i>μερικά</i> σκαλιά
2 . Ἡ λέξις μεγάλη δείχνει τί λογῆς εἶναι ἡ Λητώ. Οἱ λέξεις πού δείχνουν τί λογῆς εἶναι τὰ οὐσιαστικά λέγονται ἐπίθετα .	→ . Ἄν εἶναι μεγάλη ἡ <i>Λητώ</i> ,
3 . Οἱ λέξεις ὁ, ἡ, τὰ μπαίνουν μπροστά ἀπὸ τὰ οὐσιαστικά ἢ τὰ ἐπίθετα καὶ λέγονται ἄρθρα .	→ . Ὁ <i>Τάνταλος</i> , ἡ <i>Λητώ</i>
→ . τὰ <i>μύρα</i>
4 . Οἱ λέξεις ἐγώ, ἐκείνη μπαίνουν ἀντὶ γιὰ τὰ ὀνόματα Νιόβη, Λητώ καὶ γι' αὐτό λέγονται ἀντωνυμίες .	→ . Ἄν εἶναι μεγάλη ἡ <i>Λητώ</i> , τί εἶμαι ἐγώ ; <i>Δυὸ</i> παιδιά ἔχει ἐκείνη κι ἐγὼ <i>δεκατέσσερα</i> .
5 . Οἱ λέξεις πῆγε, ἀνέβηκε φανερώνουν τί ἔκανε ἓνα πρόσωπο, ἡ <i>Νιόβη</i> , καὶ λέγονται ρήματά .	→ . Ἡ <i>Νιόβη</i> πῆγε ἴσια στό βωμό. Ἀνέβηκε <i>μερικά</i> σκαλιά .
6 . Ἡ λέξις κυνηγημένη φανερώνει σέ ποιά κατάσταση βρίσκεται ἡ <i>Λητώ</i> καὶ λέγεται μετοχή .	→ . κυνηγημένη ἀπὸ τὴν <i>ἐχθρά</i> τῆς Ἦρας <i>τριγυρνοῦσε</i> στὴ γῆ.

- 7 . Οί λέξεις **ἴσια**, μέσα πηγαίνουν στά ρήματα **πῆγε, ἀντήχησε**, φανερώνουν τρόπο, τόπο καί λέγονται **ἐπιρρήματα**.
 → • Ἡ Νιόβη πῆγε **ἴσια** στό βωμό.
 → • Ἡ φωνή της ἀντήχησε **ὡς μέσα**.
- 8 . Οί λέξεις **μέ, σέ** μπαίνουν μπροστά ἀπό ὀνόματα ἢ ἀντωνυμίες καί λέγονται **προθέσεις**.
 → • ὅμοια **μέ** τόν Ἀπόλλωνα
 → • **σέ** τοῦτο τό βωμό
- 9 . Οί λέξεις **καί, ὅταν** συνδέουν ἄλλες λέξεις ἢ προτάσεις καί γι' αὐτό λέγονται **σύνδεσμοι**.
 → • **φώναξαν καί** σκόρπισαν
 → • **θνητή δέν** ἦταν σάν κι ἐσᾶς, **ὅταν** κυνηγημένη...
- 10 . Ἡ λέξη **ποπό!** φανερώνει ἐδῶ φόβο καί λέγεται **ἐπιφώνημα**.
 → • **ποπό!** φώναξαν...

Βλέπουμε δηλαδή ὅτι ὑπάρχουν στό κείμενο δέκα εἶδη λέξεων, πού λέγονται **μέρη τοῦ λόγου**. Σ' αὐτά ἀνήκουν ὅλες οἱ λέξεις τῆς γλώσσας μας.

- Τά μέρη τοῦ λόγου εἶναι:
→	ἄρθρο	οὐσιαστικό
	ἐπίθετο	ἀντωνυμία
	ρῆμα	μετοχή
	ἐπίρρημα	πρόθεση
	σύνδεσμος	ἐπιφώνημα
- * Τό οὐσιαστικό καί τό ἐπίθετο λέγονται καί **ὀνόματα**.

Β.- Κλιτά καί ἄκλιτα μέρη τοῦ λόγου

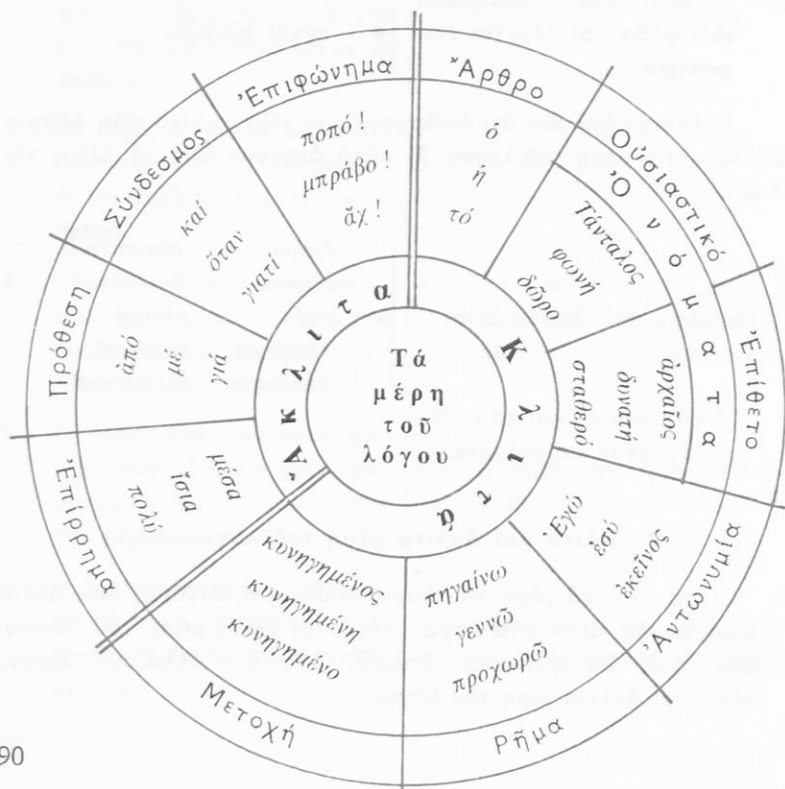
- Θ "Όσα ἀπό τά μέρη τοῦ λόγου κλίνονται, δηλαδή ὅσα ἀλλάζουν μορφή μέσα στό λόγο, λέγονται **κλιτά** μέρη τοῦ λόγου· ὅσα ὁμως δέν κλίνονται, δηλαδή ὅσα δέν ἀλλάζουν μορφή, λέγονται **ἄκλιτα** μέρη τοῦ λόγου.

- Τά κλιτά μέρη τοῦ λόγου εἶναι τὰ ἀκόλουθα :

ἄρθρο	→ ἡ (φωνή), τῆς ("Ἡρας)
οὐσιαστικό	→ (τό) δῶρο, (τοῦ) δώρον
ἐπίθετο	→ (ἡ) δυνατή, (τῆς) δυνατῆς
ἀντωνυμία	→ ἐγώ, ἐμένα
ρῆμα	→ πηγαίνετε, πῆγε
μετοχή	→ κνηγῆμένη, κνηγῆμένος

- Τά ἄκλιτα μέρη τοῦ λόγου εἶναι τὰ ἀκόλουθα :

ἐπίρρημα	→ μέσα (στό ναό), μέσα (στούς ναούς)
πρόθεση	→ μέ (σταθερό βῆμα), μέ (σταθερά βήματα)
σύνδεσμος	→ (δυνατή) καί (γεμάτη), (δυνατές) καί (γεμάτες)
ἐπιφώνημα	→ ποπό! (συμφορά), ποπό! (συμφορές)

Άσκησης

- * 1 Νά βρείς στο κείμενο λέξεις που αλλάζουν (είναι κλιτές) και άλλες που δεν αλλάζουν (είναι ακλιτές).
- * 2 Νά γράψεις τις παρακάτω φράσεις στον πληθυντικό και νά σημειώσεις ποιές λέξεις αλλάζουν (κλιτές) και ποιές δεν αλλάζουν (ακλιτές) :
 - Για πολλή ώρα ή μέλισσα έμεινε πάνω σ' εκείνο τό λουλούδι λές και κουβέντιαζε μαζί του.
 - Καθόταν ολομόναχη και κοίταζε πέρα μακριά μήπως φανεί τό παιδί της.

Γ.— Τύποι, κατάληξη, θέμα, χαράκτηρας

- Κοιτάζω ψηλά και τί νά δώ... ό οὐρανός έτοιμος νά ξεσπάσει.
- Κοιτάξεις κάθε βράδυ τ' αστέρια τοῦ οὐρανοῦ.
- Κοιτάζει ώρα πολλή τόν οὐρανό.
- Κοιτάσαμε μέ περιέργεια τόν παράξενο επισκέπτη.
- Ἡ δόξα του έφτασε ὡς τοὺς οὐρανοὺς.

⊙
Τύποι

Τό ρήμα **κοιτάζω** (κλιτή λέξη) παρουσιάζεται στά παραπάνω παραδείγματα μέ τίς μορφές :

→ [

κοιτάζω
 κοιτάξεις
 κοιτάζει
 κοιτάζαμε

Οί μορφές αυτές λέγονται **τύποι** τοῦ ρήματος **κοιτάζω**.

Τό ὄνομα **οὐρανός** (κλιτή λέξη) παρουσιάζεται στά παραπάνω παραδείγματα μέ τίς μορφές :

→ [

ό οὐρανός
 τοῦ οὐρανοῦ
 τόν οὐρανό
 τοὺς οὐρανοὺς

Οί μορφές αυτές λέγονται **τύποι** τοῦ ὀνόματος **οὐρανός**.

Οί μορφές που μπορεί να πάρει μία κλιτή λέξη μέσα στο λόγο λέγονται **τύποι** αυτής της λέξης.

$$\text{κοιτάζ-} \begin{cases} -\omega \\ -εις \\ -ει \\ -αμε \end{cases} \quad \text{οὐραν-} \begin{cases} -ος \\ -οῦ \\ -ό \\ -ούς \end{cases}$$

⊙
κατάληξη

Τό τελευταῖο μέρος μιᾶς κλιτῆς λέξης, αὐτό που ἀλλάζει, λέγεται **κατάληξη**.

Τοῦ ρήματος *κοιτάζω* καταλήξεις εἶναι : -ω, -εις, -ει κτλ.

Τοῦ ὀνόματος *οὐρανός* καταλήξεις εἶναι : -ος, -ου, -ο κτλ.

⊙
θέμα

Τό πρῶτο μέρος μιᾶς κλιτῆς λέξης, αὐτό που εἶναι στήν ἀρχή καί δέν ἀλλάζει, λέγεται **θέμα**.

Τοῦ ρήματος *κοιτάζω* τό θέμα εἶναι : **κοιτάζ-**
Τοῦ ὀνόματος *οὐρανός* τό θέμα εἶναι : **οὐραν-**

⊙
χαρακτήρας

Ὁ τελευταῖος φθόγγος τοῦ θέματος λέγεται **χαρακτήρας**.

Στίς λέξεις *κοιτάζ-ω*, *οὐραν-ός*, *ιδρύ-ω* χαρακτη-
ρες εἶναι τό ζ, τό ν, τό υ.

Ἀσκήσεις

- * 1 Τί λέμε **θέμα**, **κατάληξη** καί **χαρακτήρα** μιᾶς κλιτῆς λέξης;
- * 2 Νά βρεῖς τό θέμα, τήν κατάληξη καί τό χαρακτήρα τῶν λέξεων :
 - γέρος, ἄσπρος, ἐκεῖνος, μένω.

Δ.- Πτώσεις. Γένος, ἀριθμός καί κλίση

⊙ Πτώσεις

- Ὁ ἥλιος φλόγιζε τή γῆ.
- Οἱ ἀκτίνες τοῦ ἡλίου φλόγιζαν τή γῆ.
- Κοιτάξαμε τόν ἥλιο πού βασίλευε.
- Ξαφνικά ἔφυγαν τά σκοτάδια καί χίλιοι ἥλιοι φώτισαν τή γῆ.

- ⊙ Ἡ κλιτή λέξη ἥλιος παρουσιάζει διάφορους τύπους :
Οἱ τύποι αὐτοί λέγονται **πτώσεις**.

ὁ ἥλιος
τοῦ ἡλίου
τόν ἥλιο
οἱ ἥλιοι

Πτώσεις ἔχουν :

1. τό ἄρθρο	→	ὁ (ἥλιος), τοῦ (ἡλίου) κτλ.
2. τό οὐσιαστικό	→	(ὁ) ἥλιος, (τοῦ) ἡλίου κτλ.
3. τό ἐπίθετο	→	(ὁ) καθάρος, (τοῦ) καθαροῦ κτλ.
4. ἡ ἀντωνυμία	→	ἐκεῖνος, ἐκείνου
5. ἡ μετοχή	→	(ὁ) ἀγαπημένος, (τοῦ) ἀγαπημένου

καί γι' αὐτό λέγονται **πτωτικά**. Τά κλιτά δηλαδή μέρη τοῦ λόγου, ἐκτός ἀπό τό ρῆμα, εἶναι **πτωτικά**.

- Οἱ πτώσεις εἶναι τέσσερις : →

[	ἡ ὀνομαστική
	ἡ γενική
	ἡ αἰτιατική
	ἡ κλητική

- ▲ Μέ τήν **ὀνομαστική** ἀπαντοῦμε στήν ἐρώτηση **ποιός; τί;**

Ποιός ἦρθε; — Ὁ πατέρας.
Τί ἔφτασε; — Τό τρένο.

- ▲ Μέ τήν **γενική** ἀπαντοῦμε στήν ἐρώτηση **τίνος;**

Τίνος εἶναι τό καπέλο;
— Τοῦ πατέρα.

- ▲ Μέ την **αἰτιατική** ἀπαν-
τοῦμε στὴν ἐρώτηση **ποιόν; τί;**

*Ποιόν εἶδες; — Τόν πατέρα.
Τί εἶδες; — Εἶδα τό τρένο.*

- ▲ Μέ την **κλητική** καλοῦμε
κάποιον.

Δῶσ' μου, πατέρα, τὴν εὐχή σου.

Τά πτωτικά ἔχουν γένος, ἀριθμό καί κλίση.

⊙ **Γένος**

Τά γένη τῶν πτωτικῶν εἶναι τρία :

1. Τό ἀρσενικό → α. Ὁ Ὀμηρος, ἐκεῖνος ὁ γοητευτικός καί ἀγαπημένος ποιητής.
 2. Τό θηλυκό → β. Ἡ Σαπφώ, ἐκεῖνη ἡ γοητευτική καί ἀγαπημένη ποιήτρια.
 3. Τό οὐδέτερο → γ. Τό Πήλιο, ἐκεῖνο τό γοητευτικό καί ἀγαπημένο βουνό.
- Ἀρσενικοῦ γένους εἶναι τά πτωτικά πού μποροῦν νά πάρουν τό ἄρθρο ὁ (παρ. α)
 - Θηλυκοῦ γένους εἶναι τά πτωτικά πού μποροῦν νά πάρουν τό ἄρθρο ἡ (παρ. β)
 - Οὐδέτερου γένους εἶναι τά πτωτικά πού μποροῦν νά πάρουν τό ἄρθρο τό (παρ. γ).

⊙ **Ἀριθμός**

Ἀπό τοὺς τύπους τῶν πτωτικῶν :

1. ἐκεῖνοι πού φανερώνουν τό ἓνα λέγονται **ἐνικοῦ ἀριθμοῦ**. → α. Ἐκεῖνος ὁ μέγας καί ἐμπνευσμένος καλλιτέχνης.
 2. ἐκεῖνοι πού φανερώνουν τά πολλά λέγονται **πληθυντικοῦ ἀριθμοῦ**. → β. Ἐκεῖνοι οἱ μεγάλοι καί ἐμπνευσμένοι καλλιτέχνες.
- Τά πτωτικά λοιπόν ἔχουν δύο ἀριθμούς : τόν **ἐνικό** καί τόν **πληθυντικό**. Ὅλα τά πτωτικά ἔχουν ξεχωριστοὺς τύπους γιὰ τόν ἐνικό ἀριθμό (π. α) καί ξεχωριστοὺς γιὰ τόν πληθυντικό (π. β).

⊙ Κλίση

Τὰ πτωτικά, ανάλογα μέ τόν τρόπο πού σχηματίζουν τίς πτώσεις τους, τά χωρίζουμε σέ κατηγορίες, οί όποίες λέγονται **κλίσεις**.

Στά ούσιαστικά έχουμε :

1. τήν κλίση τῶν ἀρσενικῶν	→	ὁ οὐρανός
τοῦ οὐρανοῦ	ὁ δρόμος
τοῦ δρόμου	κτλ.
2. τήν κλίση τῶν θηλυκῶν	→	ἡ φωνή
τῆς φωνῆς	ἡ αὐγή
τῆς αὐγῆς	κτλ.
3. τήν κλίση τῶν οὐδετέρων	→	τό τραγούδι
τοῦ τραγουδιοῦ	τό παιδί
τοῦ παιδιοῦ	κτλ.

Ἀσκήσεις

* 1 Νά γράψεις στόν πληθυντικό τίς παροιμίες :

- Τροχός πού γυρίζει σκουριά δέν πιάνει.
- Ξέρει ἡ πάπια ποῦ εἶν' ἡ λίμνη.
- Ἀκάλεστος στό γάμο τί γυρεύεις;
- Τόν ἔμαθα νά κολυμπᾷ, γυρεύει νά μέ πνίξει.

* 2 α/ Ἀπό ποῦ ξεχωρίζουμε τό γένος τῶν ὀνομάτων;

β/ Τί γένους εἶναι :

- ὁ κάμπος, ἡ μέλισσα, τό πουλί, τό ποτάμι, ἡ τρικυμία, ὁ Εἰρηνικός Ὁκεανός.

I. ΤΑ ΚΑΙΤΑ ΜΕΡΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

24

ΤΟ ΑΡΘΡΟ

Ὁ λύκος καὶ ἡ γριά

Ἕνας λύκος πεινασμένος τριγύριζε γυρεύοντας τροφή. Φτάνοντας σ' ἓνα μέρος ἄκουσε ἓνα παιδάκι νά κλαίει καί μιὰ γριά νά τοῦ λέει : «πάψε νά κλαῖς εἰδάλλως θά σέ δώσω στό λύκο, καί τώρα μάλιστα». Ὁ λύκος νομίζοντας πώς ἡ γριά τό λέει στ' ἀλήθεια, στεκόταν καί περίμενε πολλή ὥρα. Κατά τό βράδυ, ἀκούει πάλι τή γριά νά γλυκομιλεῖ στό παιδάκι καί νά τοῦ λέει : «μωρό μου, σάν ἔρθει ἐδῶ ὁ λύκος, θά τόν σκοτώσουμε». Σάν τ' ἄκουσε αὐτά ὁ λύκος ἔφυγε λέγοντας : «σ' αὐτή τήν καλύβα, ἄλλα λένε κι ἄλλα κάνουν».

«Μύθοι Αἰσώπου» Μετ. Θρασ. Σταύρου

- Ἕνας λύκος πεινασμένος τριγύριζε γυρεύοντας τροφή.
 - Ἄκουσε ἓνα παιδάκι νά κλαίει καί μιὰ γριά νά τοῦ λέει...
 - Ὁ λύκος νομίζοντας πώς ἡ γριά τό λέει στ' ἀλήθεια στεκόταν καί περίμενε.
 - Κατά τό βράδυ, ἀκούει πάλι τή γριά νά γλυκομιλεῖ στό παιδάκι.
- Μπροστά ἀπό τά ὀνόματα μπαίνουν συχνά κάποιες μικρές λέξεις πού λέγονται ἄρθρα :

ἓνας λύκος, μιὰ γριά, ἓνα μέρος
ὁ λύκος, ἡ γριά, τό βράδυ

- Τά ἄρθρα εἶναι
τό ἄοριστο :	ἓνας, μιὰ, ἓνα
τό ὀριστικό :	ὁ, ἡ, τό

⊙ Τό άόριστο άρθρο

Τό άόριστο άρθρο φανερώνει κάτι (πρόσωπο, ζώο ή πράγμα) που είναι άγνωστο καί δέν όρίζεται.

- Ένας λύκος → κάποιος λύκος· δέν όρίζεται ποιός
- μιá γριά → κάποια γριά· δέν όρίζεται ποιά
- Ένα μέρος → κάποιο μέρος· δέν όρίζεται ποιό

⊙ Κλίση του άόριστου άρθρου

Ένικός άριθμός			
Πτώσεις	Άρσενικό	Θηλυκό	Ουδέτερο
Όνομαστική	ένas	μιá	ένa
Γενική	ένός	μιáς	ένός
Αίτιατική	ένa (ν)	μιá	ένa
Κλητική	—	—	—

Τό άόριστο άρθρο δέν έχει πληθυντικό.

- Κρατούσε στό χέρι του ένα τριαντάφυλλο.
- Ήρθε κρατώντας τριαντάφυλλα.

⊙ Τό όριστικό άρθρο

Τό όριστικό άρθρο φανερώνει κάτι (πρόσωπο ή ζώο ή πράγμα) γνωστό καί όρισμένο :

- ▲ Ό λύκος νομίζοντας πώς ή γριά τό λέει στ' αλήθεια...
 - Ό λύκος τώρα όρίζεται· είναι αυτός για τόν όποιο μιλήσαμε πρίν από λίγο.
 - Η γριά τώρα όρίζεται· είναι αυτή για τήν όποία μιλήσαμε πρίν από λίγο.
- ▲ Κατά τό βράδυ ακούει πάλι τή γριά...
 - Τώρα τό βράδυ όρίζεται· είναι τό βράδυ τής ήμέρας κατά τήν όποία έχουν γίνει όλα όσα λέει ό μύθος.

⊙ Κλίση τοῦ ὀριστικοῦ ἄρθρου

Ἑνικός ἀριθμός			
Πτώσεις	Ἀρσενικό	Θηλυκό	Οὐδέτερο
Ὄνομαστική	ὁ	ἡ	τό
Γενική	τοῦ	τῆς	τοῦ
Αἰτιατική	τό (ν)	τή (ν)	τό
Κλητική	—	—	—
Πληθυντικός ἀριθμός			
Ὄνομαστική	οἱ	αἱ	τά
Γενική	τῶν	τῶν	τῶν
Αἰτιατική	τούς	τίς	τά
Κλητική	—	—	—

- Τό ἄρθρο δέν ἔχει κλητική : Μαύρισε, κύμα, τόν ἀφρό.
Ἔλα, Κώστα.
- Τά ἄρθρα παίρνουν δασεία : ὁ, ἡ, ἕνα, ἕνα
- Γιά τό ν τῶν ἄρθρων βλ. σ. 55 - 56.

Ἀσκήσεις

- * 1 Νά ὑπογραμμίσεις ὅλα τά ἄρθρα τοῦ κειμένου.
- * 2 Νά συμπληρώσεις τό κενό μέ τό ἄρθρο πού ταιριάζει :
...γάτα μπῆκε στό ἐργαστήρι... χαλκιᾶ κι ἔπιασε νά
γλείφει ...λίμα πού ἦταν καταγῆς. Κι ὅπως τριβόταν...
γλώσσα της, ἐβγαίνει πολύ αἷμα... γάτα εὐχαριστιόταν μέ
...ἰδέα πῶς κάποια οὐσία ἔπαιρνε ἀπό... σίδηρο, ὥσπου
ὅλη ...γλώσσα της φαγώθηκε.

(Αἰσώπου Μῦθοι)

* 3 Βάλε τά ἄρθρα ποῦ λείπουν :

Τ' ἄκουσε... ἥλιος κι ἔφριξε

... φῶς... κόκκινο ἔριξε.

Πῆραν νά καίγονται... κορφές

κι ὅλες... πάνω γειτονιές.

(Ο. Ἐλύτης)

ΤΑ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ

Οἱ σημασίες καί τά εἶδη τῶν οὐσιαστικῶν

Ὁ Θεαγένης νικᾷ στήν Ὀλυμπία

Πλησιάσαμε. Ἐκεῖνη τή στιγμή ἔμπαιναν στό στάδιο ἀργά καί μέ σοβαρότητα μεγάλη οἱ ἑλληνοδίκες. Φοροῦσαν κόκκινα φορέματα καί στό κεφάλι εἶχαν στεφάνι ἀπό δάφνη. Σέ λίγο ἕνας κήρυκας φωνάζει δυνατά νά παρουσιαστοῦν ὅσοι θά τρέξουν.

Παντοῦ βασιλεύει σιωπή· οὔτε μουρμουρητό δέν ἀκούγεται. Νομίζει κανεῖς πώς ὅλο ἐκεῖνο τό πλῆθος δέν ἔχει στόμα. Μονάχα οἱ χτύποι τῆς καρδιάς μας ἀπό τή συγκίνηση ἀκούγονται.

Ἡ σάλπιγγα δίνει τό σύνθημα ν' ἀρχίσει ὁ ἀγώνας. (...)

Σέ λίγο ἀκούγεται ἡ φωνή τοῦ κήρυκα.

— Ὁ Θεαγένης τοῦ Κόραβου νίκησε στό τρέξιμο. Τ' ὄνομα τοῦ φίλου μου ἀντηχεῖ ὥς τά σύννεφα. (...)

Ἡ ἄλλη μέρα ἦταν ὀρισμένη γιά τήν ἵπποδρομία καί τήν ἄρματοδρομία. Προῖ προῖ πῆγαμε στόν ἵπποδρομο. Τό ἄλογό μου, ὁ Αἰολος, μέ περίμενε. Μόλις μέ εἶδε, ἄρχισε νά χλιμντρίζει χαρούμενα καί θαρρετά, σά νά μοῦ ἔλεγε :

— Μή φοβᾶσαι· ἐδῶ εἶμαι ἐγώ!

Α. Κουρτίδη — Γ. Κονιδάρη, «Στά παλιά χρόνια»

ΟΙ ΛΕΞΕΙΣ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ ΦΑΝΕΡΩΝΟΥΝ

α/	Θεαγένης	→	πρόσωπο
β/	κήρυκας	→	πρόσωπο
γ/	ἄλογο	→	ζῶο
δ/	στεφάνι	→	πράγμα
ε/	τρέξιμο	→	πράξη (ἐνέργεια)
στ/	σιωπή	→	κατάσταση
ζ/	σοβαρότητα	→	ιδιότητα

- ⊙ Οἱ λέξεις πού φανερώνουν πρόσωπα, ζῶα, πράγματα (π. α-δ) ἢ ἐνέργεια, κατάσταση, ιδιότητα (π. ε-ζ) λέγονται **οὐσιαστικά**.

⊙ **Τά εἶδη τῶν οὐσιαστικῶν**

Κύρια	1.	Κύρια ὀνόματα λέγονται τά οὐσιαστικά πού φανερώνουν ἓνα ὀρισμένο πρόσωπο, ζῶο ἢ πράγμα.	Θεαγένης Αἴολος Ὀλυμπία
	2.	Κοινά ὀνόματα λέγονται : α/ τά οὐσιαστικά πού φανερώνουν ὅλα τά πρόσωπα, ὅλα τά ζῶα ἢ ὅλα τά πράγματα τοῦ ἴδιου εἶδους.	κήρυκας ἄλογο στεφάνι
Κοινά		β/ τά οὐσιαστικά πού φανερώνουν ἐνέργεια, κατάσταση ἢ ιδιότητα.	τρέξιμο σιωπή σοβαρότητα

- ⊙ Τά κοινά ὀνόματα πού φανερώνουν πρόσωπο, ζῶο ἢ πράγμα λέγονται **συγκεκριμένα** (π. α-δ).
- ⊙ Τά κοινά ὀνόματα πού φανερώνουν ἐνέργεια, κατάσταση ἢ ιδιότητα λέγονται **ἀφηρημένα** (π. ε-ζ).
- ⊙ Τά κοινά ὀνόματα πού φανερώνουν πολλά πρόσωπα, ζῶα ἢ πράγματα μαζί, δηλαδή ἓνα σύνολο, λέγονται **περιληπτικά**.

πληθος
ἀγέλη
ἐλαφίνας

▲ Ὁρθογραφία.

ἔχουν κεφαλαῖο τό πρῶτο γράμμα :

1. Τά κύρια ὀνόματα: Γιώργος, Μαρία, Βενιζέλος, Ἑλλάδα, Κατερίνη.
2. Τά ἐθνικά: Ἑλληνας, Γάλλος, Σουλιώτης.
3. Τά ὀνόματα τῶν μηνῶν, τῶν ἡμερῶν τῆς ἐβδομάδας καί τῶν ἑορτῶν: Αὐγουστος, Τετάρτη, Χριστούγεννα.
4. Οἱ λέξεις Θεός, Χριστός, Παναγία καί τά συνώνυμά τους.
5. Τά ὀνόματα τῶν λογοτεχνικῶν ἔργων καί τῶν ἔργων τέχνης: Ἡ Ὀδύσσεια, ὁ Παρθενώνας.
6. Οἱ τιμητικοί τίτλοι: ὁ Ἐξοχότατος

ἔχουν μικρό τό πρῶτο γράμμα :

1. Οἱ λέξεις πού παράγονται ἀπό κύρια ὀνόματα καί ἀπό ἐθνικά:
Ὀμηρος - ὀμηρικός
Ἑλληνας - ἐλληνικός
Ἀπρίλης - ἀπριλιάτικος
2. Τά ἐπίθετα πού φανερώνουν ὁπαδούς θρησκευμάτων: χριστιανός, μωαμεθανός.

Ἀσκήσεις

- * 1 Νά ὑπογραμμίσεις ὅλα τά οὐσιαστικά τοῦ κειμένου καί νά πεῖς ποιά φανερώνουν πρόσωπο, ζῶο, πράγμα.
- * 2 Νά βρεῖς στὶς παρακάτω φράσεις τά οὐσιαστικά πού φανερώνουν: α/ ἐνέργεια, β/ κατάσταση, γ/ ιδιότητα.
 - Λένε πῶς στὸν κόσμο δὲ μένει τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὴν καλοσύνη.
 - Κουρασμένος καθὼς ἦταν ἔπεσε σ' ἓνα βαθύ ὕπνο.
 - Ἦταν φτωχιά ἡ κυρα-Ἀγγελική· μέ τό ράψιμο ἀγωνιζόταν νά μεγαλώσει τὰ παιδιά της.
 - Σ' ὅλο τὸν κόσμο ξαστεριά, σ' ὅλο τὸν κόσμο ἥλιος.

- Μιλούσαν πάντα με πολύ ένθουσιασμό για την πατρίδα τους.
 - "Ωρα πολλή σταθήκαμε καί χαρήκαμε την όμορφιά του τοπίου.
- * 3 α / Νά ξεχωρίσεις από τά παρακάτω ουσιαστικά τά συγκεκριμένα, τά άφηρημένα καί τά περιληπτικά :
- ό τροχός, ή γάτα, ή αγάπη, ή ειρήνη, τό μελίσσι, ό στρατώνας, ό λαός, ή έλευθερία.
- β / Νά σχηματίσεις μέ τό καθένα από αυτά μία φράση.
- * 4 Ποιό κύριο όνομα ταιριάζει σέ κάθε φράση;
Ή Σπάρτη	...	βρίσκεται στην Κρήτη
Ή Όδύσσεια	...	ήταν Άθηναίος
Ή Λαπωνία	...	γράφτηκε από τόν Όμηρο
Ό Περικλής	...	είχε γιά τείχη τά στήθια τών παλικάριων της
Ή Κνωσός	...	είναι χώρα του βορρά

ΤΟ ΓΕΝΟΣ ΤΩΝ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΩΝ

Τό πρώτο μήνυμα

Τό 1922 ήμουν 8 χρονών καί όμως όλα τά θυμώμαι τόσο καλά, πού τά φέρνω ακόμα μέσα στά μάτια μου. Περνούσαμε τόσο όμορφα μέσα στό σπίτι μας, μέ τόν πατέρα μου, μέ τούς θείους, μέ τή γιαγιά μου καί τόν καλό μου παππού καί μέ όλους τούς συγγενείς καί τούς γείτονες μέσα σέ τόσα καλά καί αγαθά του Άιβαλιού. Έκείνα τά πολλά θαλασσινά, τά άξέχαστα σταφύλια πού κατέβαζαν οί καμήλες καί γονάτιζαν μπροστά στην πόρτα μας. Ευλογία Θεού περνούσαμε. Ξαφνικά, εκεί πού καθόμαστε μιά μέρα, έρχεται μιά γειτόνισσα καί λέει στή μητέρα μου : « Ξέρεις τίποτα, κυρα-Κατίνα, άκουσα ότι θά γίνει πόλεμος, καί όχι πόλεμος άλλα σφαγή».

Έλλη Παπαδημητρίου, Ό Κοινός λόγος
Ανθολόγιο γιά τά παιδιά του Δημοτικού

Α.— Γενικά

- Όπως βλέπουμε στο κείμενο, από τὰ οὐσιαστικά ἄλλα εἶναι ἄρσενικά, ἄλλα θηλυκά καὶ ἄλλα οὐδέτερα, δηλαδή οὔτε ἄρσενικά οὔτε θηλυκά.

1. Ἄρσενικά εἶναι τὰ ὀνόματα τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν ζώων, ὅταν σημαίνουν ἄρσενικά ὄντα.	ὁ πατέρας, ὁ παππούς ὁ πετεινός, ὁ λύκος
---	---

2. Θηλυκά εἶναι τὰ ὀνόματα τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν ζώων, ὅταν σημαίνουν θηλυκά ὄντα.	ἡ μητέρα, ἡ γιαγιά ἡ κότα, ἡ λύκαινα
---	---

Ἄρσενικοῦ ἢ θηλυκοῦ γένους εἶναι συνήθως καὶ τὰ ὀνόματα τῶν πραγμάτων.	ὁ ἥλιος, ὁ βράχος ἡ πόρτα, ἡ θάλασσα
--	---

3. Οὐδέτερου γένους εἶναι συχνὰ ὀνόματα πραγμάτων καί, κάποτε, ὀνόματα ἔμψυχων ὄντων.	τό σταφύλι, τό σπίτι τό ἀγόρι, τό κορίτσι
---	--

- Τό γένος τό ξεχωρίζουμε

Ἀπό τό ἄρθρο	{	ὁ, ἕνας (γιά τό ἄρσενικό) : ὁ ποιητής, ἕνας φτωχός ψαράς ἡ, μιά (γιά τό θηλυκό) : ἡ γῆ, μιά ὁμορφίστορία τό, ἕνα (γιά τό οὐδέτερο) : τό παιδί, ἕνα παράξενο ὄνειρο
--------------	---	--

- Β.— Σχηματισμός τοῦ θηλυκοῦ

α/ Τά περισσότερα οὐσιαστικά ἔχουν ἕνα μόνο τύπο καὶ ἕνα μόνο γένος.	ὁ παππούς, ἡ γιαγιά τό σπίτι, ἡ πόρτα
--	--

β/ Πολλά οὐσιαστικά ἔχουν δύο τύπους, ἕνα γιά τό ἄρσενικό καὶ ἕνα γιά τό θηλυκό.	γείτονας - γειτόνισσα θεῖος - θεία
--	---------------------------------------

- Τά ονόματα τῶν ζώων ἔχουν συνήθως κοινό τύπο γιά τό ἄρσενικό καί τό θηλυκό. Γι' αὐτό λέγονται **ἐπίκοινα**.

ὁ αἰτός, ἡ καμήλα
 ἡ ἀλεπού, τό ζαρκάδι

Στά ἐπίκοινα οὐσιαστικά, ὅταν θέλουμε νά δηλώσουμε τό φυσικό γένος, χρησιμοποιοῦμε τά ἐπίθετα **ἄρσενικός** ἢ **θηλυκός** :
 ὁ θηλυκός αἰτός, ἡ ἄρσενική καμήλα, τό ἄρσενικό ζαρκάδι.

Ἀσκήσεις

- * 1 Νά σχηματίσεις τά θηλυκά τῶν οὐσιαστικῶν :
 μάγος, βασιλιάς, ψεύτης, διευθυντής, γέροντας, ἐπιμελη-
 τής, ποιητής, δράκος, φοιτητής, πελάτης, δάσκαλος, ἐργά-
 τής, ἐγγονός, ὑπναράς, γυμναστής.
- **Βοηθητικό στοιχείο.** Σέ πολλά οὐσιαστικά τό θηλυκό σχηματίζεται μέ τίς καταλήξεις : **-ισσα, -τρια, -τρα, -αίνα, -ίνα, -ού, -α, -η.**
- * 2 Γράψε τά θηλυκά τους :
 ἐλάφι, σκύλος, περιστέρι, τράγος, πρόβατο, γάτος, ἄλογο,
 πετεινός, ὁ γιός, ὁ γαμπρός.
- **Βοηθητικό στοιχείο.** Πολλά οὐσιαστικά ἔχουν ἄλλη λέξη γιά τό ἄρσενικό καί ἄλλη γιά τό θηλυκό· σέ ἄλλα πάλι τό ἄρσενικό ξεχωρίζει ἀπό τό θηλυκό μέ διαφορετική κατάληξη : κριάρι - προβατίνα, λαγός - λαγίνα.
- * 3 Νά ἀπαντήσεις ἀκολουθώντας τό παράδειγμα. Πῶς λέ-
 γεται :

τό μικρό τοῦ λύκου	→	λυκόπουλο
τό μικρό τοῦ γουρουνιοῦ	→	
τό μικρό τοῦ ἀετοῦ	→	
τό μικρό τῆς ἀλεπούς	→	

Ὁ ἀριθμός τῶν οὐσιαστικῶν

- α / Ἡ ἡμέρα ἐκείνη στάθηκε πικρή γιά κάθε παλικάρι.
 β / Οἱ ἡμέρες ἐκείνες στάθηκαν πικρές γιά ὅλα τὰ παλικάρια.
 γ / Ἦταν καλῆς καρδιάς ἄνθρωπος· ἀγαποῦσε ὁλόκληρη τήν οἰκουμένη.
 δ / Τά νιάτα του τά πέρασε στήν ξενιτιά.
 ε / Τό ὄξυγόνο εἶναι ἀπαραίτητο γιά τή ζωή μας.
 στ / Γύρισε τήν ἡμέρα τῆς Λαμπρῆς.
 ζ / Οἱ νόμοι τῆς Σπάρτης ἦταν σκληροί.
 η / Ὁ Παλαμᾶς τραγοῦδησε τή χαρά καί τήν πίκρα τῆς ζωῆς.
 θ / Χριστοῦγεννα καί Φῶτα τά παιδιά ἔλεγαν τά κάλαντα.
 ι / Ἄντρες τά ὀρίζουν τά Σφακιά κι ἄντρες τά κυβερνοῦνε.

- Τά οὐσιαστικά ἔχουν δύο ἀριθμούς, → ἡμέρα, ἡμέρες,
 τόν ἐνικό καί τόν πληθυντικό (π. α,β): παλικάρι, παλικάρια

Μερικά οὐσιαστικά ὅμως δέν ἔχουν τόν ἕναν ἀπό τούς δύο ἀριθμούς. Ἔτσι :

A. — Συνηθίζονται μόνο στόν ἐνικό :

1. Πολλά περιληπτικά καί πολλά ἀφηρημένα ὀνόματα (π. γ,δ) :	οἰκουμένη, κουβεντολόι ξενιτιά, ἱατρική
2. Ὀνόματα στοιχείων, μετάλλων, ὀρυκτῶν (π. ε) :	ὄξυγόνο, ἀλουμίνιο σίδηρος, χαλκός
3. Κύρια ὀνόματα (π. στ-η) :	Λαμπρή, Σπάρτη Παλαμᾶς, Ἑλλάδα

B. — Συνηθίζονται μόνο στόν πληθυντικό :

1. Κύρια ὀνόματα (π. θ, ι) :	Σπέτσες, Χριστοῦγεννα Φῶτα, Σφακιά
2. Πολλά κοινά ὀνόματα	τά βαφτίσια, τά γεράματα τά κάλαντα

Σημείωση

- * Κάποτε μερικά κύρια ονόματα ένικοῦ ἀριθμοῦ σχηματίζουν καί πληθυντικό ἀριθμό :
- *Οἱ κλέφτες τ' ἀπαντήσανε, οἱ Κολοκοτρωναῖοι. (Δημοτικό)*
 - *Καί τό τραγοῦδι τό ξυπνᾶνε οἱ Ὅμηροι. (Παλαμάς)*

Ἀσκήσεις

- * 1 Νά γράφεις στόν ἐνικό τίς παρακάτω φράσεις :
- Οἱ Σπαρτιάτες θυσιάζονταν γιά τή Σπάρτη.
 - Οἱ χριστιανοί γιορτάζουν μέ ξεχωριστή μεγαλοπρέπεια τά Χριστούγεννα καί τό Πάσχα.
 - Οἱ Ἕλληνες συμβουλευόνταν τό μαντεῖο τῶν Δελφῶν.
 - Οἱ κάτοικοι τῆς Ἀμερικῆς μιλοῦν ἀγγλικά.
- * 2 Νά γράφεις στόν πληθυντικό τίς παρακάτω φράσεις :
- Δουλεύει σ' ἓνα ἐργοστάσιο πού παράγει ἠλεκτρική ἐνέργεια.
 - Τό ὄπλο του ἦταν καμωμένο ἀπό χαλκό.
 - Εἶχε χάσει τίς αἰσθήσεις του· τό συνέφεραν μέ ὀξυγόνο.
 - Εἶναι ἓνα μεταλλεῖο πού βγάζει μολύβι.

ΚΛΙΣΗ ΤΩΝ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΩΝ

⊙ Ἴσοσύλλαβα οὐσιαστικά

- α/ Ὁ ἀγώνας ἦταν ἀσταμάτητος.
β/ Ἦταν γενναῖοι καί δέ φοβήθηκαν τίς δυσκολίες τοῦ ἀγώνα.
γ/ Οἱ ἀγῶνες ἦταν σκληροί.
δ/ Ἡ ὥρα πέρασε χωρίς νά τήν καταλάβουν.

- ε/ Τὴν ἴδια ὥρα ἀκούστηκε μιὰ ἀπόκοσμη μελωδία.
 στ/ Οἱ ὥρες περνοῦσαν γρήγορα.
 ζ/ Ἕνα τραγοῦδι γέμισε τὴν πλάση.
 η/ Περίμενε τὴ στιγμή τοῦ τραγουδιοῦ.
 θ/ Ξέρω τραγοῦδια, θάλασσα, μά τὸν ἀχὸ διαλέγω.

- Τὰ οὐσιαστικά ἀγώνας, ὥρα, τραγοῦδι
 ἔχουν στὸν πληθυντικὸ τόσες συλλαβές
 ὅσες ἔχουν καὶ στὸν ἐνικό (π. α - θ):
ἀγώνας,	ἀγῶνες
ὥρα,	ὥρες
τραγοῦδι,	τραγοῦδια

- Τὰ οὐσιαστικά ποὺ ἔχουν στὸν πληθυντικὸ τόσες συλλαβές ὅσες καὶ στὸν ἐνικό λέγονται **ἰσοσύλλαβα**.

○ Ἄνισοσύλλαβα οὐσιαστικά

- α/ Ὁ ψαράς τράβηξε τὴ βάρκα στὴ στεριά
 β/ Εἶχαν συγκεντρωθεῖ ὅλοι οἱ ψαράδες στὸν κάβο
 γ/ Ἡ ἄλεπού ἔπαιζε μὲ τὴν οὐρά της
 δ/ Περίεργο! Πτεεινοὶ καὶ ἄλεπούδες περπατοῦσαν μαζὶ
 ε/ Τὸ κύμα σηκώθηκε βουνό
 στ/ Ἔστριψε τὸ τιμόνι δεξιά καὶ ἀπόφυγε τὴ μανία τοῦ κύματος
 ζ/ Ἦταν θαλασσόλυκοι· δὲν τοὺς τρώμαζαν τὰ κύματα

- Τὰ οὐσιαστικά ψαράς, ἄλεπού, κύμα
 ἔχουν στὸν πληθυντικὸ μιὰ συλλαβὴ παραπάνω ἀπὸ ὅ,τι στὸν ἐνικό. Τὸ οὐσιαστικὸ κύμα ἔχει μιὰ συλλαβὴ παραπάνω καὶ στὴ γενική τοῦ ἐνικοῦ (π. α - ζ):
ὁ ψαράς,	οἱ ψαράδες
ἡ ἄλεπού,	οἱ ἄλεπούδες
τὸ κύμα,	τὰ κύματα
τὸ κύμα,	τοῦ κύματος

- Τὰ οὐσιαστικά ποὺ ἔχουν στὸν πληθυντικὸ ἀριθμὸ μιὰ συλλαβὴ παραπάνω ἀπὸ ὅ,τι στὸν ἐνικό λέγονται **ἀνισοσύλλαβα**.

Τὰ οὐδέτερα ἀνισοσύλλαβα ἔχουν μιὰ συλλαβὴ παραπάνω καὶ στὴν γενική τοῦ ἐνικοῦ.

⊙ **Τό θέμα τῶν ἀνισοσύλλαβων οὐσιαστικῶν**

Τά ἀνισοσύλλαβα οὐσιαστικά ἔχουν δύο θέματα : α / ἓνα γιά τόν ἐνικό ἀριθμό καί β / ἓνα γιά τόν πληθυντικό.

α / Τό θέμα τοῦ ἐνικοῦ ἀριθμοῦ τό βρίσκουμε, ἂν ἀφαιρέσουμε ἀπό τό οὐσιαστικό τήν κατάληξη τῆς ὀνομαστικῆς τοῦ ἐνικοῦ :	παρ-άς ἀλεπ-ού κύμ-α	θ. παρ- θ. ἀλεπ- θ. κυμ-
β / Τό θέμα τοῦ πληθυντικοῦ ἀριθμοῦ τό βρίσκουμε, ἂν ἀφαιρέσουμε ἀπό τό οὐσιαστικό τήν κατάληξη τῆς ὀνομαστικῆς τοῦ πληθυντικοῦ :	παράδ-ες ἀλεπουδ-ες κύματ-α	θ. παράδ- θ. ἀλεπουδ- θ. κυματ-

⊙ **Οἱ κλίσεις**

Κάθε γένος οὐσιαστικῶν ἔχει ἰδιαιτέρη κλίση. Γι' αὐτό οἱ κλίσεις τῶν οὐσιαστικῶν εἶναι τρεῖς : ἡ κλίση τῶν ἀρσενικῶν, ἡ κλίση τῶν θηλυκῶν καί ἡ κλίση τῶν οὐδετέρων.

Ἀσκήσεις

* Νά βρεῖς τά ἰσοσύλλαβα καί τά ἀνισοσύλλαβα οὐσιαστικά καί νά τά κατατάξεις σύμφωνα μέ τόν παρακάτω πίνακα :

- Ὁ καλὸς карабоκύρης στή φουρτούνα φαίνεται.
- Τοῦ τσαγκάρη τά παιδιά περπατοῦν ξυπόλυτα.
- Οἱ κάμποι τρέφουν ἄλογα καί τά βουνά λεβέντες.
- Ὁ λύκος ἔχει τό κακὸ ὄνομα, κι ἂς τρώει ἡ ἀλεπού τά περισσότερα.
- Ὅσα ξέρεи ὁ νοικοκύρης, δέν τά ξέρεи ὁ κόσμος ὅλος.

Ἰσοσύλλαβα	Ἀνισοσύλλαβα

ΚΛΙΣΗ ΤΩΝ ΑΡΣΕΝΙΚΩΝ

Ἡ δόξα τοῦ Λούη

Ὁ παππούς ἔβαλε καί τό ἄλλο πόδι του στόν καναπέ, ἀκούμπησε στό μαξιλάρι καί συνέχισε τή διήγηση. Θυμήθηκε πάλι τούς ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνες πού ὕστερα ἀπό αἰῶνες ξανάγιναν στήν Ἀθήνα τοῦ 1896* τότε πού ὁ Ἑλληνας μαραθωνοδρόμος Λούης ἔμπαινε πρῶτος νικητής στό παναθηναϊκό στάδιο, ἐνῶ ὁ λαός τόν δόξαζε ἀπό τίς κερκίδες γεμίζοντας τόν ἀέρα μέ ἰαχές. Ἦταν καί ὁ παππούς μέσα στό πλῆθος· νέος τότε χάρηκε καί πανηγύρισε τήν ἡμέρα τῆς νίκης. Γι' αὐτό κάθε φορά πού γίνονται ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες θυμᾶται ἐκείνη τή μεγάλη δόξα.

⊙ Τά ἀρσενικά οὐσιαστικά :

α / τελειώνουν ὅλα στήν ὀνομαστική τοῦ ἐνικοῦ σέ ς*	→	ὁ ἀγώνας, ὁ νικητής, ὁ καναπέ ς, ὁ παππούς ς, ὁ λαός ς
β / διαιροῦνται σέ	→ ἰσοσύλλαβα	→ ὁ ἀγώνας - οἱ ἀγῶνες
	→ ἀνισοσύλλαβα	→ ὁ παππούς - οἱ παπποῦδες

⊙ Δυό ἀρσενικά οὐσιαστικά μέσα στό λόγο

ὁ ἀγώνας

- ὁ ἀγώνας τοῦ στάθηκε πικρός
- Δέν εἶχε ἔρθει ἀκόμη ἡ ὥρα τοῦ ἀγώνα
- Πίστευε ὅτι μέ τόν ἀγώνα θά κέρδιζε τή νίκη
- Οἱ μεγάλοι ἀγῶνες χρειάζονται δυνατοὺς ἀνθρώπους
- Τά ἀποτελέσματα τῶν ἀγώνων κάποτε ἀργοῦν
- Μέ τούς ἀγῶνες οἱ λαοί γίνονται ἐλεύθεροι

* Τήν κατάληξη τῆς ὀνομαστικῆς τοῦ ἐνικοῦ καί τοῦ πληθυντικοῦ τῆ σχηματίζουν οἱ δύο τελευταῖοι φθόγγοι : φύλακ-ας, παππ-οὺς, φύλακ-ες, παπποῦδ-ες.

Ἡ κατάληξη τῆς ὀνομαστικῆς τοῦ πληθυντικοῦ εἶναι -ες: φύλακ-ες, παπποῦδ-ες.

ὁ παππούς

- Ὁ παππούς τινάχτηκε ὀρθίος
- Τό καριοφίλι τοῦ παπποῦ τό φυλάγαμε σάν τά μάτια μας
- Τόν παππού χτές τόν εἶδα λυπημένο
- Πάλι τά περασμένα θυμήθηκες, παππού;
- Οἱ παπποῦδες μᾶς ἄφησαν βαριά κληρονομιά
- Ἐκεῖ φυλάγονται τά κειμήλια τοῦ γένους, τῶν παπποῦδων μας ἡ δόξα.
- Τούς τιμήσαμε καί τούς παπποῦδες καί τούς πατέρες μᾶς

Στά παραδείγματα βλέπουμε δυό ἀρσενικά οὐσιαστικά, ἓνα ἰσοσύλλαβο (ὁ ἀγώνας) καί ἓνα ἀνισοσύλλαβο (ὁ παππούς), νά ἀλλάζουν πτώσεις καί ἀριθμούς, δηλαδή νά κλίνονται, ἀνάλογα μέ τό νόημα τοῦ λόγου. Τό ἴδιο μπορεῖ νά γίνει καί μέ κάθε ἄλλο οὐσιαστικό.

• Οἱ παρακάτω πίνακες φανερώνουν ὅλους τούς τύπους πούμπορουν νά πάρουν μέσα στό λόγο τά ἀρσενικά οὐσιαστικά.

○

1. Ἀρσενικά σέ -ας ἰσοσύλλαβα

ὁ ἀγώνας

ὁ λοχίας

ὁ πίνακας

Ἐνικός ἀριθμός

Ὄνομ.	ὁ	ἀγώνας	ὁ	λοχίας	ὁ	πίνακας
Γεν.	τοῦ	ἀγώνα	τοῦ	λοχία	τοῦ	πίνακα
Αἰτ.	τόν	ἀγώνα	τό	λοχία	τόν	πίνακα
Κλητ.		ἀγώνα		λοχία		πίνακα

Πληθυντικός ἀριθμός

Ὄνομ.	οἱ	ἀγῶνες	οἱ	λοχίες	οἱ	πίνακες
Γεν.	τῶν	ἀγώνων	τῶν	λοχιῶν	τῶν	πινάκων
Αἰτ.	τούς	ἀγῶνες	τούς	λοχίες	τούς	πίνακες
Κλητ.		ἀγῶνες		λοχίες		πίνακες

- ▲ Κατά τό **ἀγώνας** κλίνονται → αἰώνας
Μαραθῶνας
Λεωνίδα κ.ἄ.
παροξύτονα
- ▲ Κατά τό **λοχίας** κλίνονται → ἄντρας
ἐπιχειρηματίας
ταμίας κ.ἄ.
παροξύτονα
- ▲ Κατά τό **πίνακας** κλίνονται → φύλακας
Τσάκωνας
Ἀγαμέμνωνας κ.ἄ.
προπαροξύτονα

- Τά ἰσοσύλλαβα σέ **-ας** ἄρσενικά εἶναι παροξύτονα καί προπαροξύτονα.
- Τά ἰσοσύλλαβα σέ **-ας** ἄρσενικά στή γενική τοῦ πληθυντικοῦ τονίζονται στήν παραλήγουσα.

ἀγώνας - ἀγώνων
πίνακας - πινάκων
- Δέν ἀκολουθοῦν αὐτό τόν κανόνα τά δισύλλαβα σέ **-ας** καί ὅσα τελειώνουν σέ **-ίας**. Αὐτά στή γενική τοῦ πληθυντικοῦ τονίζονται στή λήγουσα:

ἄντρας - ἀντρῶν
λοχίας - λοχιῶν
ταμίας - ταμιῶν

⊙

2. Ἀρσενικά σέ -ης ἰσοσύλλαβα

	ὁ πολίτης	ὁ νικητής
	Ἑνικός ἀριθμός	
Ὄνομ.	ὁ πολίτης	ὁ νικητής
Γεν.	τοῦ πολίτη	τοῦ νικητῆ
Αἰτ.	τόν πολίτη	τό νικητή
Κλητ.	πολίτη	νικητή

Πληθυντικός ἀριθμός

Όνομ.	οἱ πολῖτες	οἱ νικητές
Γεν.	τῶν πολιτῶν	τῶν νικητῶν
Αἰτ.	τούς πολῖτες	τούς νικητές
Κλητ.	πολίτες	νικητές

▲ Κατά τό **πολίτης** κλίνονται →
 ναύτης
 ἐργάτης
 Μανιάτης κ.ἄ.
 Παροξύτονα

▲ Κατά τό **νικητής** κλίνονται →
 ἀγοραστής
 μαθητής
 δανειστής κ.ἄ.
 Ὁξύτονα

- Τά ἰσοσύλλαβα ἀρσενικά σέ -ης εἶναι ὀξύτονα καί παροξύτονα. Στή γενική τοῦ πληθυντικοῦ τονίζονται ὅλα στή λήγουσα :

• ναύτης — ναυτῶν
 • νικητής — νικητῶν

Ἀσκήσεις

- * 1 Νά κλίνεις μέσα σέ φράσεις τά ὀνόματα :
 - ὁ κλητῆρας, ὁ ἐπιχειρηματίας, ὁ ρήτορας, ὁ κυβερνήτης
 Παράδειγμα :
 Ὁ ρήτορας ἀνέβηκε στό βῆμα συλλογισμένος.
 Ὁ λόγος τοῦ ρήτορά ἦταν πειστικός, κτλ.
- * 2 Νά μεταφέρεις στόν πληθυντικό τίς φράσεις : (ἡ πτώση δέ θά ἀλλάξει)
 - Ὁ ἐπιστήμονας δουλεύει σκληρά.
 - Ὁ δικαστής ἀπονέμει δικαιοσύνη.
 - Ὁ πολεμιστής δέ φοβήθηκε.
 - Ὁ ἀρχιτέκτονας κατὰστρωσε τά σχέδια.
 - Ὁ τραυματίας ἐγινε καλά.

* 3 Νά μεταφέρεις τά οὐσιαστικά στήν ἴδια πτώση τοῦ ἐνικοῦ ἀριθμοῦ :

- οἱ σωλῆνες τῶν νιπτήρων, οἱ ξενῶνες τῶν φοιτητῶν, οἱ ἀγῶνες τῶν στρατιωτῶν, οἱ κανόνες τῶν ἀρχόντων, οἱ κηδεμόνες τῶν μαθητῶν.

⊙

3. Ἄρσενικά σέ -ας ἀνισοσύλλαβα

ὁ μαρμαράς

Ἐνικός ἀριθμός

Πληθυντικός ἀριθμός

Ὄνομ.	ὁ	μαρμαράς	οἱ	μαρμαράδες
Γεν.	τοῦ	μαρμαρά	τῶν	μαρμαράδων
Αἰτ.	τό	μαρμαρά	τούς	μαρμαράδες
Κλητ.		μαρμαρά		μαρμαράδες

- ▲ Κατά τό **μαρμαράς** κλίνονται ὅλα τά ἀνισοσύλλαβα σέ -ας : ὀξύτονα, παροξύτονα καί προπαροξύτονα :
- Τά ἀνισοσύλλαβα σέ -ας στόν πληθυντικό τονίζονται στήν πα- ραλήγουσα :
→	γαλατάς	ρήγας
	Σκουφᾶς	πρωτόπαπας
	Καναδάς	κ.ᾶ.
-
→	γαλατάς	- γαλατάδες
	ρήγας	- ρηγάδες
	πρωτόπαπας	- πρωτοπαπάδες

⊙

4. Ἄρσενικά σέ -ης ἀνισοσύλλαβα

ὁ βαρκάρης

Ἐνικός ἀριθμός

Πληθυντικός ἀριθμός

Ὄνομ.	ὁ	βαρκάρης	οἱ	βαρκάρηδες
Γεν.	τοῦ	βαρκάρη	τῶν	βαρκάρηδων
Αἰτ.	τό	βαρβάρη	τούς	βαρκάρηδες
Κλητ.		βαρκάρη		βαρκάρηδες

- ▲ Κατά τό **βαρκάρης** κλίνονται όλα τὰ ἀνισοσύλλαβα σέ **-ης** εἴτε εἶναι ὀξύτονα εἴτε εἶναι παροξύτονα εἴτε εἶναι προπαροξύτονα. Ἐξαιροῦνται τὰ ἀρσενικά σέ **-της** μέ διπλό πληθυντικό (βλ. παρακάτω)
- καφετζής, Βασίλης, Κοραής, φούρναρης
μανάβης, Δούναβης
κ.ἄ.
- Τὰ ὀξύτονα στόν πληθυντικό τονίζονται στήν παραλήγουσα :
- Τὰ παροξύτονα καί τὰ προπαροξύτονα τονίζονται στήν προπαραλήγουσα :
- καφετζής-καφετζήδες
μανάβης - μανάβηδες
φούρναρης-φουρνάρηδες

⊙ 5. Ἀρσενικά σέ **-της** μέ διπλό πληθυντικό

ὁ **θεριστής**

Ἑνικός ἀριθμός

Πληθυντικός ἀριθμός

Ὄνομ.	ὁ θεριστής	οἱ θεριστές	οἱ θεριστάδες*
Γεν.	τοῦ θεριστή	τῶν θεριστῶν	τῶν θεριστάδων
Αἰτ.	τό θεριστή	τούς θεριστές	τούς θεριστάδες
Κλητ.	θεριστή	θεριστές	θεριστάδες

- ▲ Κατά τό **θεριστής** κλίνονται **πραματευτής, τραγουδιστής, τρυγητής, ἀφέντης, δεσπότης** κ.ἄ.

⊙ 6. Ἀρσενικά ἀνισοσύλλαβα σέ **-ες** καί σέ **-ούς**

ὁ **καναπές**

ὁ **παππούς**

Ἑνικός ἀριθμός

Ὄνομ.	ὁ καναπές	ὁ παππούς
Γεν.	τοῦ καναπέ	τοῦ παπποῦ
Αἰτ.	τόν καναπέ	τόν παππού
Κλητ.	καναπέ	παππού

* Τούς δεύτερους τύπους τούς βρίσκουμε κυρίως στή λογοτεχνία.

Πληθυντικός ἀριθμός

οἱ καναπέδες	οἱ παπποῦδες
τῶν καναπέδων	τῶν παπποῦδων
τούς καναπέδες	τούς παπποῦδες
καναπέδες	παπποῦδες

▲ Κατά τό καναπές κλίνονται ▲ Κατά τό παππούς κλίνονται χωρίς πληθυντικό	• καφές, μενεξές, μπουφές κτλ. • Ἰησοῦς καί νοῦς

Ἀσκήσεις

- * 1 Νά κλίνεις μέσα σέ φράσεις τά ὀνόματα :
- ὁ βοριάς, ὁ ἀμαξάς, ὁ μανάβης, ὁ πανσές
- Παράδειγμα : Χτές ὁ βοριάς μᾶς πάγωσε.
Ἦρθε μέ τοῦ βοριᾶ τά κύματα, κτλ.
- * 2 Νά μεταφέρεις στόν πληθυντικό τίς φράσεις :
- Ὁ τιμονιέρης ἤξερε τίς θάλασσες. — Εὐχήθηκε χίλια καλά στό νοικοκύρη τοῦ σπιτιοῦ.
 - Ὁ ἐθελοντής πολέμησε γενναῖα. — Ἦταν ἔργο διάσημου τεχνίτη.
 - Ὁ βαρκάρης πάλευε μέ τά κύματα. — Τόσο πικρό καφέ δέν εἶχε ξαναπιεῖ.
 - Ἔσωσε τό παιδί τοῦ βαρκάρη. - Τράβα τό δίχτυ σου, ψαρά.

7. Ἀρσενικά σέ -ος

Κανένας ἀπό τούς παλιούς δέν ἤξερε νά πεῖ πόσα χρόνια μετροῦσε ἐκεῖνος ὁ θεόρατος πλάτανος, πού τίναζε τούς κλώνους του στή μέση τοῦ αὐλόγυρου τῆς γειτονιάς ἐκεῖ ὅπου ἔσβηνε ὁ φαρδύς ὁ δρόμος. Οἱ ἄνθρωποι ἔρχονταν κι ἔφευγαν μέ τούς ἥλιους καί τά φεγγάρια, ἐνῶ ἐκεῖνος ἔμενε ἐκεῖ ἀγέραςτος· εἶχε γίνει τό κέντρο τῆς φτωχογειτονιάς· μάζευε κάθε

μέρα τούς άπλούς ανθρώπους της· τούς ξεκούραζε καί τούς προστάτευε από τόν ήλιο καί από τή βροχή· ήταν ό ευεργέτης τους. "Ετσι περνούσε ό καιρός· μαζί του περνούσαν καί οί άνθρωποι. "Ωσπου μιά μέρα ό γερο-πλάτανος λύγισε κάτω από τά χτυπήματα τών ξυλοκόπων... "Η γειτονιά βυθίστηκε στή θλίψη· μά πιά πολύ λυπήθηκαν τά παιδιά, γιατί έχασαν έναν πιστό τους φίλο. Στόν ίσκιο του δέ μαζεύτηκαν πιά ούτε μικροί ούτε μεγάλοι· ή χάρη του πλάτανου δέν τούς άγγιζε ξανά...

Στό κείμενο διαβάζουμε :

- "Ετσι περνούσε ό καιρός.
- "Η χάρη του πλάτανου δέν τούς άγγιζε ξανά.
- Στόν ίσκιο του δέ μαζεύτηκαν πιά.
- Οί άνθρωποι έρχονταν κι έφευγαν.
- Λύγισε κάτω από τά χτυπήματα τών ξυλοκόπων.
- Τίναζε τούς κλώνους του.

Στά παραδείγματα βλέπουμε τούς τύπους πού μπορούν νά πάρουν μέσα στό λόγο τά άρσενικά ουσιαστικά σέ -ος. "Ολους αυτούς τούς τύπους τούς βρίσκουμε στους παρακάτω πίνακες :

● Τά άρσενικά ουσιαστικά σέ -ος είναι όλα ίσοσύλλαβα :			
α / όξύτονα	→	• ό καιρός	- οί καιροί
β / παροξύτονα	→	• ό δρόμος	- οί δρόμοι
γ / προπαροξύτονα	→	• ό άνθρωπος	- οί άνθρωποι
		• ό πλάτανος	- οί πλάτανοι

ό καιρός

ό δρόμος

ό άνθρωπος

ό πλάτανος

Ένικός αριθμός

Όνομ.	ό καιρός	ό δρόμος	ό άνθρωπος	ό πλάτανος
Γεν.	του καιρού	του δρόμου	του ανθρώπου	του πλάτανου
Αιτ.	τόν καιρό	τό δρόμο	τόν άνθρωπο	τόν πλάτανο
Κλητ.	καιρέ	δρόμε	άνθρωπε	πλάτανε

Πληθυντικός ἀριθμός

Ὄνομ.	οἱ καιροί	οἱ δρόμοι	οἱ ἄνθρωποι	οἱ πλάτανοι
Γεν.	τῶν καιρῶν	τῶν δρόμων	τῶν ἀνθρώπων	τῶν πλατάνων
Αἰτ.	τούς καιρούς	τούς δρόμους	τούς ἀνθρώπους	τούς πλάτανους
Κλητ.	καιροί	δρόμοι	ἄνθρωποι	πλάτανοι

▲	Κατά τό καιρός κλίνονται τά ὀξύτονα :	λογαριασμός, Σολωμός, Δομοκός
▲	Κατά τό δρόμος κλίνονται τά παροξύτονα :	ταχυδρόμος, Κάλβος, Βόλος κτλ.
▲	Κατά τό ἄνθρωπος κλίνονται ὅσα προπαροξύτονα στή γενική τοῦ ἐνικοῦ καί στή γενική καί αἰτιατική τοῦ πληθυντικοῦ κατεβάζουν τόν τόνο στήν παραλήγουσα :	δήμαρχος ἐμπορος κίνδυνος Ἰούλιος κτλ.
▲	Κατά τό πλάτανος κλίνονται ὅσα προπαροξύτονα κρατοῦν τόν τόνο στήν προπαραλήγουσα σέ ὅλες τίς πτώσεις : *	αὐλόγυρος, Ἀχλαδόκαμπος ἀντίλαλος, Μάντζαρος λαχανόκηπος
●	Μερικά ὀνόματα, ἰδίως κύρια δι-σύλλαβα, σχηματίζουν τήν κλητική σέ -ο :	Πέτρο, Σπύρο, Χρίστο, γέρο, διάκο κ. ἄ.

Ἀσκήσεις

* 1 Νά κλίνεις μέσα σέ φράσεις τά ὀνόματα :

- ὁ ἀνθόκηπος, ὁ ἀντίλαλος, ὁ ἐμπορος

Παράδειγμα : Ὁ ἀνθόκηπος τοῦ Γίγαντα ἦταν πελώριος.

Σέ μιά ἀπόμερη γωνιά τοῦ ἀνθόκηπου στεκόταν ἓνα μικρό κορίτσι.

* Διατηροῦν τόν τόνο κυρίως οἱ σύνθετες καί οἱ πολυσύλλαβες λέξεις, καθώς καί τά κύρια ὀνόματα.

* 2 Νά μεταφέρεις στον πληθυντικό τις φράσεις: ('Η πτώση δέ θά αλλάξει).

- ό λογαριασμός του έργατη • ό μισθός του υπαλλήλου.
- ό κόπος του ζωγράφου. • ό θόρυβος του οδοστρωτήρα.
- ό πρόεδρος του συλλόγου. • ό αρχηγός του όμίλου.

Γενικές παρατηρήσεις στά άρσενικά

• Όλα τά άρσενικά σχηματίζουν τή γενική, τήν αίτιατική καί τήν κλητική του ένικοϋ χωρίς τό τελικό -ς τής όνομαστικής.

(ό άγώνας) { του άγώνα
τόν άγώνα
άγώνα

(ό πολίτης) { του πολίτη
τόν πολίτη
πολίτη

(ό καναπές) { του καναπέ
τόν καναπέ
καναπέ

2. Κάθε άρσενικό, έκτός από έκείνα που τελειώνουν σέ -ος, έχει στον ένικό τρεις πτώσεις όμοιες, τή γενική, τήν αίτιατική καί τήν κλητική.

(ό φύλακας) { του φύλακα
τό φύλακα
φύλακα

(ό βαρκάρης) { του βαρκάρη
τό βαρκάρη
βαρκάρη

(ό μαρμαράς) { του μαρμαρά
τό μαρμαρά
μαρμαρά

3. Όλα τὰ ἄρσενικά, ἐκτός ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ τελειώνουν σέ -ος, ἔχουν στὸν πληθυντικό τρεῖς πτώσεις ὅμοιες, τὴν ὀνομαστική, τὴν αἰτιατική καὶ τὴν κλητική.	(ὁ λοχίας)	{ οἱ λοχίες τούς λοχίες λοχίες
	(ὁ νικητής)	{ οἱ νικητές τούς νικητές νικητές
	(ὁ παππούς)	{ οἱ παπποῦδες τούς παπποῦδες παπποῦδες

- Όλα τὰ ἄρσενικά, ἐκτός ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ τελειώνουν σέ -ος, ἔχουν στὴν ὀνομαστική, αἰτιατική καὶ κλητική τοῦ πληθυντικοῦ κατάληξη -ες : οἱ ἀγῶνες, τούς ἀγῶνες, ἀγῶνες.
- 4. Όλα τὰ ἄρσενικά ἔχουν στὴ γενική τοῦ πληθυντικοῦ κατάληξη -ων :

τῶν ἀγώνων, τῶν πολιτῶν, τῶν καναπέδων,
τῶν μαρμαράδων, τῶν βαρκάρηδων, τῶν καιρῶν.

* Ἀσκηση ὀρθογραφίας

α / Τὰ ἄρσενικά σέ -ας :

Τελειώ- νουν σέ	Παραδείγματα	Ἐξαιρέσεις
1. -οντας	• Τὰ κοινὰ προπαροξύτονα : ἄξοντας, γείτονας, πνεύμονας κ.ἄ.	καύσοντας, μεσαίοντας, θερμοσίφοντας
2. -ωνας	• Τὰ κύρια καὶ ἔθνικά προπαροξύτονα : Ἀπόλλωνας, Πλάτωνας, Ἰάπωνας κ.ἄ.	Ἀγαμέμνονας Φιλήμονας Ἀλιάκμονας
3. -ώνας	• Τὰ παροξύτονα κοινά, περικτικά, τοπωνύμια : ἀγώνας, αἰώνας, ἀμπελλῶνας, ἐλαιώνας, Μαραθῶνας κ.ἄ.	ἀλαζῶνας, ἡγεμόνας, κανόνας, Μακεδόνας, Στρυμόνας

Τελειώ- νουν σέ	Παραδείγματα	Έξαιρέσεις
4. -ορας	• αὐτοκράτορας, ρήτορας, Νέστορας κ.ἄ.	
5. -τήρας	• ἀνεμιστήρας, ὁδοστρωτή- ρας κ.ἄ.	

β / Τά ἄρσενικά σέ -ης :

1. -ητής	• Συνήθως τά οὐσιαστικά πού παράγονται ἀπό ρήματα σέ -ῶ : ἐπιθεωρητής, τηλεγραφε- τής κ.ἄ.	ἰδρυτής, μηνυτής, κριτής (δέν παράγονται ἀπό ρήματα σέ -ῶ)
2. -ιστής	• Συνήθως τά οὐσιαστικά πού παράγονται ἀπό ρήματα σέ -ίζω : θεριστής, λογιστής, πολε- μιστής κ.ἄ.	δανειστής, ληστής
3. -ίτης	• οὐσιαστικά κοινά καί ἐ- θνικά : ὀπλίτης, πολίτης, θασί- της κ.ἄ.	μαγνήτης, διαβήτης, ιδιοκτήτης κ.ἄ.
4. -ώτης	• τά ἔθνη καί πολλὰ κοινά : Βολιώτης, Σουλιώτης, νη- σιώτης κ.ἄ.	ἀγρότης, δεσπότης, δη- μότης, τοξότης κ.ἄ.

○ Ὁ τονισμός τῶν ἄρσενικῶν οὐσιαστικῶν

- Τά ἄρσενικά οὐσιαστικά ὅταν τονί-
ζονται στή λήγουσα παίρνουν ὀξεῖα : { ὁ μαρμαράς ὁ νικητής
τόν παππού τό θεριστή

- Ἡ μακρόχρονη γενική ὅταν τονίζεται παίρνει περισπωμένη : $\left\{ \begin{array}{l} \text{τοῦ μαρμαρᾶ τοῦ νικητῆ} \\ \text{τῶν λοχιῶν τῶν νικητῶν} \end{array} \right.$
- Τό α-στή λήγουσα τῶν ἀρσενικῶν εἶναι μακρόχρονο : $\left\{ \begin{array}{l} \text{ὁ ἀγῶνας} \\ \text{τό χαρακτήρα} \end{array} \right.$

* Συμβουλέψου τόν πίνακα καί συμπλήρωσε τά κενά :

ἐπιστήμ-νας, ἀκτῆμ-νας, γνώμ-νας, δαίμ-νας, καύσ-νας,
Κίμ-νας, Σόλ-νας, Ἀλιάκμ-νας, χειμ-νας, κυκλ-νας, κοιτ-
νας, ἀλαζ-νας, πράκτ-ρας, λαμπτ-ρας, ἀνεμιστ-ρας.

* Συμβουλέψου τόν πίνακα καί συμπλήρωσε τά κενά :

ἀθλ-τής, ποι-τής, ἰδρ-τής, περιηγ-τής, ζυγ-στής, ἀνθρωπ-
στής, λ-στής, μεσ-της, συντοπ-της, Μεσολογγ-της, μαγν-
της, διαβ-της, ἐπαρχι-της, πατρι-της, Ἡπειρ-της, δεσπ-
της, τοξ-της.

* Συμβουλέψου τόν πίνακα καί βάλε τόνο :

ὁ καστανας, ὁ παπας, ὁ τραγουδιστης, τοῦ δουλευτη,
τοῦ βουτηχτη, τῶν φοιτητων, ὁ ἀγκωνας, τόν Ποσειδωνα,
τόν κοιτωνα.

Στό ζωολογικό κήπο

Ήταν ή πρώτη φορά πού τά παιδιά, ή Φρόσω καί ό Δημήτρης, έπισκέπτονταν ζωολογικό κήπο. Γι' αυτό καί ή χαρά τους ήταν μεγάλη. Ήξεραν, βέβαια, τά διάφορα ζώα από τή ζωολογία, από τίς εφημερίδες καί από τίς κινηματογραφικές ταινίες· αυτό όμως πού αντίκρισαν, μόλις πέ-
 ρασαν τήν πόρτα τοῦ κήπου, ήταν ἓνα θέαμα μοναδικό· ζῶα μικρά καί
 μεγάλα κάθε χώρας καί κάθε λογιῆς. Ἐδῶ ἓνας ἐλέφαντας, ἐκεῖ ἓνα λιον-
 τάρι, πιοῦ κεῖ μιὰ ὕαινα, παραπέρα ἓνα πλουμιστό παγόνι —τί ἀπαίσια,
 Θεέ μου, ή φωνή του!— καί πιοῦ πέρα μιὰ μαϊμού πού διασκεδάζει μέ τήν
 ἀκατάσχετη φλυαρία της τόν κόσμον... Τά παιδιά ἔμεναν νά κοιτάζουν...
 Τέτοιες χαρές σπάνια τίς νιώθουν... Καί τί δέ θά εἶχαν νά διηγηθοῦν τό
 βράδον στή μητέρα καί στή γιαγιά.

- Ὅπως βλέπεις στό κείμενο, τά θηλυκά οὐσιαστικά :

α/ τελειώνουν * στήν ὀνομαστική τοῦ ἐ- νικοῦ σέ :	→	-α	-η	-ω	-ου
		ή χαρά.	ή φωνή.	ή Φρόσω,	ή μαϊμού

β/ διαιροῦνται σέ :	→	ἰσοσύλλαβα	→	ή χαρά - οἱ χαρές
	→	ἀνισοσύλλαβα	→	ή ἀλεπού - οἱ ἀλεπούδες

⊙
 Ἔνα θηλυκό
 οὐσιαστικό
 μέσα στό
 λόγο

- *τρεις ἀδερφές, τριπλή χαρά*
τρεις ἀδερφές, τριπλό καμάρι
- *Πάμε μακριά στής χαρᾶς τό νησί*
- *Θυμᾶμαι τή χαρά τους καί τή λύπη τους*
- *Ήταν σέ μένα τρεις χαρές στήν πίκρα φουτρωμένες*
- *Ἐκεῖνο τό δῶρο ήταν ἀπό τίς μεγαλύτερες χαρές μου*

* Κατάληξη τῆς ὀνομαστικῆς τοῦ ἐνικοῦ εἶναι ὁ **τελευταῖος φθόγγος**: *χαρά*, *ἀλεπού*. Ἡ κατάληξη τῆς ὀνομαστικῆς τοῦ πληθυντικοῦ εἶναι **-ες**: *χαρές*, *ἀλεπούδες*.

• Στά παραδείγματα βλέπουμε τούς τύπους πού μπορεί νά πάρει ἓνα θηλυκό οὐσιαστικό μέσα στό λόγο.

Οἱ παρακάτω πίνακες φανερώνουν ὅλους τούς τύπους πούμποροῦν νά πάρουν μέσα στό λόγο τά θηλυκά οὐσιαστικά.

Α.— ΙΣΟΣΥΛΛΑΒΑ

⊙

1. Θηλυκά σέ -α

Πρώτη ομάδα

	ἡ χαρά	ἡ χώρα	ἡ θάλασσα
	Ἑνικός ἀριθμός		
Ὄνομ.	ἡ χαρά	ἡ χώρα	ἡ θάλασσα
Γεν.	τῆς χαρᾶς	τῆς χώρας	τῆς θάλασσας
Αἰτ.	τῇ χαρά	τῇ χώρα	τῇ θάλασσα
Κλητ.	χαρά	χώρα	θάλασσα

	Πληθυντικός ἀριθμός		
Ὄνομ.	οἱ χαρές	οἱ χώρες	οἱ θάλασσες
Γεν.	(τῶν χαρῶν)*	τῶν χωρῶν	τῶν θαλασσῶν
Αἰτ.	τίς χαρές	τίς χώρες	τίς θάλασσες
Κλητ.	χαρές	χώρες	θάλασσες

- ▲ Κατά τό **χαρά** κλίνονται τά
ὀξύτονα σέ -ά : → ὁμορφιά, Κηφισιά, κ.ἄ.
- ▲ Κατά τό **χώρα** κλίνονται : → ὦρα, ἡμέρα, γλώσσα κ.ἄ.
- ▲ Κατά τό **θάλασσα** κλίνονται : → ἀμέλεια, μέλισσα, Κέρκυρα κ.ἄ.
- Στή γενική τοῦ πληθυντικοῦ τονίζονται στή λήγουσα. Στίς ἄλλες πτώσεις ἐνικοῦ καί πληθυντικοῦ τονίζονται ὅπου καί στήν ὀνομαστική τοῦ ἐνικοῦ (βλ. κλιτικά ὑποδείγματα).

* Δέ σχηματίζουν ὅλα γενική τοῦ πληθυντικοῦ. Κοίταξε καί τήν πρώτη ἀπό τίς ἀσκήσεις πού ἀκολουθοῦν :

* 1 α/ Νά βάλεις στόν πληθυντικό ὅ,τι εἶναι στόν ἐνικό :

- Τά ἄνθη τῆς μηλιᾶς σκορποῦσαν χαμόγελα παντοῦ.
- Τά ἀγκάθια εἶναι οἱ ἄγρυπνοι φρουροί τῆς τριανταφυλλιᾶς.
- Οἱ φλόγες τῆς φωτιᾶς πετάχτηκαν ὥς τά σύννεφα.
- Τό νόμισμα τῆς βασιλόπιτας ἔπεσε σ' ἐμένα.
- Τό φῶς τῆς καντήλας τρεμόπαιζε μέσα στό σκοτάδι.
- Ὡρες τώρα γύρευαν τά κουπιά τῆς βάρκας.

β/ Νά βάλεις στόν πληθυντικό ὅ,τι εἶναι τυπωμένο μέ μαῦρα γράμματα :

- Ἦταν ἄνθρωπος τῆς νύχτας καί ὅλοι τόν φοβόνταν.
- Ἀρπαξε τήν τροφή τῆς κουκουβάγιας καί ἔφυγε.
- Σέ λίγο διαπιστώσαμε ὅτι ἦταν καβούκι χελώνας.
- Ἡ ἀγάπη τῆς προσφυγοπούλας γιά τή χαμένη πατρίδα της δέ λεγόταν.

▲ **Βοηθητικό στοιχείο :** Ἡ γλώσσα ἔχει ἄλλους τρόπους νά ἀναπληρώνει τή γενική πού λείπει.

- Παράδειγμα :
 - Τά στολίδια τῆς ἀρχοντοπούλας.
Τά στολίδια πού φοροῦν οἱ ἀρχοντοπούλες.
 - Τά προικιά τῆς νύφης.
Τά προικιά γιά τίς νύφες.

* 2 Νά κλίνεις μέσα σέ φράσεις τά ὀνόματα :

- ἡ πλατεία, ἡ καρδιά, ἡ γλώσσα, ἡ εἰλικρίνεια

Παράδειγμα : Ἐκεῖνη ἡ μικρή πλατεία συγκέντρωνε ὁλόκληρο τό χωριό.

Στήν ἄκρη τῆς πλατείας ὕψωνόταν ὁ πεῦκος.

Δεύτερη ομάδα

ή άσπίδα

ή σάλπιγγα

Ένικός αριθμός

Όνομ.	ή άσπίδα	ή σάλπιγγα
Γεν.	της άσπίδας	της σάλπιγγας
Αίτ.	τήν άσπίδα	τή σάλπιγγα
Κλητ.	άσπίδα	σάλπιγγα

Πληθυντικός αριθμός

Όνομ.	οί άσπίδες	οί σάλπιγγες
Γεν.	των άσπίδων	των σαλπίνγων
Αίτ.	τίς άσπίδες	τίς σάλπιγγες
Κλητ.	άσπίδες	σάλπιγγες

- ▲ Κατά τό **άσπίδα**
κλίνονται :

α/ *είκόνα, μητέρα, Σαλαμίνα* κ.ά.
β/ Τά τρισύλλαβα καί πολυσύλλαβα πα-
ροξύτονα σέ **-ίδα** καί **-άδα** : *έλπίδα,*
έφημερίδα, ομάδα κ.ά.

- ▲ Κατά τό **σάλπιγγα**
κλίνονται :

α/ *διώρυγα, σήραγγα, φάλαγγα* κ.ά.
β/ Τά θηλυκά σέ **-ότητα** καί **-ύτητα** : *θερ-*
μότητα, ταχύτητα κ.ά.

- Τονίζονται σέ όλες τίς πτώσεις όπου καί στήν όνομαστική του ένικοϋ. Στή γενική του πληθυντικοϋ όμως τονίζονται πάντοτε στήν παραλήγουσα : **άσπίδων, σαλπίνγων.**

Άσκηση

- * Νά κλίνεις μέσα σέ φράσεις τά όνόματα :
- ή γοργόνα, ή σειρήνα, ή ιδιότητα, ή διώρυγα
- Παράδειγμα : 'Η γοργόνα χάθηκε πάλι μέσα στά κύματα.
Λίγοι ήξεραν τήν ιστορία της γοργόνας.

2. Θηλυκά σέ -η

	ή φωνή	ή τέχνη	ή θύμηση
	Ένικός αριθμός		
Όνομ.	ή φωνή	ή τέχνη	ή θύμηση
Γεν.	τῆς φωνῆς	τῆς τέχνης	τῆς θύμησης
Αἰτ.	τή φωνή	τήν τέχνη	τή θύμηση
Κλητ.	φωνή	τέχνη	θύμηση

	Πληθυντικός αριθμός		
Όνομ.	οἱ φωνές	οἱ τέχνες	οἱ θύμσεις
Γεν.	τῶν φωνῶν	τῶν τεχνῶν*	— **
Αἰτ.	τίς φωνές	τίς τέχνες	τίς θύμσεις
Κλητ.	φωνές	τέχνες	θύμσεις

- ▲ Κατά τό φωνή κλίνονται
τά ὀξύτονα σέ -ή → αὐγή, ζωή, Ἀφρική κ.ἄ.
- ▲ Κατά τό τέχνη κλίνονται → ἀγάπη, φήμη, Ἰθάκη κ.ἄ.
- ▲ Κατά τό θύμηση κλίνονται → ἀντάμωση, κούραση, Χρυσόθε-
μη κ.ἄ.

- Στή γενική τοῦ πληθυντικοῦ τονίζονται στή λήγουσα. Στίς ἄλλες πτώσεις ἐνικοῦ καί πληθυντικοῦ τονίζονται ὅπου καί στήν ὀνομαστική τοῦ ἐνικοῦ (βλ. κλιτικά ὑποδείγματα).

Άσκηση

- * Νά κλίνεις μέσα σέ φράσεις τά ὀνόματα :
- ἡ ἀγάπη, ἡ δίκη, ἡ γραμμή, ἡ ἀντάμωση.

* Δέ σχηματίζουν ὅλα γενική πληθυντικοῦ.

** Δέ σχηματίζουν γενική πληθυντικοῦ.

Παράδειγμα : 'Η ἀγάπη γιά τόν τόπο του τοῦ ἔκαιγε τά σωθικά.

Ζητοῦσε κάθε μέρα σημάδια τῆς ἀγάπης.

○

3. Θηλυκά σέ -ω

ἡ Καλυψώ

ἡ Φρόσω

Ἑνικός ἀριθμός

Ὄνομ.	ἡ	Καλυψώ	ἡ	Φρόσω
Γεν.	τῆς	Καλυψῶς	τῆς	Φρόσως
Αἰτ.	τήν	Καλυψώ	τή	Φρόσω
Κλητ.		Καλυψώ		Φρόσω

- ▲ Κατά τό **Καλυψώ** κλίνονται
τά ὀξύτονα σέ -ῶ :

ἡ ἠχώ, ἡ Ἀργυρώ
ἡ Σαπφώ κ.ἄ.

- ▲ Κατά τό **Φρόσω** κλίνονται
τά παροξύτονα σέ -ω :

ἡ Δέσπω, ἡ Μάρω κ.ἄ.
Εἶναι ὅλα κύρια ὀνόματα προ-
σώπων.

- Τά ὀνόματα σέ -ω δέν ἔχουν πληθυντικό ἀριθμό.
- ▲ **Ὁρθογραφία.** Τά θηλυκά σέ -ω γράφονται μέ -ω καί, ὅταν τονίζονται στή λήγουσα, παίρνουν ὀξεῖα : **Καλυψώ.**

Ἀσκηση

- * Νά κλίνεις μέσα σέ φράσεις τά ὀνόματα :

- ἡ Σαπφώ, ἡ Δέσπω, ἡ Μυρτώ

Παράδειγμα : 'Η Σαπφώ καταγόταν ἀπό τή Λέσβο.
Τά ποιήματα τῆς Σαπφῶς ἔχουν μιά με-
λωδία.

B.— ΑΝΙΣΟΣΥΛΛΑΒΑ

Ἄνισοσύλλαβα θηλυκά οὐσιαστικά ὑπάρχουν λίγα. Εἶναι κυρίως αὐτά πού τελειώνουν σέ -οῦ.

ἡ ἄλεπού

	Ἑνικός ἀριθμός	Πληθυντικός ἀριθμός
Ὄνομ.	ἡ ἄλεπού	οἱ ἄλεπούδες
Γεν.	τῆς ἄλεπούς	τῶν ἄλεπούδων
Αἰτ.	τήν ἄλεπού	τίς ἄλεπούδες
Κλητ.	ἄλεπού	ἄλεπούδες

- ▲ Κατά τό ἄλεπού κλίνονται : μαῖμού, γλωσσού, ὑπναροῦ κ.ἄ.
- ▲ Τά θηλυκά σέ -οῦ παίρνουν ὅξεϊα : ἄλεπού.

Ο Θηλυκά μέ διπλό πληθυντικό

Μερικά θηλυκά ἔχουν διπλό πληθυντικό, δηλαδή σχηματίζουν καί ἰσοσύλλαβους καί ἀνισοσύλλαβους τύπους :

ἡ μάνα	→ οἱ μάνες → οἱ μανάδες → τῶν μανάδων κτλ.	ἡ γιαγιά	→ οἱ γιαγιές → οἱ γιαγιάδες → τῶν γιαγιάδων κτλ.
--------	--	----------	--

- Στή γενική τοῦ πληθυντικοῦ ὑπάρχει μόνο ὁ δεύτερος τύπος : τῶν μανάδων.

Ἀσκηση

- * Νά κλίνεις μέσα σέ φράσεις τά ὀνόματα :
 - ἡ ἄλεπού, ἡ μαῖμού
 - Παράδειγμα : Ἡ ἄλεπού βγήκε γιά κυνήγι.
Τῆς ἄλεπούς τά καμώματα τά κατάλαβε
ἕνα γέρικο σκυλί.

Γενικές παρατηρήσεις στα θηλυκά

1. Ἡ γενική τοῦ ἐνικοῦ σχηματίζεται, ἂν προσθέσουμε ἓνα ς στήν ὀνομαστική τοῦ ἐνικοῦ :

ἡ χαρά - τῆς χαρᾶς, ἡ φωνή - τῆς φωνῆς, ἡ ἄλεπού - τῆς ἄλεπούς

2. Κάθε θηλυκό ἔχει σέ κάθε ἀριθμό τρεῖς πτώσεις ὅμοιες, τήν ὀνομαστική, τήν αἰτιατική καί τήν κλητική :

ἡ χώρα	οἱ χώρες	ἡ ἄλεπού	οἱ ἄλεπούδες
τή χώρα	τίς χώρες	τήν ἄλεπού	τίς ἄλεπούδες
χώρα	χώρες	ἄλεπού	ἄλεπούδες

Ὅλα τά θηλυκά ἔχουν στήν ὀνομαστική, αἰτιατική καί κλητική τοῦ πληθυντικοῦ κατάληξη -ες.

3. Ὅλα τά θηλυκά ἔχουν στή γενική τοῦ πληθυντικοῦ κατάληξη -ων :

τῶν θαλασσῶν, τῶν ἐλπίδων, τῶν σαλπίγγων, τῶν ἄλεπούδων

* Ἀσκηση ὀρθογραφίας

α/ Τά θηλυκά σέ -α

Τελειώ- νουν σέ	Παραδείγματα	Ἐξαιρέσεις
1. -αία	• αὐλαία, κεραία, Νίκαια κ.ἄ.	θεά, ἰδέα, νέα, παρέα
2. -αίνα	• δράκαινα, Μυρομήλαινα κ.ἄ.	
3. -ιά	• βραδιά, ξενιτιά, ξαστεριά κ.ἄ.	Ἐξαιροῦνται ὅσα παράγονται ἀπό ρήματα σέ -εύω· αὐτά γράφονται μέ ει: γιατρεία, δουλειά κ.ἄ.

Τελειώ- νουν σέ	Παραδείγματα	Ἐξαιρέσεις
4. -ία	• Τά παροξύτονα: ἀηδία, ἀμνηστία κ.ἄ.	Ἐξαιροῦνται ὅσα πα- ράγονται ἀπό ρήματα σέ -εὖω καί ἀπό ἐπί- θετα σέ -ύς: ἐρμηνεία, λατρεία κ.ἄ. πλατεία, ὀ- ξεία κ.ἄ.
5. -εῖα	• Τά προπαροξύτονα: ἄδεια, ἀλήθεια, βοήθεια κ.ἄ.	ἄγνοια, διχόνοια, ἔννοια, ὁμόνοια, παλίρροια, Εὐ- βοια.
6. -ίδα	• ἀσπίδα, πατρίδα κ.ἄ.	Λάρισα
7. -ίλα	• καπνίλα, χωματίλα κ.ἄ.	
8. -ισσα	• ἀρχόντισσα, ροδίτισσα κ.ἄ.	
9. -τρια	• ἐργάτρια, μαθήτρια κ.ἄ.	
10. -ότητα	• θερμότητα, ποιότητα κ.ἄ.	
11. -ύτητα	• ταχύτητα, εὐθύτητα κ.ἄ.	
β/ Τά θηλυκά σέ -η		
1. -η	πηγή, πράξη, σκέψη κ.ἄ.	
2. -οσύνη	καλοσύνη, δικαιοσύνη κ.ἄ.	

γ/ Ὁ τονισμός τῶν θηλυκῶν

Τά θηλυκά οὐσιαστικά ὅταν τονί- ζονται στὴ λήγουσα παίρνουν ὀξεῖα : Ἐξαιροῦνται καὶ παίρνουν περισπω- μένη τὰ ὀνόματα :	ἡ χαρά, ἡ τιμὴ ἡ ἀλεπού, ἡ Μυρτώ
	γῆ, Ἀθηνᾶ, Ναυσικᾶ κ.ἄ.
Ἡ μακρόχρονη γενική ὅταν τονίζε- ται παίρνει περισπωμένη :	τῆς χαρᾶς, τῆς τιμῆς τῆς ἀλεπούς, τῆς Μυρτῶς τῶν τιμῶν

- Τό α στή λήγουσα τῶν θηλυκῶν
εἶναι μακρόχρονο :

ἡ μούσα

ἡ χώρα

Ἀσκήσεις

- * 1 Νά συμβουλευτεῖς τόν πίνακα καί νά συμπληρώσεις τό κενό :

• περικεφαλ-α, ν-α, λύκ-να, ἐλ-ά, γειτον-ά, βραδ-ά, παντρ-
ά, ἡγεμον-α, τυρανν-α, ἐρμην-α, θητ-α, δασ-α, ἄδ-α, εἰλι-
κρίν-α, συγγέν-α, διχόν-α, ἐνν-α, ἄγν-α, γειτον-α, Σα-
μιώτ-α, ἀνατριχ-λα, μεγαλ-σ-νη, χριστιαν-σ-νη, βαρ-τ-
τα, διευθύντρ-α.

- * 2 Νά συμβουλευτεῖς τόν πίνακα καί νά βάλεις τόνο :

• ἡ δουλεια, τῆς δουλειας, ἡ Σμαρω, τῆς Σμαρω, τῶν
καρδιων, ἡ γλωσσα, τήν ώρα, τῆς χωρας.

- * 3 Νά γράψεις στήν ἴδια πτώση τοῦ πληθυντικοῦ τά ὀνό-
ματα :

• τῆς ρίζας, ἡ φλόγα, ἡ φλέβα, τῆς ὠφέλειας, ἡ θύελλα,
τῆς ἐργασίας, ἡ λαμπάδα, τήν ἐλπίδα, τῆς μητέρας, τή
στήλη, ἡ τέχνη.

- * 4 Νά γράψεις τό ἓνα ἀπό τά δύο οὐσιαστικά στή γενική,
ἔτσι πού νά σχηματιστοῦν φράσεις :

τά λουλούδια	- ἡ μητέρα,	ἡ περιφέρεια	- ὁ κύκλος
τό βιβλίον	- ἡ φοιτήτρια,	ὁ ποταμός	- ἡ βοή
τό χρώμα	- ἡ σημαία,	τά ἀποτελέσματα	- οἱ ἐξετάσεις
γιορτή	- Λητώ,	ἡ μέλισσα	- ἡ κυψέλη

Παράδειγμα : τά λουλούδια τῆς μητέρας.

- * 5 Νά βάλεις στόν πληθυντικό τίς παρακάτω φράσεις :

- Ἡ νεράιδα βγήκε μέσα ἀπό τή λίμνη.
- Ἡ κόρη ἀνοιξε τά μάτια της καί ζήτησε τή μητέρα της.
- Στήν πεδιάδα ἠχοῦσε πρόσχαρη ἡ φλογέρα τοῦ βοσκῆ.

- 'Η φωνή τῆς Σειρήνας ἔφτασε καί στά δικά του τ' αὐτιά.
- Ἦταν μιά ἀπόκοσμη μουσική.
- Πῆρε ὁ θεός τή λύρα του καί ἄρχισε νά τραγουδεῖ.
- Φοβᾶσαι τήν ἦττα καί ἀποφεύγεις τόν ἀγώνα;
- 'Η φωνή του ἦταν σάν τή βροντή τῆ μακρινή πού φοβερίζει τόν ὁδοιπόρο.

ΚΛΙΣΗ ΟΥΔΕΤΕΡΩΝ

Ὁ ἥλιος ἐπαντρεύτηκε

*Ὁ ἥλιος ἐπαντρεύτηκε καί πῆρε τό φεγγάρι.
ἐκάλεσε καί στή χαρά συμπέθερους τ' ἀστέρια·
τά σύννεφα τοὺς ἔστρωσε στρώματα γιά νά κάτσουν,
τοὺς ἔβαλε προσκέφαλα τίς ράχες ν' ἀκουμπήσουν,
τοὺς ἔβαλε καί τράπεζα στοὺς κάμπους τὰ λουλουῖδια,
τοὺς ἔβαλε φαί νά φᾶν τό μόσκο καί τὰ ἄνθη.
Κρασί τοὺς ἔδωσε νά πιοῦν θάλασσες καί ποτάμια·
κι ἀπ' ὅλα τ' ἄστρα τ' οὐρανοῦ Αὐγερινός δέν ἦρθε·
κι αὐτοῦ πρὸς τό ξημέρωμα Αὐγερινός ἐφάνη·
φέρνει τόν ὕπνο ζωντανό στά νιόγαμπρα πεσκέσι,
φέρνει καί στοὺς συμπέθερους τό φῶς γιά νά τοὺς φέξει.*

(Δημοτικό)

- Ὅπως βλέπουμε στό κείμενο τά οὐδέτερα διαιροῦνται σέ :

α/ ἰσοσύλλαβα

τό σύννεφο - τοῦ σύννεφου

β/ ἀνισοσύλλαβα

τό στρῶμα - τοῦ στρώματος - τὰ στρώματα

- Τά ἰσοσύλλαβα τε-
λειώνουν σέ

→ -ο -ι -ος
τό σύννεφο, τό φεγγάρι, τό ἄνθος

- Τά ἀνισοσύλλαβα
τελειώνουν σέ

→ -μα -σιμο -ας -ως
τό στρῶμα, τό γράψιμο, τό κρέας, τό φῶς

Ένα
ουδέτερο
ουσιαστικό
μέσα στο
λόγο

- Διψάσαμε τό μεσημέρι.
μά τό νερό γλυφό.
- Άνεβαίνοντας βρήκαμε τή μάνα τοῦ νεροῦ.
- Σκύψαμε στή βρυσούλα νά πιοῦμε νερό.
- Τά νερά κατέβαιναν ὀρμητικά ἀπό τό βράχο.
- Φτάσαμε στίς πηγές τῶν γάργαρων νερῶν.
- Ὁλου τοῦ κόσμου τά νερά, θάλασσα, ἐσύ τά πίνεις.

- Στά παραδείγματα βλέπουμε τοὺς τύπους τοῦ μπορεῖ νά πάρει ἓνα ουδέτερο οὐσιαστικό μέσα στοῦ λόγο.

Οἱ παρακάτω πίνακες φανερώνουν ὅλους τοὺς τύπους τοῦ μποροῦν νά πάρουν μέσα στοῦ λόγο τά ουδέτερα οὐσιαστικά.

Α.— ΟΥΔΕΤΕΡΑ ΙΣΟΣΥΛΛΑΒΑ*

1. Ουδέτερα σέ -ο

	τό νερό	τό βιβλίο	τό σύννεφο	τό θέατρο
Οξύτονα	παροξύτονα	προπαροξύτονα		
	Ένικος ἀριθμός			
Όνομ.	τό νερό	τό βιβλίο	τό σύννεφο	τό θέατρο
Γεν.	τοῦ νεροῦ	τοῦ βιβλίου	τοῦ σύννεφου	τοῦ θεάτρου
Αἰτ.	τό νερό	τό βιβλίο	τό σύννεφο	τό θέατρο
Κλητ.	νερό	βιβλίο	σύννεφο	θέατρο

Πληθυντικός ἀριθμός

Όνομ.	τά νερά	τά βιβλία	τά σύννεφα	τά θέατρα
Γεν.	τῶν νερῶν	τῶν βιβλίων	τῶν σύννεφων	τῶν θεάτρων
Αἰτ.	τά νερά	τά βιβλία	τά σύννεφα	τά θέατρα
Κλητ.	νερά	βιβλία	σύννεφα	θέατρα

* Ὅσα ουδέτερα ἔχουν στή γενική τοῦ ἐνικοῦ τίς καταλήξεις -ου καί -ους εἶναι ἰσοσύλλαβα : τό νερό - τοῦ νεροῦ, τό βάρος - τοῦ βάρους.

▲ Κατά τό νερό κλίνονται τά ὀξύ- τονα σέ -ό:	βουνό, φτερό, χωριό κ.ἄ.
▲ Κατά τό βιβλίον κλίνονται τά παροξύτονα σέ -ο:	γραφείο, δέντρο, θηρίο, κ.ἄ.
▲ Κατά τό σύννεφο κλίνονται ὅσα προπαροξύτονα σέ -ο κρατοῦν τόν τόνο στήν προπαραλήγου- σα σέ ὅλες τίς πτώσεις:	λυκόσκυλο, τριαντάφυλλο, Λιτόχωρο κ.ἄ. Εἶναι συνήθως σύνθετα
▲ Κατά τό θέατρο κλίνονται ὅσα προπαροξύτονα σέ -ο στή γε- νική τοῦ ἐνικοῦ καί τοῦ πλη- θυντικοῦ κατεβάζουν τόν τόνο στήν παραλήγουσα:	ἄτομο, μέτωπο, Ἀγραφα κ.ἄ. ↓ ↓ ↓ τοῦ τοῦ τῶν ἀτόμου, μετώπου, Ἀγράφων

⊙

2. Οὐδέτερα σέ -ι

	τό παιδί	τό λουλούδι
	ὀξύτονα	παροξύτονα
	Ἑνικός ἀριθμός	
Ὄνομ.	τό παιδί	τό λουλούδι
Γεν.	τοῦ παιδιοῦ	τοῦ λουλουδιοῦ
Αἰτ.	τό παιδί	τό λουλούδι
Κλητ.	παιδί	λουλούδι
	Πληθυντικός ἀριθμός	
Ὄνομ.	τά παιδιά	τά λουλούδια
Γεν.	τῶν παιδιῶν	τῶν λουλουδιῶν
Αἰτ.	τά παιδιά	τά λουλούδια
Κλητ.	παιδιά	λουλούδια

▲ Κατά τό παιδί κλίνονται τά ὀξύτονα σέ -ί:	αὐτί, βιολί, Δαφνί κ.ἄ.
--	-------------------------

▲ Κατά τό λουλουδι κλίνονται
τά παροξύτονα σέ -ι:	καλοκαίρι, βλαστάρι,
άρνάκι, Μεσολόγγι κ.ἄ.
▲ Τά οὐδέτερα σέ -ι τονίζονται
στή γενική τοῦ ἐνικοῦ καί τοῦ
πληθυντικοῦ στή λήγουσα:	τοῦ παιδιοῦ - τοῦ λουλουδιοῦ,
τῶν παιδιῶν - τῶν λουλουδιῶν
- ▲ Τά ὑποκοριστικά σέ **-άκι** καί **-ούλι** δέν ἔχουν συνήθως γενική.

○

3. Οὐδέτερα σέ -ος

	τό βάρος	τό ἔδαφος	τό βάρος	τό ἔδαφος
	παροξύτονα	προπαροξύτονα	παροξύτονα	προπαροξύτονα
	Ἑνικός	ἄριθμός	Πληθυντικός	ἄριθμός
Ὄνομ.	τό βάρος	τό ἔδαφος	τά βάρη	τά ἐδάφη
Γεν.	τοῦ βάρους	τοῦ ἐδάφους	τῶν βαρῶν	τῶν ἐδαφῶν
Αἰτ.	τό βάρος	τό ἔδαφος	τά βάρη	τά ἐδάφη
Κλητ.	βάρος	ἔδαφος	βάρη	ἐδάφη

▲ Κατά τό βάρος κλίνονται τά παροξύ-
τονα σέ -ος	ἄνθος, κράτος, Ἄργος κ.ἄ.
▲ Κατά τό ἔδαφος κλίνονται τά προπα-
ροξύτονα σέ -ος . Αὐτά στή γενική τοῦ
ἐνικοῦ	μέγεθος, στέλεχος κ.ἄ.
καί στήν ὀνομαστική, αἰτιατική καί
κλητική τοῦ πληθυντικοῦ τονίζονται
στήν παραλήγουσα.	τό μέγεθος - τοῦ μεγέθους -
τά μεγέθη
▲ Τά οὐδέτερα σέ -ος στή γενική τοῦ
πληθυντικοῦ τονίζονται στή λήγουσα:	τό δάσος - τῶν δασῶν
τό στέλεχος - τῶν στελεχῶν

▲ Ὁρθογραφία.

Τά οὐδέτερα σέ -ος στήν ὀνομαστική, αἰτιατική καί κλητική τοῦ πληθυντικοῦ τελειώνουν σέ -η : τά *βάρη*.

Ἀσκήσεις

- * 1 Νά κλίνεις μέσα σέ φράσεις τά ὀνόματα :
- τό δάσος, τό ὑπουργεῖο, τό ἀηδόνι, τό θέατρο
- Παράδειγμα : **Τό δάσος** ἄρχιζε ἀπό τήν κορυφή τοῦ βουνοῦ.
Στήν ἄκρη **τοῦ δάσους** εἶχε στήσει ὁ μπαρ-
μπα - Θωμᾶς τήν καλύβα του.
- * 2 Νά βάλεις στόν πληθυντικό ὅ,τι εἶναι στόν ἐνικό καί ἀντίστροφα :
- —"Ὅπως καί μέ τό λουλουδί. Ἄν ἀγαπᾷς ἕνα λουλουδί πού βρίσκεται σέ κάποιο ἀστέρι, εἶναι ὁμορφα τή νύχτα νά κοιτᾷς τόν οὐρανό. Ὅλα τ' ἀστέρια λουλουδιζοῦν.
 - Σκύψε νά δεῖς τή ρίζα σου στής θάλασσας τά βάθη.
 - Γιά τήν πρόοδο τοῦ κράτους ὑπεύθυνος εἶναι ὁ κάθε πολίτης.
 - Αὐτοῦ τοῦ μεγέθους δέν ἔχω ἄλλα δείγματα.
- * 3 Νά συμπληρώσεις τίς καταλήξεις :
• Τά βέλ- ἔπεφταν βροχή.	• Τά γέν- εἶναι τρία.
• Τόν ἐπνίξε τό πάθ-	• Τόν ἐπνίξαν τά πάθ-
• Τράβηξε τό ξίφ- ἀπό τό	• Πῆρε τό βιολ- καί ἄρχισε
θηκάρι. νά παίζει.
• Βρισκόμασταν στά μέσα	• Ἦρθε καί ἡ ἐβδομάδα τῶν
τοῦ καλοκαιρ- παθ-
- * 4 Νά ὑπογραμμίσεις ὅλα τά οὐδέτερα τοῦ κειμένου καί νά πεῖς ποιά εἶναι ἰσοσύλλαβα καί ποιά ἀνισοσύλλαβα.

⊙

4. Ουδέτερα σέ - μα

	τό σῶμα	τό πρόβλημα
	παροξύτονα	προπαροξύτονα
	ἑνικός	ἄριθμός
Ὄνομ.	τό σῶμα	τό πρόβλημα
Γεν.	τοῦ σώματος	τοῦ προβλήματος
Αἵτ.	τό σῶμα	τό πρόβλημα
Κλητ.	σῶμα	πρόβλημα

	Πληθυντικός	ἄριθμός
Ὄνομ.	τά σώματα	τά προβλήματα
Γεν.	τῶν σωμάτων	τῶν προβλημάτων
Αἵτ.	τά σώματα	τά προβλήματα
Κλητ.	σώματα	προβλήματα

▲ Κατά τό σῶμα κλίνονται τά παροξύτονα καί τά προπερισπώμενα σέ -μα :	γράμμα, δέρμα, βῆμα, χρῶμα κ.ἄ.
▲ Κατά τό πρόβλημα κλίνονται τά προπαροξύτονα σέ -μα :	ζήτημα, μάθημα, ὄνομα, ποίημα κ.ἄ.
● Τά ουδέτερα σέ -μα στή γενική τοῦ πληθυντικοῦ τονίζονται στήν παραλήγουσα:	τῶν σωμάτων - τῶν προβλημάτων
▲ Ὁρθογραφία . Τά ουδέτερα σέ -ημα γράφονται μέ η : <i>μηχάνημα, τηλεγράφημα</i> .	

* *Ὅσα ουδέτερα ἔχουν στή γενική τοῦ ἐνικοῦ τήν κατάληξη **-ος** εἶναι ἀνισοσύλλαβα.

5. Ουδέτερα σέ -σιμο

τό δέσιμο

προπαροξύτονα

Ένικός αριθμός Πληθυντικός αριθμός

Όνομ.	τό δέσιμο	τά δεσίματα
Γεν.	τοῦ δεσίματος	τῶν δεσιμάτων*
Αἰτ.	τό δέσιμο	τά δεσίματα
Κλητ.	δέσιμο	δεσίματα

- ▲ Κατά τό δέσιμο κλίνονται τά προπαροξύτονα σέ -σιμο (-ξίμο, -ψίμο): κλείσιμο, τρέξιμο, γράψιμο κ.ἄ.

- ▲ Στή γενική τοῦ πληθυντικοῦ τονίζονται στήν παραλήγουσα: τῶν δεσιμάτων
τῶν γραψιμάτων

6. Ουδέτερα σέ -ας, -ως (ος)

τό κρέας

τό φῶς

Ένικός αριθμός Πληθυντικός αριθμός

Όνομ.	τό κρέας	τό φῶς	τά κρέατα	τά φῶτα
Γεν.	τοῦ κρέατος	τοῦ φωτός	τῶν κρεάτων	τῶν φώτων
Αἰτ.	τό κρέας	τό φῶς	τά κρέατα	τά φῶτα
Κλητ.	κρέας	φῶς	κρέατα	φῶτα

- ▲ Κατά τό κρέας κλίνονται: τό πέρας καί τό τέρας

- ▲ Ὅμοια μέ τό φῶς κλίνονται: τό γεγονός καί τό καθεστῶς
Αὐτά στή γενική τοῦ ἑνικοῦ τονίζονται στήν παραλήγουσα: τοῦ γεγονότος, τοῦ καθεστώτος.

* Ἡ γενική τοῦ πληθυντικοῦ εἶναι σπάνια.

- Στή γενική τοῦ πληθυντικοῦ το- τῶν κρεάτων, τῶν φώτων κτλ. νίζονται στήν παραλήγουσα:

▲ **Ὁρθογραφία.** Πρόσεξε τά ὀνόματα φῶς, καθεστώς, γεγονός· καθένα ἔχει τή δική του ὀρθογραφία.

Ἀσκήσεις

- * 1 Νά κλίνεις μέσα σέ φράσεις τά ὀνόματα :
- τό βῆμα, τό κλείσιμο, τό τέρας, τό γεγονός,
Παράδειγμα : Τό **διάλειμμα** κράτησε πολύ.
Θυμοῦμαι ἤρθες καί μέ βρῆκες τήν ὥρα
τοῦ **διαλείματος**.
- * 2 Νά συμπληρώσεις τό κενό μέ τό ὄνομα πού ταιριάζει :
- τό ἀνάμμα Ἕνα τόσο σημαντικό... δέν μποροῦσε νά
περάσει ἀπαρατήρητο.
- τό γεγονός Αὐτός δέν ἦταν ἄνθρωπος· ἦταν ἓνα σω-
στό...
- τό τέρας ... ἦταν τυραννικό καί πίεζε τοὺς πολίτες.
- τό φῶς Ἀποτέλεσμα αὐτοῦ τοῦ... ἦταν μιὰ μόνιμη
- τό καθεστώς παρεξήγηση ἀνάμεσα στίς δύο οἰκογένειες.
- τό σβήσιμο Τό... καί τό... τῶν... δέν εἶναι παιχνίδι·
μπορεῖ νά κάψει τίς λάμπες.

© Γενικές παρατηρήσεις στά οὐδέτερα

1. Κάθε οὐδέτερο ἔχει σέ κάθε ἀριθμό τρεῖς πτώσεις ὅμοιες, τήν ὀνο-
μαστική, τήν αἰτιατική καί τήν κλητική :

Ὄνομ.	τό βάρος	τά βάρη	τό πρόβλημα	τά προβλήματα
Αἰτ.	τό βάρος	τά βάρη	τό πρόβλημα	τά προβλήματα
Κλητ.	βάρος	βάρη	πρόβλημα	προβλήματα

2. Τά άνισοσύλλαβα ούδέτερα στή γενική τοῦ πληθυντικοῦ τονίζονται στήν παραλήγουσα :

τῶν σωμάτων, τῶν δεσιμάτων, τῶν κρεάτων, τῶν φώτων

3. *Ολα τά ούδέτερα στή γενική πληθυντικοῦ ἔχουν κατάληξη -ων.

τῶν νερῶν, τῶν τραγουδιῶν, τῶν ἑδαφῶν, τῶν φώτων

Ἀσκήσεις

- * 1 Στίς ἀκόλουθες φράσεις νά βάλεις στόν πληθυντικό ὅ,τι εἶναι στόν ἐνικό καί ἀντίστροφα ὅπου ταιριάζει (Ἡ πτώση δέν ἀλλάζει) :

• τό ὕψος τοῦ βουνοῦ.	• τά ἄγρια καί τά ἡμερα τοῦ
• τά μήκη τῶν ποταμῶν.	βουνοῦ καί τοῦ λόγκου.
• τό πλάτος τοῦ ὑφάσματος.	• τό φάρμακο τοῦ ἔλκου.
• τό σβήσιμο καί τό ἄναμμα τοῦ φωτός.	• τό τραγοῦδι τῆς γῆς.
• τά κέρδη τοῦ ἐμπορίου.	• τό τέλος τοῦ ταξιδιοῦ.

- * 2 Νά συμπληρώσεις τά κενά μέ τό κατάλληλο οὐσιαστικό :

ὄρη	Τ' ἄκουσε ὁ ἥλιος κι ἔφριξε... τό κόκκινο
κάστρα	ἔριξε
τά χωριά	Ἦταν σπασμένο τό ἓνα τό... του.
τό ἑδαφος	Κάμποι τῆς Σαλονίκης κι... τοῦ Μοριᾶ
τό φῶς	ποῦ ν' τά παρμένα... ποῦ ναι...
τραγοῦδι	... ἦταν ἀνώμαλο καί δύσβατο.
φερό	ἓνα... γέμισε τήν πλάση.

- * 3 α/ Νά σχηματίσεις οὐσιαστικά σύμφωνα μέ τό παράδειγμα :

λούζω	—	λούσιμο	διώχνω	—	διώξιμο
κλείνω	—		φράζω	—	
λύνω	—		ψάχνω	—	
δένω	—		κράζω	—	

σκύβω — σκύψιμο	γράφω — γράμμα
ράβω —	σκάβω —
βάφω —	κόβω —
κόβω —	ράβω —

β/ Πρόσεξε την προηγούμενη άσκηση και πές από τί παράγονται τά ούδέτερα σέ -σιμο, -ξιμο, -ψιμο ;

* Άσκηση όρθογραφίας

α) Τά ούδέτερα σέ -ο

Τελειώνουν σέ	Παραδείγματα	Έξαιρέσεις
1. -ο	• <i>ατομο, βουνό</i>	Γράφονται μέ ι τά προ- παροξύτονα : <i>έστιατό- ριο, φυλάκιο</i>
2. -εϊο	• Τά παροξύτονα πού φα- νερώνουν τόπο : <i>γραφείο, κουρεϊο κ.ά.</i>	
3. -ητό	• <i>κυνηγητό, ποδοβολητό κ.ά.</i>	Έξαιρουῦνται : <i>ισόγειο, υπόγειο</i>
4. -ιο	• <i>γέλιο, τετράδιο κ.ά.</i>	
5. -ριό	• <i>καμπαναριό, νοικοκυριό κ.ά.</i>	<i>μαγειρειό</i>
6. -τήριο	• <i>γυμναστήριο, δικαστήριο κ.ά.</i>	<i>κτίριο, μαρτύριο</i>
β / Τά ούδέτερα σέ - ι		
1. -ι	<i>καλοκαίρι, τραγούδι κ.ά.</i>	<i>βράδυ, δάκρυ, δόρυ, δί- χτυ, όξύ, στάχυ.</i> • Τό βράδυ, όταν σχη- ματίζει καταχρηστικό δίφθογγο γράφεται μέ ι : <i>βραδιοῦ, βράδια.</i>

Τελειώ- νουν σέ	Παραδείγματα	Ἐξαιρέσεις
2. -ίδι	βαρίδι, ταξίδι κ.ἄ.	ἀντικλείδι, στρείδι, καρύδι, φρύδι, κρεμμύδι, Παλαμήδι.
3. -όνι	λεμόνι, τιμόνι κ.ἄ.	άλωνι, κυδώνι κ.ἄ.
4. -τήρι	κλαδευτήρι, ποτήρι κ.ἄ.	Ἐξαιροῦνται ὅσα ἔχουν δεύ- τερο συνθετικό τῇ λέξει τυ- ρί : κεφαλοτύρι.

γ/ Ὁ τονισμός τῶν οὐδετέρων

• Τό ι στό τέλος τῶν οὐδετέρων
εἶναι μακρόχρονο	τό <i>άλωνι</i>
• Τό α στό τέλος τῶν οὐδετέρων
εἶναι βραχύχρονο	τό <i>σῶμα</i> , τά <i>δῶρα</i>
• Ἡ μακρόχρονη γενική ὅταν το-
νίζεται παίρνει περισπωμένη	τοῦ <i>νεροῦ</i> , τοῦ <i>τραγουδιοῦ</i>
τῶν <i>νερῶν</i> , τῶν <i>τραγουδιῶν</i>

Ἀσκήσεις

- * 1 Νά συμβουλευτεῖς τόν πίνακα καί νά συμπληρώσεις τό κενό :

ἰατρ-ο, σωματ-ο, σχέδ-ο, παραμιλ-τό, σιδερωτ-ρ-ο,
πιεστ-ρ-ο, δάκρ-, στάχ-, βραδ-ῶν, ἀλάτ-, θυμάρ-,
τουφεκ-δ-, πρι-ν-, κυδ-ν-, ξυπνητ-ρ-, ἀντικλ-δ-,
στρ-δ-, κτ-ρ-ο, μαρτ-ρ-ο, ισόγ-ο, καρ-δ-, φρ-δ-.

- * 2 Νά συμβουλευτεῖς τόν πίνακα καί νά βάλεις τόν τόνο :
τοῦ καταρτιοῦ, τῶν παιδιῶν, τά σχολεῖα, τό ποτιστήρι, τό
νημα, τά φωτα, τά καθεστῶτα, τό χρωμα.

Ἀπό τὰ οὐσιαστικά :

- ▲ Μερικά διατηροῦν σέ ὅλες τὶς πτώσεις τὴν ἴδια κατάληξη. Αὐτὰ λέγονται
- ▲ Μερικά συνηθίζονται μόνο σέ μερικές πτώσεις. Αὐτὰ λέγονται
- ▲ Μερικά ἀλλάζουν γένος στόν πληθυντικό ἀριθμό. Ἀκολουθοῦν ἔτσι δύο κλίσεις. Αὐτὰ λέγονται
- ▲ Μερικά σχηματίζουν στόν ἐνικό ἢ στόν πληθυντικό δύο τύπους. Αὐτὰ λέγονται
- ▲ Μερικά δέν κλίνονται σύμφωνα μέ μιὰ ἀπό τὶς κλίσεις τῶν ἄλλων οὐσιαστικών, ἀλλά σχηματίζονται μέ δικό τους τρόπο. Αὐτὰ λέγονται

ἄκλιτα: *Κιλκίς, ρεκόρ κ.ἄ.*

ἐλλειπτικά: *τὸ δέιλι, τὸ σέλας κ.ἄ.*

διπλόκλιτα: $\left\{ \begin{array}{ll} \text{ἡ νιότη} & - \text{τὰ νιάτα} \\ \text{ὁ Τάρταρος} & - \text{τὰ Τάρταρα} \\ \text{ὁ βράχος} & - \text{οἱ βράχοι} \\ & - \text{τὰ βράχια} \end{array} \right.$

διπλόμορφα: $\left\{ \begin{array}{ll} \text{ἐλέφαντας} & - \text{ἐλέφας} \\ \text{οἱ γονιοί} & - \text{οἱ γονεῖς} \end{array} \right.$

ιδιόκλιτα: $\left\{ \begin{array}{ll} \text{ὁ δεκανέας} & - \text{οἱ δεκανεῖς} \\ \text{ἡ σκηνή} & - \text{οἱ σκηνεῖς} \\ \text{ἡ εἴσοδος} & - \text{οἱ εἰσοδοί(ες)} \\ \text{τὸ καθήκον} & - \text{τὰ καθήκοντα} \end{array} \right.$

⊙ Ὅλα αὐτὰ τὰ οὐσιαστικά τὰ ὀνομάζουμε **ἀνώμαλα οὐσιαστικά**.

Ἀσκήσεις

- * 1 Ἀπό τὰ παρακάτω οὐσιαστικά ποιά εἶναι ἄκλιτα, ποιά ἐλλειπτικά, ποιά διπλόκλιτα, ποιά διπλόμορφα καὶ ποιά ἰδιόκλιτα ;
- τὸ ζενίθ, ὁ Ἀινστάιν, ἡ κ. Παπαναστασίου, τὰ ἥπατα, τὸ ὄφελος, ὁ λαιμός, ὁ λόγος, ὁ γέρος, ὁ καπετάνιος, ὁ φούρναρης, ὁ κουρέας, ἡ τάξη.

- * 2 Νά συμπληρώσεις τή φράση μέ τό οὐσιαστικό πού ταιριάζει (μπορεῖ νά ἀλλάξει ὁ ἀριθμός καί ἡ πτώση) :

ὁ λόγος	Ταξιδεύαμε πρὸς τό Βορρά καί ἤμασταν ὅλο ἀγωνία· θά βλέπαμε τό βόρειο...
τά ἥπατα	... δέν τά ἀγάπησε ποτέ του· ἤθελε μονάχα τήν ὑγεία του.
ὁ δεσμός	Στήν ἀρχή τά εἶχε χαμένα· δέν ἄργησε ὁμως νά ἔρθει...
τό σέλας	Μοῦ κόπηκαν... ἀπό τόν τρόπο πού πῆρα.
ὁ πλοῦτος	Ξεσηκώθηκε ὁ λαός καί ἔσπασε... τῆς σκλαβιάς.
τά σύγκαλα	Ἦταν ἐθνική ἐπέτειος καί ἐκφωνήθηκαν... ἐπίσημοι.
ὁ λαιμός	Τά ἔργα εἶναι προτιμότερα ἀπό... Ἐποφέρει κάθε χειμώνα ἀπό... του.

- * 3 Νά σχηματίσεις μία φράση μέ καθένα ἀπό τά οὐσιαστικά :
- νιότη, νιάτα, βράχος, βράχοι, βράχια, ζενίθ, καπετάν Γιώργης, κύρ Παντελής, Ἀι-Δημήτρης.

Ἰδιόκλιτα οὐσιαστικά

α) ΙΔΙΟΚΛΙΤΑ ΑΡΣΕΝΙΚΑ

Τελειώνουν σέ → { $\begin{matrix} -\acute{\epsilon}\alpha\varsigma \\ \delta\epsilon\kappa\alpha\acute{\nu}\epsilon\alpha\varsigma \end{matrix}$

ὁ δεκανέας

		Ἑνικός	Πληθυντικός
Όνομ.	ὁ	δεκανέας	οἱ δεκανεῖς
Γεν.	τοῦ	δεκανέα	τῶν δεκανέων
Αἰτ.	τό	δεκανέα	τούς δεκανεῖς
Κλητ.		δεκανέα	δεκανεῖς

- Κατά τό δεκανέας κλίνονται : κουρέας, γραμματέας, συγγραφέας κ.ἄ.

- ▲ Ὁρθογραφία. Οἱ πληθυντικοί σέ -εῖς παίρνουν περισπωμένη : οἱ δεκανεῖς.

Ἀσκήσεις

- * 1 Νά μεταφέρεις στόν πληθυντικό τίς φράσεις :
 - Ὁ συγγραφέας αὐτοῦ τοῦ βιβλίου μᾶς εἶναι ἄγνωστος.
 - Ἀπό τότε κανένας στή γειτονιά δέν εἶδε πάλι τόν καλό μας κουρέα.
 - Ὁ λόχος ἄλλαξε ὄψη· ἡ προσπάθεια τοῦ δεκανέα ἔφερε καρπούς.
 - Ἡ ὁμιλία τοῦ εἰσαγγελέα κράτησε πολλές ὥρες.
 - Ὁ ἀρχιερέας φόρεσε τά ἄμφιά του καί ἄρχισε νά λειτουργεῖ.
- * 2 Νά κλίνεις μέσα σέ φράσεις τά ὀνόματα : ὁ γραμματέας, ὁ ἱππέας.
 - Παράδειγμα :
Γραμματέας ἐγινε ὁ Φάνης.
Τά καθήκοντα τοῦ γραμματέα ὅλοι τά γνώριζαν.

β/ ΙΔΙΟΚΛΙΤΑ ΘΗΛΥΚΑ

Τελειώνουν σέ → { -η καί -ος
ή σκέψη ή είσοδος

1. Θηλυκά σέ -η ιδιόκλιτα *

ή σκέψη ή δύναμη

Ένικός άριθμός

Όνομ.	ή σκέψη	ή δύναμη
Γεν.	τῆς σκέψεως, σκέψεως	τῆς δυνάμεως, δυνάμεως
Αἰτ.	τῇ σκέψει	τῇ δυνάμει
Κλητ.	σκέψη	δύναμη

Πληθυντικός άριθμός

Όνομ.	οἱ σκέψεις	οἱ δυνάμεις
Γεν.	τῶν σκέψεων	τῶν δυνάμεων
Αἰτ.	τίς σκέψεις	τίς δυνάμεις
Κλητ.	σκέψεις	δυνάμεις

▲ Κατά τό σκέψη κλίνονται τά παροξύτονα ιδιόκλιτα σέ -η:

γνώση λύση πράξη
 τάξη ψύξη πόλη
 Ἀλπεις κ.ἄ.

▲ Κατά τό δύναμη κλίνονται τά παροξύτονα ιδιόκλιτα σέ -η:

ἀπόφαση ἀφαίρεση
 σύνταξη ἄποψη
 Ἀκρόπολη κ.ἄ.

- Τά παροξύτονα ιδιόκλιτα θηλυκά σέ -η τονίζονται σέ όλες τίς πτώσεις ὅπου καί στήν ὀνομαστική τοῦ ἐνικοῦ. Τά προπαροξύτονα ὅμως στόν πληθυντικό καί στή γεν. σέ -εως κατεβάζουν τόν τόνο κατά μία συλλαβή.

* Εἶναι συνήθως ὀνόματα πού τελειώνουν σέ -ση, -ξη, -ψη, καί μερικά ἀκόμη ἀπό τά ὅποια τά πιά συνηθισμένα εἶναι : ἡ δύναμη, ἡ πίστη, ἡ πόλη.

2. Θηλυκά σέ -ος ιδιόκλιτα

ή εισοδος

Ένικός ἀριθμός Πληθυντικός ἀριθμός

Όνομ.	ή εισοδος	οί εισοδοι (οί εισοδες)
Γεν.	τῆς εισόδου	τῶν εισόδων
Αἰτ.	τήν εισοδο	τίς εισόδους (τίς εισοδες)
Κλητ.	(εισοδο)	(εισοδοι) (εισοδες)

- ▲ Κατά τό εισοδος → ὁξύτονα : ή θαλαμηγός
κλίνονται τά : → παροξύτονα : ή λεωφόρος
→ προπαροξύτονα : ή διαγώνιος

- Τά ὁξύτονα καί τά παροξύτονα τονίζονται σέ ὅλες τίς πτώσεις ὅπου καί στήν ὀνομαστική τοῦ ἐνικοῦ:

ή θαλαμηγός,
τῆς θαλαμηγοῦ κτλ.
ή λεωφόρος,
τῆς λεωφόρου κτλ.

- Τά προπαροξύτονα θηλυκά σέ -ος στή γενική τοῦ ἐνικοῦ καί τοῦ πληθυντικοῦ καί στήν αἰτιατική τοῦ πληθυντικοῦ σέ -ους κατεβάζουν τόν τόνο στήν παραλήγουσα:

ή εισοδος
τῆς εισόδου
τῶν εισόδων
τίς εισόδους

▲ Ὅρθογραφία.

Τά ιδιόκλιτα θηλυκά τελειώνουν σέ -η, -ος : ή σκέψη, ή εισοδος

Ἀσκήσεις

- * 1 Νά κλίνεις μέσα σέ φράσεις τά ὀνόματα : ή τάξη, ή κιβωτός

• Παράδειγμα :

Ἡ τάξη μας ἀποφάσισε νά κάνει ἐκδρομή.

Ἡ ἐκδρομή τῆς τάξης μας δέν ἔγινε ἐξαιτίας τοῦ καιροῦ.

* 2 Νά συμπληρώσεις τό κενό μέ τή λέξη πού εἶναι στήν παρένθεση :

- Τό σπίτι του βρίσκεται στήν... (ὁδός) Κολοκοτρώνη.
- Οἱ ὄρες... (ή εἴσοδος) καί... (ή ἔξοδος) ἦταν ὀρισμένες.
- Κάναμε τό γύρο... (ή Πελοπόννησος).
- Ἐπισκεφτήκαμε τό ἀρχαῖο θέατρο... (ή Ἐπίδαυρος).
- Σέ πέντε γωνίες ἀντιστοιχοῦν πέντε... (διχοτόμος).
- Φέρνω... (ή διχοτόμος) καί τῶν πέντε γωνιῶν.
- ... (ή ἀκρόπολη) τῶν Ἀρχαίων ἦταν κτισμένες πάνω σέ λόφους.
- Δέν ἦταν ἄνθρωπος τῶν λόγων· ἦταν ἄνθρωπος... (ή ἀπόφαση).
- Εἶχε φορτώσει... (ή σκέψη) του μέ πλῆθος ἄχρηστες... (ή γνώση).

⊙

Υ/ ΙΔΙΟΚΛΙΤΑ ΟΥΔΕΤΕΡΑ

Τελειώνουν σέ :

{	-ν τό καθῆκον, τό προϊόν, τό σύμπαν, τό φωνῆεν, τό μηδέν -υ τό δόρυ, τό ὄζυ
---	---

Τά οὐδέτερα ἰδιόκλιτα εἶναι ἀνισοσύλλαβα καί κλίνονται ἔτσι :

1. Ὅσα τελειώνουν σέ -ν (-ον, -αν, -εν)

Ἑνικός ἀριθμός

τό καθῆκον	τό προϊόν	τό σύμπαν
τοῦ καθήκοντος	τοῦ προϊόντος	τοῦ σύμπαντος
τό καθῆκον	τό προϊόν	τό σύμπαν
καθῆκον	προϊόν	σύμπαν

τό φωνῆεν	τό μηδέν
τοῦ φωνήεντος	τοῦ μηδενός
τό φωνῆεν	τό μηδέν
φωνῆεν	μηδέν

Πληθυντικός ἀριθμός

τά καθήκοντα	τά προϊόντα	τά σύμπαντα
τῶν καθηκόντων	τῶν προϊόντων	τῶν συμπάντων
τά καθήκοντα	τά προϊόντα	τά σύμπαντα
καθήκοντα	προϊόντα	σύμπαντα
τά φωνήεντα	(τά μηδενικά	
τῶν φωνηέντων	τῶν μηδενικῶν	
τά φωνήεντα	τά μηδενικά	
φωνήεντα	μηδενικά)	

2. Ὅσα τελειώνουν σέ -υ

Ἑνικός ἀριθμός	Πληθυντικός ἀριθμός
τό ὀξύ τό δόρυ	τά ὀξέα τά δόρατα
τοῦ ὀξέος τοῦ δόρατος	τῶν ὀξέων τῶν δοράτων
τό ὀξύ τό δόρυ	τά ὀξέα τά δόρατα
ὀξύ δόρυ	ὀξέα δόρατα

- ▲ Κατά τό καθήκον | παρόν, παρελθόν, ἐνδιαφέρον,
κλίνονται: | συμφέρον, μέλλον, περιβάλλον κ.ἄ.
- ▲ Ὁρθογραφία. Ἡ μακρόχρονη γενική ὅταν τονίζεται παίρ-
νει περισπωμένη: τῶν μηδενικῶν.

Ἀσκήσεις

- * 1 Νά κλίνεις μέσα σέ φράσεις τά ὀνόματα: τό περιβάλλον,
τό σύμπαν.

- Παράδειγμα : **Τό περιβάλλον** τῶν μεγάλων πόλεων εἶναι μολυσμένο ἀπό τὰ καυσαέρια.
 - Εἶναι ἀνάγκη νά προλάβουμε τή μόλυνση τοῦ **περιβάλλοντος**.
- * 2 Νά βάλεις στήν κατάλληλη πτώση τό ὄνομα τῆς παρένθεσης :
- Κι ὅταν πιά συντρίφτηκαν... (τό δόρυ), ἔπιασαν τά σπαθιά.
 - Ἦταν ἄνθρωπος... (τό καθῆκον) καί ὅλοι τοῦ εἶλαν ἐμπιστοσύνη.
 - Ἡ ἱστορία ἀσχολεῖται μέ τή μελέτη... (τό παρελθόν) τῶν λαῶν.
 - Εἶχε πολύ περιορισμένη... (σκέψη)· δέν εἶχε πλατύτερα... (τό ἐνδιαφέρον).
 - ... (τό μέλλον) οἱ μέρες μᾶς εἶναι ἄγνωστες.

ΤΑ ΕΠΙΘΕΤΑ

Στήν ἀρχαία Ἀθήνα

Φτιάσαμε στήν Ἀθήνα καί προχωρήσαμε μέσα στήν πόλη. Δεξιά καί ἀριστερά μας βλέπαμε ὠραῖα ἀγάλματα, ὁμορφους ναούς μαρμαροχτισμένους καί σπίτια χρωματισμένα· τί πλήθος, τί φωνές, τί θόρυβος! Δύσκολα τὰ δυνατὰ ἄλογα σέρνουν τό βαρὺ ἀμάξι ἀνάμεσα σέ τόσο κόσμο.

Ἀφοῦ περάσαμε πολλούς ὠραίους δρόμους καί ὠραῖες πλατεῖες μέ ψηλά πλατάνια, φτάσαμε σ' ἓνα φτωχικό δρομάκι μέ χαμηλά σπίτια. Ἐκεῖ κατοικοῦσε ἡ Κλεώνη μέ τή μικρή ἐγγονή της, τή Νικομάχη. Οἱ δύο γυναῖκες, μόλις ἄκουσαν τόν κρότο πού ἔκανε τό βαρὺ ἀμάξι ἐπάνω στόν ἀνόμαλο δρόμο, βγῆκαν στή βαριά αὐλόπορτα νά μᾶς καλωσορίσουν...

Α. Κουρτίδη — Γ. Κονιδάρη «Στά παλιά χρόνια»

α/ Ἐκεῖ κατοικοῦσε ἡ Κλεώνη μέ τή μικρή ἐγγονή της.

β/ Δύσκολα τὰ δυνατὰ ἄλογα σέρνουν τό βαρὺ ἀμάξι.

Ὅπως βλέπουμε :

- ἡ λέξη **μικρή** φανερώνει τί λογῆς εἶναι τό οὐσιαστικό **ἐγγονή**
- ἡ λέξη **δυνατὰ** φανερώνει τί λογῆς εἶναι τό οὐσιαστικό **ἄλογα**
- ἡ λέξη **βαρὺ** φανερώνει τί λογῆς εἶναι τό οὐσιαστικό **ἀμάξι**

⊙

Ὅρισμός

Οἱ λέξεις πού φανερώνουν τί λογῆς εἶναι τὰ οὐσιαστικά, δηλαδή ποιά ποιότητα ἢ ιδιότητα ἔχουν τὰ οὐσιαστικά, λέγονται **ἐπίθετα**.

Ἐπομένως τὰ ἐπίθετα συνοδεύουν καί προσδιορίζουν οὐσιαστικά.

• Ἦταν ὠραῖ ος ὁ δρόμος, ὠραῖ α ἡ πλατεία, ὠραῖ ο τό ἄγαμα

⊙

Γένος

Τὰ ἐπίθετα παίρνουν τό γένος τῶν οὐσιαστικῶν πού προσδιορίζουν. Ἔτσι ἔχουν τρία γένη (τό ἄρσενικό, τό θηλυκό καί τό οὐδέτερο) μέ ξεχωριστές καταλήξεις γιά τό καθένα.

- Μαγευτήκαμε από τη θέα του ώραίου δρόμου, της ώραίας πλατείας, του ώραίου αγάλματος.
- Είδαμε τόν ώραϊο δρόμο, τήν ώραία πλατεία, τό ώραϊο άγαλμα.
- Είδαμε τοίς ώραίους δρόμους, τίς ώραϊες πλατείες, τά ώραϊα αγάλματα.

⊙
Ἀριθμός
Πτώση

Τά ἐπίθετα παίρνουν τόν ἀριθμό καί τήν πτώση τῶν οὐσιαστικῶν πού προσδιορίζουν.

- Τά ἐπίθετα, λοιπόν, συμφωνοῦν μέ τά οὐσιαστικά πού προσδιορίζουν στό γένος, στόν ἀριθμό καί στήν πτώση :

- Ὁ ἐπιδέξιος ἐργάτης.
- Ἡ ἐπιδέξια ἐργάτρια.
- Τό ἠλεκτροκίνητο ἐργοστάσιο.

⊙
Τό ἐπίθετο
μέσα στό
λόγο

- Μοῦ δίνεις, σέ παρακαλῶ, Γιώργο, τό μολύβι μου; Βρίσκεται πάνω στό γραφεῖο.
- Ποιό ἀπ' ὅλα θέλεις; Πάνω στό γραφεῖο βλέπω τρία μολύβια : ἓνα μαῦρο, ἓνα κόκκινο καί ἓνα πράσινο.
- Θέλω τό μαῦρο μολύβι.
- Κατάλαβα.

- ▲ Νά μελετήσεις μέ προσοχή τόν παραπάνω διάλογο καί νά πεῖς ποιό ρόλο ἔπαιξε τό ἐπίθετο.

Η ΚΛΙΣΗ ΤΩΝ ΕΠΙΘΕΤΩΝ

⊙ Ἕνα ἐπίθετο μέσα στό λόγο

⊙
Τό ἀρσενικό

- Ὁ καλός καρaboκύρης στή φουρτούνα φαίνεται.
- Αὐτό ἦταν δυστυχῶς τό τέλος ἐκείνου τοῦ καλοῦ ἀνθρώπου.
- Ἐκείνον τόν καλό τόν ξένο ὅλοι τόν συμπαθήσαμε στό χωριό.

⊙
Τό θηλυκό

- Πέρνα, **καλέ** μου άνθρωπε, τό σπίτι μας εἶναι ἀνοιχτό γιά κάθε ξένο.
- **Οἱ καλοί** λογαριασμοί κάνουν **τούς καλούς φίλους**.
- Δέ χάνονται τά ἔργα **τῶν καλῶν** νικοῦν τό χρόνο.
- **Βοηθᾶτε με, καλοί** μου φίλοι· σηκώστε μαζί μου τόν πόνο μου.

⊙
Τό οὐδέτερο

- Εἶναι **καλή** ἡ δουλειά του καί τοῦ δίνει πολλά.
- Ἐφαγε **πρῶτα αὐτός**· ὕστερα ἔδωσε καί **τῆς καλῆς** του τῆς γυναίκα.
- **Θυμόταν ἐκείνη τήν καλή** ἐποχή.
- Βγάλε, **καλή** μου γῆ, λίγο χορτάρι, παρακαλοῦσε τό ἀρνάκι.
- **Οἱ ἀποψινές** εἰδήσεις δέν εἶναι **καλές**.
- Ἦταν ἀποτέλεσμα **καλῶν** ἐνεργειῶν.
- Ἀπό τότε ἔχασα ὅλες **τίς καλές** μου φίλες.
- Δώστε του, **καλές** μου **μανάδες**, τήν ἀγάπη σας· τοῦ φτάνει.

- **Τό καλό** τό παλικάρι ξέρει κι ἄλλο μονοπάτι.
- Ἔτσι πέρασαν γρήγορα οἱ μέρες ἐκείνου **τοῦ καλοῦ** ταξιδιοῦ.
- Τό βόλι βρῆκε τό παλικάρι **τό καλό** στό μεσόφρυδο.
- Πλησίασε, **καλό** μου παιδί.
- Πέρασαν ἰώρα **τά καλά** τά χρόνια.
- Ἦρθε μέ τήν ἀνοιξη **τῶν καλῶν** χελιδονιῶν.
- Κρατοῦσε τ' ἄρματα **τά καλά** καί τιμημένα.
- Τήν εὐχή μου νά ἔχετε, **καλά** μου ἐγγονάκια, ψιθύρισε ἡ γιαγιά καί τά μάτια της βούρκωσαν.

- Στά παραπάνω παραδείγματα βλέπουμε τίς μορφές πού μπορεῖ νά πάρει ἓνα ἐπίθετο μέσα στό λόγο.

Οἱ παρακάτω πίνακες φανερώνουν ὅλους τούς τύπους πού μποροῦν νά πάρουν μέσα στό λόγο τά ἐπίθετα.

Α. — Ἐπίθετα μέ τό ἀρσενικό σέ -ος

1. Ἐπίθετα σέ -ος -η -ο*

α /	ὁ καλός	ἡ καλή	τό καλό
	Ἑνικός ἀριθμός		
Ὄνομ.	ὁ καλός	ἡ καλή	τό καλό
Γεν.	τοῦ καλοῦ	τῆς καλῆς	τοῦ καλοῦ
Αἰτ.	τόν καλό	τήν καλή	τό καλό
Κλητ.	καλέ	καλή	καλό

Πληθυντικός ἀριθμός

Ὄνομ.	οἱ καλοί	οἱ καλές	τά καλά
Γεν.	τῶν καλῶν	τῶν καλῶν	τῶν καλῶν
Αἰτ.	τούς καλούς	τίς καλές	τά καλά
Κλητ.	καλοί	καλές	καλά

β /	ὁ ὁμορφος	ἡ ὁμορφη	τό ὁμορφο
-----	-----------	----------	-----------

Ἑνικός ἀριθμός

Ὄνομ.	ὁ ὁμορφος	ἡ ὁμορφη	τό ὁμορφο
Γεν.	τοῦ ὁμορφου	τῆς ὁμορφης	τοῦ ὁμορφου
Αἰτ.	τόν ὁμορφο	τήν ὁμορφη	τό ὁμορφο
Κλητ.	ὁμορφε	ὁμορφη	ὁμορφο

Πληθυντικός ἀριθμός

Ὄνομ.	οἱ ὁμορφοι	οἱ ὁμορφες	τά ὁμορφα
Γεν.	τῶν ὁμορφων	τῶν ὁμορφων	τῶν ὁμορφων
Αἰτ.	τούς ὁμορφους	τίς ὁμορφες	τά ὁμορφα
Κλητ.	ὁμορφοι	ὁμορφες	ὁμορφα

- ▲ Κατά τό **καλός** κλίνονται : ἀκριβός, ἀραιός, μαῦρος κ.ἄ.
 ▲ Κατά τό **ὁμορφος** κλίνονται : ἔτοιμος, πράσινος, ὑπάκουος κ.ἄ.

* Σέ -ος, -η, -ο σχηματίζονται τά ἐπίθετα πού πρίν ἀπό τήν κατάληξη -ος τοῦ ἀρσενικοῦ ἔχουν :

α / σύμφωνο : αὐστηρός, μαῦρος, ξύλινος κ.ἄ.

β / φωνήεν ἄτονο, ὅχι ὁμως (ι) : ἀραιός, βέβαιος, ὄγδοος κ.ἄ.

2. Ἐπίθετα σέ -ος -α -ο

α/	ὁ ὠραῖος	ἡ ὠραία	τό ὠραῖο
	Ἑνικός ἀριθμός		
Ὄνομ.	ὁ ὠραῖος	ἡ ὠραία	τό ὠραῖο
Γεν.	τοῦ ὠραίου	τῆς ὠραίας	τοῦ ὠραίου
Αἰτ.	τόν ὠραῖο	τήν ὠραία	τό ὠραῖο
Κλητ.	ὠραῖε	ὠραία	ὠραῖο

Πληθυντικός ἀριθμός

Ὄνομ.	οἱ ὠραῖοι	οἱ ὠραῖες	τά ὠραῖα
Γεν.	τῶν ὠραίων	τῶν ὠραίων	τῶν ὠραίων
Αἰτ.	τούς ὠραίους	τίς ὠραῖες	τά ὠραῖα
Κλητ.	ὠραῖοι	ὠραῖες	ὠραῖα

β/	ὁ πλούσιος	ἡ πλούσια	τό πλούσιο
	Ἑνικός ἀριθμός		

Ὄνομ.	ὁ πλούσιος	ἡ πλούσια	τό πλούσιο
Γεν.	τοῦ πλούσιου	τῆς πλούσιας	τοῦ πλούσιου
Αἰτ.	τόν πλούσιο	τήν πλούσια	τό πλούσιο
Κλητ.	πλούσιε	πλούσια	πλούσιο

Πληθυντικός ἀριθμός

Ὄνομ.	οἱ πλούσιοι	οἱ πλούσιες	τά πλούσια
Γεν.	τῶν πλούσιων	τῶν πλούσιων	τῶν πλούσιων
Αἰτ.	τούς πλούσιους	τίς πλούσιες	τά πλούσια
Κλητ.	πλούσιοι	πλούσιες	πλούσια

▲ Κατά τό **ὠραῖος** κλίνονται ὅσα ἔχουν πρὶν ἀπό τό -ος φωνῆεν τονισμένο :

ἀρχαῖος, ἀστεῖος, νέος κ.ἄ.

▲ Κατά τό **πλούσιος** κλίνονται ὅσα ἔχουν πρὶν ἀπό τό -ος (ι) (ι, υ, ει, οι) ἄτονο :

αἰώνιος, ἀλληλέγγυος, ἐπιτήδειος, ὅμοιος, ἀσημένιος, βουνίσιος κ.ἄ.

3. Ἐπίθετα σέ -ός -ιά -ό*

	γλυκός	γλυκιά	γλυκό
Ἐνικός ἀριθμός			
Ὄνομ.	ὁ γλυκός	ἡ γλυκιά	τό γλυκό
Γεν.	τοῦ γλυκοῦ	τῆς γλυκιᾶς	τοῦ γλυκοῦ
Αἰτ.	τό γλυκό	τή γλυκιά	τό γλυκό
Κλητ.	γλυκέ	γλυκιά	γλυκό

Πληθυντικός ἀριθμός

Ὄνομ.	οἱ γλυκοί	οἱ γλυκές	τά γλυκά
Γεν.	τῶν γλυκῶν	τῶν γλυκῶν	τῶν γλυκῶν
Αἰτ.	τούς γλυκοὺς	τίς γλυκές	τά γλυκά
Κλητ.	γλυκοί	γλυκές	γλυκά

▲ Ὅμοια κλίνονται : γνωστικός, κακός, ξανθός, φτωχός κ.ἄ.

▲ Ὅρθογραφία. Τό θηλυκό τῶν ἐπιθέτων σέ -ός, -ιά, -ό γράφεται στόν πληθυντικό χωρίς τό ι : γλυκιά - γλυκές.

B.— Ἐπίθετα μέ τό ἀρσενικό σέ -ύς, -ής

4. Ἐπίθετα σέ -ύς -ιά -ύ

	βαθύς	βαθιά	βαθύ
Ἐνικός ἀριθμός			
Ὄνομ.	ὁ βαθύς	ἡ βαθιά	τό βαθύ
Γεν.	τοῦ βαθιοῦ**	τῆς βαθιᾶς	τοῦ βαθιοῦ**
Αἰτ.	τό βαθύ	τή βαθιά	τό βαθύ
Κλητ.	βαθύ	βαθιά	βαθύ

* Πολλά ἀπό τά ἐπίθετα πού κλίνονται κατὰ τό γλυκός σχηματίζουν τό θηλυκό καί σέ -η : κακός, κακιά καί κακή, κακό - ξανθός, ξανθιά καί ξανθή, ξανθό.

** Ἡ γενική τοῦ ἐνικοῦ εἶναι σπάνια.

Πληθυντικός ἀριθμός

Όνομ.	οἱ	βαθιοί	οἱ	βαθιές	τά	βαθιά
Γεν.	τῶν	βαθιῶν	τῶν	βαθιῶν	τῶν	βαθιῶν
Αἰτ.	τούς	βαθιούς	τίς	βαθιές	τά	βαθιά
Κλητ.		βαθιοί		βαθιές		βαθιά

σταχτής

σταχτιά

σταχτί

Ἐνικός ἀριθμός

Όνομ.	ὁ	σταχτής	ἡ	σταχτιά	τό	σταχτί
Γεν.	τοῦ	σταχτιοῦ*	τῆς	σταχτιᾶς	τοῦ	σταχτιοῦ*
Αἰτ.	τό	σταχτή	τή	σταχτιά	τό	σταχτί
Κλητ.		σταχτή		σταχτιά		σταχτί

Πληθυντικός ἀριθμός

Όνομ.	οἱ	σταχτιοί	οἱ	σταχτιές	τά	σταχτιά
Γεν.	τῶν	σταχτιῶν	τῶν	σταχτιῶν	τῶν	σταχτιῶν
Αἰτ.	τούς	σταχτιούς	τίς	σταχτιές	τά	σταχτιά
Κλητ.		στάχτιοί		σταχτιές		σταχτιά

▲ Κατά τό βαθύς κλίνονται:	βαρύς, μακρύς, πλατύς κ.ἄ.
▲ Κατά τό σταχτής κλίνονται ἐπίθετα πού σημαίνουν χρῶμα:	θαλασσής, καφετής, χρυσαφής κ.ἄ.

- ▲ **Ὁρθογραφία.** Τό **υ** καί τό **η** τῶν καταλήξεων διατηροῦνται μόνο στήν ὀνομαστική, αἰτιατική καί κλητική τοῦ ἐνικοῦ. Στίς ἄλλες πτώσεις γράφονται μέ **ι**: βαθύς, βαθύ - βαθιοῦ, βαθιά, βαθιῶν· σταχτής, σταχτή - σταχτιοῦ, σταχτιοί, σταχτιῶν.

* Ἡ γενική τοῦ ἐνικοῦ εἶναι σπάνια.

Γ.- Έπίθετα μέ τό άρσενικό σέ -ης (άνισοσύλλαβα)

Ο

5. Έπίθετα σέ -ης -α -ικο

παροξύτονα

Ένικός άριθμός

Όνομ.	ό	ξηλιάρης	ή	ξηλιάρα	τό	ξηλιάρικο
Γεν.	τοῦ	ξηλιάρη	τῆς	ξηλιάρας	τοῦ	ξηλιάρικου
Αἰτ.	τό	ξηλιάρη	τή	ξηλιάρα	τό	ξηλιάρικο
Κλητ.		ξηλιάρη		ξηλιάρα		ξηλιάρικο

Πληθυντικός άριθμός

Όνομ.	οί	ξηλιάρηδες	οί	ξηλιάρες	τά	ξηλιάρικα
Γεν.	τῶν	ξηλιάρηδων	—	τῶν	ξηλιάρικων	
Αἰτ.	τούς	ξηλιάρηδες	τίς	ξηλιάρες	τά	ξηλιάρικα
Κλητ.		ξηλιάρηδες		ξηλιάρες		ξηλιάρικα

▲ Κατά τό **ξηλιάρης** κλίνονται : πεισματάρης, γκρινιάρης, μαυρομάτης, φτωχούλης κ.ά.

Γενικές παρατηρήσεις στά επίθετα

1. Τά επίθετα κλίνονται ὅπως καί τά οὐσιαστικά πού ἔχουν τίς ἴδιες καταλήξεις.
2. Τά επίθετα μέ άρσενικό σέ -ύς, -ής (βαθύς, σταχτής) áκολουθοῦν δική τους κλίση.
3. Τά επίθετα τονίζονται σέ ὅλες τίς πτώσεις ὅπου τονίζονται στήν ὀνομαστική τοῦ άρσενικοῦ.

* Άσκηση ὀρθογραφίας

α/ Οἱ καταλήξεις τῶν ἐπιθέτων

Τελειώνουν σέ	Παραδείγματα	Ἐξαιρέσεις
1. -αῖος	• ἀκμαῖος, γενναῖος κ.ἄ.	• νέος
2. -λέος	• ρωμαλέος κ.ἄ.	• κεφαλαῖος
3. -τέος	• διαιρετέος κ.ἄ.	
4. -εῖος	• ἀστεῖος, λεῖος κ.ἄ.	• γελοῖος, κρύος
5. -ηρός	• ἀνθηρός, ζωηρός κ.ἄ.	• ἄλμυρός, γλαφυρός, ἰσχυ- ρός
6. -ικός	• γνωστικός, εὐγενικός κ.ἄ.	• θηλυκός, δανεικός
7. -ιμος	• νόμιμος, χρήσιμος κ.ἄ.	• διάσημος, ἄσχημος, ἔτοι- μος, ἔρημος, πρόθυμος, περίφημος κ.ἄ.
8. -ινός	• ἀντικρινός, βραδινός κ.ἄ.	• ἐλεεινός, σκοτεινός, ταπει- νός, ὑγιεινός, φωτεινός
9. -ινος	• μάλλινος, ξύλινος κ.ἄ.	
10. -ιος	• ἅγιος, οὐράνιος κ.ἄ.	• Ἐξαιροῦνται: α/ ὅσα παράγονται ἀπὸ κύρια ὀνόματα προσώπων: ἀβερῳφειος, πυθαγόρειος κ.ἄ.
11. -ίσιος	• βουνίσιος, παλικαρίσιος κ.ἄ.	• β/ ἄδειος, ἀντρίκειος, βό- ρειος, γυναικείος, ἐπίγειος, τέλειος, ὅμοιος κ.ἄ.
12. -ωπός	• ἀγριωπός, πρασινωπός κ.ἄ.	• γνήσιος, ἡμερήσιος, Ἰθα- κήσιος (ἐθνικά).
13. -ωτός	• θολωτός, φουντωτός κ.ἄ.	

β/ Ὁ τονισμός τῶν ἐπιθέτων

• Τά ἐπίθετα ὅταν τονίζονται στή λήγουσα παίρνουν ὀξεῖα.	<p style="text-align: center;"><i>ὁ βαθύς, ὁ σταχτής
ἡ γλυκιά, ἡ καλή</i></p>
• Ἡ μακρόχρονη γενική ὅταν τονίζεται παίρνει περισπωμένη.	<p style="text-align: center;"><i>τοῦ καλοῦ, τῆς καλῆς
τῶν καλῶν, τῆς βαθιᾶς</i></p>

* α/ Νά συμβουλευτεῖς τόν παραπάνω πίνακα καί νά συμπληρώσεις τά κενά :

- ὄμ-ος, κεφαλ-ος, γελ-ος, ἀφαιρετ-ος, φωτ-νός, θ-ος, μοιρ-ος, δαπαν-ρός, ὕγι-νός, ἄλμ-ρός, βορ-νός, ἀθλητ-κός, δαν-κός, Πελοπονν-σιος, νόστ-μος, βραδ-νός, εὐθ-μος, θηλ-κός, μαρμάρ-νος, μειωτ-κός, ἰσχ-ρός, ἄγρ-ος, τίμ-ος, πυθαγόρ-ος, διψαλ-ος, τέλ-ος, χαρ-πός, κιτριν-πός, μεταξ-τός, πον-ρός, ἐπίγ-ος, βόρ-ος, παιδιακ-σιος, περίφ-μος, ἄσχ-μος, ἄσ-μος, ἀντρίκ-ος, φετ-νός, περυσ-νός, γλαφ-ρός.

* β/ Νά ἐντάξεις τό καθένα ἀπό τά ἐπίθετα αὐτά στόν παραπάνω πίνακα.

Ἀσκήσεις

* 1 Νά κλίνεις μέσα σέ φράσεις τά ἐπίθετα :

• ὁ τυχαῖος, -α, -ο, ὁ βαρύς, -ιά, -ύ

Παράδειγμα : Τελικά φάνηκε ὅτι ἦταν τυχαῖος ἄνθρωπος.
"Ὅ,τι εἶχε ἀνακαλύψει δέν ἦταν ἔργο τυχαίου ἐπιστήμονα.

* 2 Νά βρεῖς τά ἐπίθετα τοῦ κειμένου καί νά τά γράψεις στά τρία γένη.

- Ὑπάρχουν εἰδῶν εἰδῶν ρόδα. Ἄλλα εἶναι μικρά μέ πέταλα κανονικά, ἄλλα εἶναι μεγάλα, πελώρια (...). Ἄλλα εἶναι βαθυκόκκινα, βυσσινιά, σάν βελουδένια· ἄλλα

τριανταφυλλιά, πιό σκούρα ή πιό άνοιχτά· άλλα κίτρινα
βαθιά, άλλα κίτρινα πρός τό άσπρο καί άλλα κάτασπρα.
(Γρ. Ξενόπουλος)

* 3 α/ Νά βρεΐς τά έπίθετα πού σημαΐνουν τό χρώμα :

- τής θάλασσας, τοῦ καφέ, τοῦ μενεξέ, τής κανέλας,
τοῦ χρυσαφιού.

β/ Νά γράφεις τά τρία γένη τους στήν όνομαστική τοῦ
ένικοῦ μαζί μέ ένα οὔσιαστικό πού νά ταιριάζει.

* 4 Νά συμπληρώσεις τό κενό μέ τό έπίθετο πού ταιριάζει :

οικονομικός	Βλέπω μπροστά μου τό... αὐτό πανηγύρι. (Γρ. Ξενόπουλος)
άπόμερος	‘Η αγάπη εΐναι ή μόνη... εὐτυχία. (Γρ. Ξενόπουλος)
όλάκερος	... άμυγδαλιά άνθίζει τό Γενάρη.
χαρούμενος	‘Εξησε στήν ξενιτιά δέκα... χρόνια.
άληθινός	Στήν... γωνιά τοῦ κήπου στεκόταν ένα
άνυπόμονος	άγόρι.
ίκανοποιητικός	Δέχτηκα τότε μία... βοήθεια καί έτσι δέ βούλιαξα οικονομικά.

* 5 Ποιό έπίθετο ταιριάζει σέ ποιό οὔσιαστικό;

• (φαρμακερός)	βοτάνι	(συναρπαστικός)	αναπνοή
• (θαυματουργός)	βέλος	(άχιτιδοβόλος)	ανάπτυξη
• (ύπόκωφος)	βουλευτής	(πνευματικός)	άνατολή
• (ύποψήφιος)	βοή	(τεχνητός)	άφήγηση.

* 6 Νά βρεΐς τά άντίθετα έπίθετα :

• επίκαιρο θέμα	• κεντρικός δρόμος
• παράνομη πράξη	• επικίνδυνο πέραςμα
• ύπομονετικό άλογο	• γόνιμη συζήτηση
• άκαλίγωτο άλογο	• φιλόξενη χώρα
• ύποανάπτυκτο κράτος	• αδιάλλακτος συζητητής
• δημοκρατικό πολίτευμα	• έλεύθερο πνεῦμα.

Ἀνώμαλα ἐπίθετα εἶναι : α/ τό ἐπίθετο ὁ πολὺς, ἡ πολλή, τό πολὺ καί β) μερικά ἐπίθετα σέ -ης, -ης, -ες.

α/ ὁ πολὺς ἡ πολλή τό πολὺ

Ἑνικός ἀριθμός

Ὄνομ.	ὁ πολὺς	ἡ πολλή	τό πολὺ
Γεν.	—	τῆς πολλῆς	—
Αἰτ.	τόν πολὺ	τήν πολλή	τό πολὺ
Κλητ.	—	—	—

Πληθυντικός ἀριθμός

Ὄνομ.	οἱ πολλοί	οἱ πολλές	τά πολλά
Γεν.	τῶν πολλῶν	τῶν πολλῶν	τῶν πολλῶν
Αἰτ.	τούς πολλούς	τίς πολλές	τά πολλά
Κλητ.	πολλοί	πολλές	πολλά

Ὄρθογραφία. Οἱ τύποι τοῦ ἔχουν στήν κατάληξη -υ γράφονται μέ ἓνα λ· ὅλοι οἱ ἄλλοι γράφονται μέ δύο λλ.

β/ ὁ συνεχής ἡ συνεχής τό συνεχές

Ἑνικός ἀριθμός

Ὄνομ.	ὁ συνεχής	ἡ συνεχής	τό συνεχές
Γεν.	(τοῦ συνεχοῦς)*	(τῆς συνεχοῦς)	(τοῦ συνεχοῦς)
Αἰτ.	τό συνεχῆ	τή συνεχῆ	τό συνεχές
Κλητ.	—	—	—

Πληθυντικός ἀριθμός

Ὄνομ.	οἱ συνεχεῖς	οἱ συνεχεῖς	τά συνεχῆ
Γεν.	τῶν συνεχῶν	τῶν συνεχῶν	(τῶν συνεχῶν)
Αἰτ.	τούς συνεχεῖς	τίς συνεχεῖς	τά συνεχῆ
Κλητ.	—	—	—

* τοῦ συνεχῆ

- ▲ Όμοια κλίνουνται : ἐπεικῆς, ἐπιμελῆς, διεθνῆς, ἐλώδης κ.ἄ.
- Ἡ γενική δέ χρησιμοποιεῖται συχνά καί ἀναπληρώνεται μέ περίφραση:

ἀντί νά ποῦμε ἐπεικοῦς ἀν- θρώπου λέμε:	$\left\{ \begin{array}{l} \text{ἀνθρώπου μέ ἐπιείκεια} \\ \text{ἀνθρώπου πού δείχνει ἐπιείκεια} \end{array} \right.$
--	--

- ▲ Ὁρθογραφία. Οἱ τύποι σέ -εις ὅταν τονίζονται στή λήγουσα παίρνουν περισπωμένη : οἱ συνεχεῖς - τοὺς συνεχεῖς.

Ἀσκήσεις

- * 1 Νά συμπληρώσεις τά κενά μέ τό ἐπίθετο πολὺς :
- Ὅπου ἀκοῦς... κεράσια, κράτα καί μικρό καλάθι.
 - Ἐγινε μέγας καί...
 - ...μαυρίλα πλάκωσε· μαύρη σάν καλιακούδα.
 - Οἱ ... γνῶμες βουλιάζουν τό καράβι.
 - ... κακό γιά τό τίποτε.
 - Ἐχει ... ἐνδιαφέρον καί ... ὄρεξη γιά τίς τέχνες.
- * 2 Νά συμπληρώσεις τό κενό μέ τό ἐπίθετο πού βρίσκεται στήν παρένθεση.
- Ἦταν μία... (διεθνῆς) ἐπιστημονική συνάντηση.
 - Ὁ Ἑρρίκος Ντυνάν ἦταν ὁ ἰδρυτής... (Διεθνῆς) Ἑρευροῦ Σταυροῦ.
 - Μάθαμε σήμερα... (συμμιγῆς) ἀριθμούς.
 - Ἡ ἀνεκτικότητα εἶναι γνώρισμα τοῦ... (ἐπεικῆς).
 - Ἀρρώστησε ἀπό... (ἐλώδης) πυρετό.

Τά δύο βουνά

Πλησιάζαμε τὰ στενά τῆς Πέτρας. Τό αὐτοκίνητο σταμάτησε σέ ἓνα ἐστιατόριο πού βρισκόταν δεξιὰ τοῦ δρόμου. Ὁ ὁδηγός μᾶς εἶπε πῶς ἐκεῖ θά μέναμε γιά ἓνα τέταρτο τῆς ὥρας καί ὕστερα πάλι θά ξεκινούσαμε γιά τήν Ἑλασσόνα.

Εὐκαιρία, εἶπαμε, νά δοῦμε λίγο τή φύση, καί κατεβήκαμε. . . Μπροστά μας καμάρωναν τὰ δύο βουνά, ἀριστερά ὁ Ὀλυμπος μέ τίς χιονισμένες κορφές του καί δεξιὰ γεμάτα βλάστηση τὰ Πιέρια. Χαιρόμασταν τό θέαμα καί σιωπούσαμε. Καί τὰ δύο βουνά ἦταν ὁμορφα καί ψηλά. Ὁ Ὀλυμπος ὅμως ἦταν πιο ψηλός ἀπό τὰ Πιέρια, ἐνῶ ἐκεῖνα ἔδειχναν πιο ὁμορφα καί πιο γραφικά. Κοιτάζουμε ὁλοένα τό βλέμμα μας βυθιζόταν στό τοπίο.

Σέ λίγο ὁ φίλος μου ἔσπασε τή σιωπή. — Ὁ Ὀλυμπος, μουρμούρισε, εἶναι ψηλότερος ἀπό τὰ Πιέρια· τί λένε καί σένα τὰ χαρτιά σου, ἀγαπητέ μου καλαμαρά;

— Ἔτσι εἶναι, ἀπάντησα· ὁ Ὀλυμπος εἶναι πολύ ψηλός. Εἶναι τό πιο ψηλό βουνό τῆς Μακεδονίας· τί λέω; Εἶναι τό ψηλότερο ἀπό τὰ βουνά τῆς Ἑλλάδας. Γι' αὐτό καί οἱ θεοί τό διάλεξαν γιά κατοικία τους. Κοίτα ὅμως καί τὰ Πιέρια, δέ σοῦ φαίνονται πιο ὁμορφα ἀπό τόν Ὀλυμπο; Εἶχαν ἄδικο οἱ μοῦσες πού ἔστησαν ἐκεῖ τό σπιτικό τους;

Οἱ βαθμοὶ τοῦ ἐπιθέτου

Στό κείμενο διαβάζουμε :

- Ὁ Ὀλυμπος εἶναι ψηλός.
- Ὁ Ὀλυμπος εἶναι ψηλότερος (πιο ψηλός) ἀπό τὰ Πιέρια.
- Ὁ Ὀλυμπος εἶναι τό ψηλότερο (τό πιο ψηλό) (βουνό) ἀπό τὰ βουνά τῆς Ἑλλάδας.
- Ὁ Ὀλυμπος εἶναι ψηλότερο (πολύ ψηλό) βουνό.

Τὰ βουνά εἶναι ψηλά, δηλαδή ἔχουν ἓνα γνώρισμα, τό ὕψος. Δέν εἶναι ὅμως τό ἴδιο ψηλά, ἀλλά διαφέρουν. Ἔτσι ὁ Ὀλυμπος

είναι ψηλότερος από τὰ Πιέρια καί πιο ψηλός από όλα τὰ βουνά τῆς Ἑλλάδας.

- Ο Τό ὕψος τῶν βουνῶν καί οἱ διαφορές τους ὡς πρός τό ὕψος φανερώνονται μέ ξεχωριστοὺς τύπους τοῦ ἐπιθέτου **ψηλός** :

ψηλός
ψηλότερος, πιο ψηλός
τό ψηλότερο (τό πιο ψηλό)
πολύ ψηλός.

Οἱ τύποι αὐτοὶ ὀνομάζονται **βαθμοὶ τοῦ ἐπιθέτου**.

- Οἱ βαθμοὶ τοῦ ἐπιθέτου εἶναι τρεῖς :
 - ὁ θετικός βαθμός
 - ὁ συγκριτικός βαθμός
 - ὁ ὑπερθετικός βαθμός
- Ἀπό τοὺς βαθμούς τὰ ἐπίθετα ὀνομάζονται :
 - ἐπίθετα θετικοῦ βαθμοῦ
 - ἐπίθετα συγκριτικοῦ βαθμοῦ
 - ἐπίθετα ὑπερθετικοῦ βαθμοῦ

- α / Ἐπίθετα **θετικοῦ βαθμοῦ** λέγονται τὰ ἐπίθετα πού φανερώνουν ὅτι ἓνα οὐσιαστικό ἔχει ἓνα γνώρισμα :

Ἦ Ο Ὀλυμπος εἶναι **ψηλός**

Τό ἐπίθετο **ψηλός** φανερώνει ὅτι ὁ Ὀλυμπος ἔχει τό γνώρισμα τοῦ ὕψους.

- β / Ἐπίθετα **συγκριτικοῦ βαθμοῦ** λέγονται τὰ ἐπίθετα πού φανερώνουν ὅτι ἓνα οὐσιαστικό ἔχει ἓνα γνώρισμα σέ μεγαλύτερο βαθμό ἀπό ἓνα ἄλλο :

Ἦ Ο Ὀλυμπος εἶναι **ψηλότερος** (πιο ψηλός)
ἀπό τὰ Πιέρια.

Συγκρίνουμε τὰ δύο βουνά καί βρίσκουμε ὅτι τό ἓνα (ὁ Ὀλυμπος) ἔχει τό γνώρισμα τοῦ ὕψους σέ μεγαλύτερο βαθμό ἀπό τό ἄλλο (τὰ Πιέρια).

- γ₁/ 'Επίθετα υπερθετικού βαθμού λέγονται τὰ ἐπίθετα πού φανερώνουν ὅτι ἓνα οὐσιαστικό ἔχει ἓνα γνώρισμα σέ μεγαλύτερο βαθμό ἀπό ὅλα τὰ ὁμοιά του :

'Ο Ὀλυμπος εἶναι τό ψηλότερο (τό πιό ψηλό)
ἀπό τὰ βουνά τῆς Ἑλλάδας.

Συγκρίνουμε τόν Ὀλυμπο μέ ὅλα τὰ βουνά τῆς Ἑλλάδας, μέ τό καθένα χωριστά, καί βρίσκουμε ὅτι ἔχει τό γνώρισμα τοῦ ὕψους σέ ἀνώτατο βαθμό.

Τά υπερθετικά αὐτά λέγονται **σχετικά υπερθετικά**.

- γ₂/ 'Υπερθετικού βαθμού εἶναι καί τὰ ἐπίθετα πού φανερώ-
νουν ὅτι ἓνα οὐσιαστικό ἔχει ἓνα γνώρισμα σέ πολύ
μεγάλο βαθμό, χωρίς νά γίνεται σύγκριση μέ ἄλλα οὐσια-
στικά :

'Ο Ὀλυμπος εἶναι ψηλότερο (πολύ ψηλό) βουνό.

Τά υπερθετικά αὐτά λέγονται **ἀπόλυτα υπερθετικά**.

- Τό συγκριτικό καί τό υπερθετικό ἑνός ἐπιθέτου λέγονται παρα-
θετικά τοῦ ἐπιθέτου.

⊙ 'Ο σχηματισμός τῶν παραθετικῶν

Α.- Σχηματισμός τοῦ συγκριτικοῦ

α/ 'Ο Ὀλυμπος εἶναι πιό ἐπιβλητικός ἀπό τὰ Πιέρια.

β/ 'Ο Ὀλυμπος εἶναι ἐπιβλητικότερος ἀπό τὰ Πιέρια.

γ/ 'Ο Ἀξιώς εἶναι πλατύτερος ἀπό τόν Πηνειό.

Τό συγκριτικό τό σχηματίζουμε :

1. Μέ δύο λέξεις (περιφραστικά) βάζοντας
ἐμπρός ἀπό τό θετικό τή λέξη **πιό** (π.α.):

πιό ἐπιβλητικός,
πιό ταχύς
πιό ἐπικεκής

2. Μέ μιά λέξη (μονολεκτικά)
βάζοντας στο θετικό τις
καταλήξεις:

α/ -ότερος, -ότερη, -ότερο, στά
ἐπίθετα σέ -ος : ἐπιβλητικός →
ἐπιβλητικότερος, ἐπιβλητικότε-
ρη, ἐπιβλητικότερο (π. β)

β/ -ύτερος, -ύτερη, -ύτερο, στά
ἐπίθετα σέ -ύς : πλατύς →
πλατύτερος, πλατύτερη, πλατύ-
τερο (π. γ)

Β.- Σχηματισμός του υπερθετικού

α/ Ὁ Παρθενώνας εἶναι ὁ πιό ὠραῖος ἀπό τοὺς ἀρχαίους ναοὺς.

β/ Ὁ Παρθενώνας εἶναι ὁ ὠραιότερος ἀπό τοὺς ἀρχαίους ναοὺς.

γ/ Ὁ Παρθενώνας εἶναι ὠραιότατος.

δ/ Ὁ Παρθενώνας εἶναι πολὺ (πολὺ) ὠραῖος.

ε/ Ὁ Ἀξίος εἶναι πλατύτατος.

Τό ὑπερθετικό τό σχηματίζουμε :

1. Βάζοντας τό ἄρθρο μπροστά
ἀπό τό συγκριτικό (π. α,β):

πιό ὠραῖος → ὁ πιό ὠραῖος
ὠραιότερος → ὁ ὠραιότερος

2. Βάζοντας στο θετικό τις κα-
ταλήξεις :

α/ -ότατος, -ότατη, -ότατο, στά
ἐπίθετα σέ -ος : ὠραῖος →
ὠραιότατος, ὠραιότατη, ὠραι-
ότατο (π. γ)

β/ -ύτατος, -ύτατη, -ύτατο, στά
ἐπίθετα σέ -ύς : πλατύς →
πλατύτατος, πλατύτατη, πλα-
τύτατο (π.ε)

3. Βάζοντας ἐμπρός ἀπό τό θε-
τικό τις λέξεις :

→ [πολὺ : ὠραῖος → πολὺ ὠραῖος
πολὺ πολὺ : ὠραῖος →
πολὺ πολὺ ὠραῖος

● Παραθετικά τῶν ἐπιρρημάτων

Ἐπίθετο		Ἐπίρρημα
Ἀρσενικό	πληθυντικός οὐδετέρου	
ώραῖος -ος	τά ώραῖα	
ψηλός -ος	τά ψηλά	
βαρὺς -ύς	τά βαριά	

Ἀπό τόν πληθυντικό τοῦ οὐδετέρου τῶν ἐπιθέτων πού τελειώνουν σέ -ος καί σέ -ύς παράγονται ἐπιρρήματα σέ -α καί σέ -ιά.

Τά ἐπιρρήματα αὐτά σχηματίζουν μονολεκτικά καί περιφραστικά παραθετικά, ὅπως καί τά ἐπίθετα :

Θετικό	Συγκριτικό		Ὑπερθετικό	
	Μονολεκτικό	Περιφραστικό	Μονολεκτικό	Περιφραστικό
ώραῖα	ώραϊότερα	πιό ώραῖα	ώραϊότατα	πολύ ώραῖα
ψηλά	ψηλότερα	πιό ψηλά	ψηλότατα	πολύ ψηλά
βαριά	βαρύτερα	πιό βαριά	βαρύτατα	πολύ βαριά

- Τά μονολεκτικά παραθετικά τῶν ἐπιρρημάτων σέ:
 - -α τελειώνουν σέ → -ότερα, -ότατα
 - -ιά τελειώνουν σέ → -ύτερα, -ύτατα
- Τά περιφραστικά παραθετικά τῶν ἐπιρρημάτων σχηματίζουν :
 - τό συγκριτικό : μέ τό **πιό** + θετικό
πιό ώραῖα
 - τό ὑπερθετικό : μέ τό **πολύ** (πολύ) + ὑπερθετικό
πολύ (πολύ) ώραῖα
- Περιφραστικά παραθετικά σχηματίζουν καί πολλά τοπικά ἐπιρρήματα :

• κάτω	πιό κάτω	πολύ κάτω
• ἐπάνω	πιό ἐπάνω	πολύ ἐπάνω
• ἔξω	πιό ἔξω	πολύ ἔξω

• Ἀνώμαλα παραθετικά

Ἐπίθετα			Ἐπιρρήματα		
Θετικός	Συγκριτικός	Ὑπερθετικός	Θετικός	Συγκριτικός	Ὑπερθετικός
α/ καλός	καλύτερος	ἄριστος	καλά	καλύτερα	ἄριστα
β/ κακός	χειρότερος	—	κακά (ὡς)	χειρότερα	—
γ/ πολύς	περισσότερος (πιότερος)	—	πολύ	περισσότερο (πιότερο)	(πάρα πολύ)
δ/ λίγος	λιγότερος	ελάχιστος	λίγο	λιγότερο	(πολύ λίγο) ελάχιστα
ε/ μεγάλος	μεγαλύτερος	μέγιστος	—	—	—
στ/ μικρός	μικρότερος	ελάχιστος	—	—	—

- Μερικά ἐπίθετα καί ἐπιρρήματα σχηματίζουν τά μονολεκτικά παραθετικά τους ἀπό διαφορετικό θέμα ἢ μέ τρόπο διαφορετικό ἀπό τά ἄλλα (π.α-στ). Τά παραθετικά αὐτά λέγονται **ἀνώμαλα**.

• Ἐλλειπτικά παραθετικά

Ἐπίθετα			Ἐπιρρήματα		
Θετικός	Συγκριτικός	Ὑπερθετικός	Θετικός	Συγκριτικός	Ὑπερθετικός
α/ (ἄνω)	ἀνώτερος	ἀνώτατος	(ἄνω)	ἀνώτερα	ἀνώτατα
β/ (κάτω)	κατώτερος	κατώτατος	(κάτω)	κατώτερα	κατώτατα
γ/	μεταγενέστερος	—		μεταγενέστερα	—

- Μερικά παραθετικά ἐπιθέτων καί ἐπιρρημάτων εἶναι **ἐλλειπτικά**, δηλαδή δέν ἔχουν θετικό βαθμό ἢ, ἐκτός ἀπό τό θετικό, δέν ἔχουν καί ἕναν ἀκόμη ἀπό τοὺς δυό ἄλλους βαθμούς (π. α-γ). Πολλά ἀπό αὐτά σχηματίστηκαν ἀπό ἐπιρρήματα ἢ προθέσεις ἀρχαῖες.

*

Άσκηση ὀρθογραφίας τῶν παραθετικῶν

* Γράφονται μέ ο
οἱ καταλήξεις :

→ -ότερος	σοφός	σοφότερος	σοφότατος
→ -ότατος	τίμιος	τιμιότερος	τιμιότατος
	δίκαιος	δικαιότερος	δικαιοτάτος
→ -ότερα	σοφά	σοφότερα	σοφότατα
→ -ότατα	τίμια	τιμιότερα	τιμιότατα
	δίκαια	δικαιότερα	δικαιοτάτα

* Γράφον-
ται μέ ω

ὅσα παραθετικά
προέρχονται ἀ-
πό τοπικά ἐπιρ-
ρήματα σέ -ω

ἄνω	ἀνώτερος	ἀνώτατος
κάτω	κατώτερος	κατώτατος
κάτω	κατώτερα	κατώτατα

ὅσα παραθετικά
σχηματίζονται
ἀπό ἐπίθετα σέ
-εος

νέος	νεώτερος	νεώτατος
στερεός	στερεώτερος	στερεώτατος
στέρα	στερεώτερα	στερεώτατα

* Γράφονται μέ υ
οἱ καταλήξεις

→ -ύτερος	πλατύς	πλατύτερος	πλατύτατος
→ -ύτατος	βαθύς	βαθύτερος	βαθύτατος
→ -ύτερα*	πλατιά	πλατύτερα	πλατύτατα
→ -ύτατα	βαθιά	βαθύτερα	βαθύτατα

* Νά συμπληρώσεις τά κενά :

- Εἶναι καθηγητής σέ Ἄν-τατο Ἐκπαιδευτικό Ἰδρυμα.
- Ὁ πατέρας μου εἶναι μεγαλ-τερος ἀπό τό δικό σου.
- Ὁ δάσκαλός μας φαινόταν ὅτι ἦταν ὁ αὐστηρ-τερος τοῦ

* Τό νεώτερο γράφεται μέ ι.

- κόσμου· είναι γιατί έκρυβε την αγάπη που μās είχε.
- Τό πρόβλημα ήταν δυσκολ-τατο· κι όμως είχε τή λύση του.
 - 'Ανήκει κι αυτός στό κατ-τερο προσωπικό του νοσοκομείου.
 - 'Ήταν ό άρχαι-τερος από όλους μας στήν ύπηρεσία.

Άσκήσεις

- * 1 Νά σχηματίσεις τά παραθετικά τών επιθέτων :
 - καλός, κακός, πολύς, λίγος, κομψός, δροσερός
- * 2 Νά σχηματίσεις τά παραθετικά τών επιρρημάτων :
 - καλά, πολύ, λίγο, ψυχρά
- * 3 Νά σχηματίσεις φράσεις όπως στό παράδειγμα :
 - Φάνης - εργατικός - Πέτρος
'Ο Φάνης είναι εργατικότερος (πιό εργατικός) από τόν Πέτρο.
 - Ουρανοξύστης - ψηλός - πολυκατοικία
 - κερί - μαλακός - ξύλο
 - Κύπρος - μεγάλη - Κρήτη
 - Ζάκυνθος - μικρός - Κέρκυρα
- * 4 Νά συμπληρώσεις τά κενά μέ τά παραθετικά τών επιρρημάτων που δίνονται σέ παρένθεση :
 - 'Ο φίλος μου είναι ... (πιστός) από τό δικό σου.
 - 'Η αγάπη είναι τό... (ευγενικός) συναίσθημα.
 - 'Η μητέρα μου είναι ή... (στοργικός) μητέρα του κόσμου.
 - 'Ο Πέτρος είναι ό... (έξυπνος) μέσα στήν τάξη.
 - Τό λιοντάρι είναι τό... (δυνατός) από όλα τά ζώα.
- * 5 Νά υπογραμμίσεις τά επίθετα που δέ σχηματίζουν παραθετικά :
 - ακριβός, ξύλινος, νέος, άσημένιος, καθαρός, βυσσινής,

πήλινος, οὐράνιος, σμυρναίικος, λευκός, χτεσινός, μισός, θνητός.

Βοηθητικά στοιχεία :

Δέ σχηματίζουν παραθετικά επίθετα πού σημαίνουν :

- Ὑλη (μάλλινος), καταγωγή (προγονικός), τόπο ἢ χρόνο (θαλασσινός, κυριακάτικος), κατάσταση πού δέν ἀλλάζει (ἀθάνατος).

ΤΑ ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΑ

Οἱ μικροί κατασκευωτές

Ἡ χαρούμενη συντροφιά ἔφτασε ἐπιτέλους στή Λέσβο. Ἦταν μιά δωδεκάδα μαθητές τῆς Ἑκτῆς τάξης τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου. Ἦταν ὅλοι τους κεφατοί ἀπό τόν πρῶτο ὡς τό δωδέκατο καί λαχταροῦσαν νά περάσουν καμιά δεκαριά μέρες ὅλοι μαζί στό γαλάζιο αὐτό νησί τοῦ Αἰγαίου. Δυό μῆνες τήν ὀργάνωναν αὐτή τήν ἐκδρομή· ἔτσι εἶχαν πάρει μαζί τους ἀρκετά τρόφιμα καί δεκατέσσερις σκηνές : δώδεκα ἀτομικές, μία γιά ἀποθήκη καί μία γιά ἀναρρωτήριο. Ἡ τελευταία ἦταν ἡ πιό μεγάλη· εἶχε διπλή πόρτα, διπλό παράθυρο, καί ἦταν διπλάσια καί τριπλάσια ἴσως ἀπό τή σκηνή τῆς ἀποθήκης. Ἦταν μιά εὐρύχωρη καί ἀνετη σκηνή.

Ἔτσι τά παιδιά τά εἶχαν ὅλα καί δέν τοὺς ἔμενε παρά νά διαλέξουν ἓναν τόπο κοντά σέ πόσιμο νερό καί ἐκεῖ νά ἐγκατασταθοῦν. Αὐτό καί θά ἔκαναν τώρα.

α

β

• Δεκατέσσερις σκηνές • Ἀπό τόν πρῶτο ὡς τό δωδέκατο μαθητή • Διπλή πόρτα • Ἡ μιά σκηνή εἶναι διπλάσια ἀπό τήν ἄλλη	• Μιά δωδεκάδα μαθητές • Καμιά δεκαριά μέρες
Ἀριθμητικά ἐπίθετα	Ἀριθμητικά οὐσιαστικά

Οί λέξεις δώδεκα, πρώτος, δωδέκατος, διπλή, διπλάσια, δωδεκά-
δα, δεκαριά δηλώνουν αριθμούς και λέγονται **αριθμητικά**. Τά α-
ριθμητικά φανερώνουν: **ποσό**: δώδεκα σκηνές· **σειρά**: από τόν πρώ-
το ως τό δωδέκατο μαθητή, κτλ.

Τά αριθμητικά είναι ή **αριθμητικά επίθετα** (α) ή **αριθμητικά ουσιαστικά** (β).

A.— ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΑ ΕΠΙΘΕΤΑ

Τά αριθμητικά επίθετα ανάλογα μέ τή σημασία τους χωρίζον-
ται σέ **απόλυτα**, **τακτικά**, **πολλαπλασιαστικά**
καί **αναλογικά**.

Θ α 'Απόλυτα αριθμητικά

Τά **απόλυτα** αριθμητικά φανερώνουν
όρισμένο πλήθος από πρόσωπα,
ζώα ή πράγματα:

δώδεκα μαθητές,
δυό λιοντάρια,
μιά σκηνή

▲ Κλίση

"Ένας

Ένικός αριθμός		
Άρσενικό	Θηλυκό	Ουδέτερο
ένας	μία, μιά	ένα
ένος	μιάς	ένός
ένα (ν)	μία, μιά	ένα

τρία, τέσσερα

Πληθυντικός αριθμός			
Άρσενικό καί θηλυκό	Ουδέτερο	Άρσενικό καί θηλυκό	Ουδέτερο
τρεις	τρία	τέσσερις	τέσσερα
τριών	τριών	τεσσάρων	τεσσάρων
τρείς	τρία	τέσσερις	τέσσερα

- ▲ "Όμοια κλίνουνται κι εκείνα πού εἶναι σύνθετα μέ τά παραπά-
νω ἀριθμητικά : δεκατρεῖς, δεκατέσσερις, εἴκοσι ἕνας κτλ.
- ▲ Τά ἀπόλυτα ἀριθμητικά **δυό-δύο** καί ἀπό τό **πέντε** ὡς τό **ἐκατό**
δέν κλίνονται.
- ▲ Τά ἀπόλυτα ἀριθμητικά ἀπό τό **διακόσια** καί πάνω σχηματί-
ζουν μόνο πληθυντικό καί κλίνονται ὅπως τά ἐπίθετα πού ἔ-
χουν ἴδιες καταλήξεις :

πλούσιοι	πλούσιες	πλούσια
• διακόσιοι	• διακόσιες	• διακόσια
διακόσιων	διακόσιων	διακόσιων
διακόσιους	διακόσιες	διακόσια

Πίνακας τῶν ἀπόλυτων καί τῶν τακτικῶν ἀριθμητικῶν

Ἀραβικά ψηφία	Ἑλληνικά ψηφία	Λατινικοί ἀριθμοί	Ἀπόλυτα ἀριθμητικά	Τακτικά ἀριθμητικά
1	α'	I	ἕνας, μία -μιά, ἕνα	πρῶτος
2	β'	II	δύο, δυό	δεύτερος
3	γ'	III	τρεις, τρία	τρίτος
4	δ'	IV	τέσσερις, τέσσερα	τέταρτος
5	ε'	V	πέντε	πέμπτος
6	ς'	VI	ἕξι	ἕκτος
7	ζ'	VII	ἐφτά (ἐπτά)	ἑβδομος
8	η'	VIII	ὀχτώ (ὀκτώ)	ὀγδοος
9	θ'	IX	ἐννέα, ἐννιά	ἐνατος
10	ι'	X	δέκα	δέκατος

- Ὁλόκληρο τόν πίνακα θά τόν βρεῖς στό Ἐπίμετρο, (Πιν. 7)

⊙ β Τακτικά αριθμητικά

Τά τακτικά αριθμητικά φανε- ρώνουν τη σειρά, την τάξη (= τακτικά):	πρώτος μήνας, δεύτερος μήνας πρώτη τάξη, έκτη τάξη πρώτο βραβείο, δεύτερο βραβείο
Τά περισσότερα τελειώνουν σε -(τ)ος, -(τ)η, -(τ)ο:	πρώτος, δεύτερος, τρίτος κτλ.

⊙ γ Πολλαπλασιαστικά αριθμητικά

Τά πολλαπλασιαστικά αριθμη- τικά φανερώουν από πόσα άπλά μέρη είναι σχηματισμέ- νο κάτι:	διπλός κόμπος διπλή πόρτα τριπλό σχοινί
Τελειώνουν σε -πλός -πλή, -πλό:	άπλός, διπλός, τριπλός κτλ.

⊙ δ Αναλογικά αριθμητικά

Τά αναλογικά αριθμητικά φα- νερώνουν πόσες φορές ένα πο- σό είναι μεγαλύτερο από ένα άλλο:	Οί 10 δραχμές είναι διπλάσιες από τις 5. Η μία σκηνή είναι τριπλάσια από την άλλη.
Τελειώνουν σε -πλάσιος, -πλά- σια, -πλάσιο:	διπλάσιος, τριπλάσιος... δε- καπλάσιος, εκατονταπλάσιος, πολλαπλάσιος κτλ.

- ▲ Κλίση Τά τακτικά, τά πολλαπλα-
σιαστικά και τά αναλογικά
επίθετα κλίνονται όπως τά
ομοιοκατάληκτα επίθετα.

→ [πρώτος - πρώτον
διπλάσια - διπλάσιος
δεκαπλό - δεκαπλοῦ

Τά αριθμητικά ουσιαστικά είναι άφηρημένα περιληπτικά ουσιαστικά.	• Ήταν μιά δωδεκάδα μαθητές. • Λαχταρούσα νά περάσουν καμιά δεκαριά μέρες όλοι μαζί.				
Σχηματίζονται από τά απόλυτα αριθμητικά μέ τις καταλήξεις :	<table> <tr> <td>-άδα</td><td>δύο-δυνάδα, τρία-τριάδα, τέσσερα-τετράδα, πέντε-πεντάδα κτλ.</td></tr> <tr> <td>-αριά</td><td>δέκα-δεκαριά... είκοσι-εικοσαριά κτλ.</td></tr> </table>	-άδα	δύο-δυνάδα, τρία-τριάδα, τέσσερα-τετράδα, πέντε-πεντάδα κτλ.	-αριά	δέκα-δεκαριά... είκοσι-εικοσαριά κτλ.
-άδα	δύο-δυνάδα, τρία-τριάδα, τέσσερα-τετράδα, πέντε-πεντάδα κτλ.				
-αριά	δέκα-δεκαριά... είκοσι-εικοσαριά κτλ.				

- Τά αριθμητικά ουσιαστικά σέ **-άδα** φανερώνουν ένα σύνολο από πολλές μονάδες.
- Τά αριθμητικά ουσιαστικά σέ **-αριά** φανερώνουν τό περίπου : **δεκαριά** = δέκα περίπου.
- ▲ Τά αριθμητικά ουσιαστικά κλίνονται ὅπως καί τά ὁμοιοκατάληκτα ουσιαστικά : *ἡ μονάδα, τῆς μονάδας* κτλ.
- ▲ Συγκεντρωτικό πίνακα τῶν ἀριθμητικῶν μπορεῖς νά δεῖς στό 'Επίμετρο, πιν. 7.

▲ **Ὁρθογραφία ἀριθμητικῶν**

1. Τά απόλυτα αριθμητικά από τό 13 ὡς τό 19 γράφονται μέ μιά λέξη:	<i>δεκατρία ... δεκαεννέα</i> (βλ. 'Επίμετρο πιν. 1)
2. 'Από τό 21 καί πέρα γράφονται σέ χωριστές λέξεις:	<i>εἴκοσι ἓνα</i> κτλ. (βλ. 'Επίμετρο, πιν. 7)
3. Τά τακτικά αριθμητικά από τό 13 καί πέρα γράφονται σέ χωριστές λέξεις:	<i>δέκατος τρίτος, δέκατος τέταρτος</i> κτλ. (βλ. 'Επίμετρο, πιν. 7)

4. Γράφονται μέ δύο νν τό **έννέα** καί
 ὅσα (γίνονται ἀπό αὐτό καί) ἔχουν
 μέσα ὁλόκληρη τή λέξη **έννέα - έννιά**:
έννιακόσιοι, έννεαπλάσιος
κτλ. ένῶ ένενήντα, έναι-
ιος, ένενηκοστός κτλ.
5. Τά ἀριθμητικά σέ **-άντα, -ήντα** παίρ-
 νουν ὁξεία:
τριάντα, σαράντα, πενήν-
τα, ἐξήντα κτλ.
6. Παίρνουν δασεία
 τά ἀριθμητικά:
ένα, ἔξι
ἐφτά, έντεκα
ἐκατό, ἀπλός
 καί ὅσα γίνονται ἀπό
 αὐτά: *ἐκτος, ἐκατοστός*
κτλ.
7. Τά σύνθετα πού ἔχουν δεύτερο συν-
 θετικό τή λέξη **μισός** γράφονται στή
 λήγουσα μέ **ι**. Δέν ἀκολουθοῦν τόν
 κανόνα καί γράφονται μέ **η** ὅσα ἔ-
 χουν πρῶτο συνθετικό τό ἀρσ. **ένας**
 καί τό θηλ. **μία**:
ἐνάμισι μῆλο, δυνόμισι
κιλά. τεσσερισημίσι ὦ-
ρες, ἐφτάμισι τόνοι, -ἐνά-
μιση τόνο, μιάμιση ὥρα

Ἀσκήσεις

- * 1 Γράψε τά ἀπόλυτα καί τά τακτικά ἀριθμητικά ἀπό τό
 ένα ὡς τό εἴκοσι, ὅπως στό παράδειγμα:

Ἑλληνικά σημεῖα	ἀραβικά	ἀπόλυτα ἀριθμητικά	τακτικά ἀριθμητικά
α'	1	ένας, μία (μιά) ένα	πρῶτος, -η, -ο

Συμβουλέψου καί τόν πίνακα 7 πού βρίσκεται στό Ἐπίμε-
 τρο.

- * 2 Ποιά ἀριθμητικά ἐπίθετα ἀντιστοιχοῦν στά περιληπτικά
 οὐσιαστικά **τετράδα** καί **δεκάδα**;
- * 3 Σχημάτισε φράσεις μέ τά ἀριθμητικά:

- πέμπτος, τετραπλός, τριπλάσιος, τριάδα

Παράδειγμα : 'Ο Μάης είναι ὁ πέμπτος μήνας τοῦ χρόνου.

- * 4 Νά κλίνεις τό ἀριθμητικό ἐπίθετο **τρεις** στά τρία του γένη μέσα σέ φράσεις.

Παράδειγμα :

Οἱ **τρεις** κυνηγοί δέν εἶδαν τό κρυμμένο ἐλάφι.

ἽΟ σκύλος ἀκολουθοῦσε τά βήματα **τῶν τριῶν** κυνηγῶν.

36

ΟΙ ΑΝΤΩΝΥΜΙΕΣ

"Ένα κατσίκι πού ἦταν ἐπάνω σέ μιά στέγη, βλέποντας ἕνα λύκο νά περνᾷ ἀπό κάτω **τόν** ἔβριζε καί **τόν** περιγελοῦσε. Κι ὁ λύκος εἶπε : « Ἐ καημένη μου, δέ μέ βρίζεις **ἐσύ**, ἡ θέση πού εἶσαι μέ βρίζει».

Αἰσώπου Μῦθοι, μετ. Θρ. Σταύρου

Στό κείμενο παρατηροῦμε ὅτι :

1. Ἡ λέξη **τόν** μπήκε ἀντί γιά τό ὄνομα **λύκος** — **τόν** ἔβριζε = ἔβριζε τό λύκο.
2. Ἡ λέξη **ἐσύ** μπήκε ἀντί γιά τό ὄνομα **κατσίκι** — δέ μέ βρίζεις **ἐσύ** = ἐσύ τό κατσίκι.

Οἱ λέξεις πού μπαίνουν ἀντί γιά ὀνόματα λέγονται **ἀντωνυμίες**.

- Οἱ ἀντωνυμίες εἶναι ὀχτώ ειδῶν :

προσωπικές	κτητικές	αὐτοπαθεῖς	ὀριστικές
δεικτικές	ἀναφορικές	ἐρωτηματικές	ἀόριστες

1.- Προσωπικές αντωνυμίες

(Τά μάτια τῆς γιαγιάς)

Μιλοῦνε τ' ἀδέρφια γιά τό δῶρο τῆς νύφης, μιλοῦν καί γιά τό δῶρο τῆς γιαγιάς, μιλοῦν καί γιά τό δῶρο τοῦ μικροῦ· κοντεῦει πρωτοχρονιά.

Ὁ μικρός πετιέται μέ μάτια δόλολαμπρα.

— Γιά τή γιαγιά ἐγώ θά σᾶς μιλήσω. Ἐγώ δῶρο δέ θέλω. Πέρσι τῆς πῆρατε δῶρο τῆς γιαγιάς δόντια. Φέτος... πέστε στό μεγάλο τό γιατρό καί ρωτήστε, δέν μποροῦν τάχα αὐτοί, πού κάνουν δόντια, νά κάμουν καί μάτια νά βλέπει ἡ γιαγιά μου; Ἀχ! ὀλοένα σβήνουν τά μάτια της. Σέ λίγο, σᾶς τό λέω, καί τόν ἥλιο δέ θά βλέπει. Ἐμένα ὄχι φέτος, ποτέ μου μή μοῦ κάνετε δῶρο, ἂν τά μάτια εἶναι ἀκριβά, ποτέ! Καί ἂν οἱ γιατροί δέν μποροῦν νά τά κάμουν, ὁ Θεός μπορεῖ· νά τήν πᾶτε στή Βαγγελίστρα νά τήν κάμει νά βλέπει, γιά νά δεῖ ἐμένα, πώς ἔχω τά χρυσά μαλλιά καί τά μάτια τῆς μητέρας μας, νά παρηγορηθεῖ.

Τ' ἀδέρφια δέν εἶπαν τίποτα.

Α. Παπαδοπούλου, Ἡ γιαγιά

Οἱ λέξεις ἐγώ, σᾶς, τῆς εἶναι ἀντωνυμίες καί φανερώνουν τά τρία πρόσωπα τοῦ λόγου, δηλαδή φανερώνουν :

α/ Ἐκεῖνον πού μιλεῖ:	{	Γιά τή γιαγιά ἐγώ
θά σᾶς μιλήσω	→	πρῶτο πρόσωπο
β/ Ἐκεῖνον πρὸς τόν ὁποῖο ἀπευθύνεται ὁ λόγος:	{	Γιά τή γιαγιά ἐγώ
θά σᾶς μιλήσω	→	δεύτερο πρόσωπο
γ/ Ἐκεῖνον γιά τόν ὁποῖο γίνεται λόγος:	{	Πέρσι τῆς πῆρατε
δῶρο τῆς γιαγιάς	→	τρίτο πρόσωπο

Οἱ ἀντωνυμίες πού φανερώνουν τά τρία πρόσωπα τοῦ λόγου λέγονται **π ρ ο σ ω π ι κ έ ς ἀ ν τ ω ν υ μ ί ε ς**.

- Οἱ προσωπικές ἀντωνυμίες εἶναι :

α/ Ἡ ἀντωνυμία ἐγώ	γιά τό πρῶτο πρόσωπο καί τῶν τριῶν γενῶν.
β/ Ἡ ἀντωνυμία ἐσύ	γιά τό δεύτερο πρόσωπο καί τῶν τριῶν γενῶν.
γ/ Ἡ ἀντωνυμία αὐτός, αὐτή, αὐτό	γιά τό τρίτο πρόσωπο : αὐτός τρέχει, αὐτή κοιμάται, αὐτό παίξει.

Οι προσωπικές άνωθυμίες κλίνονται ἔτσι :

		Α' πρόσωπο	Β' πρόσωπο	Γ' πρόσωπο		
Ἑνικός ἀριθμός	Όνομ.	ἐγώ	ἐσύ	αὐτός (τος)	αὐτή (τη)	αὐτό (το)
	Γεν.	ἐμένα (μου)	ἐσένα (σου)	αὐτοῦ (του)	αὐτῆς (τῆς)	αὐτοῦ (του)
	Αἰτ.	ἐμένα (μέ)	ἐσένα (σέ)	αὐτόν (τόν)	αὐτήν (ν) τή (ν)	αὐτό (τό)
	Κλητ.	—	ἐσύ	—	—	—
Πληθυντικός ἀριθμός	Όνομ.	ἐμεῖς	ἐσεῖς	αὐτοί (τοι)	αὐτές (τές)	αὐτά (τα)
	Γεν.	ἐμᾶς (μάς)	ἐσᾶς (σᾶς)	αὐτῶν (τούς)	αὐτῶν (τούς)	αὐτῶν (τούς)
	Αἰτ.	ἐμᾶς (μάς)	ἐσᾶς (σᾶς)	αὐτούς (τούς)	αὐτές (τίς τές)*	αὐτά (τά)
	Κλητ.		ἐσεῖς			

* Τό τίς μπαίνει πρίν ἀπό τό ρῆμα, τό τές ὕστερα ἀπό αὐτό : Ἄν τίς συναντήσεις, ρώτα τές.

- Οί προσωπικές αντωνυμίες έχουν συνήθως διπλούς τύπους :
τούς **δυνατούς** καί τούς **αδύνατους**.

Οί δυνατοί τύποι έχουν δυό ή τρεῖς συλλαβές :

→ *ἐσᾶς φώναζαν
ἐμένα ἀγαποῦσαν*

Οί αδύνατοι τύποι έχουν μία συλλαβή :

→ *σᾶς φώναζαν
μέ ἀγαποῦσαν*

- Δέν πρέπει νά συγχέουμε τά ἄρθρα μέ τούς αδύνατους τύπους τῶν προσωπικῶν αντωνυμιῶν.

Τά ἄρθρα συνοδεύουν ὀνόματα

→ *τόν ὀρειβάτη, τή ζωή,
τό μῆλο*

Οί αντωνυμίες συνοδεύουν ρήματα

→ *Τῆς μίλησα. Πές του
κάτι.*

Ἑρωτήσεις

Τί λέμε αντωνυμίες; πόσα εἶδη ἔχουμε; Ποιές αντωνυμίες λέμε προσωπικές; Πῶς ξεχωρίζουμε τούς δυνατούς ἀπό τούς αδύνατους τύπους; Πῶς ξεχωρίζουμε τά ἄρθρα ἀπό τούς αδύνατους τύπους;

Ἀσκήσεις

- * 1 Νά ἀναγνωρίσεις ὅλες τίς προσωπικές αντωνυμίες τοῦ κειμένου.
- * 2 Νά ἀντικαταστήσεις τά οὐσιαστικά μέ τούς αδύνατους τύπους τῆς προσωπικῆς αντωνυμίας, ὅπως στό παράδειγμα :

• Εἶδα τό Γιώργο → Τόν εἶδα.

• Ἄκουσα τή βροντή → • Ἀκούσατε τίς εἰδήσεις →

• Μίλησα τῆς ἀδερφῆς → • Πάρε τό μολύβι →

• Μελέτησα τό μάθημα → • Ἐλυσε τά προβλήματα →

• Χαιρέτισε τίς φίλες →

* 3 Νά συμπληρώσεις τὰ κενά :

- Φεύγεις κι ...;
- Ναί, φεύγω κι ...
- ... πάντως θά μείνουμε λίγο ακόμη.
- "Αν είναι για λίγο, τότε νά... περιμένω.
- "Οχι, όχι, ... πήγαινε... θά έρθουμε αργότερα.

⊙

2. Κτητικές αντωνυμίες

"Όταν μεγαλώσει...

Τό αγαπῶ τό καναρίνι μας, γιατί μοῦ μοιάζει· εἴμαστε καί οἱ δυό φυλακισμένοι· τό καναρίνι στό κλουβί του, ἐγώ στό δωμάτιό μου. Εἶναι νά μὴν τό ἀγαπᾷς ὅσπερα; Εἶναι κοινός ὁ δικός μας ὁ πόνος. "Ωρες ὥρες μοῦ ῥχεται ν' ἀνοίξω τό κλουβί καί νά τό ἐλευθερώσω. Καί θά τό ἔκαμνα, ἀν δέ σκεφτόμουν τήν Ἑλένη, τή μικρή τήν ἀδερφή μου, πού δέ θέλει νά τό ἀποχωριστεῖ. Βλέπετε δέν εἶναι μόνο δικό μου· εἶναι καί δικό της τό καναρίνι. Προχτές μάλιστα μοῦ τό εἶπε καθαρά :

— Δέν μπορεῖς, Πέτρο, νά τό κάνεις τό καναρίνι ὅ,τι θέλεις.

"Ἐχει δίκαιο. Δέν ἀπελπίζομαι ὅμως· ὅταν θά μεγαλώσει, ἐλπίζω νά συμφωνήσουμε...

- Οἱ λέξεις τοῦ κειμένου **μας, δικό μου, δικό της** εἶναι αντωνυμίες καί φανερώνουν σέ ποιόν ἀνήκει κάτι. "Ἔτσι :
- Ἡ αντωνυμία **μας** φανερώνει ὅτι τό καναρίνι ἀνήκει στήν οἰκογένεια τοῦ Πέτρου.
- Ἡ αντωνυμία **δικό μου** φανερώνει ὅτι τό καναρίνι ἀνήκει στόν Πέτρο.
- Ἡ αντωνυμία **δικό της** φανερώνει ὅτι τό καναρίνι ἀνήκει στήν Ἑλένη.

Τό αγαπῶ τό καναρίνι **μας**.

Βλέπετε δέν εἶναι μόνο δικό μου (= τοῦ Πέτρου).

εἶναι καί δικό της (= τῆς Ἑλένης) τό καναρίνι.

- ⊙ Οἱ ἀντωνυμίες πού φανερώνουν σέ ποιόν ἀνήκει κάτι λέγονται **κτητικές ἀντωνυμίες**.

- Κτητικές ἀντωνυμίες εἶναι :

1. Οἱ γενικές τῶν ἀδύνατων τύπων τῆς προσωπικῆς ἀντωνυμίας, ὅταν ἀκολουθοῦν ἓνα οὐσιαστικό :

μου, σου	Ἡ βιβλιοθήκη μου
του, της, του	Τό παιδί της
μας, σας, τους	Ὁ φίλος μας

2. Τό ἐπίθετο **δικός, δική, δικό** μέ τίς γενικές τῶν ἀδύνατων τύπων τῆς προσωπικῆς ἀντωνυμίας :

Γιά ἓναν κτήτορα	Γιά πολλούς κτήτορες
α' πρόσ : δικός μου, δική μου, δικό μου β' πρόσ : δικός σου, δική σου, δικό σου γ' πρόσ : δικός του δική του, δικό του (της) (της) (της)	δικός μας, δική μας, δικό μας δικός σας, δική σας, δικό σας δικός τους, δική τους, δικό τους
↓	↓
• Ἦταν δικός μου ὁ σκύλος ὃχι δικός σου . • Τόν θεωροῦσε δικό του ἄνθρωπο.	• Ἦταν δικός μας ὁ σκύλος ὃχι δικός σας . • Τόν θεωροῦσαν δικό τους ἄνθρωπο.

- Ἡ κτητική ἀντωνυμία ἔχει τρία πρόσωπα.
- Τό ἐπίθετο **δικός, -η, -ό** κλίνεται ὅπως τό ἐπίθετο **καλός, -ή, -ό**.

▲ Προσοχή!

Ἡ κτητική ἀντωνυμία μπαίνει ὕστερα ἀπό οὐσιαστικό, ἐνῶ ἡ προσωπική συνοδεύει ρῆμα :

- **τό κλουβί του** → κτητική
- **τοῦ εἶπε** → προσωπική

Ἑρωτήσεις

Ποιές ἀντωνυμίες λέμε κτητικές; Ποιές εἶναι; Πῶς ξεχωρίζουμε τίς προσωπικές ἀντωνυμίες ἀπό τίς κτητικές;

Ἀσκήσεις

- * 1 Νά ἀναγνωρίσεις ὅλες τίς κτητικές ἀντωνυμίες τοῦ κειμένου.
- * 2 Νά ὑπογραμμίσεις μέ κόκκινο μολύβι τίς κτητικές ἀντωνυμίες καί μέ πράσινο τίς προσωπικές :
- Στερνή μου γνώση νά σέ εἶχα πρῶτα.
 - Τούς εἶχαμε ἀπωθήσει στό δικό τους ἔδαφος.
 - Μᾶς χάρισε ὁλόκληρη τήν περιουσία του.
 - Δούλεψε στά νιάτα σου, νά ἔχεις στά γερατειά σου.
 - Ἐγώ τό λέω τοῦ σκύλου μου κι ὁ σκύλος τῆς οὐρᾶς του.
 - Ὅταν κοιμᾶται ὁ γιόκας μας, ψωμί δέ μᾶς γυρεύει.
 - Ἦλιε μου καί τρισήλιε μου
ἕνα σου λόγο στεῖλε μου.
 - Οἱ ἄνθρωποι μ' ἀρνήθηκαν
κανείς δέ μέ σιμώνει.
Μόνο μοῦ κάνει συντροφιά
τῆς νύχτας τό τριζόνι :
- Ἐννοια σου λέει ἔννοια σου
κι ἐγώ εἶμαι ἔδω κοντά σου
γιά συντροφιά στήν ἐγνοια σου
καί γιά παρηγοριά σου.

Ο. Ἐλύτης

Ἦταν ἐγωιστής;

Οἱ φίλοι μου λένε ὅτι εἶμαι ἐγωιστής καί ὅτι ἐνδιαφέρομαι ὑπερβολικά γιά τόν ἑαυτό μου. Προχτές μάλιστα ὁ Φάνης μου τό εἶπε καθαρά :

—“Ακουσε, Πέτρο, νομίζω ὅτι τό ἔχεις παρακάνει μέ τό νά φροντίζεις τόν ἑαυτό σου καί νά ἀγνοεῖς ὅλους τοὺς ἄλλους. Καί δέν εἶσαι ὁ μόνος· τό ἴδιο κάνει καί ὁ Παῦλος· κοιτάζει πάντοτε τήν εὐκολία του, κι ὅταν ἀκόμη εἶναι νά στενοχωρήσει τοὺς ἄλλους· κι αὐτό γιατί σκέφτεται μόνο τόν ἑαυτό του.” Ἐτσι ὅμως χάνετε κάθε μέρα τίς συμπάθειες τῶν φίλων σας. Καιρός, φίλε μου, νά ἀλλάξετε τακτική.

Τά λόγια αὐτά τοῦ Φάνη μέ ἔβαλαν σέ σκέψεις. Ἴσως ἔχει δίκαιο. Ἐξάλλου εἶναι ὁ καλύτερος φίλος μου.

- Οἱ λέξεις τόν ἑαυτό μου, τόν ἑαυτό σου, τόν ἑαυτό του εἶναι ἀντωνυμίες καί φανερώνουν πῶς τό ἴδιο πρόσωπο πού ἐνεργεῖ (κάνει κάτι), τό ἴδιο δέχεται καί τήν ἐνέργεια. Ἐτσι :

1. Οἱ ἀντωνυμίες

τόν ἑαυτό μου

τόν ἑαυτό σου

στίς
φράσεις

φροντίζω ὑπερβολικά τόν ἑαυτό μου

κοιτάξεις κάθε φορά τόν ἑαυτό σου

φανερώνουν ὅτι ὁ Πέτρος ὁ ἴδιος ἐνεργεῖ καί ὁ ἴδιος δέχεται τήν ἐνέργεια.

2. ἡ ἀντωνυμία

τόν ἑαυτό του

στή φράση

σκέφτεται μόνο τόν ἑαυτό του

φανερώνει ὅτι ὁ Παῦλος ὁ ἴδιος ἐνεργεῖ καί ὁ ἴδιος δέχεται τήν ἐνέργεια.

Οἱ ἀντωνυμίες πού φανερώνουν πῶς τό ἴδιο πρόσωπο ἐνεργεῖ καί τό ἴδιο δέχεται τήν ἐνέργεια λέγονται αὐτοπαθεῖς ἀντωνυμίες.

Οί αυτοπαθείς άντωνυμίες κλίνονται έτσι :

		Α' πρόσωπο	Β' πρόσωπο	Γ' πρόσωπο
Ένικός	Γεν.	τοῦ ἑαυτοῦ μου	τοῦ ἑαυτοῦ σου	τοῦ ἑαυτοῦ του (της)
	Αἰτ.	τόν ἑαυτό μου	τόν ἑαυτό σου	τόν ἑαυτό του (της)
Πληθυντικός	Γεν.	τοῦ ἑαυτοῦ μας ἡ τῶν ἑαυτῶν μας	τοῦ ἑαυτοῦ σας ἡ τῶν ἑαυτῶν σας	τοῦ ἑαυτοῦ τους ἡ τῶν ἑαυτῶν τους
	Αἰτ.	τόν ἑαυτό μας ἡ τοὺς ἑαυτοὺς μας	τόν ἑαυτό σας ἡ τοὺς ἑαυτοὺς σας	τόν ἑαυτό τους ἡ τοὺς ἑαυτοὺς τους

- Οί αυτοπαθείς άντωνυμίες κλίνονται ὅπως τό επίθετο **καλός**, -ή, -ό, καί ἔχουν μόνο γενική καί αἰτιατική.

Άσκηση

* Νά συμπληρώσεις τό κενό μέ τήν κατάλληλη αυτοπαθή άντωνυμία :

- Δέν αναγνώριζα τόν...
- Όλο τόν κόσμο ρῶτα, τόν... πρῶτα.
- Πάνω ἀπό τό καθετί ἔβαζε τόν...
- Ήταν ἐγωιστές· κοίταζαν μόνο τοὺς...
- Δέ βλέπω τόν... στόν καθρέφτη.
- Άπ' τόν καθρέφτη μέ κοιτάζει ὁ...

4. Όριστικές άντωνυμίες

Φωτιά καί δόξα

Τό βομβαρδισμό ἐκείνον τοῦ 1940 δέ θά τόν ξεχάσουν ποτέ οἱ ἄνδρες τοῦ Τρίτου Συντάγματος Πεζικοῦ. Αἶγο πρὶν μποῦμε στήν Κορυτσά, τά ἔχθρικά ἀεροπλάνα, πέντε φορές τήν ἴδια τήν ἡμέρα, ἔριξαν ἐπάνω μας μέ

προτοφανή λύσσα φωτιά και άτσάλι. Οι έπιδρομείς νόμισαν ότι θα σπάσουν τό ήθικό τοῦ πεζικοῦ μας, πού αγωνιζόταν μόνο του, χωρίς αεροπορία και χωρίς πυροβολικό. Γελάστηκαν όμως· οί λόγχεις τοῦ Τρίτου Συντάγματος δέ λύγισαν, αντίθετα μάλιστα σέ λίγο δοξάστηκαν στους δρόμους τῆς Κορυτσᾶς.

- Οί λέξεις

**τήν ίδια
μόνο του**

είναι άντωνυμίες πού ξεχωρίζουν κάτι από άλλα τοῦ ίδιου είδους.

Έτσι :

1. ή άντωνυμία **τήν ίδια** στή φράση **πέντε φορές τήν ίδια τήν**

ήμέρα ξεχωρίζει τήν ήμέρα από τίς άλλες ήμέρες·

2. ή άντωνυμία **μόνο του** στή φράση **Τό πεζικό αγωνιζόταν μό-**

νο του ξεχωρίζει τό πεζικό από τά άλλα όπλα, δηλαδή από τήν αεροπορία και τό πυροβολικό.

- Τίς άντωνυμίες αυτές πού ξεχωρίζουν κάτι από άλλα τοῦ ίδιου είδους τίς λέμε **όριστικές**.

- Όριστικές άντωνυμίες είναι :

- α/ Τό επίθετο

**ό ίδιος,
ή ίδια,
τό ίδιο,**

όταν συνοδεύεται από τό άρθρο :

- Ήρθε **ό ίδιος** **ό στρατηγός** (ό στρατηγός, όχι κανένας άλλος).

- β/ Τό επίθετο

**μόνος,
μόνη,
μόνο,**

όταν δέν έχει άρθρο και συνοδεύεται από τή γενική τῶν αδύνατων τύπων τῶν προσωπικῶν άγτωνυμιῶν :

- Φροντίζω τό **σπίτι** **μόνη** μου (μόνη, όχι μαζί μέ άλλη).

⊙	μόνος, -η, -ο μου	μόνοι, -ες, -α μας
	μόνος, -η, -ο σου	μόνοι, -ες, -α σας
	μόνος, -η, -ο του, της, του	μόνοι, -ες, -α τους

- Κλίνονται όπως τά επίθετα που έχουν τις ίδιες καταλήξεις.

Άσκηση

- * Νά συμπληρώσεις τό κενό μέ τήν κατάλληλη όριστική άντωνυμία :
- Τό πρόβλημα τό έλυσε... χωρίς νά τή βοηθήσει κανένας.
 - Τελευταία ήρθε καί... ό Ξέρξης γιά νά τούς δώσει θάρρος.
 - Δέν μπορούσα νά τοῦ τό άρνηθῶ· έξάλλου ήρθε... καί μοῦ τό ζητοῦσε.
 - ... δέν μπορούσαν νά κάνουν τίποτε· ἔτσι ζήτησαν τή βοήθεια τῶν φίλων τους.
 - ...λένε ότι δέν τίς ενδιαφέρει αὐτή ή υπόθεση· εἶναι ὅμως ἔτσι;
 - Ἄν θέλεις νά κερδίσεις τή ζωή, πάλεψε...

⊙

5. Δεικτικές άντωνυμίες

(Μπά! τοῦτο εἶναι τό γιούσουρι;)

Ἄκουα τούς άντρες, λεβεντοθρεμμένους, καί νά μιλοῦν γι' αὐτό μέ τόσο σεβασμό (...). Ἐκεῖνοι μιά φορά ἔβαλαν τά στήθη τους ἔμπρός στό κανόνι τοῦ Τούρκου! Πήδηξαν μέ αναμμένο δαυλί στίς μπαρουταποθήκες του! Εἶδαν τό θάνατο χίλιες φορές καί δέν μπόρεσαν νά ξεριζώσουν ἓνα δεντρί! Δέν μπορούσα νά τό χωνέψω.

— Δέ μοῦ λές, πατέρα, κάνω κάποτε τοῦ γέροντά μου· τί εἶναι αὐτό τό γιούσουρι;

— Ξύλο, παιδί μου, σάν καί τ' ἄλλα· θαλασσοξύλο. Ἄν θέλεις νά τό μάθεις, σύρε νά ἰδεῖς τήν πίπα μου.

Πάω μέσα, ανοίγω τό έρμάρι, βρίσκω τήν πίπα του.

— Μπά! τοῦτο εἶναι τό γιούσουρι; τό κόβουν λοιπόν;

— Τό κόβουν λέει; Ἄφοῦ τό ἔχεις στά χέρια σου! Ἔκοψα πῆχες, ὅταν ἤμουν σφουγγαράς.

Ἄνδρέας Καρκαβίτσας, Τό γιούσουρι

Στό κείμενο διαβάζουμε :

α/ Πάω μέσα, ανοίγω τό έρμάρι, βρίσκω τήν πίπα του.

— Μπά! **τοῦτο** εἶναι τό γιούσουρι, τό κόβουν λοιπόν;

β/ Ἄκουα τούς ἄντρες, λεβεντοθρεμμένους, καί νά μιλοῦν γι' αὐτό μέ τόσο σεβασμό (...) **Ἐκεῖνοι** μιά φορά ἔβαλαν τά στήθη τους ἐμπρός στό κανόνι τοῦ Τούρκου!

Οἱ λέξεις **τοῦτο** καί **ἐκεῖνοι**, πού βλέπουμε στίς παραπάνω φράσεις, εἶναι ἀντωνυμίες τίς ὁποῖες μεταχειριζόμαστε γιά νά δείξουμε κάτι. Ἔτσι :

- Μέ τήν ἀντωνυμία **τοῦτο** (π. α) ἐκεῖνος πού μιλάει δείχνει μιά πίπα ἀπό γιούσουρι.
- Μέ τήν ἀντωνυμία **ἐκεῖνοι** (π. β) ἐκεῖνος πού μιλάει δείχνει τούς ἄντρες πού πολέμησαν τούς Τούρκους καί πού μιλοῦν μέ σεβασμό γιά τό γιούσουρι.

Θ

Τίς ἀντωνυμίες αὐτές πού τίς μεταχειριζόμαστε ὅταν δείχνουμε τίς ὀνομάζουμε **δεικτικές ἀντωνυμίες**.

- Δεικτικές ἀντωνυμίες εἶναι οἱ ἀκόλουθες :

α/ αὐτός, αὐτή, αὐτό,

γιά νά δείχνουμε ὅσα βρίσκονται κοντά μας.

- Αὐτό τό βιβλίο εἶναι δικό μου.

β/ (ἐ)τοῦτος, (ἐ)τούτη, (ἐ)τοῦτο,

γιά νά δείχνουμε ὅσα βρίσκονται πολύ κοντά μας :

- Ἐτοῦτος ὁ δρόμος βγάζει στό σπίτι μας.

γ / εκείνος, εκείνη, εκείνο,

γιά νά δείχνουμε ὅσα βρίσκονται μακριά μας:

• Ἐκεῖνο τό φίλο δέ τόν ξέχασα ποτέ

δ / τέτοιος, τέτοια, τέτοιο,

γιά νά δείχνουμε ποιότητα.

• Τέτοιος ἦταν σέ ὅλη του τή ζωή.

ε / τόσοσ, τόση, τόσο,

γιά νά δείχνουμε ποσότητα.

• Τόσος καιρός πέρασε ἀπό τότε· ποῦ νά θυμᾶμαι;

Θ Οἱ δεικτικές ἀντωνυμίες κλίνονται ὅπως τά ἐπίθετα πού ἔχουν ἴδιες καταλήξεις.

Ἄσκηση

* 1 Νά ὑπογραμμίσεις τίς δεικτικές ἀντωνυμίες τοῦ κειμένου.

* 2 Νά κλίνεις τίς δεικτικές ἀντωνυμίες μαζί μέ τά οὐσιαστικά τους :

• Αὐτή ἡ μέθοδος	• ἐκείνη ἡ ἐποχή
• Τέτοια ἀγάπη	• τέτοιος κόσμος
• Τόσος θόρυβος	• ἐκεῖνος ὁ μόχθος

* 3 Ποιά δεικτική ἀντωνυμία θά βάλεις;

- ...τή νύχτα κανένas δέν κοιμήθηκε.
- Ὅλεs... οἱ σκέψεις τόν ἔκαναν δυστυχισμένο.
- Πρέπει νά ἔχουμε τό νοῦ μας... τό μέρος εἶναι ἐπικίνδυνο.
- Ἦταν ... τό πλῆθος, ὥστε δέν μπορέσαμε νά περάσουμε.
- ... φίλο πρώτη φορά βρῆκα.

6. Ἀναφορικές ἀντωνυμίες

Δέν κατάλαβε τίποτε...

Ξέρξη, ἐπειδὴ μέ ρωτᾷς, θά σοῦ πῶ τήν ἀλήθεια, ἀπάντησε ὁ Δημάρατος. Οἱ ἄνθρωποι πού εἶναι συγκεντρωμένοι σ' αὐτά τά στενά θά πολεμήσουν μέ πολύ πείσμα καί δέ θά λογαριάσουν τή δύναμή σου, ὅση καί ἂν εἶναι. "Ὅποιος κι ἂν εἶσαι, ὅ,τι καί νά κάμεις, δέ θά σέ φοβηθοῦν οὔτε καί θά σέ ἀναγνωρίσουν γιά ἀφέντη τους· ἔχουν αὐτοί δικό τους ἀφέντη τό νόμο· σ' αὐτόν πειθαρχοῦν καί γι' αὐτόν εἶναι ἔτοιμοι νά πεθάνουν ὥς τόν ἕνα. Καί τώρα, γιά νά δεῖς ὅτι δέ σοῦ λέω ψέματα, ρίξε στή μάχη ὅσους θέλεις καί θά τό δεῖς μέ τά ἴδια σου τά μάτια.

ἽΟ Ξέρξης γέλασε σαρκαστικά· σημάδι ὅτι δέν κατάλαβε τίποτε...

Οἱ λέξεις **πού**, **ὅση** εἶναι ἀντωνυμίες μέ τίς ὁποῖες ὁλόκληρη πρόταση πηγαίνει, δηλαδή ἀναφέρεται, σέ μιά λέξη. Ἔτσι :

- Μέ τήν ἀντωνυμία **πού** ἡ πρόταση «**πού εἶναι συγκεντρωμένοι σ' αὐτά τά στενά**» ἀναφέρεται στή λέξη **ἄνθρωποι** : «Οἱ ἄνθρωποι πού εἶναι συγκεντρωμένοι σ' αὐτά τά στενά».
- Μέ τήν ἀντωνυμία **ὅση** ἡ πρόταση «**ὅση καί ἂν εἶναι**» ἀναφέρεται στή λέξη **δύναμη** : «**δέ θά λογαριάσουν τή δύναμή σου, ὅση καί ἂν εἶναι**».

Τίς ἀντωνυμίες αὐτές μέ τίς ὁποῖες ὁλόκληρη πρόταση ἀναφέρεται σέ μιά λέξη τίς ὀνομάζουμε **ἀναφορικές ἀντωνυμίες**.

Ἀναφορικές ἀντωνυμίες εἶναι οἱ ἀκόλουθες :

- α/ Τό ἄκλιτο **πού** → • Μιλοῦσε σάν σοφός **πού** τά ξέρει ὅλα.
- Ἡ μητέρα κοίταζε τήν Ἑλένη, **πού** ἔφευγε θυμωμένη.
 - Οἱ ἐλπίδες εἶναι **φυτά**, **πού** φυτρώνουν **χωρίς** νά τά σπείρει κανένας.

β/ ό όποιος, ή όποιά,
τό όποιο →

Τή μεταχειριζόμαστε άντί γιά τό πού, ό-
ταν δημιουργείται άσάφεια. Ή φράση π.χ.

- Τό χωριό πού μεγάλωσε τό αγάπησε πο-
λύ.

δέν είναι σαφής, γιατί μπορεί νά σημαίνει :

1. ότι κάποιος αγάπησε πολύ τό χωριό
στό όποιο μεγάλωσε.
2. ότι κάποιος αγάπησε πολύ ένα χωριό
τό όποιο ήταν μικρό καί ύστερα έγινε
μεγάλο.

Σ' αυτές τίς περιπτώσεις αποφεύγουμε τήν
άσάφεια, άν άντί γιά τό πού μεταχειρι-
στούμε τήν άντωνυμία ό όποιος, ή όποιά,
τό όποιο.

γ/ όποιος, όποια, όποιο → "Οποιος τό βρεϊ, νά τό πάρει γιά δικό του.

δ/ ύσος, ύση, ύσο → Θά πιεις νερό, ύσο ζητᾷ ή καρδιά σου.
(Σικελιανός)

ε/ τό άκλιτο ό,τι → "Ετρωγε ό,τι έβρισκε.

- Οί άντωνυμίες όποιος, -α, -ο, ύσος, -η, -ο καί ό,τι ένώνονται
μέ τό άκλιτο -δήποτε : όποιοσδήποτε, όσοδήποτε, ότιδήποτε.

▲ Όρθογραφία.

• Τό αναφορικό ό,τι γράφεται μέ ύποδια-
στολή.	• Έκαμνε ό,τι ήθελε
(= αυτό πού ήθελε)
• Ή αναφορική άντωνυμία πού παίρνει
όξεϊα καί ίσοδυναμεί μέ τήν άντωνυ-
μία ό όποιος, -α, -ο.	• Έκεϊνοι πού ήρθαν
(= οί όποιοι ήρθαν)
• Όλες οί αναφορικές άντωνυμίες παίρ-
νουν δασεία.	• όποιος, ύσος κτλ.
-
- Οί αναφορικές άντωνυμίες κλίνονται όπως τά έπίθετα πού έχουν
τίς ίδιες καταλήξεις.

- * 1 Νά υπογραμμίσεις τίς αναφορικές αντωνυμίες τοῦ κειμένου.
- * 2 Νά σχηματίσεις φράσεις μέ τίς αντωνυμίες :
 - ὅποιος, ὅποια, ὅποιο, ὅσος, ὅση, ὅσο
- * 3 Νά βάλεις στή θέση τῆς αναφορικῆς αντωνυμίας πού τόν κατάλληλο τύπο τῆς αναφορικῆς αντωνυμίας ὁ ὁποῖος, -α, -ο, ὅπως στό παράδειγμα :
 - ὁ ναύαρχος πού κυβερνοῦσε τό πλοῖο... | ὁ ναύαρχος ὁ ὁποῖος κυβερνοῦσε τό πλοῖο...
 - ἡ διευθύντρια πού ἔδωσε τήν ἐντολή...
 - τό κορίτσι πού ἦρθε...
 - οἱ ἐργάτες πού ἔφυγαν...
 - ἡ ἐργάτρια πού εἶδα...
 - Τά πράγματα πού θαυμάζω...
 - Τό παιδί πού τοῦ ἔφεραν ἕνα παιχνίδι...
 - Ἡ κοπέλα πού τῆς χάρισαν ἕνα βραχιόλι...
 - οἱ νότες πού ἄκουσα...

7. Ἑρωτηματικές αντωνυμίες

Ὁ Κανένας...

Οἱ ἄλλοι Κύκλωπες, πού κατοικοῦσαν ὀλόγυρα στίς κορυφές τῶν βουνῶν, ἄκουσαν τίς φωνές του κι ἔτρεξαν νά δοῦν τί τρέχει. Ἦρθαν ἀπ' ἔξω ἀπό τή σπηλιά καί τόν ρώτησαν :

— Τί ἔπαθες, Πολύφημε, καί σήκωσες τόν κόσμον στό ποδάρι μέ τίς φωνές σου; Μήπως κλέφτες σοῦ ἀρπάζουν τά πρόβατα; Ποιός σέ πείραξε;

— Ἀχ! φώναξε ὁ Πολύφημος, ὁ Κανένας, ὁ Κανένας μέ σκοτώνει.

— Τότε, λοιπόν, είπαν εκείνοι, τί φωνάζεις, αφού κανένας δέ σε πειράζει;
Κονιδάρη - Καλαρά, Ὀδύσσεια.

- Οἱ λέξεις **τί, ποιός** εἶναι ἀντωνυμίες πού τίς μεταχειριζόμαστε ὅταν ρωτοῦμε :
 - **Τί** ἔπαθες, **Πολύφημε**;
 - **Ποιός** σέ πειράζει;

⊙ Τίς ἀντωνυμίες αὐτές πού τίς μεταχειριζόμαστε ὅταν ρωτοῦμε τίς ὀνομάζουμε ἐρωτηματικές ἀντωνυμίες.

Ἐρωτηματικές ἀντωνυμίες εἶναι :

α / τό ἄκλιτο τί →	Τί θέλεις; Τί ἄνθρωπος εἶναι αὐτός; Τί ὥρα εἶναι;
β / ποιός, ποιά, ποῖο →	Ποιός τό εἶπε; Ποιοί ἦρθαν; Ποιά γνώμη ἔχεις; Ποῖο τραγούδι σ' ἀρέσει;
γ / πόσος, πόση, πόσο →	Πόσοι ἔφυγαν; Πόση ὥρα ἔχασες; Πόσα πῆρες;

Οἱ ἐρωτηματικές ἀντωνυμίες κλίνονται ὅπως τὰ ἐπίθετα πού ἔχουν ἴδιες καταλήξεις.

▲ Ὀρθογραφία

Δέν πρέπει νά συγχέουμε τό ἐρωτηματικό **ποιό** μέ τό ἐπίρρημα **πιό**. Τό πρῶτο συνοδεύει οὐσιαστικά· τό δεύτερο συνοδεύει ἐπίθετα καί ἐπιρρήματα :

ποιό πλοῖο;
ποιό σπίτι;
Εἶναι **πιό** ὠραῖος.
Ἔρχεται **πιό** ἀργά.

Ἀσκήσεις

- * 1 Νά ἀναγνωρίσεις τίς ἐρωτηματικές ἀντωνυμίες τοῦ κειμένου.
- * 2 α / Ποιά ἐρωτηματική ἀντωνυμία θά βάλεις;
... σοῦ τά εἶπε αὐτά; Τόν ξέρω;

- . Για ... λαό μιᾶς, γιά... ιστορία καί γιά... ἔθνος;
- ἐπιπολαιότητες εἶναι αὐτές;
- κάνεις; ... κάνετε ἐσεῖς ἐδῶ; ... καί ... εἴστε;
- εἶναι αὐτό τό βιβλίο;
- αἰώνων πίκρα εἶχε μαζέψει αὐτός ὁ λαός;
- εἶναι αὐτή ἡ γυναίκα; Πῶς τή λένε καί... θέλει στόν τόπο μας;
- παιδί εἶναι; ... εἶναι οἱ γονεῖς του;

β/ Σημείωσε ὅτι ἀντί γιά τή γενική τοῦ **ποιός** μεταχειριζόμαστε κάποτε τίς γενικές **τίνος** γιά τόν ἐνικό καί **τίνων** γιά τόν πληθυντικό.

⊙

8. Ἀόριστες ἀντωνυμίες

Τό γιασεμί

Μιά λαϊκή παροιμία λέει : « Ἄλλος ἔχει τ' ὄνομα κι ἄλλος τή χάρη ». Αὐτό ἰσχύει καί γιά τά λουλούδια. Πολλά ἀπ' αὐτά διαφημίζονται, τ' ὄνομά τους ἀκούεται παντοῦ. Ἄλλα μένουν γιά πάντα ἄσημα καί κανένας δέν κάνει λόγο γι' αὐτά. Μόνο λίγοι ἀνακαλύπτουν τήν ἀξία τους καί τά προσέχουν ὅσο τοῦς ἀξίζει.

Ἔτσι καί τό γιασεμί. Μένει στό περιθώριο, σέ κάποια γωνιά τοῦ κήπου. Δέν ἔχει διάθεση νά φωνάζει. Ξέρει πῶς εἶν' ἓνα λουλούδι ἀπ' τά πιό ὁμορφα κι ἀπ' τά πιό εὐωδιαστά, μά δέν τό διαλαλεῖ. Τοῦ φτάνει ὅτι τό ἴδιο ξέρει καλά τήν ἀξία του.

Χ. Σακελλαρίου, Μῦθοι καί Περίεργα ἀπό τόν κόσμον τῶν φυτῶν

- Οἱ λέξεις **κανένας**, **ἄλλα** εἶναι ἀντωνυμίες καί φανερώνουν ἀόριστα ἢ πρώτη πρόσωπο καί ἢ δεύτερη πράγμα.

Ἔτσι :

- Ἡ ἀντωνυμία **κανένας** στή φράση κανένας δέν κάνει λόγο γι'

αὐτά φανερώνει ἀόριστα, δηλαδή χωρίς νά ὀνομάζει, τόν κάθε ἄνθρωπο.

- Ἡ ἀντωνυμία **ἄλλα** στή φράση Ἄλλα μένουν γιά πάντα ἄσημα φανερώνει ἀόριστα, δηλαδή χωρίς νά ὀνομάζει, κάποια γιасε-μιά.

- ⊙ Αὐτές τίς ἀντωνυμίες πού φανερώνουν ἀόριστα, δηλαδή χωρίς νά ὀνομάζουν, ἓνα πρόσωπο ἢ ἓνα πράγμα τίς ὀνομάζουμε **ἀόριστες ἀντωνυμίες**.

Ἀόριστες ἀντωνυμίες εἶναι :

1. ἓνας μιά (μία), ἓνα.	Εἶναι ἴδια μέ τό ἀριθμητικό καί μέ τό ἀόριστο ἄρθρο.
• Ἔνας μάλιστα ἔλεγε ὅτι γύρισε ὅλο τόν κόσμο.	
2. κανένας (κανείς), καμιά (καμία), κανένα.	Κλίνεται ὅπως ἡ ἓνας, μιά, ἓνα.
• Κανένα δέ φοβήθηκα ἀπό τούς ἀντρειωμένους. • Ἐλα καμιά μέρα νά συζητήσουμε τό πρόβλημά σου.	
3. κάθε· καθένας, καθεμιά (καθεμία), καθένα.	
α/ κάθε.	Εἶναι ἀκλιτη καί συνηθίζεται σάν ἐπίθετο.
• (Ὁ) κάθε ἄνθρωπος. (Ἡ) κάθε μέρα. (Τό) κάθε χωριό. (Τοῦ) κάθε χωριοῦ.	
β/ καθένας, καθεμιά (καθεμία), καθένα.	Κλίνεται ὅπως τό ἓνας
• Καθένας ἔλεγε τή γνώμη του. Καθεμιά νά κοιτάζει τό σπίτι της. • Ἐρχόταν τό καθένα μέ τή σειρά του.	

4. κάποιος, κάποια, κάποιο. Κλίνεται όπως τά επίθετα που έχουν ίδιες καταλήξεις.
- Μοῦ τό εἶπε κάποιος. Κάποια μέρα τοῦ Ἀπρίλη. Κρύβει κάποιο μυστικό.
5. κάμποσος, κάμποση, κάμποσο. Κλίνεται όπως τά επίθετα που έχουν τίς ίδιες καταλήξεις.
- Μαζεύτηκε κάμποσος κόσμος. Πέρασαν κάμποσες μέρες. Εἶχε μαζί του κάμποσα χρήματα.
6. μερικοί, μερικές, μερικά. Κλίνεται όπως τά επίθετα που έχουν τίς ίδιες καταλήξεις.
- Μέ πρόσεχαν μόνο μερικοί. Ἀκούστηκαν μερικές φωνές. Πῆρε μερικά πράγματα κι ἔφυγε.
7. ἄλλος, ἄλλη, ἄλλο. Κλίνεται όπως τά επίθετα που έχουν τίς ίδιες καταλήξεις.
- Σκόρπισαν ἄλλος ἐδῶ κι ἄλλος ἐκεῖ. Πῆγα μιά ἄλλη φορά. Ἄλλο ἔλεγε κι ἄλλο ἐννοοῦσε.
8. κάτι, κατιτί. Εἶναι ἄκλιτες.
- Κάτι εἶπε, ἀλλά δέν τό ἄκουσα. Μαζεύτηκαν κάτι ἄνθρωποι ἄγνωστοι σ' ἐμένα καί μοῦ ἔδωσαν κατιτί.
9. καθετί. Εἶναι ἄκλιτη οὐδέτερου γένους.
- Μελετᾷ τό καθετί. Καθετί τόν ἐνδιαφέρει.

10.

τίποτε (τίποτα).	*Ακλιτη.
• *Ακουσες τίποτε (=κάτι); Δέν ξέρω τίποτε.	
11.

ό δείνα, ή δείνα, τό δείνα. ό τάδε, ή τάδε, τό τάδε.	Εἶναι ἄκλιτες.
• Δέν εἶμαι ὑποχρεωμένος ν' ἀκούω ὅσα λέει ὁ δείνα καί ἡ τάδε.	

Ἀσκήσεις

- * 1 Νά ὑπογραμμίσεις τίς ἄοριστες ἀντωνυμίες τοῦ κειμένου.
- * 2 Ποιά ἄοριστη ἀντωνυμία θά βάλεις;

κάποιος	... λύκοι λιμπίζονταν ... κοπάδι πρόβατα.
ένας	Νά μπορέσω νά ζήσω κι ἐγώ... χρόνια σάν ἄνθρωπος.
κάμποσος	Εἶναι ... μέσα;
μερικοί	Μήν ἀκοῦς τί σοῦ λέει ὁ ... καί ὁ ...
ὁ καθένας	*Ἦρθε ὁ Γιώργος· κουβαλοῦσε καί... βιβλία
δείνα	— Ποιός σοῦ τά εἶπε αὐτά;
κάθε	— ... Εἶναι ἀνάγκη νά τόν μάθεις;
κανείς	Γνωρίζω... μυστικά πού δέν τά ξέρουν ἄλλοι.
ὁ τάδε	Νά ρθεῖ ὁ ... μέ τή σειρά του.
κάτι	*Ὁ πατέρας μου ... Χριστοῦγεννα γύριζε ἀπό τά ξένα.

ΓΕΝΙΚΑ

Ὁ κύρ Τάσος

Ὁ ὑδραυλικὸς τῆς γειτονιάς μας, ὁ κύρ Τάσος, εἶναι ἓνας μεσόκοπος ἄντρας ξερακιανὸς μὲ ὑπόξανθα μαλλιά καὶ ροζιασμένα χέρια. Πρώτη δουλειά του, ὅταν φτάσει στό σπίτι μας, εἶναι νά ἐξετάσει μὲ περίσκεψη, ὅπως ὁ γιατρός, τή χαλασμένη βρύση. "Ὑστερα, ἀφοῦ κάνει τή... διάγνωση, ἀνοίγει τὸ βαλνιτσάκι του, βγάζει ἀπ' ἐκεῖ τὰ ἐργαλεῖα καὶ ἀρχίζει τὴν ἐργασία : βιδώνει καὶ ξεβιδώνει, σφίγγει καὶ ξεσφίγγει, ὥσπου τελικὰ ἡ βρύση μας διορθώνεται ἀπὸ τὸ ἐπιδέξιο χέρι του. Τότε ὁ κύρ Τάσος πλένεται καὶ χτενίζεται· ὕστερα κάθεται, πίνει τὸν καφέ του καὶ ξεκουράζεται λιγάκι, γιατί τὸν περιμένουν καὶ ἄλλες βρύσες.

Α

⊙
Τί εἶναι ρῆμα

- Οἱ λέξεις **βιδώνει, ξεβιδώνει, χτενίζεται** φανερώ-
νουν ὅτι ὁ ὑδραυλικὸς κάνει κάτι, **ἐνεργεῖ**.
- Ἡ λέξη **διορθώνεται** στή φράση ἡ βρύση διορ-
θώνεται ἀπὸ τό... ἐπιδέξιο χέρι του φανερῶνει ὅ-
τι ἡ βρύση **παθαίνει** κάτι, δηλαδή δέχεται
μιά ἐνέργεια ἀπὸ τὸν ὑδραυλικό.

- Οἱ λέξεις

κάθεται
καὶ
ξεκουράζεται

στή φράση **κάθεται
καὶ ξεκουράζεται**

φανερώνουν ὅτι ὁ ὑδραυλικὸς **βρίσκεται** σέ
μιά κατάσταση.

⊙

Οἱ λέξεις αὐτές πού φανερώνουν ὅτι κάποιος* ἐνεργεῖ
ἢ παθαίνει κάτι ἀπὸ ἓναν ἄλλο ἢ βρίσκεται σέ μιά κατά-
σταση λέγονται **ρῆματα**.

* Αὐτό πού ἐνεργεῖ ἢ παθαίνει κάτι ἢ βρίσκεται σέ μιά κατάσταση μπορεῖ
νά εἶναι ἓνα πρόσωπο, ἓνα ζῶο ἢ ἓνα πράγμα.

Μέ τά ρήματα σχηματίζουμε προτάσεις, δηλαδή φράσεις που έχουν ένα νόημα. Πρόταση χωρίς ρήμα δεν υπάρχει.

B

- α/ 'Ο υδραυλικός διορθώνει τή βρύση.
Υποκείμενο β/ 'Η βρύση διορθώθηκε.
γ/ 'Ο σκύλος κοιμάται.

"Όπως παρατηρούμε (π. α,β,γ), σέ κάθε πρόταση γίνεται λόγος γιά κάποιον ή γιά κάτι :

- Στο α' παράδειγμα γίνεται λόγος γιά τόν υδραυλικό (πρόσωπο)· ό υδραυλικός ενεργεί.
- Στο β' παράδειγμα γίνεται λόγος γιά τή βρύση (πράγμα)· ή βρύση δέχτηκε μιά ενέργεια.
- Στο γ' παράδειγμα γίνεται λόγος γιά τό σκύλο (ζώο)· ό σκύλος βρίσκεται σέ μιά κατάσταση.

- 'Εκείνο γιά τό όποιο γίνεται λόγος στήν πρόταση λέγεται ύποκείμενο.

- Τό ύποκείμενο μπορεί νά είναι πρόσωπο, ζώο ή πράγμα.
- Τό ύποκείμενο τό βρίσκουμε άν άπαντήσουμε στήν έρώτηση ποιός; ποιά; ποιό;
 - Ποιός διορθώνει τή βρύση; — 'Ο υδραυλικός (= 'Υποκείμενο).
- Τό ύποκείμενο μπαίνει σέ πτώση ό νομαστική: ό υδραυλικός, ή βρύση, ό σκύλος (π. α-γ).

Άσκήσεις

- * 1 Νά χρησιμοποιήσεις ρήματα γιά νά δείξεις τί έργασίες κάνει :
 - ό γιατρός, ό ζωγράφος, ό δάσκαλος, ή μητέρα.
- * 2 Νά βρεις τά ύποκείμενα τοῦ κειμένου :
 - Τό σύννεφο κατέβηκε χαμηλά, τόσο χαμηλά πού άγγιξε τά κεραμίδια τοῦ σπιτιοῦ μας.

Ἡ βροχή—χοντρές, χοντρές σταγόνες—ἀργοκυλοῦσε πάνω στά τζάμια. Τά λούκια τραγουδοῦσαν.

— Πάει ὁ περίπατος στό δάσος, εἶπε ἀναστενάζοντας ὁ Γιαννάκης καί κοίταξε ἀπελπισμένως τόν οὐρανό.

Μ. Κλιάφα

ΔΙΑΘΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΦΩΝΕΣ

⊙

1. Οἱ διαθέσεις

Α

1 Ἑνεργητικά ρήματα

- Στήν πρόταση Ὁ ὑδραυλικός ξεβιδώνει τή βρύση τό ρῆμα ξεβιδώνει φανερώνει ὅτι τό ὑποκείμενο (ὁ ὑδραυλικός) ἐνεργεῖ.

- ⊙ Τά ρήματα πού φανερώνουν ὅτι τό ὑποκείμενο ἐνεργεῖ λέγονται ἐνεργητικά ρήματα ἢ ρήματα μέ ἐνεργητική διάθεση.

2 Παθητικά ρήματα

- Στήν πρόταση Ἡ βρύση διορθώνεται ἀπό τόν ὑδραυλικό τό ρῆμα διορθώνεται φανερώνει ὅτι τό ὑποκείμενο (ἡ βρύση) δέχεται μιᾶ ἐνέργεια ἀπό ἄλλον (ἀπό τόν ὑδραυλικό).

- ⊙ Τά ρήματα πού φανερώνουν ὅτι τό ὑποκείμενο παθαίνει κάτι, δηλαδή δέχεται μιᾶ ἐνέργεια ἀπό ἄλλον, λέγονται παθητικά ρήματα ἢ ρήματα μέ παθητική διάθεση.

3 Μέσα ρήματα

- Στήν πρόταση Ὁ κύρ Τάσος πλένεται τό ρῆμα πλένεται φανερώνει ὅτι τό ὑποκείμενο (ὁ κύρ Τάσος) κάνει κάτι στόν ἑαυτό του, δηλαδή τό ἴδιο ἐνεργεῖ καί δέχεται τήν ἐνέργεια.

- ⊙ Τά ρήματα πού φανερώνουν ὅτι τό ὑποκείμενο ἐνεργεῖ καί ἡ ἐνέργεια πηγαίνει στό ἴδιο λέγονται μέσα ρήματα ἢ ρήματα μέ μέση διάθεση.

4
Οὐδέτερα
ρήματα

- Στην πρόταση *Ὁ κύρ Τάσος ξεκουράζεται* τό ρήμα *ξεκουράζεται* φανερώνει ὅτι τό ὑποκείμενο (ὁ κύρ Τάσος) οὔτε ἐνεργεῖ οὔτε δέχεται τήν ἐνέργεια ἄλλου, ἀλλά **βρίσκεται σέ μιὰ κατάσταση**.

- Τά ρήματα πού φανερώνουν ὅτι τό ὑποκείμενο οὔτε ἐνεργεῖ οὔτε δέχεται ἐνέργεια, ἀλλά βρίσκεται σέ μιὰ κατάσταση λέγονται **οὐδέτερα ρήματα** ἢ ρήματα μέ **οὐδέτερη διάθεση**.

B

Τά ἐνεργητικά ρήματα τά χωρίζουμε σέ **μεταβατικά** καί **ἀμετάβατα**.

1 Μεταβατικά ρήματα

- **Μεταβατικά** λέγονται τά ρήματα πού φανερώνουν ὅτι ἡ ἐνέργεια πού κάνει τό ὑποκείμενο πηγαίνει σ' ἓνα πρόσωπο, ζῶο ἢ πράγμα :

- *Ἡ μητέρα χτενίζει τήν Ἑλένη* → Ἡ ἐνέργεια πού κάνει τό ὑποκείμενο (**ἡ μητέρα**) πηγαίνει στήν **Ἑλένη**.
- *Ὁ Παῦλος χαϊδεύει τό σκύλο* → Ἡ ἐνέργεια πού κάνει τό ὑποκείμενο (**ὁ Παῦλος**) πηγαίνει στό **σκύλο**.
- *Ἡ Σοφία ἔκωσε τό λουλούδι* → Ἡ ἐνέργεια πού ἔκανε τό ὑποκείμενο (**ἡ Σοφία**) πῆγε στό **λουλούδι**.

○ **Ἀντικείμενο**

- Τό πρόσωπο, τό ζῶο ἢ τό πράγμα στό ὁποῖο πηγαίνει ἡ ἐνέργεια πού κάνει τό ὑποκείμενο λέγεται **ἀντικείμενο**.

- Τό ἀντικείμενο μπαίνει συνήθως σέ πτώση **αἰτιατική** καί τό

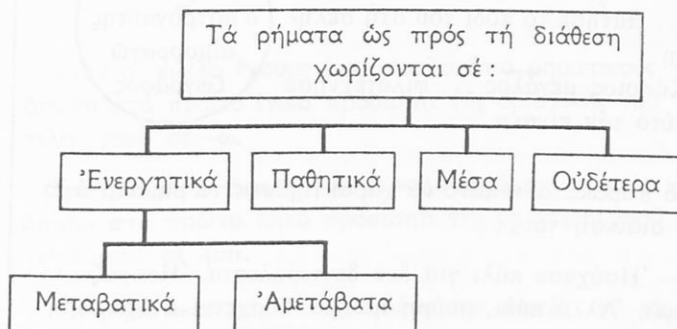
βρίσκουμε αν απαντήσουμε στην ερώτηση **τί; ποιόν; ποιά;**
• **Τί** έκοψε *ή* **Σοφία;** → **τό** λουλούδι (= Αντικείμενο).

2. Άμετάβατα ρήματα

Ο **Άμετάβατα** λέγονται τά ρήματα που ή ενέργειά τους δεν πηγαίνει πουθενά, ούτε σε πρόσωπο ούτε σε ζώο ούτε σε πράγμα :

• *Τό παιδί χαμογέλασε* → *Η* ενέργεια που έκανε τό υποκείμενο (τό παιδί) δεν πήγε σε κάτι έξω από αυτό.

Τά άμετάβατα ρήματα δεν έχουν αντικείμενο.

Άσκησης

* 1 Νά σχηματίσεις τέσσερις προτάσεις με υποκείμενο καί αντικείμενο, χρησιμοποιώντας στην καθεμιά ένα από τά ρήματα :

• κλαδεύω, προστατεύω, μαγνητοφωνώ, ανιχνεύω

Παράδειγμα : *Ο* Γιώργος μαγνητοφώνησε ένα καινούριο τραγούδι.

* 2 Στις παρακάτω φράσεις ξεχώρισε τά ενεργητικά, τά παθητικά, τά μέσα καί τά ουδέτερα ρήματα :

- 'Η θάλασσα ποτέ δέν ήσυχάζει.
- Λυπούμαι, πού δέ βρίσκουμε λύση.
- Διψάσαμε τό μεσημέρι · μά τό νερό γλυφό.
- 'Η δασική ύπηρεσία φροντίζει τό δάσος.
- Ξεντύθηκε, ξεζώστηκε καί στό πηγάδι μπήκε.
- Τά βουνά φωτίστηκαν από τόν ήλιο.

* 3 Νά συμπληρώσεις τίς προτάσεις παίρνοντας τό ρήμα ή τό υποκείμενο, πού λείπει, από τόν κύκλο :

- Τό σπίτι ... πουλιά.
- 'Η πληγή ... άσταμάτητα.
- ... σαλεύει, όταν γίνεται ...
- ... πάτησε τό πόδι του στή σελη-
νη
- Κάποιος μεγάλος ... φιλοτέχνησε
αυτό τόν πίνακα.

σεισμός
γεμίζω, γή
ό άστροναύτης
αίμορραγώ
ζωγράφος

* 4 Στό παρακάτω κείμενο νά χαρακτηρίσεις τά ρήματα από τή διάθεσή τους :

- — 'Ησύχασε πάλι για δύο δευτερόλεπτα. 'Ησυχάζω κι
εγώ. 'Αλλά πάλι, μαύρη ήσυχία. 'Ερχεται ό επιθεωρη-
τής, τής ζητά τό εισιτήριο, άνοίγει τή μεγάλη τσάντα,
βγάζει τό μικρό τσαντάκι, κλείνει τή μεγάλη τσάντα,
άνοίγει τό μικρό τσαντάκι, δίνει τό εισιτήριο, κλείνει
τό μικρό τσαντάκι, άνοίγει τή μεγάλη τσάντα, βάζει μέσα
τό μικρό τσαντάκι, κλείνει τή μεγάλη τσάντα. Τής επι-
στρέφει ό επιθεωρητής τό εισιτήριο. 'Ανοίγει τή μεγάλη
τσάντα, βγάζει τό μικρό τσαντάκι, κλείνει τή μεγάλη
τσάντα, άνοίγει τό μικρό τσαντάκι...

Δ. Ψαθάς

- Στόν α' κύκλο ἔχουμε ἓνα σύνολο ἀπό ρηματικούς τύπους οἱ ὁποῖοι στό πρῶτο ἐνικό πρόσωπο τῆς ὀριστικῆς τοῦ ἐνεστώτα τελειώνουν σέ **-ω**.
 - Στό β' κύκλο ἔχουμε ἓνα σύνολο ἀπό ρηματικούς τύπους οἱ ὁποῖοι στό πρῶτο ἐνικό πρόσωπο τῆς ὀριστικῆς τοῦ ἐνεστώτα τελειώνουν σέ **-μαι**.
- Θ Οἱ ρηματικοί αὐτοί τύποι λέγονται **φωνές τοῦ ρήματος**. Οἱ φωνές τοῦ ρήματος εἶναι δύο : ἡ ἐνεργητική φωνή καί ἡ παθητική φωνή.

1
Ἐνεργητική
φωνή

- Θ Στήν ἐνεργητική φωνή ἀνήκουν οἱ ρηματικοί τύποι πού τελειώνουν σέ **-ω** στό πρῶτο ἐνικό πρόσωπο τῆς ὀριστικῆς τοῦ ἐνεστώτα (κύκλος α').

2
Παθητική
φωνή

- Θ Στήν παθητική φωνή ἀνήκουν οἱ ρηματικοί τύποι πού τελειώνουν σέ **-μαι** στό ἐνικό πρόσωπο τῆς ὀριστικῆς τοῦ ἐνεστώτα (κύκλος β').

- Τά ρήματα ἔχουν συνήθως καί τίς δυό φωνές : ἐνεργητική (δένω), παθητική (δένομαι).
- Μερικά ρήματα σχηματίζονται μόνο στή μιά φωνή : διψῶ, ἔρχομαι.
- Τά ρήματα πού ἔχουν μόνο παθητική φωνή λέγονται ἀποθετικά. αἰσθάνομαι, δέχομαι, ἐργάζομαι, εὔχομαι κ.ἄ.

ΕΓΚΛΙΣΕΙΣ ΚΑΙ ΧΡΟΝΟΙ

1. Οἱ ἐγκλίσεις

Στό Ἀρκάδι

Ὁ καλόγερος προχώρησε πρὸς τὸ ἐσωτερικὸ τοῦ μοναστηριοῦ, ἀνοιξε μιά παμπάλαια πόρτα καί μᾶς εἶπε : ἐλᾶτε ὅταν προχωρήσετε μέσα σ' αὐτὸ τὸ χῶρο, θὰ νιώσετε τί εἶναι τὸ Ἀρκάδι· θὰ ἀντικρίσετε κάτι τὸ μοναδικό· ἐκεῖ ἔχουν διατηρηθεῖ χρόνια τώρα τὰ ὁστά ἐκείνων πού ἔπесαν ἀψηφώντας τὸ θάνατο. Ἐκεῖ θὰ δεῖτε τὴ δόξα τῆς φυλῆς μας. Προχωρεῖτε μόνο σιγά σιγά, γιατί ὁ χῶρος εἶναι ἱερός.

- Στὴ φράση *Ὁ καλόγερος προχώρησε πρὸς τὸ ἐσωτερικὸ τοῦ μοναστηριοῦ* ἐκεῖνος πού μιλάει φανερώνει μέ τὸ ρῆμα **προχώρησε** κάτι πού ἔγινε, κάτι πραγματικό.
- Στὴν πρόταση *Ὅταν προχωρήσετε μέσα σ' αὐτὸ τὸ χῶρο, θὰ νιώσετε...* ἐκεῖνος πού μιλάει φανερώνει μέ τὸ ρῆμα **ὅταν προχωρήσετε** κάτι πού περιμένει νὰ γίνει.
- Στὴν πρόταση *Προχωρεῖτε μόνο σιγά σιγά...* ἐκεῖνος πού μιλάει φανερώνει μέ τὸ ρῆμα **προχωρεῖτε** μιά προταγή.

Βλέπουμε δηλαδή ὅτι τὸ ρῆμα παίρνει κάθε φορά διαφορετική μορφή γιὰ νὰ φανερώσει πῶς παρουσιάζεται τὸ νότημά του ἀπὸ ἐκεῖνον πού μιλάει.

- ⊙ Οί μορφές πού παίρνει τό ρήμα γιά νά φανερώσει πώς παρουσιάζεται τό νόημά του από εκείνον πού μιλάει λέγονται **ἐγκλίσεις**.

- Οί ἐγκλίσεις εἶναι τρεῖς :
 - ἡ ὀριστική
 - ἡ ὑποτακτική
 - ἡ προστακτική
1. Ἡ ὀριστική φανερώνει →
 - τό πραγματικό: *Ὁ καλόγερος προχώρησε.*
 - τό βέβαιο: *Ὁ χῶρος εἶναι ἱερός.*
 2. Ἡ ὑποτακτική φανερώνει →
 - αὐτό πού θέλουμε νά γίνει: *Ἄς προχωρήσουμε.*
 - αὐτό πού περιμένουμε νά γίνει: *Ὅταν προχωρήσετε, θά δεῖτε.*
 3. Ἡ προστακτική φανερώνει →
 - προσταγή: *Προχωρεῖτε.*
 - παράκληση: *Σώπασε, κυρά Δέσποινα...*
 - εὐχή: *Πήγαινε, γιέ μου, στό καλό.*

⊙
Τό
ἀπαρέμφατο

Τό **ἀπαρέμφατο*** εἶναι ἄκλιτο καί χρησιμεύει γιά νά σχηματίζονται μερικοί χρόνοι τοῦ ρήματος. Ἀπαρέμφατο ἔχει μόνο ὁ **ἀόριστος** στήν ἐνεργητική καί στήν παθητική φωνή.

$\left. \begin{array}{l} \text{ἔχω} \\ \text{εἶχα} \\ \text{θά ἔχω} \end{array} \right\} \text{δέσει}$	$\left. \begin{array}{l} \text{ἔχω} \\ \text{εἶχα} \\ \text{θά ἔχω} \end{array} \right\} \text{δεθεῖ}$
--	--

Ἐνεργητική φωνή

Παθητική φωνή

⊙
Ἡ μετοχή

Ἡ **μετοχή*** εἶναι τύπος τοῦ ρήματος πού μοιάζει μέ ἐπίθετο. Μετοχή ἔχει:

* Λογαριάζονται ὡς ἐγκλίσεις τό ἀπαρέμφατο καί ἡ μετοχή.

καί ἡ ἐνεργητική φωνή : δέοντας, ἀγαπώντας

καί ἡ παθητική φωνή : $\left\{ \begin{array}{l} \text{ἐργαζόμενος, -η, -ο} \\ \text{δεμένος, -η, -ο} \end{array} \right.$

Ἡ ἐνεργητική μετοχή εἶναι ἀκλιτη, ἡ παθητική κλίνεται ὅπως τὰ ἐπίθετα.

Ἀσκήσεις

- * 1 Νά κατατάξεις τίς ἐγκλίσεις τοῦ κειμένου στό παρακάτω πλαίσιο :

Ἐγκλίσεις

Ὅριστική	ὑποτακτική	Προστακτική	Ἀπαρέμφατο	Μετοχή

- * 2 Νά συμπληρώσεις τό κενό μέ τό ρῆμα τῆς παρένθεσης.
α/ Στήν ὀριστική :

- Οἱ ἐφημερίδες σήμερα... (κυκλοφορῶ) νωρίς. Χτές ... (ἀργῶ) αὔριο ... (κυκλοφορῶ) πάλι νωρίς.

β/ Στήν ὑποτακτική :

- Εἶναι ἀδύνατο νά ... (φαντάζομαι), φίλε μου, τήν ἔκταση τοῦ κακοῦ.
- Ὁ πατέρας μου ἤθελε νά ... (γίνομαι) γιατρός.

γ/ Στήν προστακτική :

- ... (κοιτάζω), παιδί μου, τοὺς κάμπους καί τὰ βουνά μας· εἶναι ὁ τόπος μας αὐτά· ... (ἀγαπῶ) τα μέ ὅλη τήν ψυχή σου.

- * 3 Νά μετατρέψεις τίς ὀριστικές τοῦ κειμένου :

α/ Σέ προστακτικές

β/ Σέ ὑποτακτικές μέ τό ρῆμα θελήσαμε μπροστά.

- Πήδησαν στή βάρκα, τράβηξαν τήν ἄγκυρα, σήκωσαν τά πανιά, ἔπιασαν τά κουπιά καί ξεκίνησαν κωπηλατώντας μέ ὅλες τίς δυνάμεις τους.

⊙

2. Οἱ χρόνοι τοῦ ρήματος

Ἀπό τό ἡμερολόγιο ἐνός στρατιώτη

24 Δεκεμβρίου 1940. Μεσάνυχτα. Οἱ ἄντρες στά χαρακώματα κοιμούνται κατάκοποι ἀπό τή μάχη τῆς ἡμέρας. Μιά παράξενη γαλήνη ἀπλώνεται παντοῦ. Τό χιόνι πέφτει ἀδιάκοπα καί σκεπάζει τά ἀλβανικά βουνά. Μόνος στή σκηνή χαράζω αὐτές τίς γραμμές. Ἡ σκέψη μου τρέχει στά περασμένα : σάν ἀπόψε ἄλλες χρονιές μαζεμένοι ὅλοι κοντά στό τζάκι λέγαμε γιά τό Χριστό πού γεννήθηκε γιά νά φέρει τήν εἰρήνην στόν κόσμον· τό σπίτι γέμιζε τότε ἀπό καλοσύνη καί ἀγάπη. Πῶς πέρασαν ἀλήθεια ἐκεῖνα τά χρόνια... Τό μήνυμα τοῦ Χριστοῦ γιά εἰρήνην πότε θά τό κάνουν δικό τους οἱ ἄνθρωποι... Ἡ ὥρα ὅμως ἔχει περάσει καί πρέπει νά κοιμηθῶ. Ποιός ξέρει τί θά φέρει ἡ μέρα ἡ αὐριανή. Πολύ φοβοῦμαι πῶς μέ τήν αὐγή θ' ἀρχίσει πάλι τό τουφεκίδι καί τά φαράγγια θ' ἀντιλαλήσουν ἀπό τήν κακία τῶν ἀνθρώπων.

Ἀπό τό κείμενο βλέπουμε ὅτι οἱ χρόνοι φανερώνουν :

1.

2.

3.

Τό παρόν (τώρα)	Τό παρελθόν (πρίν)	Τό μέλλον (ἔπειτα)
• Οἱ ἄντρες στά χαρακώματα κοιμούνται. • Τό χιόνι πέφτει ἀδιάκοπα. • Μιά γαλήνη ἀπλώνεται παντοῦ.	Λέγαμε γιά τό Χριστό πού γεννήθηκε. Τό σπίτι τότε γέμιζε καλοσύνη. Πῶς πέρασαν ἐκεῖνα τά χρόνια...	Τί θά φέρει ἡ αὐριανή μέρα... Μέ τήν αὐγή θ' ἀρχίσει τό τουφεκίδι. Τά φαράγγια θ' ἀντιλαλήσουν.

1. Τά ρήματα τῆς πρώτης στήλης φανερώνουν κάτι πού γίνεται **τώρα**, δηλαδή **στό παρόν**.

2. Τά ρήματα τῆς δεύτερης στήλης φανερώνουν κάτι πού γινόταν ἢ πού ἔγινε **πρίν**, δηλαδή **στό παρελθόν**.
3. Τά ρήματα τῆς τρίτης στήλης φανερώνουν κάτι πού θά γίνει **ἔπειτα**, δηλαδή **στό μέλλον**.

Ἐπομένως τά ρήματα ἔχουν ξεχωριστούς τύπους πού φανερώνουν πότε γίνεται κάτι, δηλαδή ἂν γίνεται στό παρόν, στό παρελθόν ἢ στό μέλλον.

- ⊙ Οἱ τύποι τοῦ ρήματος πού φανερώνουν πότε γίνεται μιὰ ἐνέργεια λέγονται **χρόνοι τοῦ ρήματος**.

- Οἱ χρόνοι εἶναι τριῶν εἰδῶν : α/ **παροντικοί**, δηλαδή χρόνοι πού φανερώνουν τό παρόν, β/ **παρελθοντικοί**, δηλαδή χρόνοι πού φανερώνουν τό παρελθόν καί γ/ **μελλοντικοί**, δηλαδή χρόνοι πού φανερώνουν τό μέλλον.

⊙ Τί φανερώνουν οἱ χρόνοι τοῦ ρήματος στήν ὀριστική

A.— Παροντικοί χρόνοι

Παροντικοί χρόνοι εἶναι ὁ **ἐνεστώτας** καί ὁ **παρακείμενος**.

1. Ὁ ἐνεστώτας φανερώνει κάτι πού γίνεται τώρα ἐξακολουθητικά χωρίς διακοπή ἢ μέ διακοπές (ἐπανάληψη).	• Ἀκουμπισμένος στό παράθυρο κοιτάζει τή θάλασσα. • Κάθε πρωί πηγαίνει στό ψάρεμα.
2. Ὁ Παρακείμενος φανερώνει ὅτι κάτι ἔχει γίνει στό παρελθόν καί εἶναι τώρα τελειωμένο.	• Ὁ φύλακας ἔχει κλείσει τίς πόλες τοῦ κήπου.

B.— Παρελθοντικοί χρόνοι

Παρελθοντικοί χρόνοι εἶναι ὁ **παρατατικός**, ὁ **ἀόριστος** καί ὁ **ὑπερσυντέλικος**.

3. Ὁ Παρατατικός φανερώνει κάτι πού γινόταν στό παρελθόν ἐξακολουθητικά χωρίς διακοπή ἢ μέ διακοπές (ἐπανάληψη).	• <i>Ὅλοι κοιτάζαμε τόν πύραυλο πού ἀνέβαινε στόν οὐρανό.</i> • <i>Κάθε βράδυ γύριζα στίς ἐννιά.</i>
4. Ὁ Ἀόριστος φανερώνει ὅτι κάτι ἔγινε στό παρελθόν καί παρουσιάζεται σάν νά ἔγινε σέ μιὰ στιγμή.	• <i>Σ' ἓνα χρόνο ταξίδεψε ὅλο τόν κόσμο.</i>
5. Ὁ Ὑπερσυντέλικος φανερώνει ὅτι κάτι ἦταν τελειωμένο στό παρελθόν πρίν γίνει κάτι ἄλλο.	• <i>Τά καράβια εἶχαν ἀράξει, πρίν ξεσπάσει ἡ μπόρα.</i>

Γ. — Μελλοντικοί χρόνοι

Μελλοντικοί χρόνοι εἶναι ὁ ἐξακολουθητικός μέλλοντας, ὁ στιγμιαίος μέλλοντας καί ὁ συντελεσμένος μέλλοντας.

6. Ὁ ἐξακολουθητικός μέλλοντας φανερώνει κάτι πού θά γίνεται ἐξακολουθητικά χωρίς διακοπή ἢ μέ διακοπές (ἐπανάληψη).	• <i>Αὔριο θά δουλεύω ὅλο τό πρωί.</i> • <i>Κάθε καλοκαίρι θά γυρίζω στήν πατρίδα.</i>
7. Ὁ στιγμιαίος μέλλοντας φανερώνει ὅτι κάτι θά γίνει στό μέλλον καί παρουσιάζεται σάν νά πρόκειται νά γίνει σέ μιὰ στιγμή.	• <i>Τό καλοκαίρι θά δουλέψει στά καράβια.</i>
8. Ὁ συντελεσμένος μέλλοντας φανερώνει ὅτι κάτι θά εἶναι τελειωμένο (συντελεσμένο) στό μέλλον σέ μιὰ ὀρισμένη στιγμή.	• <i>Μέ τή δύση τοῦ ἡλίου θά ἔχουμε γυρίσει στό νησί.</i>

Άσκήσεις

- * 1 'Από τὰ ρήματα τοῦ κειμένου (σ. 209): ποιά ἀναφέρονται στοῦ παρόν, ποιά στοῦ παρελθόν καί ποιά στοῦ μέλλον ;
- * 2 Νά ἀντικαταστήσεις τοὺς παροντικούς χρόνους τοῦ κειμένου μέ παρελθοντικούς καί μελλοντικούς.
 - Στοῦ βάθος τοῦ ὀρίζοντα τὰ βουνά χαμηλώνουν καί μικραίνουν· γίνονται ἓνα μέ τή γῆ. 'Από ἐκεῖ περνοῦμε κάθε φορά πού πηγαίνουμε στοῦ γειτονικό χωριό.
- * 3 Νά γράψεις τρία δικά σου κείμενα· στοῦ πρώτο τὰ ρήματα νά ἀναφέρονται στοῦ παρόν, στοῦ δεῦτερο νά ἀναφέρονται στοῦ παρελθόν καί στοῦ τρίτο νά ἀναφέρονται στοῦ μέλλον.

Οἱ τρόποι τοῦ ρήματος

Παραδείγματα	Αὐτό πού σημαίνει τό ρήμα παρουσιάζεται
α 'Από τό πρωί σήμερα διαβάζω ἱστορία.	ἐξακολουθητικά χωρίς διακοπή
β Χτές διάβαζα ἱστορία.	ἐξακολουθητικά χωρίς διακοπή
γ Αὔριο ὅλη τήν ἡμέρα θά διαβάζω ἱστορία.	ἐξακολουθητικά χωρίς διακοπή
δ Κάθε Τετάρτη διαβάζω ἱστορία.	ἐξακολουθητικά μέ διακοπές
ε Πέρυσι διάβαζα ἱστορία κάθε Δευτέρα.	ἐξακολουθητικά μέ διακοπές
στ Θά διαβάζω ἱστορία κάθε Τετάρτη.	ἐξακολουθητικά μέ διακοπές
ζ Σέ μιά μέρα χτές διάβασα ὁλόκληρη τήν ἱστορία.	στιγμιαία
η Αὔριο θά διαβάσω τήν ἱστορία.	στιγμιαία

Π α ρ α δ ε ί γ μ α τ α	Αυτό που σημαίνει τό ρή- μα παρουσιάζεται
0! Τήν ιστορία τήν ἔχω διαβάσει ἀπό χτές.	σάν κάτι συντελεσμένο (τελει- ωμένο)
ι! "Όταν ἦρθε, τήν εἶχα διαβάσει τήν ιστορία.	σάν κάτι συντελεσμένο (τελει- ωμένο)
ια! "Όταν βραδιάσει, θά ἔχω δια- βάσει τήν ιστορία.	σάν κάτι συντελεσμένο (τελει- ωμένο).

- "Όπως βλέπουμε, αυτό που σημαίνει τό ρήμα παρουσιάζεται μέ τούς ακόλουθους τρόπους :

1. Ἑξακολουθητικά χωρίς διακοπή (π. α, β, γ) ἢ μέ διακοπές (π. δ, ε, στ).
2. Στιγμιαῖα, δηλαδή σάν νά ἔγινε σέ μιά στιγμή (π. ζ, η).
3. Σάν κάτι τελειωμένο (συντελεσμένο) (π. θ, ι, ια).

*Ετσι οἱ χρόνοι χωρίζονται :

1. Σέ ἑξακολουθητικούς : ἐνεστώτας (π. α,δ), παρατατικός (π. β,ε), ἑξακολουθητικός μέλλοντας (π. γ, στ).
2. Σέ στιγμιαίους : ὁρίστος (π. ζ), στιγμιαίος μέλλοντας (π. η).
3. Σέ συντελεσμένους : παρακείμενος (π. θ), ὑπερσυντέλικός (π. ι), συντελεσμένος μέλλοντας (π. ια).

Ἀ σ κ ῆ σ ε ι ς

- * 1 Γράψε τήν ἀκολουθη φράση βάζοντας τά ρήματα στήν ὀριστική ὅλων τῶν χρόνων, στό πρῶτο πρόσωπο τοῦ ἐνικοῦ :

• Ἀκούω τό κύμα νά σκάει καί ὀνειρεύομαι ταξίδια.

- * 2 Στά παρακάτω παραδείγματα ὑπογράμμισε τούς ἑξακολουθητικούς, τούς στιγμιαίους καί τούς συντελεσμένους χρόνους :

- Πλοῦτος κυκλοφορεῖ ζωηρά, πολίταιες ἀνθίζουν, οἱ Ἕλληνες ξαναβρίσκουν τὴν πατροπαράδοτη κλίση τους πρὸς τὴς ναυτικές τέχνες. (Γ. Θεοτοκᾶς)
 - Σκέφτηκα μερικές φορές νά γράψω ἓνα βιβλίο.
 - Οἱ κάτοικοι τῆς χώρας αὐτῆς λέγονταν «Ρωμαῖοι», ὅμως τὸ Κράτος δέν ἦταν πιά ρωμαϊκό· εἶχε γίνει ἑλληνικό.
- * 3 Σχημάτισε ἑξὶ φράσεις : μία νά φανερώνει διάρκεια, μία ἐπανάληψη, δύο τό στιγμιαῖο καί δύο τό συντελεσμένο.

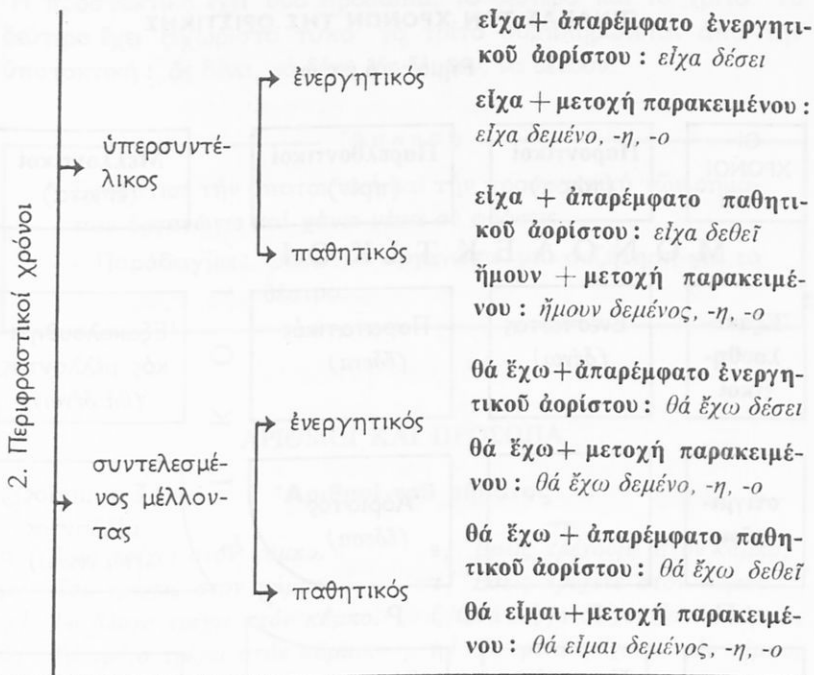
Ο Μονολεκτικοί καί περιφραστικοί χρόνοι

Ἀπό τοὺς χρόνους τοῦ ρήματος ὅσοι σχηματίζονται μέ μία μόνο λέξη ὀνομάζονται **μονολεκτικοί**· ὅσοι σχηματίζονται μέ δύο ἢ μέ τρεῖς λέξεις ὀνομάζονται **περιφραστικοί**.

Οἱ πίνακες 1 καί 2, πού ἀκολουθοῦν, δείχνουν πῶς σχηματίζονται οἱ χρόνοι τοῦ ρήματος :

1. Μονολεκτικοί χρόνοι	→ ἐνεστώτας :	δένω	δένομαι
	→ παρατατικός :	ἔδενα	δεγόμενον
	→ ἀόριστος :	ἔδεσα	δέθηκα

2. Περιφραστικοί χρόνοι	→ ἐξακολουθητικός μέλλοντας :	θά + ὑποτακτική ἐνεστώτα :
		θά δένω θά δένομαι
	→ στιγμιαίος μέλλοντας :	θά + ὑποτακτική ἀορίστου :
		θά δέσω θά δεθῶ
	→ παρακείμενος	ἔχω + ἀπαρέμφατο ἐνεργητικοῦ ἀορίστου :
		ἔχω δέσει
		ἔχω + μετοχή παρακειμένου :
		ἔχω δεμένο, -η, -ο
	→ παθητικός	ἔχω + ἀπαρέμφατο παθητικοῦ ἀορίστου :
		ἔχω δεθεῖ
		εἶμαι + μετοχή παρακειμένου :
		εἶμαι δεμένος, -η, -ο

Θ Τά ρήματα ἔχω καί εἶμαι λέγονται β ο η θ η τ ι κ ᾶ, ὅταν σχη-
ματίζονται μέ αὐτά οἱ περιφραστικοί χρόνοι.

Ἀ σ κ ῆ σ ε ι ς

- * 1 Σχημάτισε στήν ὀριστική τῶν μονολεκτικῶν χρόνων τό
πρῶτο ἐνικό πρόσωπο τῶν ρημάτων ἀνανεώνω καί κατα-
δικάζω καί στίς δύο φωνές.
- * 2 Σχημάτισε στήν ὀριστική τῶν περιφραστικῶν χρόνων
τό πρῶτο ἐνικό πρόσωπο τῶν ρημάτων ἀναφέρω καί
λούζω καί στίς δύο φωνές.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΤΩΝ ΧΡΟΝΩΝ ΤΗΣ ΟΡΙΣΤΙΚΗΣ

Ρήμα : δένω

ΟΙ ΧΡΟΝΟΙ είναι	Παροντικοί (τώρα)	Παρελθοντικοί (πρίν)	Μελλοντικοί (έπειτα)
--------------------	----------------------	-------------------------	-------------------------

ΜΟΝΟΛΕΚΤΙΚΟΙ

Έξακο- λουθη- τικοί	Ένεστώτας (δένω)	Παρατατικός (έδενα)	Έξακολουθητι- κός μέλλοντας (θά δένω)
---------------------------	---------------------	------------------------	---

στιγμι- αίοι		Άόριστος (έδεσα)	Στιγμιαίος μέλλοντας (θα δέσω)
-----------------	--	---------------------	--------------------------------------

ΠΕΡΙΦΡΑΣΕΙΣ

συντε- λεσμέ- νοι	Παρακείμε- νος (έχω δέσει)	Ύπερσυντέ- λικος (είχα δέσει)	Συντελεσμένος μέλλοντας (θα έχω δέσει)
-------------------------	----------------------------------	-------------------------------------	--

Θ Πώς σχηματίζονται ή ύποτακτική καί ή προστακτική

1. Η ύποτακτική έχει τρεις χρόνους :
- ένεστώτα : νά δένω νά δένομαι
 - άόριστο : νά δέσω νά δεθώ
 - παρακείμενο : νά έχω δέσει νά έχω δεθεί

- Η ύποτακτική σχηματίζεται παίρνοντας μπροστά μιά από τίς λέξεις : νά, για νά, όταν κ.ά.

2. Η προστακτική έχει τρεις χρόνους :
- ένεστώτα : δένε (δένου)
 - άόριστο : δέσε δέσου
 - παρακείμενο, σπάνια : έχε δεμένο

‘Η προστακτική έχει δύο πρόσωπα, τό δεύτερο καί τό τρίτο· τό δεύτερο έχει ξεχωριστό τύπο· τό τρίτο συμπληρώνεται από τήν υποτακτική : ἄς δένει, νά δένει, ἄς δένουν, νά δένουν.

Άσκηση

- * Σχημάτισε τήν υποτακτική καί τήν προστακτική τῶν ρημάτων **ὀργανώνω** καί **χάνω** μέσα σέ φράσεις.
- Παράδειγμα : Θέλω νά ὀργανώσω μιὰ συζήτηση γιά τό θέατρο.

ΑΡΙΘΜΟΙ ΚΑΙ ΠΡΟΣΩΠΑ

⊙

Αριθμοί τοῦ ρήματος

α/	‘Εγώ τρέχω στόν κάμπο.	ε/	‘Εμεῖς τρέχουμε στόν κάμπο.
β/	‘Εσύ τρέχεις στόν κάμπο.	στ/	‘Εσεῖς τρέχετε στόν κάμπο.
γ/	Τό ἄλλογο τρέχει στόν κάμπο.	ζ/	Τά ἄλλα τρέχουν στόν κάμπο.
δ/	Τό τρένο τρέχει στόν κάμπο.	η/	Τά τρένα τρέχουν στόν κάμπο.

- “Ὅπως τά ὀνόματα, ἔτσι καί τά ρήματα ἔχουν δύο ἀριθμούς : τόν **ἐνικό** καί τόν **πληθυντικό**.

‘Ενικοῦ ἀριθμοῦ εἶναι ὁ τύπος τοῦ ρήματος πού φανερώνει ὅτι ὑποκείμενο εἶναι ἓνα πρόσωπο, ζῶο ἢ πράγμα (π. α-δ).

Πληθυντικοῦ ἀριθμοῦ εἶναι ὁ τύπος τοῦ ρήματος πού φανερώνει ὅτι ὑποκείμενο εἶναι πολλὰ πρόσωπα, ζῶα ἢ πράγματα (π. ε-η).

- ‘Ο ἀριθμός τοῦ ρήματος φανερώνεται ἀπό τίς ξεχωριστές καταλήξεις πού παίρνει τό ρῆμα :

→	(ἐγώ) τρέχω	→	‘Ενικός ἀριθμός
→	(ἐμεῖς) τρέχουμε	→	Πληθυντικός ἀριθμός

Πρόσωπα του ρήματος

Ένικός

Πληθυντικός

α/ Ἐγώ ἀνάβω τό φῶς.

Ἐμεῖς ἀνάβουμε τό φῶς.

β/ Ἐσύ ἀνάβεις τό φῶς.

Ἐσεῖς ἀνάβετε τό φῶς.

γ/ Αὐτός ἀνάβει τό φῶς.

Αὐτοί ἀνάβουν τό φῶς.

- Οἱ ρηματικοί τύποι **ἀνάβω** καί **ἀνάβουμε** φανερώνουν τό πρῶτο πρόσωπο τῆς ὁμιλίας, ὅπως δείχνουν καί οἱ προσωπικές ἀντωνυμίες τοῦ πρώτου προσώπου (**ἐγώ, ἐμεῖς**) πού τούς συνοδεύουν.
- Ποιά πρόσωπα τῆς ὁμιλίας φανερώνουν οἱ ρηματικοί τύποι **ἀνάβεις** καί **ἀνάβετε, ἀνάβει** καί **ἀνάβουν**;

Ὁ ρηματικός τύπος πού φανερώνει τό πρόσωπο τῆς ὁμιλίας λέγεται **πρόσωπο τοῦ ρήματος**.

- Ἀπό τά παραπάνω βλέπουμε ὅτι :
α/ Τά πρόσωπα τοῦ ρήματος εἶναι τρία, ὅπως καί τά πρόσωπα τῆς ὁμιλίας :
τό **πρῶτο** πρόσωπο : (**ἐγώ**) ἀνάβω → (**ἐμεῖς**) ἀνάβουμε
τό **δεύτερο** πρόσωπο : (**ἐσύ**) ἀνάβεις → (**ἐσεῖς**) ἀνάβετε
τό **τρίτο** πρόσωπο : (**αὐτός**) ἀνάβει → (**αὐτοί**) ἀνάβουν

β/ Τά πρόσωπα τοῦ ρήματος φανερώνονται ἀπό τίς ξεχωριστές καταλήξεις πού παίρνει τό ρῆμα :

- ἀνάβ-ω → ἐγώ : πρῶτο πρόσωπο
- ἀνάβ-εις → ἐσύ : δεύτερο πρόσωπο
- ἀνάβ-ει → αὐτός : τρίτο πρόσωπο

Άσκηση

- * Πῶς θά γίνει τό παρακάτω κείμενο, ἂν τό ὑποκείμενο **ἐμεῖς** τῶν ρημάτων ἀντικατασταθεῖ ἀπό τό **ἐγώ, ἐσύ, αὐτός, ἐσεῖς, αὐτές**;

- Είναι φανερό ότι για να χρησιμοποιήσουμε αποτελεσματικά την ενέργεια του ανέμου, πρέπει να βρούμε έναν τρόπο να την αποθηκεύσουμε, για να τη χρησιμοποιούμε όταν δέ φυσά. Γι' αυτό τό σκοπό σήμερα έρευνούμε για τρόπους οικονομικής αποθηκεύσεως τής ενέργειας του ανέμου.

Φυσική καί Χημεία Ε' Δημοτικού

41

ΒΟΗΘΗΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΓΙΑ ΤΟ ΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟ ΤΩΝ ΡΗΜΑΤΩΝ

Οί λέξεις πού χρησιμεύουν για να σχηματιστούν οι περιφραστικοί χρόνοι τών ρημάτων είναι οι ακόλουθες :

1. τό μόριο **θά** για τούς τρεις μέλλοντες : *θά δένω, θά δέσω, θά έχω δέσει.*
2. τά βοηθητικά ρήματα **έχω** καί **είμαι** για τούς συντελεσμένους χρόνους.

Τό βοηθητικό ρήμα **έχω**

Μονολεκτικοί χρόνοι				
Ένεστώτας				Παρατατικός
Όριστική	Υποτακτική (νά, όταν, για να)	Προστακτική	Μετοχή	
έχω έχεις έχει έχουμε, έχομε έχετε έχουν	έχω έχεις έχει έχουμε, έχομε έχετε έχουν	έχε έχετε	 έχοντας	είχα είχες είχε είχαμε είχατε είχαν
Περιφραστικός χρόνος. <i>θά έχω, θά έχεις, θά έχει</i> Μέλλοντας <i>θά έχουμε (έχομε), θά έχετε, θά έχουν</i>				

Τό βοηθητικό ρήμα **εἶμαι**

Μονολεκτικοί χρόνοι			
Ἑνεστώτας			Παρατατικός
Ὅριστική	Ὑποτακτική (νά, ὅταν, γιά νά)	Μετοχή	
εἶμαι εἶσαι εἶναι εἴμαστε εἴστε εἶναι	εἶμαι εἴσαι εἶναι εἴμαστε εἴστε εἶναι	ὄντας	ἦμουν ἦσουν ἦταν ἦμαστε ἦσαστε ἦταν
Περιφραστικός χρόνος. <i>Θά εἶμαι, Θά εἴσαι, Θά εἶναι, Μέλλοντας</i> <i>Θά εἴμαστε, Θά εἴστε, Θά εἶναι</i>			

Ἀσκήσεις

- * 1 • Εἴσαι ἔτοιμος; Ἐχεις τίς ἀποσκευές σου;
Γράψε τά ρήματα καί στά ὑπόλοιπα πρόσωπα τῆς ὀριστικῆς ἐνικοῦ καί πληθυντικοῦ. Ὁ χρόνος δέ θά ἀλλάξει.
- * 2 Ἐπανάλαβε τήν ἴδια ἀσκηση στόν παρατατικό καί στό μέλλοντα.
- * 3 Γράψε ἕνα κείμενο ἀπό πέντε ὥς ὀχτώ στίχους καί χρησιμοποίησε σ' αὐτό τά ρήματα **ἔχω** καί **εἶμαι**.

42

ΟΙ ΣΥΖΥΓΙΕΣ

α'

β'

Πρώτη συζυγία		Δεύτερη συζυγία	
Ἑνεστώτας	Παρατατικός	Ἑνεστώτας	Παρατατικός
δένω δένομαι δένεις δένεσαι κτλ. κτλ.	ἔδενα δενόμουν ἔδενες δενόσουν κτλ. κτλ.	ἀγαπῶ ἀγαπιέμαι ἀγαπᾷς ἀγαπιέσαι κτλ. κτλ.	ἀγαποῦσα ἀγαπιόμουν ἀγαποῦσες ἀγαπιόσουν κτλ. κτλ.

Τό ρῆμα *δένω* (στήλη α') τονίζεται στήν παραλήγουσα. Τό ρῆμα *ἀγαπῶ* (στήλη β') τονίζεται στή λήγουσα. Τό ρῆμα *δένω* κλίνεται στόν ἐνεστώτα καί στόν παρατατικό διαφορετικά ἀπό τό ρῆμα *ἀγαπῶ*. Τό ἴδιο γίνεται καί μέ τά ἄλλα ρήματα: ὅσα τονίζονται στήν παραλήγουσα κλίνονται στόν ἐνεστώτα καί στόν παρατατικό διαφορετικά ἀπό ἐκεῖνα πού τονίζονται στή λήγουσα. Ἐτσι τά ρήματα, ἀνάλογα μέ τόν τρόπο μέ τόν ὁποῖο κλίνονται στόν ἐνεστώτα καί τόν παρατατικό, χωρίζονται σέ δύο ὁμάδες πού λέγονται **συζυγίες**.

1. Στήν πρώτη συζυγία ἀνήκουν τά ρήματα πού τελειώνουν :
α / σέ **-ω** ἄτονο στήν ὀριστική τοῦ ἐνεργητικοῦ ἐνεστώτα : *δένω* καί
β / σέ **-ομαι** στήν ὀριστική τοῦ παθητικοῦ ἐνεστώτα : *δένομαι*.
2. Στή δεύτερη συζυγία ἀνήκουν τά ρήματα πού τελειώνουν :
α / σέ **-ω** μέ περισπωμένη στήν ὀριστική τοῦ ἐνεργητικοῦ ἐνεστώτα : *ἀγαπῶ* καί
β / σέ **-ιέμαι** ἢ **-οῦμαι** στήν ὀριστική τοῦ παθητικοῦ ἐνεστώτα : *ἀγαπιέμαι*, *θυμοῦμαι*.

Ἀσκηση

* Νά κατατάξεις τά παρακάτω ρήματα στίς συζυγίες τους :

- σηκώνω, καταθέτω, κινῶ, νερόνω, ἀπομονώνομαι, ξεγελιέμαι, κοιμοῦμαι, ξεσπῶ, διαλύω, δέχομαι

ΡΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΠΡΩΤΗΣ ΣΥΖΥΓΙΑΣ

Ἑνεργητική φωνή

Ὀριστική ἐνεστώτα

Φωτοτροπισμός

Φωτοτροπισμό ὀνομάζουμε τήν κίνηση τῶν ζωντανῶν ὀργανισμῶν πρὸς τό φῶς, εἶπε ὁ πῶς μέγας τῆς βραδινῆς συντροφιάς. Καί συνέχισε: Ἔχει μιά δύναμη τό φῶς καί ἔλκει τό καθετί. Ἐξάλλου δέν εἶναι δύσκολο νά τό διαπιστώσει κανεῖς: ἀρκεῖ νά παρατηρήσει τήν ἡμέρα τά φυτά καί τό

βράδυ τὰ ζῶα. Πείθεται τότε ὅτι ὅλα γυρίζουν πρὸς τὸ φῶς. Νομίζεις ὅτι τὰ μαγεύει καὶ τὰ τραβάει κοντά του. Ξέρω ἓνα φυτό πού τὸ λένε ἡλιοτρόπιον· αὐτὸ σταθερά ἀπὸ τὸ πρωὶ ὥς τὸ βράδυ παρακολουθεῖ τὴν τροχιά τοῦ ἡλίου. Τὴν ἴδια τάση τὴ διαπιστώνετε καὶ στὰ ζῶα· φτάνει νὰ τὸ προσέξετε καὶ θὰ βεβαιωθεῖτε.

Στὸ κείμενο διαβάζουμε :

- Ξέρω ἓνα φυτό.
- Νομίζεις ὅτι τὸ μαγεύει.
- Φωτοτροπισμὸν ὀνομάζουμε τὴν κίνηση τῶν ζωντανῶν ὀργανισμῶν πρὸς τὸ φῶς.
- Τὴν ἴδια τάση τὴ διαπιστώνετε καὶ στὰ ζῶα.
- "Ὅλα γυρίζουν πρὸς τὸ φῶς.

Στὰ παραδείγματα βλέπουμε τοὺς τύπους τῆς ὀριστικῆς τοῦ ἐνεστώτα μέσα στὸ λόγο.

Ἀσκήσεις

- * 1 Νὰ συμπληρώσεις τὰ κενά :

Ὅριστική Ἐνεστώτα

Ἐνικός ἀριθμός	Πληθυντικός ἀριθμός
α' πρ. ἐγὼ λύνω τὸ πρόβλημα	ἐμεῖς λύνουμε τὸ πρόβλημα
β' πρ. ἐσύ λύν- τὸ πρόβλημα	ἐσεῖς λύν- τὸ πρόβλημα
γ' πρ. αὐτός λύν- τὸ πρόβλημα	αὐτοὶ λύν- τὸ πρόβλημα

- * 2 Μέσα στή φράση πού ἀκολουθεῖ νὰ σχηματίσεις τὸ ρῆμα **κλείνω** στὴν ὀριστική τοῦ ἐνεστώτα :

- Ἐγὼ **κλείνω** κάθε βράδυ ἐκείνη τὴν πελώρια πόρτα.

Θ

Ὅριστική Παρατατικού

Φωτοτροπισμός

(συνέχεια)

Τὴν ἴδια τάση, ὅπως σᾶς ἔλεγα, τὴ διαπιστώνετε καὶ στὰ ζῶα. Μιά συντροφιά, φέτος τὸ καλοκαίρι, καθόμαστε γύρω ἀπὸ μιὰ λάμπα πού τὴν

είχαμε κρεμάσει σ' ένα δέντρο πλάι στη σκηνή μας. Τό θέαμα πού χαρήκαμε δέν περιγράφεται. Ήταν ένα σωστό πανηγύρι. Ή λάμπα λίγο λίγο μάζευε γύρω της, τό ένα ύστερα από τό άλλο, όλα τά έντομα τής περιοχής. Τά έβλεπες νά ξεκινούν από μακριά καί βολίδες νά κατευθύνονται πάνω της. Μερικά μάλιστα έπεφταν στό φώς μέ τόση όρμή, πού στη στιγμή έβρισκαν τό θάνατο. Κοιτάζαμε ώρα πολλή. Τό θέαμα ήταν άνεπανάληπτο· λογής λογής πεταλούδες χόρευαν τρελά γύρω από τό φώς. Δέν ξέρω, βέβαια, πώς θά όνομάζατε έσεις αυτό τό φαινόμενο· ή επιστήμη πάντως τό όνομάζει φωτοτροπισμό.

Στό κείμενο διαβάζουμε :

- Τήν ίδια τάση, όπως σās **Έλεγα**, τή διαπιστώνετε καί στά ζώα.
- Τά **έβλεπες** νά ξεκινούν από μακριά.
- Ή λάμπα λίγο λίγο τά **μάζευε** γύρω της.
- **Κοιτάζαμε** ώρα πολλή.
- Δέν ξέρω πώς **θά όνομάζατε** έσεις αυτό τό φαινόμενο.
- Λογής λογής πεταλούδες **χόρευαν** τρελά.

Στά παραδείγματα βλέπουμε τούς τύπους τής όριστικής του παρατατικού μέσα στό λόγο.

Άσκήσεις

- * 1 Νά συμπληρώσεις τά κενά :

Όριστική παρατατικού

Ένικός αριθμός	Πληθυντικός αριθμός
εγώ έλυνα τό πρόβλημα	έμεϊς λύν- τό πρόβλημα
... έλυν- τό πρόβλημα	... λύν- τό πρόβλημα
... έλυν- τό πρόβλημα	... λυν- τό πρόβλημα

- * 2 Μέσα στη φράση πού ακολουθεί νά σχηματίσεις τό ρήμα **κλείνω** στην όριστική του παρατατικού :
- Έγώ **έκλεινα** κάθε βράδυ εκείνη τήν πελώρια πόρτα

Άκολουθούν οι πίνακες μέ τά ρήματα τής πρώτης συζυγίας.

Ρήματα τῆς πρώτης συζυγίας

Ἑνεργητική φωνή

δ έ ν ω

224

ΧΡΟΝΟΙ	Ὅριστική	Ὑποτακτική (νά, όταν, γιά νά)	Προστακτική	Ἀπαρέμφατο	Μετοχή	ΧΡΟΝΟΙ	Ὅριστική
Ἑνεστώτας	δένω δένεις δένει δένουμε, δένομε δένετε δένουν	δένω δένεις δένει δένουμε, δένομε δένετε δένουν	δένε δένετε		δένοντας	Παρατατικός	ἔδενα ἔδενες ἔδενε δέναμε δένατε ἔδεναν
	ἔδεσα ἔδесες ἔδεσε δέσαμε δέσατε ἔδεσαν	δέσω δέσεις δέσει δέσουμε, δίσουμε δέσετε δέσουν	δέσε δέστε	δέσει			
Ἀόριστος						Ὑποτακτική	
							Παρακείμενος : νά ἔρω δέσει, νά ἔχεις δέσει, νά ἔχει δέσει, νά ἔχουμε δέσει κτλ. (ἢ νά ἔρω δεμένο, νά ἔχεις δεμένο, νά ἔχει δεμένο, νά ἔχουμε δεμένο κτλ.)
Περσπατικοί Χρόνοι						Ὅριστική	Ἑξακολουθητικός μέλλοντας : θά δένω, θά δένεις, θά δένει κτλ. Στιγμιαίος μέλλοντας : θά δέσω, θά δέσεις, θά δέσει κτλ. Παρακείμενος : ἔρω δέσει, ἔχεις δέσει (ἢ ἔρω δεμένο κτλ.) Ὑπερσυντέλικος : εἶρα δέσει, εἶχες δέσει (ἢ εἶρα δεμένο κτλ.) Συντελεσμένος μέλλοντας : θά ἔρω δέσει (ἢ θά ἔρω δεμένο κτλ.)

Παθητική φωνή

δ έ ν ο μ α ι

ΧΡΟΝΟΙ	Οριστική	Υποτακτική (νά, όταν, για να)	Προστακτική	Απαρέμφατο	Μετοχή	ΧΡΟΝΟΙ	Οριστική
Ενεστώτας	δένομαι	δένομαι	(δένου)			Παρεστώτης	δενόμουν δενόσουν δενόταν δενόμαστε δενόσατε δενόνταν
	δένεσαι δένεται δενόμαστε δένεστε δένονται	δένεσαι δένεται δενόμαστε δένεστε δένονται	(δένεστε)				
Αόριστος	δέθηκα	δεθῶ	δέσου	δεθεῖ			
	δέθηκες δέθηκα δεθήκαμε δεθήκατε δέθηκαν	δεθεῖς δεθεῖ δεθοῦμε δεθεῖτε δεθοῦν	δεθεῖτε				
Παρακείμενος					δεμένος		
Περσπαστικοί Χρόνοι	Οριστική					Υποτακτική	
	Εξακολουθητικός μέλλοντας : θα δένομαι, θά δένεσαι κτλ. Στιγμιαίος μέλλοντας : θά δεθῶ, θά δεθεῖς, θά δεθεῖ κτλ. Παρακείμενος : ἔχω δεθεῖ, ἔχεις δεθεῖ (ἢ εἰμαι δεμένος κτλ.) Υπερσυντελικός : εἶχα δεθεῖ, εἶχες δεθεῖ (ἢ ἦμιον δεμένος κτλ.) Συντελ. μέλλοντας : θά ἔχω δεθεῖ (ἢ θά εἶμαι δεμένος κτλ.)					Παρακείμενος : νά ἔχω δεθεῖ, νά ἔχεις δεθεῖ, νά ἔχει δεθεῖ (ἢ νά εἶμαι δεμένος, νά εἶσαι δε- μένος κτλ.)	

Ενεργητική φωνή

κ ρ ύ β ω

226

ΧΡΟΝΟΙ	Ή Οριστική	Ή Υποτακτική (νά, όταν, για να)	Προστακτική	Απαρέμφατο	Μετοχή	ΧΡΟΝΟΙ	Ή Οριστική
Ενεστώτας	κρύβω κρύβεις κρύβει κρύβουμε, -ομε κρύβετε κρύβουν	κρύβω κρύβεις κρύβει κρύβουμε, -ομε κρύβετε κρύβουν	κρύβε κρύβετε		κρύβοντας	Παρεστώμενος	κρύβω κρύβεις κρύβει κρύβουμε κρύβετε κρύβουν
Αόριστος	έκρυψα έκρυψες έκρυψε έκρυψαμε έκρυψατε έκρυψαν	κρύψω κρύψεις κρύψει κρύψουμε, -ομε κρύψατε κρύψουν	κρύψε κρύψατε	κρύψει			
Περσενστικοί Χρόνοι	Ή Οριστική						Ή Υποτακτική
	Εξακολουθητικός μέλλοντας : θά κρύβω, θά κρύβεις κτλ. Στιγμιαίος μέλλοντας : θά κρύψω, θά κρύψεις, θά κρύψει κτλ. Παρακειμενός : έχω κρύψει, έχεις κρύψει (ή έχω κρυμμένο κτλ.) Ή Υπερσυντέλικος : είχα κρύψει, είχα κρύψει (ή είχα κρυμμένο κτλ.) Συντελεσμένος μέλλοντας : θά έχω κρύψει (ή θά έχω κρυμμένο κτλ.)						Παρακειμενός : νά έχω κρύψει, νά έχεις κρύψει, νά έχει κρύψει, νά έχουμε κρύψει κτλ. (ή νά έχω κρυμμένο κτλ.)

Παθητική φωνή

κρύβομαι

ΧΡΟΝΟΙ	Όριστική	Υποτακτική (νά, όταν, γιά νά)	Προστακτική	Απαρέμφατο	Μετοχή	ΧΡΟΝΟΙ	Όριστική
Ένεστώτας	κρύβομαι κρύβεσαι κρύβεται κρυβόμαστε κρύβεστε κρίβονται	κρίβομαι κρίβεσαι κρίβεται κρυβόμαστε κρύβεστε κρίβονται	(κρίβου)			Παρατατικός	κρυβόμουν κρυβόσουν κρυβόταν κρυβόμαστε κρυβόσατε κρίβονταν
			(κρίβεστε)				
Αόριστος	κρύφτηκα κρύφτηκες κρύφτηκε κρυφτήκαμε κρυφτήκατε κρύφτηκαν	κρυφτώ κρυφτείς κρυφτεί κρυφτούμε κρυφτείτε κρυφτούν	κρύψου	κρυφτεί			
			κρυφτείτε				
Παρακείμενος					κρυμμένος		
Περσπατικός						Υποτακτική	
						Όριστική	
Χρόνοι						Παρακείμενος :	
						νά έχω κρυφτεί, νά έχεις κρυφτεί, νά έχει κρυφτεί, νά έχουν κρυφτεί (ή νά είμαι κρυμμένος κτλ.)	

Ένεργητική φωνή

π λ έ κ ω

228

ΧΡΟΝΟΙ	Οριστική	Υποτακτική (νά, όταν, γιά νά)	Προστακτική	Απαρέμφατο	Μετοχή	ΧΡΟΝΟΙ	Οριστική
Ενεστώτας	πλέκω πλέκεις πλέκει πλέκουμε, -ομε πλέκετε πλέκουν	πλέκω πλέκεις πλέκει πλέκουμε, -ομε πλέκετε πλέκουν	πλέκε πλέκετε		πλέκοντας	Παρατατικός	πλέκα πλέκες πλέκε πλέκαμε πλέκατε πλέκαν
	πλέκω πλέκεις πλέκει πλέκουμε, -ομε πλέκετε πλέκουν	πλέκω πλέκεις πλέκει πλέκουμε, -ομε πλέκετε πλέκουν	πλέξε πλέξτε	πλέξει			
Αόριστος	έπλεξα έπλεξες έπλεξε έπλεξαμε έπλεξαμε έπλεξαν	έπλεξα έπλεξεις έπλεξε έπλεξαμε έπλεξαμε έπλεξαν	πλέξε πλέξτε			Υποτακτική	
	έπλεξα έπλεξεις έπλεξε έπλεξαμε έπλεξαμε έπλεξαν	έπλεξα έπλεξεις έπλεξε έπλεξαμε έπλεξαμε έπλεξαν	πλέξε πλέξτε				
Περσφραστικοί Χρόνοι	Οριστική						Υποτακτική
	Εξακολ. μέλλοντας : θά πλέκω, θά πλέκεις, θά πλέκει κτλ. Στηγμ. μέλλοντας : θά πλέξω, θά πλέξεις, θά πλέξει κτλ. Παρακειμένος : έχω πλέξει, έχεις πλέξει (ή έχω πλεγμένο κτλ.) Υπερσυντέλικος : είχα πλέξει, είχες πλέξει, (ή είχα πλεγμένο κτλ.) Συντελ. μέλλοντας : θά έχω πλέξει (ή θά έχω πλεγμένο κτλ.)						Παρακειμένος : νά έχω πλέξει, νά έχεις πλέξει, νά έχει πλέξει (ή νά έχω πλεγμένο, νά έχεις πλεγ- μένο κτλ.)

Παθητική φωνή

π λ έ κ ο μ α ι

ΧΡΟΝΟΙ	Οριστική	Υποτακτική (νά, όταν, γιά νά)	Προστακτική	Απαρέμφατο	Μετοχή	ΧΡΟΝΟΙ	Οριστική
Ενεστώτας	πλέκομαι πλέκεσαι πλέκεται πλεκόμαστε πλέκεστε πλέκονται	πλέκομαι πλέκεσαι πλέκεται πλεκόμαστε πλέκεστε πλέκονται	(πλέκω) (πλέκεστε)			Παρεστώτας	πλεκόμενον πλεκόσων πλεκόταν πλεκόμεσθε πλεκόσατε πλέκονταν
Αόριστος	πλέχθηκα πλέχτηκες πλέχτηκε πλεχτήκαμε πλεχτήκατε πλέχτηκαν	πλέχθω πλεχτείς πλεχτεί πλεχτούμε πλεχτείτε πλεχθούν	πλέξω πλεχτείτε	πλέχτει			
Παρακείμενος					πλεγμένος		
Περίφραστικοί	Οριστική			Υποτακτική			
	Εξακολ. μέλλοντας : θά πλέκομαι, θά πλέκεσαι, θά πλέκεται κτλ. Στιγμ. μέλλοντας : θά πλεχθῶ, θά πλεχτείς, θά πλεχτεί κτλ. Παρακείμενος : ἔχω πλεγεί, ἔχεις πλεγεί (ἦ εἰμαι πλεγμένος κτλ.) Υπερσυντέλικος : εἶχα πλεγεί (ἦ ἦμουν πλεγμένος κτλ.) Συντελ. μέλλοντας : θά ἔχω πλεγεί (ἦ θά εἶμαι πλεγμένος κτλ.)			Παρακείμενος : νά ἔχω πλεγεί, νά ἔχεις πλεγεί, νά ἔχει πλεγεί, νά ἔχουμε πλεγεί κτλ. (ἦ νά εἶμαι πλεγμένος κτλ.)			

Ενεργητική φωνή

δ ρ ο σ ι ζ ω

230

ΧΡΟΝΟΙ	Οριστική	Υποτακτική (νά, όταν, για να)	Προστακτική	Απαρέμφατο	Μετοχή	ΧΡΟΝΟΙ	Οριστική
Ενεστώτας	δρoσίζω δρoσίζεις δρoσίζει δρoσίζουμε, -ομε δρoσίζετε δρoσίζουν	δρoσίζω δρoσίζεις δρoσίζει δρoσίζουμε, -ομε δρoσίζετε δρoσίζουν	δρoσίξε δρoσίξετε		δρoσίζοντας	Παρεπτατικός	δρoσίξα δρoσίξεις δρoσίξει δρoσίξαμε δρoσίξατε δρoσίξαν
Αόριστος	δρoσίσα δρoσίσαξ δρoσίσε δρoσίσαμε δρoσίσατε δρoσίσαν	δρoσίω δρoσίσιξ δρoσίσει δρoσίσαμε, -ομε δρoσίσατε δρoσίσαν	δρoσίσε δρoσίσατε	δρoσίσει			
Περσπατικός	Χρόνοι	Οριστική		Υποτακτική			
		Εξακολ. μέλλοντας : θά δρoσίω, θά δρoσίσιξ, θά δρoσίσει κτλ. Στηγμ. μέλλοντας : θά δρoσίω, θά δρoσίσιξ, θά δρoσίσει κτλ. Παρακείμενος : έχω δρoσίσει, έχεις δρoσίσει (ή έχω δρoσιτισμένο κτλ.) Υπερσυντελικός : είχα δρoσίσει (ή είχα δρoσιτισμένο κτλ.) Συντελ. μέλλοντας : θά έχω δρoσίσει (ή θά έχω δρoσιτισμένο κτλ.)		Παρακείμενος : νά έχω δρoσίσει, νά έχεις δρoσίσει κτλ. (ή νά έχω δρoσιτισμένο κτλ.)			

δροσίζομαι

ΧΡΟΝΟΙ	Οριστική	Υποτακτική (νά, όταν, για νά)	Προστακτική	Απαρέμφατο	Μετοχή	ΧΡΟΝΟΙ	Οριστική
Ενεστώτας	δροσίζομαι δροσίζεσαι δροσίζεται δροσιζόμαστε δροσίζεστε δροσιζονται	δροσίζομαι δροσίζεσαι δροσίζεται δροσιζόμαστε δροσίζεστε δροσιζονται	(δροσίζου) (δροσιζεστε)			Παρατατικός	δροσιζόμενον δροσιζόσων δροσιζόνταν δροσιζάσαστε δροσιζάσατε δροσιζόνταν
Αόριστος	δροσίστηκα δροσίστηκες δροσίστηκε δροσιστήκαμε δροσιστήκατε δροσίστηκαν	δροσιστώ δροσισταίξ δροσιστει δροσιστοίμε δροσισταίτε δροσιστούν	δροσίσα δροσισταίτε	δροσισαι			
Παρακείμενος					δροσισμένος		
Περίφραστικοί Χρόνοι	Οριστική				Υποτακτική		
	Εξακολ. μέλλοντας : θα δροσίζομαι, θα δροσίξω κτλ. Στιγμ. μέλλοντας : θα δροσιτώ, θα δροσιταίξ, θα δροσιταίξ κτλ. Παρακείμενος : έχω-δροσιστεί (ή είμαι δροσισμένος κτλ.) Υπερσυντέλικος : είχα δροσιστεί (ή ήμουν δροσισμένος κτλ.) Συντελ. μέλλοντας : θα έχω δροσιστεί (ή θα είμαι δροσισμένος κτλ.)				Παρακείμενος : νά έχω δροσιστεί, νά έχεις δροσιστεί, νά έχει δροσιστεί (ή νά είμαι δροσισμένος κτλ.)		

- Κατά τό **δένω** κλίνονται : *λύνω, ντύνω, δυναμώνω, πληρώνω, ιδρύω κ.ά.*
- Κατά τό **κρύβω** κλίνονται : *λείπω, ράβω, βάφω, αστράφτω, δουλεύω, όνειρεύομαι, παραξενεύομαι κ.ά.*
- Κατά τό **πλέκω** κλίνονται : *μπλέκω, ανοίγω, τρέχω, δείχνω, άρπάζω κ.ά.*
- Κατά τό **δροσίζω** κλίνονται : *στολίζω, άθροίζω, δοξάζω, ζώνω κ.ά.*

Άσκήσεις

A

- * 1 Μέ καθένα άπό τά παρακάτω ρήματα νά σχηματίσεις μία πρόταση γιά κάθε δεύτερο ένικό καί δεύτερο πληθυντικό πρόσωπο τών έγκλίσεων τοῦ ένεργητικοῦ καί παθητικοῦ ένεστώτα :

- ντύνω, γράφω

- * 2 α/ Σέ τί μοιάζουν καί σέ τί διαφέρουν οί καταλήξεις **-ετε** καί **-εται** ;

β/ Νά σχηματίσεις γιά καθεμιά άπό τίς παραπάνω καταλήξεις τρεις προτάσεις.

- Παράδειγμα :

Μέ τίς πράξεις σας ζημιώνετε τήν πόλη μας.

Μέ τίς πράξεις σας ζημιώνεται ή πόλη μας.

- * 3 Νά μετατρέψεις τό ένεργητικό ρήμα σέ παθητικό, ακολουθώντας τό παράδειγμα :

- Τά έργα σου σέ άποκαλύπτουν → 'Αποκαλύπτεσαι άπό τά έργα σου.

- Τόν βασανίζει ή συνείδησή του →

- Τό κύμα τούς λίκνιζε →

- Σᾶς ἔδιωχναν μικροὶ καὶ μεγάλοι →
- Οἱ πράξεις ἐπιβεβαιώνουν τὰ λόγια →

* 4 Ἀναγνώρισε τίς ἐγκλίσεις τοῦ κειμένου :

- Λάμνετε, παιδιά, λάμνετε, παλικάρια.
- Ἐμεῖς θά λημεριάζουμε ἐκεῖ πού φωλιάζουν λύκοι.
- Παιζογελῶντ' ἀνέβαινε, κλαίοντας κατεβαίνει.
- Πές τοῦ Χριστοῦ πὼς χιόνιζε καὶ τῇ Λαμπρῇ θά βρέχει.
- Κι ὅταν τὰ παίρνει ἡ ἀνοιξη κι ἀνοίγουν τὰ κλαδάκια, γεμίζουν κλέφτες τὰ βουνά καὶ τὰ λαγκάδια σκλάβους.

Ἀσκήσεις

B

* 1 Μέ τό καθένα ἀπό τὰ παρακάτω ρήματα νά σχηματίζεις μία πρόταση γιά κάθε δεῦτερο ἐνικό καὶ δεῦτερο πληθυντικό πρόσωπο τῶν ἐγκλίσεων τοῦ ἐνεργητικοῦ καὶ παθητικοῦ ὁρίστου :

- μισθώνω, βάφω

* 2 Σέ τί μοιάζουν καὶ σέ τί διαφέρουν;

α/ Ἡ ὑποτακτική τοῦ παθητικοῦ ὁρίστου καὶ ὁ παθητικός στιγμαῖος μέλλοντας.

β/ Τό γ' ἐνικό πρόσωπο τῆς ὑποτακτικῆς τοῦ παθητικοῦ ὁρίστου καὶ τό παθητικό ἀπαρέμφατο.

γ/ Τό β' πληθυντικό πρόσωπο τῆς ὑποτακτικῆς τοῦ παθητικοῦ ὁρίστου καὶ τό β' πληθυντικό πρόσωπο τῆς προστακτικῆς τοῦ παθητικοῦ ὁρίστου.

δ/ Τό β' ἐνικό πρόσωπο τῆς προστακτικῆς τοῦ ἐνεργητικοῦ ὁρίστου καὶ τό β' ἐνικό πρόσωπο τῆς προστακτικῆς τοῦ παθητικοῦ ὁρίστου.

- * 3 Συμπλήρωσε τις φράσεις με ρήματα του πλαισίου κύκλου. Οί χρόνοι και οι ἐγκλίσεις δηλώνονται στις παρενθέσεις. Ἡ φωνή εἶναι πάντα παθητική.

ἐπουλῶνῳ
ὀργανῶνῳ
συγκεντρῶνῳ
ἀπομακρύνῳ
καταστρῶνῳ

- Τό σχέδιο... (ὀριστ. παρακ.) μέ μεγάλη φροντίδα.
- ... (ὀριστ. ἀορ.) βίαια, γιατί δέν ἤθελε νά ἀφήσει τή θέση του.
- ... (προστ. ἀορ.), ἂν θέλετε νά πετύχετε.
- Ἡ πληγή μέ τόν καιρό... (ὀριστ. ὑπερσ.).
- Ὅσοι κι ἂν... (ὑποτ. παρακ.), δέ φτάνουν γιά μιά τόσο μεγάλη ἐπιχείρηση.

- * 4 α/ Γράψε τό ἴδιο πρόσωπο τοῦ ἄλλου ἀριθμοῦ :

- Παράδειγμα :

ἀπλῶσε τό χέρι σου → ἀπλῶστε τά χέρια σας
διόρθῶσε τό κείμενο →
ἐνῶσε τίς ἄκρες →
κόψε τό ξύλο →
γιάτρεψε τήν πληγή →
δεῖξε τή δύναμή σου →
ἄθροισε τά νούμερα →

- β/ Γράψε τό ἴδιο πρόσωπο τῆς παθητικῆς φωνῆς. Ὁ χρόνος, ἡ ἐγκλίση καί ὁ ἀριθμός δέ θά ἀλλάξουν :

- Παράδειγμα :

δέσε - δέστε → δέσου - δεθεῖτε
στεφάνῶσε - στεφανῶστε →
δυνάμῶσε - δυναμῶστε →
ἄλειψε - ἀλεῖψτε →
ρίξε - ρίξτε →
κοίταξε - κοιτάξτε →
λογάριασε - λογαριάστε →

Τά ρήματα τῆς πρώτης συζυγίας στὸν ἑνεστώτα

(α)	(β)	(γ)
τελειώνουν σέ:	Παραδείγματα	Ἑξαίρεσεις
↓		
1. -ω	• δένω κ.ᾠ.	
2. -άβω	• ράβω κ.ᾠ.	παύω, ἀναπαύω
3. -εύω	• λατρεύω κ.ᾠ.	κλέβω, σέβομαι
4. -αίνω	• πηγαίνω κ.ᾠ.	δένω, μένω, πλένω
5. -έρνω	• φέρνω κ.ᾠ.	παίρνω
6. -ιάζω	• ἀγκαλιάζω κ.ᾠ.	ἀδειάζω, μοιάζω, μονοιάζω, νοιάζομαι, χρειάζομαι
7. -ίζω	• δροσίζω κ.ᾠ.	πρήζω, ἀναβλύζω, γογγύζω, δακρύζω, κατακλύζω, κελαρύζω, συγχύζω, σφύζω, δανείζω, ἀθροίζω
8. -άλλω	• ἀναβάλλω κ.ᾠ.	θέλω, ὀφείλω
9. -ώνω	• ἀπλώνω κ.ᾠ.	
10. -σσω	• ἀναπτύσσω κ.ᾠ.	ἄρῃσω
11. -ττω	• εἰσπράττω κ.ᾠ.	θέτω
12. -ίνω	• δίνω, κλίνω, κρίνω, πίνω	
• -ήνω	• ἀφήνω, σβήνω, στήνω, ψήνω	
• -είνω	• κλείνω, τείνω	
• -ύνω	• λύνω, ντύνω, ὀξύνω κ.ᾠ.	

* 1 Συμβουλευέσου τόν πίνακα καί συμπλήρωσε τά κενά:

α / Στά παρακάτω ρήματα θά βάλεις ι, η, υ, ει, οι ;

- μετεωρ-ζω, σφραγ-ζω, ξεν-άζω, έπιταχ-νω, κλ-νω
τήν πόρτα, κλ-νω τό κεφάλι, άποσβ-νω, προτ-νω,
άναβλ-ζω, σφ-ζω από ζωή, συγχ-ζω, άθρ-ζω, δαν-ζω,
μ-άζω, χρ-άζομαι, καθαρ-ζω, ξαναδ-νω, άδ-άζω,
μον-άζω.

β / Στά παρακάτω ρήματα βάλε τό γράμμα ή τά γράμ-
ματα πού ταιριάζουν :

- ξανασκα-ω, άποπ-ρνω, ξανανι-νω, πηγ-νω, σε-ομαι,
κατακλε-ω, έκπληρ-νω, ύποτα-ω, καταβα-ω, άμφι-
βά-ω, καταστέ-ω, γ-ρνω, άπομ-νω, παιδε-ω, δ-νω,
όφεί-ω, θέ-ω, καταθέ-ω, άναπα-ομαι, καταγγέ-ω,
άνατέ-ω, προεδρε-ω, σαλε-ω.

* 2 Σέ κάθε περίπτωση 1-9 τής β' στήλης πρόσθεσε δύο του-
λάχιστον άκόμη παραδείγματα.

ΡΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΔΕΥΤΕΡΗΣ ΣΥΖΥΓΙΑΣ

Τά ρήματα τῆς δευτέρας συζυγίας χωρίζονται σέ δύο τάξεις.
 Ὁ χωρισμός γίνεται ἀπό τίς καταλήξεις πού παίρνουν τά τρία
 ἐνικά πρόσωπα τῆς ὀριστικῆς τοῦ ἐνεστώτα.

1. Ἡ πρώτη τάξη

στήν ἐνεργητική φωνή τελειώνει σέ			στήν παθητική φωνή τελειώνει σέ		
-ῶ	-ᾶς	-ᾷ	-ιέμαι	-ιέσαι	-ιέται
ἀγαπῶ	ἀγαπᾶς	ἀγαπᾷ	ἀγαπιέμαι	ἀγαπιέσαι	ἀγαπιέται

2. Ἡ δεύτερη τάξη

στήν ἐνεργητική φωνή τελειώνει σέ			στήν παθητική φωνή τελειώνει σέ		
-ῶ	-εῖς	-εῖ	-οὔμαι	-ᾶσαι	-ᾶται
λαλῶ	λαλεῖς	λαλεῖ	θυμοῦμαι	θυμᾶσαι	θυμᾶται

Δεύτερη συζυγία
Πρώτη τάξη

Ενεργητική φωνή

ἀ γ α π ῶ

ΧΡΟΝΟΙ	Ὅριστική	Ὑποτακτική (νά, ὅταν, γιά νά)	Προστακτική	Ἀπαρέμφατο	Μετοχή	ΧΡΟΝΟΙ	Ὅριστική
Ἑνεστώτας	ἀγαπῶ ἀγαπᾷς ἀγαπᾷ ¹ ἀγαποῦμε ² ἀγαπᾶτε ἀγαποῦν ³	ἀγαπῶ ἀγαπᾷς ἀγαπᾷ ¹ ἀγαποῦμε ² ἀγαπᾶτε ἀγαποῦν ³	ἀγάπα ἀγαπάτε		ἀγαπώντας	Παρατατικός	ἀγαποῦσα ἀγαποῦσες ἀγαποῦσε ἀγαποῦσαμε ἀγαποῦσατε ἀγαποῦσαν
Ἀόριστος	ἀγάπησα ἀγάπησες ἀγάπησε ἀγάπησαμε ἀγάπησατε ἀγάπησαν	ἀγαπήσω ἀγαπήσῃς ἀγαπήσῃ ἀγαπήσῶμε, -ομε ἀγαπήσατε ἀγαπήσῶν	ἀγάπησε ἀγαπήστε	ἀγαπήσει			
Περσυνάτικοι Χρόνοι	Ὅριστική			Ὑποτακτική			Ὑποτακτική
	Ἐξακολ. μέλλοντας : ὁ' ἀγαπῶ, ὁ' ἀγαπᾷς, ὁ' ἀγαπᾶ κτλ. Στιγμ. μέλλοντας : ὁ' ἀγαπήσω, ὁ' ἀγαπήσῃς, ὁ' ἀγαπήσει κτλ. Παρακείμενος : ἔχω ἀγαπήσει (ἢ ἔχω ἀγαπημένο κτλ.) Ὑπερσυντέλικος : εἶχα ἀγαπήσει (ἢ εἶχα ἀγαπημένο κτλ.) Συντέλ. μέλλοντας : θά ἔχω ἀγαπήσει (ἢ θά ἔχω ἀγαπημένο κτλ.)			Παρακείμενος : νά ἔχω ἀγαπήσει, νά ἔχεις ἀγαπήσει, νά ἔχει ἀγαπήσει κτλ. (ἢ νά ἔχω ἀγαπημένο κτλ.)			

1. καί ἀγαπάει.

2. καί ἀγαπάμε.

3. καί ἀγαπᾶν(ε).

ΧΡΟΝΟΙ	‘Οριστική	‘Υποτακτική (νά, όταν, για νά)	Προστακτική	‘Απαρέμφατο	Μετοχή	ΧΡΟΝΟΙ	‘Οριστική
‘Ενεστώτας	ἀγαπιέμαι ἀγαπιέσαι ἀγαπιέται ἀγαπιόμαστε ἀγαπιάστε ἀγαπιούνται	ἀγαπιέμαι ἀγαπιέσαι ἀγαπιέται ἀγαπιόμαστε ἀγαπιάστε ἀγαπιούνται				Παρεστώτας	ἀγαπιόμουν ἀγαπιόσουν ἀγαπιόταν ἀγαπιόμαστε ἀγαπιόσαστε ἀγαπιόνταν¹
‘Αόριστος	ἀγαπήθηκα ἀγαπήθηκες ἀγαπήθηκε ἀγαπήθήκαμε ἀγαπήθήκατε ἀγαπήθηκαν	ἀγαπήθω ἀγαπήθεις ἀγαπήθει ἀγαπήθουμε ἀγαπήθειτε ἀγαπήθουν	ἀγαπήσου ἀγαπήθειτε	ἀγαπήθει			
Παρακεί- μενος					ἀγαπημένος		
Περσυντέλι- κοι Χρόνοι	‘Οριστική				‘Υποτακτική		
	‘Εξακολ. μέλλοντας : θ’ ἀγαπιέμαι, θ’ ἀγαπιέσαι, θ’ ἀγαπιέται κτλ. Στιγμ. μέλλοντας : θ’ ἀγαπήθω, θ’ ἀγαπήθεις, θ’ ἀγαπήθει κτλ. Παρακείμενος : έχω ἀγαπηθεί (ή είμαι ἀγαπημένος κτλ.) ‘Υπερσυντέλικος : είχα ἀγαπηθεί (ή ήμουν ἀγαπημένος κτλ.) Συντελ. μέλλοντας : θα έχω ἀγαπηθεί (ή θα είμαι ἀγαπημένος κτλ.)					Παρακείμενος : νά έχω ἀγαπηθεί, νά έχεις ἀγαπη- θεί, νά έχει ἀγαπηθεί κτλ. (ή νά είμαι ἀγαπημένος κτλ.)	

Δεύτερη συζυγία - Δεύτερη τάξη

Ένεργητική φωνή

Ένεστώτας

Όριστική	Υποτακτική (νά, όταν, για νά)	Προστακτική	Μετοχή
λαλῶ λαλεῖς λαλεῖ λαλοῦμε λαλεῖτε λαλοῦν	λαλῶ λαλεῖς λαλεῖ λαλοῦμε λαλεῖτε λαλοῦν	λάλει λαλεῖτε	λαλώντας

- Οἱ ἄλλοι χρόνοι καί οἱ ἐγκλίσεις σχηματίζονται ὅπως καί στήν πρώτη τάξη.

Δεύτερη συζυγία - Δεύτερη τάξη

Παθητική φωνή

Ένεστώτας		Παρατατικός
Όριστική	Υποτακτική (νά, όταν, για νά)	Όριστική
θυμοῦμαι ¹ θυμᾶσαι θυμᾶται θυμούμαστε θυμάστε θυμοῦνται	θυμοῦμαι θυμᾶσαι θυμᾶται θυμούμαστε θυμάστε θυμοῦνται	θυμόμουν θυμόσουν θυμόταν θυμόμαστε θυμόσαστε θυμόνταν ²

- Οἱ ἄλλοι χρόνοι καί οἱ ἐγκλίσεις σχηματίζονται ὅπως καί στήν πρώτη τάξη.

1. καί θυμᾶμαι. 2. καί θυμοῦνταν.

- Κατά τό *ἀγαπῶ* κλίνονται : κυβερνῶ, τιμῶ, ρωτῶ κ.ἄ.
- Κατά τό *ἀγαπιέμαι* κλίνονται : ἀναρωτιέμαι, στενοχωριέμαι, γελιέμαι κ.ἄ.
- Κατά τό *λαλῶ* κλίνονται : ἀδικῶ, κινῶ, ὠφελῶ κ.ἄ.
- Κατά τό *θυμοῦμαι* κλίνονται : κοιμοῦμαι, λυποῦμαι, φοβοῦμαι.

Ἀσκήσεις

- * 1 α/ Τά ρήματα τῆς δεύτερης συζυγίας σχηματίζουν κανονικά τόν ἄοριστο σέ **-ησα** μέ **η** : ἀγαπῶ — ἀγάπησα, τολμῶ — τόλμησα.

Νά βρεῖς ἄλλα πέντε ρήματα καί νά τά βάλεις μέσα σέ φράσεις.

- β/ Νά βρεῖς μερικά ρήματα πού σχηματίζουν τόν ἄοριστο σέ : **-ασα** : γελῶ — γέλασα καί **-εσα** : καλῶ — κάλεσα.

- * 2 Νά συμπληρώσεις τά κενά μέ τό ρῆμα πού ταιριάζει :

φωταγωγοῦμαι	Ποτέ μας δέν ἀλλάζουμε καί δέν...
ναυπηγῶ	Δέ σᾶς τρομάζει ὁ πόλεμος, ... σάν λιοντάρια.
ἀσπροφορῶ	... δεξιὰ, βαρεῖ ζερβιά, βαρεῖ μακριὰ καί πέρα.
λαλῶ	... καί ξεφάντωσε καί δούλεψε καί ζῆσε.
ἀγαπῶ	Οἱ Ἀθηναῖοι ... ἔνα μεγάλο στόλο.
ὀρμῶ	Ἦταν μεγάλη γιορτή· ὀλόκληρη ἡ πόλη...
βαρῶ	...πουλί, παίρνει σπυρί κι ἡ μάνα τό ζηλεύει.
κοιμοῦμαι	Δέν ... σέ ὅ,τι σέ ρωτῶ.
ἀπαντῶ	Εἶναι νύχτα κι ἡ πλάση ὀλόκληρη ... ἀκόμη.
δικαιολογοῦμαι	Ὁ Φλέμιγκ ... τόν κόσμο.

εὐεργετῶ	Δέ ... σέ καμιά περίπτωση, μοῦ εἶπε ὁ ξένος.
ἐπικοινωνῶ	... μόνος του σέ ἓνα χαμόσπιτο ὁ κύρ Παντελής.
ζῶ	Βλέπω ὅτι δέν ... μέ κανέναν· αὐτή ὁ- μως ἡ ἀπομόνωση θά σέ βλάψει.

- * 3 Νά γράφεις καί τά ἄλλα πρόσωπα τοῦ ἐνικοῦ καί τοῦ πληθυντικοῦ, χωρίς νά ἀλλάξεις τίς φωνές, τοὺς χρόνους, τίς ἐγκλίσεις.
- Ἐκεῖνο τό καλοκαίρι καθόμαστε στή βεράντα τοῦ ἐξο-
χικοῦ μας καί ἀναθυμόμαστε τίς γοητευτικές ἱστορίες
τοῦ Ἰουλίου Βέρν.
 - Ἀναρωτιόμουν πῶς ἄλλαξα τόσο· δέν ἀναγνώριζα τόν
ἑαυτό μου.
 - Κοιμόμουν στίς δέκα τό βράδυ καί ξυπνοῦσα στίς ἔξι
τό πρωί. Ἔτσι χαιρόμουν τίς γεμάτες φῶς ἀνατολές τοῦ
καλοκαιριοῦ.
 - Ὑποσχόμουν κάθε φορά νά μή φοβηθῶ, ἀλλά δέν τά
κατάφερνα.
 - Νά προσέξεις τίς ἀλλαγές τῶν προσώπων.

ΣΥΝΗΡΗΜΕΝΑ ΡΗΜΑΤΑ

- α/ Μήν **κλαῖς**, μή **λές** πώς τίποτα δέ σοῦ 'μειν' ἐδῶ πέρα.
β/ Πάμε μακριά στῆς **χαρᾶς** τό νησί.
γ/ Ἄ**κοῦς**, ἀκοῦς, *Τουρκόπουλε*, τί **λέει** τό πουλάκι;
δ/ Τό **λέν** στά πλάγια οἱ **πέρδικες**, *στήν ποταμιά* τ' ἀηδόνια.

Στά παραδείγματα βρίσκουμε τοὺς ρηματικούς τύπους **κλαῖς**, **λές**, **πᾶμε**, **ἀκοῦς**, **λέν**, οἱ ὅποιοι δέν ἔχουν τίς καταλήξεις πού μάθαμε. Οἱ τύποι αὐτοί ἔγιναν ἀπό συναίρεση. Ἔτσι :

- ο τύπος κλαῖς ἔγινε ἀπό τόν τύπο κλαίεις.
- ο τύπος λέν ἔγινε ἀπό τόν τύπο λέ(γ)ουν.

* Πῶς ἔγιναν οἱ ἄλλοι τύποι;

Βλέπουμε δηλαδή ὅτι

⊙

Μερικά ρήματα συναιροῦν συ- χνά, στίς ἐγκλί- σεις τοῦ ἐνεστώ- τα, τό τελευταῖο φωνήεν τοῦ θέμα- τος μέ τό φωνήεν τῆς κατάληξης. Τά ρήματα αὐτά λέγονται συνη- ρημένα ρήματα .	Ἐνεστώτας	Ὀριστική	Ὑποτακτική (νά, γιά νά ᾶταν)	Προστακτική
		ἀκούω*	ἀκούω*	—
		(ἀκούεις)	(ἀκούεις)	(ἄκουε)
		ἀκοῦς	ἀκοῦς	ἄκου
		ἀκούει*	ἀκούει*	—
		(ἀκούομε)	(ἀκούομε)	—
		ἀκοῦμε	ἀκοῦμε	
		(ἀκούετε)	(ἀκούετε)	(ἀκούετε)
		ἀκοῦτε	ἀκοῦτε	ἀκοῦτε
		(ἀκούουν)	(ἀκούουν)	—
		ἀκοῦν(ε)	ἀκοῦν(ε)	

Συνηρημένα εἶναι τά ρήματα : ἀκούω, καίω, κλαίω, φταίω,
λέ(γ)ω, τρώ(γ)ω, φυλά(γ)ω, πάω.

- Μερικά συνηρημένα ρήματα χάνουν τό γ ἀνάμεσα σέ φωνήεντα :
λέ(γ)ω — λέω. * Ἄλλα πάλι παίρνουν γ ἀνάμεσα σέ φωνήεντα :
κλαίω — κλαί γ ω.

Ἀσκήσεις

* 1 Ἀναγνώρισε τά συνηρημένα ρήματα :

- Φάτε καί πιέτε, βρέ παιδιά, χαρεῖτε νά χαροῦμε.
- Γοργά ντύσου, γοργά ἄλλαξε, γοργά νά πᾶς στό γιόμα.
- Βρέχει ὁ Θεός καί φταῖνε οἱ μήνες.

* Τό πρῶτο καί τό τρίτο ἐνικό δέ συναιροῦνται.

- * 2 ○ Πάνε από χωριό σέ χωριό καί καΐνε τά σπίτια τῶν καημένων τῶν χωρικῶν, πού δέν τούς φταΐνε σέ τίποτε· εἶναι ληστές.

Γράψε καί τά ἄλλα πρόσωπα τῶν ρημάτων στόν πληθυντικό, χωρίς νά ἀλλάξεις τό χρόνο καί τήν ἐγκλιση. Νά κάνεις ὅσες ἀλλαγές κρίνεις ἀπαραίτητες.

Παρατηρήσεις στό σχηματισμό τῶν ρημάτων

1. Στόν παθητικό παρατατικό συνηθίζονται καί οἱ τύποι σέ **-μασταν, -σασταν**:
 δενόμαστε - δενόμασταν
 δενόσαστε - δενόσασταν
 ἤμασταν, ἀγαπιόμασταν
 κτλ.
2. Στό τρίτο πληθυντικό πρόσωπο τά ρήματα παίρνουν κάποτε, ἰδίως στή λογοτεχνία, μετά τό ν ἕνα ε :
 Ἄλλοι λέγανε πῶς περνᾶνε στρατιωτικά συνεργεῖα καί ρίχνουνε τούς ἐτοιμόρροπους τοίχους.

* Ἀσκηση ὀρθογραφίας

○ Τά ρήματα τελειώνουν

— σέ ↓				
1. -ω, -ῶ	δένω	ἀγαπῶ		
2. -εις, -ει	δένεις	δένει		
3. -εῖς, -εῖ	θεωρεῖς	θεωρεῖ		
4. -μαι	δένομαι	ἀγαπιέμαι	ὅταν παίρνουν μπροστά	τό { ἐγώ (δένομαι) ἐσύ (δένεσαι) αὐτός (δένεται)
5. -σαι	δένεσαι	ἀγαπιέσαι		
6. -ται	δένεται	ἀγαπιέται		
7. -με	δένουμε	ἀγαποῦμε	ὅταν παίρνουν μπροστά	τό { ἐμεῖς (δένουμε) ἐσεῖς (δένετε)
8. -τε	δένετε	ἀγαπᾶτε		
9. -νται	δένονται	ἀγαπιοῦνται		

© Ό τόνος στά ρήματα

1. Ἡ μακρόχρονη λήγουσα τῶν ρημάτων, ὅταν τονίζεται, παίρνει περισπωμένη :	ἀγαπῶ, καλοῦν καῖς
2. Τό τονισμένο α τῆς λήγουσας στά ρήματα εἶναι μακρόχρονο :	ἀγαπᾶς
3. Τό ἄτονο α στή λήγουσα τῆς ὀριστικῆς εἶναι βραχύχρονο :	γελοῦσαν
4. Τό ἄτονο α στή λήγουσα τῆς προστακτικῆς εἶναι μακρόχρονο :	κοίτα
5. Οἱ καταλήξεις τοῦ ἐνικοῦ -ᾶμαι, -ᾶσαι, -ᾶται καί οἱ καταλήξεις τοῦ πληθυντικοῦ -ᾶμε, -ᾶτε, -ᾶνε παίρνουν περισπωμένη :	κοιμᾶμαι, -ᾶσαι, -ᾶται, ἀγαπᾶμε, -ᾶτε, -ᾶνε
Παντοῦ ἄλλοῦ τό α τῆς παραλήγουσας εἶναι βραχύχρονο :	πάρε θυμάστε
6. Τά ι, υ στήν παραλήγουσα παίρνουν ὀξεῖα :	πίνε, λύστε

* 1 Νά συμβουλευτεῖς τόν πίνακα καί νά τονίσεις τά ρήματα :

- φιλω, φταις, καλεῖ, βαστουν, βαστουμε, βαστας, ξεχνουσαν, ἐσύ πηδα, φοβαμαι, λυπασαι, κοιμαται, ἐλατε νά φαμε, πηγαν νά φανε, κοιμαστε, ξυπνηστε, μεθυστε, κρεμαστε, ντυστε, κρινε, σβηστε, παρε, ἀναψτε, νά λυθει, ἦταν.

* 2 Νά συμβουλευτεῖς τόν πίνακα καί νά συμπληρώσεις τά κενά :

α / Σήμερα εἶναι ἡ γιορτή τῆς μητέρας. Σηκώνομ- πρῶτος ἀπό τό κρεβάτι καί ἐτοιμάζομ- ὕστερα ξυπν- τήν ἀδερφή μου καί πηγαίνουμ- μαζί νά κόψουμ- μερικά λουλούδια ἀπό τόν κήπο. Ἡ μητέρα χαίρετ- μέ τά λουλούδια. Ἄλλο τόσο χαιρόμαστ- κι ἐμεῖς πού τά προσφέρουμ-

β / Πηγαίνει-, σᾶς παρακαλ-, νά φέρετ- μερικά παιχνίδια
 ἀκόμη, γιά νά στολίσουμ- τό χριστουγεννιάτικο δέντρο
 μας. Μοῦ φαίνεται- πῶς κάτι τοῦ λείπει. Ἐσεῖς τί λέτ-;
 δέ νομίζετ- ὅτι εἶν- ἔτσι; Τί συλλογίζεσ-, Γιώργο;

ΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΟΥ ΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΥ

⊙

1. Αὔξηση

Ἡ τρικυμία

Εἶχαν περάσει τρεῖς μέρες ἀπό τότε πού ξεκίνησαν ἀπό τήν πατρίδα
 τους, τή Μίλητο, γιά νά πάνε στόν Πειραιά. Στήν ἀρχή τό ταξίδι πήγαινε
 καλά· ὁ ἀγέρας πού φυσοῦσε ἦταν οὐριος καί ὅλα ἔλεγαν πῶς γρήγορα θά
 ἔφταναν στόν προορισμό τους. Τήν τέταρτη ὅμως μέρα ἡ θάλασσα ἀγρίεψε·
 ὁ ἀγέρας δυνάμωσε καί μολυβένια σύννεφα ἔκρυσαν τόν ἥλιο· ὁ οὐρανός
 σκοτείνιασε· τά κύματα δέν ἄργησαν νά σηκωθοῦν· λυσσασμένα ἔπεφταν
 πάνω στό καράβι καί πᾶσχιζαν νά τό καταπιοῦν : μιά τό ἔριχναν στό βυθό
 καί μιά τό ἀνέβαζαν στόν οὐρανό. Σωστή κόλαση. Οἱ ναῦτες πάλευαν στήν
 πλώρη καί στήν πρύμνη· τήν ἤξεραν αὐτοί τή θάλασσα· μόνο πού δέν τήν
 ὀρίζαν. Ὅρίζεται τάχα τέτοιο θεριό; Τρεῖς μέρες κράτησε ἡ πάλη μέ τό
 στοιχεῖα τῆς φύσης. Τήν τέταρτη ἡ θάλασσα γαλήνεψε... πέρα στό βάθος
 φάνηκε ἓνα κομμάτι γῆς... Εὐχαρίστησαν τότε τό Θεό...

Α'

⊙ Τά ρήματα πού ἀρχίζουν ἀπό σύμφωνο

Ἑνεστώτας	Παρατατικός	Ἀόριστος
α' Φτάνουν στόν προ- ορισμό τους. Σύννεφα κρύβουν τόν ἥλιο.	β' Ἔφταναν στόν προ- ορισμό τους. Σύννεφα ἔκρυσαν. τόν ἥλιο.	γ' Ἔφτασαν στόν προ- ορισμό τους. Σύννεφα ἔκρυσαν τόν ἥλιο.

- ⊙ Τά ρήματα πού ἀρχίζουν ἀπό σύμφωνο (στήλη α') παίρνουν πρίν ἀπό τό θέμα, στόν παρατατικό καί στόν ἀόριστο τῆς ὀριστικῆς (στήλες β' καί γ'), ἓνα ἐ-. Αὐτό τό ἐ λέγεται **αὔξηση**.

• Τά ρήματα	θέλω	→ στόν παρατατικό	παίρνουν αὔξηση η ἀντί ε	ἤθελα ἤξερα ἤπια
	ξέρω			
	πίνω	→ στόν ἀόριστο		

• Ἡ αὔξηση μένει ὅταν τονίζεται	ἔλεγα	καί χάνεται ὅταν δέν τονίζεται	λέγαμε λέγατε
	ἔλεγε		
	ἔλεγε		
	ἔλεγαν		

Β'

- ⊙ Τά ρήματα πού ἀρχίζουν ἀπό φωνῆεν

Ἑνεστώτας	Παρατατικός	Ἀόριστος
α'	β'	γ'
Ποιός ὀρίζει τή θάλασσα;	Ποιός ὄριξε τή θάλασσα;	Ποιός ὄρισε τή θάλασσα;
Ἡ θάλασσα ἀγριεῖ.	Ἡ θάλασσα ἀγριεῖ.	Ἡ θάλασσα ἀγρίεψε.
Εὐχαριστοῦν τό Θεό.	Εὐχαριστοῦσαν τό Θεό.	Εὐχαρίστησαν τό Θεό.

- ⊙ Τά ρήματα πού ἀρχίζουν ἀπό φωνῆεν ἢ δίψηφο (στήλη α') δέν παίρνουν αὔξηση (στήλες β' καί γ'), ἀλλά διατηροῦν τό φωνῆεν ἢ τό δίψηφο σέ ὅλους τούς χρόνους.

Ἐξαιροῦνται τά ρήματα	ἔχω	- εἶχα
	ἔρχομαι	- ἤρθα
	εἶμαι	- ἤμουν

- Μερικά σύνθετα ρήματα παίρνουν τήν αὔξηση στήν ἀρχή τοῦ δευτέρου συνθετικοῦ.
 - Δέν πολυήθελε.
 - Ἦξερε καί παραῆξερε.

▲ Όρθογραφία.

Γράφονται μέ η : ήρθα, ήπια, ήμουν, ήξερα, ήθελα.

Γράφονται μέ ει : είδα, είπα, είχα.

Άσκήσεις

- * 1 Ποιά ρήματα του̐ κειμένου έχουν αύξηση στον παρατατικό καί στον άόριστο καί ποιά δέν έχουν καί γιατί;
- * 2 Ποιά ρήματα του̐ κειμένου παρουσιάζουν όρθογραφική άνωμαλία στην αύξηση;
- * 3 Νά βάλεις σέ χρόνο παρατατικό τά ύπογραμμισμένα ρήματα, χωρίς νά αλλάξεις πρόσωπο καί άριθμό :
 - Τρέμουμε γιά τή ζωή του, τή μικροσκοπική του ζωούλα, ζήτημα μιās ... πατησιās. Μιά μέρα, λαίμαργο καθώς είναι, άρπαξε ένα κομμάτι ψωμί ... χρωματιστό -ή κόρη μου πού ζωγραφίζει, σκουπίζει μ' αυτό τά χρώματά της. Πού νά του̐ τό πάρουμε από τό στόμα!
 - Στο σπίτι μας αυτό τόν καιρό δέν υπάρχει άλλη γάτα από τήν Πίσσα. Άλλά ή Πίσσα ζηλεύει τό γατάκι, κι όταν τό βλέπει μπροστά της όργίζεται.
- * 4 Νά βρεῖς στο̐ κείμενο ένα δισύλλαβο καί ένα πολυσύλλαβο ρήμα· σχημάτισέ τα στην όριστική του̐ παρατατικού καί του̐ άόριστου· σύγκρινε τούς τύπους πού έχουν αύξηση μ' εκείνους πού δέν έχουν. Διατύπωσε μέ τόν κανόνα τής Γραμματικής σου τή διαφορά πού παρατηρείς.

2. Θέμα, κατάληξη, χαρακτηρισ

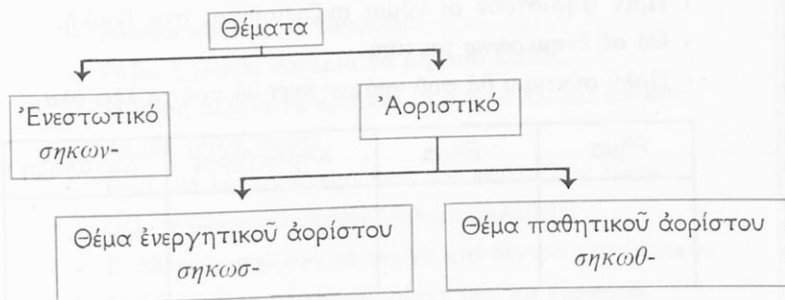
Όριστική

Ένεστώτας	Άόριστος	
	Ένεργητικός	Παθητικός
σηκών-ω σηκών-εις σηκών-ει σηκών-ουμε σηκών-ετε σηκών-ουν	σήκωσ-α σήκωσ-ες σήκωσ-ε σήκωσ-αμε σήκωσ-ατε σήκωσ-αν	σηκώθ-ηκα σηκώθ-ηκες σηκώθ-ηκε σηκωθ-ήκαμε σηκωθ-ήκατε σηκώθ-ηκαν

- Όπως τά ονόματα, έτσι καί τά ρήματα ἔχουν :

Θέμα, κατάληξη καί χαρακτηρισ

- **Θέμα** λέγεται τό πρῶτο μέρος τοῦ ρήματος, δηλαδή τό μέρος πού δέν ἀλλάζει.
→ σηκών-, σηκωσ-, σηκωθ-
- **Κατάληξη** λέγεται τό τελευταῖο μέρος τοῦ ρήματος, δηλαδή τό μέρος πού ἀλλάζει.
→ -ω
-εις, -ει, -ουμε κτλ.
- Τό ρήμα ἔχει δύο θέματα : α/ τό **ἐνεστωτικό** καί β/ τό **ἀοριστικό** (θέμα ἐνεργητικοῦ ἀορίστου καί θέμα παθητικοῦ ἀορίστου).

• Ο τελευταῖος φθόγγος τοῦ θέματος λέγεται χαρακτή- ρας.	θέμα { $\left. \begin{array}{l} \text{σηκων-} \\ \text{σηκωσ-} \\ \text{σηκωθ-} \end{array} \right\} \begin{array}{l} \text{χαρακτήρας} \\ \text{ν} \\ \text{σ} \\ \text{θ} \end{array}$
--	--

Τό θέμα καί οἱ χρόνοι

•
Ἑνεστωτικό
θέμα

1. Ἀπό τό ἐνεστωτικό θέμα σχηματίζονται οἱ **ἐξα-**
κολουθητικοί χρόνοι τῆς ἐνεργητικῆς καί παθη-

•
Ἀοριστικό
θέμα

2α Ἀπό τό θέμα τοῦ ἐνεργητικοῦ ἀορίστου σχη-
ματίζονται οἱ **στιγμιαῖοι** καί οἱ **συντελεσμένοι**
χρόνοι τῆς ἐνεργητικῆς φωνῆς. (Βλ. Ἐπίμετρο, πίν. 9).

2β Ἀπό τό θέμα τοῦ παθητικοῦ ἀορίστου σχηματί-
ζονται οἱ **στιγμιαῖοι** καί οἱ **συντελεσμένοι χρόνοι**
τῆς παθητικῆς φωνῆς. (Βλ. Ἐπίμετρο, πίν. 9).

Ἀσκήσεις

* 1 Ἀπομόνωσε στίς παρακάτω φράσεις τά ρήματα καί γράψε
τό θέμα, τό χαρακτήρα καί τήν κατάληξή τους, σύμφωνα
μέ τό ὑπόδειγμα πού ἀκολουθεῖ :

- Τό φεγγάρι κοιτάζει τόν κόσμο καί σωπαίνει.
- Ἕνα ἀκόμη τράνταγμα καί τό ἀεροπλάνο προσγειώθηκε.
- Ἀκούστηκαν σοβαρές ἀπόψεις καί ἀπό τίς δύο πλευρές.
- Δέν μπορούσε νά σκεφτεῖ σωστά.
- Πρίν ψηφιστοῦν οἱ νόμοι συζητιοῦνται στή βουλή.
- Θά σέ ἐνημερώνω τακτικά.
- Πολύ σύντομα θά σοῦ γράψω· ἐκεῖ θά σοῦ τά λέω ὅλα.

Ρήμα	Θέμα	Χαρακτήρας	Κατάληξη

- * 2 Τῶν παρακάτω ρημάτων γράψε τό πρῶτο ἐνικό πρόσωπο τῆς ὀριστικῆς τῶν χρόνων πού σχηματίζονται ἀπό τό ἐνεστωτικό θέμα :

• διαποτίζω, ἐπιτηρῶ, στεγάζω, διαλέγω

- * 3 Τῶν παρακάτω ρημάτων γράψε τό πρῶτο ἐνικό πρόσωπο τῆς ὀριστικῆς τῶν χρόνων πού σχηματίζονται ἀπό τό ἀοριστικό θέμα :

• τινάζω, παραλείπω, ἀπομακρύνω, δηλώνω

(Μπορεῖς νά συμβουλευτεῖς τόν πίνακα τῶν χρόνων καί τῶν θεμάτων Ἐπίμετρο, πίν. 9).

⊙

Α.- Τό ἐνεστωτικό θέμα

Τό ἐνεστωτικό θέμα τό βρίσκουμε, ἂν ἀφαιρέσουμε τήν κατάληξη **-ω, -ομαι, ιέμαι, -οῦμαι** ἀπό τό πρῶτο πρόσωπο τῆς ὀριστικῆς τοῦ ἐνεστώτα.

δέν-ω	θ. δεν-
δέν-ομαι	θ. δεν-
ἀγαπ-ῶ	θ. ἀγαπ-
ἀγαπ-ιέμαι	θ. ἀγαπ-
θυμ-οῦμαι	θ. θυμ-

Άσκηση

- * 1 Στό κείμενο πού ἀκολουθεῖ νά ὑπογραμμίσεις τούς ἐνεστώτες καί νά βρεῖς τό ἐνεστωτικό τους θέμα :

- Ἀκούω κούφια τά τουφέκια.
- Ράβε, ξήλωνε, δουλειά νά μή σοῦ λείπει.
- Ἡ κόρη πλέκει τά προικιά κι ὁ νιός πλέκει καλάθια.
- Ἀλεθε, μύλο, ἄλεθε.
- Ἐμεῖς θά λημεριάζουμε ἐκεῖ πού φωλιάζουν λύκοι.
- Θέλετε δέντρα ἀνθήσετε, θέλετε μαραθεῖτε.
- Τ' ἀδέρφια σχίζουν τά βουνά καί δέντρα ξεριζώνουν.
- Φεγγαράκι μου λαμπρό, φέγγε μου νά περπατῶ.

- Μάρτης έβρεχε. Θεριστής χαιρόταν.
- Νά πού μ' άρέσουν επιτέλους αυτά τά βουνά μ' αυτό τό φώς.

* 2 Ποιά άπό τά παραπάνω ρήματα έχουν στόν ένεστώτα χαρακτήρα χειλικό, ποιιά όδοντικό, ποιιά συριστικό, ποιιά λαρυγγικό, ποιιά ύγρό καί ποιιά ρινικό;
Μπορείς νά συμβουλευτείς καί τόν πίνακα τών συμφώνων, σ. 23.

©

B.- Τό άοριστικό θέμα

Τό άοριστικό θέμα, όπως είδαμε, διακρίνεται σέ θέμα ένεργητικού άορίστου καί σέ θέμα παθητικού άορίστου.

α/ Τό θέμα τοῦ ένεργητικού άορίστου τό βρίσκουμε, άν αφαιρέσουμε τήν κατάληξη -α καί τήν αύξηση (άν ύπάρχει) άπό τό πρώτο ένικό πρόσωπο τής όριστικής τοῦ ένεργητικού άορίστου.	έ-δεσ-α - άγάπησ-α έ-φερ-α παράγγειλ-α	θ. δεσ- θ. άγαπησ- θ. φερ- θ. παραγγειλ-
---	---	---

β/ Τό θέμα τοῦ παθητικού άορίστου τό βρίσκουμε, άν αφαιρέσουμε τήν κατάληξη -ηκα άπό τό πρώτο ένικό πρόσωπο τής όριστικής τοῦ παθητικού άορίστου.	δεθ-ηκα άγαπήθ-ηκα φέρθ-ηκα παραγγέλθ-ηκα	θ. δεθ- θ. άγαπηθ- θ. φερθ- θ. παραγγελθ-
---	--	--

"Α σ κ η σ η

* Στό κείμενο πού ακολουθεί νά ύπογραμμίσεις τούς άορίστους καί νά βρεΐς τό άοριστικό τους θέμα :

Άκούστηκε ένα σφύριγμα, ή άτμομηχανή ξεφύσηξε δυνα-

τά, κι οί τεράστιες ρόδες ἄρχισαν νά κυλοῦνε πάνω στίς σιδερένιες ράγες. Ὡρες πολλές, τσάφ-τσούφ, τσάφ-τσούφ, καί τό τρένο ἔφτασε στή μεγάλη πόλη μέ τούς πολλούς ἀνθρώπους καί τά πολλά αὐτοκίνητα. Ὁ γερο-σοφός σάστισε, ζαλίστηκε ἀπό τή φασαρία καί τήν κίνηση, ἀλλά δέν κοντοστάθηκε. Τράβηξε κατευθείαν γιά τό σπίτι τοῦ ξακουσμένου γιατροῦ Ξανανιώνη.

Ζώρζ Σαρρῆ, Τό γαϊτανάκι

Ὁ ἐνεργητικός ἀόριστος

Ὁ ἐνεργητικός ἀόριστος διακρίνεται σέ σιγματικό ἀόριστο καί σέ ἄσιγμο ἀόριστο.

Ὁ σιγματικός ἀόριστος τελειώνει σέ **-σα** : ἔδεσα

Ὁ ἄσιγμος ἀόριστος τελειώνει σέ **-α** : ἔφερα

1. Ὁ σιγματικός ἀόριστος

Ξάφνον ἔτριψε τά μάτια του ἀπό ἀπορία καί κοίταξε... "Ορμησε τρέχοντας στίς σκάλες ὁ Γίγαντας, γιομάτος χαρά, καί τρέχοντας βγήκε στόν κήπο. Ἐτρεξε πάνω στό γρασίδι κι ἤρθε κοντά στό παιδί. Κι ὅταν τό ἔφτασε, τό πρόσωπό του κοκκίνισε ἀπ' τήν ὀργή κι εἶπε : «Ποιός τόλμησε νά σέ πληγώσει;» Γιατί στίς παλάμες τοῦ ἀγοριοῦ καί στά μικρά του πόδια διακρίνονταν οἱ πληγές ἀπό καρφιά.

«Ποιός τόλμησε νά σέ πληγώσει;» φώναξε ὁ Γίγαντας· «πές μου κι ἐγώ θά πάρω τό μεγάλο μου σπαθί νά τόν κόψω κομμάτια!»

«Κανένας!» ἀποκρίθηκε τό παιδί· «ὅμως αὐτές εἶναι οἱ πληγές τῆς ἀγάπης!»

«Ποιός εἶσαι;» εἶπε ὁ Γίγαντας, κι ἕνας παράξενος φόβος τόν κυρίεψε καί γονάτισε μπρός στό παιδί.

Καί τό παιδί τοῦ χαμογέλασε καί τοῦ εἶπε : «Μ' ἄφησες κάποτε νά παίζω στόν κήπο σου, ἀπόψε ἐσύ θά ῥθεις μαζί μου στό δικό μου κήπο, τόν παράδεισο».

Ὁσκαρ Οὐάιλντ, Ὁ σκληρόκαρδος γίγαντας

Στό κείμενο διαβάζουμε :

- Μ' ἄφησες κάποτε νά παίξω στόν κήπο σου.
- Ἐτριψε τά μάτια του ἀπό ἀπορία.
- Ἐτρεξε πάνω στό γρασίδι.

Ἀπό τά παραδείγματα βλέπουμε ὅτι ὁ ἀόριστος πολλῶν ρημάτων σχηματίζεται σέ :	→ -σα ἀφήνω ἄφησα
	→ -ψα τρίβω ἔτριψα
	→ -ξα τρέχω ἔτρεξα

Ὁ ἀόριστος αὐτός ὀνομάζεται σιγματικός ἀόριστος, γιατί μπροστά ἀπό τήν κατάληξη -α ἔχει σ.

Ἀσκήσεις

- * 1 Νά βρεῖς τούς σιγματικούς ἀορίστους τοῦ κειμένου.
- * 2 Νά σχηματίσεις μέσα σέ φράσεις τούς ἀορίστους τῶν ρημάτων, ὅπως στό παράδειγμα :

α/ ἀκούω → Ἀκουσα τή βροντή καί τρόμαξα παραλύω →
ἀποκλείω → ἰδρῶ →

β/ κρύβω → Ἐκρυψα τό θησαυρό ἀνάβω →
ὑπογράφω → παύω →
παραλείπω → παιδεύω →

γ/ θίγω → Τόν ἔθιξα χωρίς νά τό θέλω ψάχνω →
ξανοίγω → ρίχνω →
καταβρέχω → ξεπλέκω →

δ/ ἀναγνωρίζω → Μόλις τόν εἶδα τόν ἀναγνώρισα
πιέζω →
καταθέτω → κοκκινίζω →
ἀλέθω → ἀρέσω →

ε/ ἀλλάζω → Ἀπό τότε ἄλλαξα σκέψεις καταπλήττω →
βουλιάζω → ἀπαλλάσσω →

στ/ κρυώνω → <i>Κρύωσα γιά τά καλά</i>	άπλώνω →
τεντώνω	ζώνω →
ζ/ πιάνω → <i>Τόν έπιασα σχετικά γρήγορα</i>	ψήνω →
στήνω →	φτάνω →
η/ έγκατασταίνω → <i>Έκεϊ έγκατάστησα τήν οικογένειά μου</i>	
άνασταίνω →	
παρασταίνω →	βλασταίνω →
θ/ σωπαίνω → <i>Σώπασα στή στιγμή</i>	χορταίνω →
ι/ τραγουδῶ → <i>Τραγούδησα γλυκά</i>	φιλῶ →
τιμῶ →	ἐπιθυμῶ →
ἀργῶ →	κουνῶ →
• κρεμῶ → <i>Κρέμασα τ' ἄρματά μου στόν πλάτανο</i>	
διψῶ →	
γελῶ →	κερνῶ →
ξεσπῶ →	πεινῶ →
• καλῶ → <i>Τόν κάλεσα σπίτι μου</i>	ἄφαιρῶ →
παραπλανῶ →	μπορῶ →
διαιρῶ →	ἐπαινῶ →

- Βοηθητικό στοιχείο : Τά ρήματα τῆς δεύτερης συζυγίας σχηματίζουν τόν ἄοριστο σέ **-ησα** : ἀγαπῶ — ἀγάπησα. Με-
ρικά ὅμως ἐξαίρουνται καί σχηματίζουν τόν ἄοριστο σέ
-ασα : γελῶ — γέλασα καί **-εσα** : καλῶ — κάλεσα.

2. Ὁ ἄσιγμος ἄοριστος

Τό ὄνομά του ὁμόρφυνε τόν κόσμο

Τούς ὀλυμπιονίκες στήν Ἀρχαία Ἑλλάδα τοὺς στεφάνωναν μέ κλαδιά ἐλιάς. Αὐτή ἦταν ἡ ἀμοιβή τους. Ἦταν ὅμως μεγάλη ἡ δόξα τους προπάν-

των όταν αξιωνόνταν νά τραγουδηθοῦν ἀπό τόν Πίνδαρο, τόν ποιητή. Τέτοια τύχη εἶχε ὁ Διαγόρας ἀπό τή Ρόδο, ἕνας ἀπό τοὺς πιό δοξασμένους ὀλυμπιονίκες. Τὴν πιό μεγάλη δόξα του τὴ γνώρισε τὴν ἡμέρα πού πῆραν πρῶτες νίκες οἱ τρεῖς γιοί του. Ὁ λαός τότε τόν σήκωσε ψηλά· τόν πῆγε ἀπὸ τὴ μιά ὥς τὴν ἄλλη ἄκρη τοῦ σταδίου· τόν ἔρανε μὲ λουλούδια· τοῦ ἔψαλε ὕμνους. Κι ἐκεῖνος ἔγειρε τὸ κεφάλι του μέσα στὴν πιό μεγάλη εὐτυχία του καὶ ἀνέβηκε στοὺς αἰῶνες, γιὰ νά φτάσει ὥς ἐμᾶς. Γιατί δὲν πέθανε ὁ Διαγόρας· τὸ ὄνομά του ὁμόρφυνε τόν κόσμο.

Στό κείμενο διαβάζουμε :

- Τοῦ **ἔψαλε** ὕμνους.
- Κι ἐκεῖνος **ἔγειρε** τὸ κεφάλι του.
- Τόν **ἔρανε** μὲ λουλούδια.
- Τό **ὄνομά** του **ὁμόρφυνε** τόν κόσμο.

Ἀπὸ τὰ παραδείγματα βλέπουμε ὅτι ὁ ἀόριστος πολλῶν ρημάτων σχηματίζεται σέ	→ - α	ψέλνω γέρνω ραῖνω ὁμορφαίνω	ἔψαλα ἔγειρα ἔρανα ὁμόρφυνα
Ὁ ἀόριστος αὐτός ὀνομάζεται ἄσιγμος ἀόριστος, γιατί μπροστά ἀπὸ τὴν κατάληξη α δὲν ἔχει σ.			

Ἀσκήσεις

- * 1 Νά βρεῖς στό κείμενο καί τοὺς ἄλλους ἄσιγμους ἀορίστους.
- * 2 Νά σχηματίσεις μέσα σέ φράσεις τοὺς ἀορίστους τῶν ρημάτων, ὅπως στό παράδειγμα :

α/ στέλνω → Τοῦ ἔστειλα ἕνα γράμμα	δέρνω →
παραγγέλνω →	σπέρνω →
β/ σφάλω → Ξέρω ὅτι ἔσφαλα	προσβάλλω →
ἀναβάλλω →	ποικίλλω →

γ/ ἀνασαινω → <i>Στάθηκα καί ἀνάσανα λίγο.</i>	θερμαίνω →
καταλαβαίνω	μαραίνω →
δ/ πλαταίνω → <i>Μέ τή μελέτη πλάτυνα τή σκέψη.</i>	βαραίνω →
παχαίνω →	βαθαίνω →
ε/ καταλαβαίνω → <i>Τότε κατάλαβα τί γινόταν.</i>	παθαίνω →
τυχαίνω	πηγαίνω →

Ὁ Παθητικός ἄοριστος

Τήν Ἁγία Σοφία τήν ἔχτισε
ὁ Ἰουστινιανός· τά σχέδιά της τά
κατάστρωσαν ὁ Ἀνθέμιος καί ὁ
Ἰσίδωρος. Τά ἔξοδά της ἐπιβάρυ-
ναν τό ταμεῖο τοῦ Κράτους.

Ἡ Ἁγία Σοφία χτίστηκε ἀπό
τόν Ἰουστινιανό· τά σχέδιά της κα-
ταστρώθηκαν ἀπό τόν Ἀνθέμιο καί
τόν Ἰσίδωρο. Μέ τά ἔξοδά της ἐπι-
βαρύνθηκε τό ταμεῖο τοῦ Κράτους.

Τά δύο κείμενα ἔχουν τό ἴδιο περιεχόμενο καί τὰ ἴδια ρήματα. Παρουσιάζουν ὅμως τήν ἀκόλουθη διαφορά: τά ρήματα τοῦ πρώτου κειμένου βρίσκονται σέ ἐνεργητικό ἄοριστο, ἐνῶ τά ρήματα τοῦ δεύτερου κειμένου βρίσκονται σέ παθητικό ἄοριστο. Τήν πρώτη φορά ἔχουμε ἐνεργητική σύνταξη, τή δεύτερη παθητική.

Ἔτσι διαβάζουμε:

α/ Ὁ Ἰουστινιανός ἔχτισε τήν Ἁγία Σοφία.	• Ἡ Ἁγία Σοφία χτίστηκε ἀπό τόν Ἰουστινιανό.
β/ Τά ἔξοδά της ἐπιβάρυναν τό ταμεῖο τοῦ Κράτους.	• Μέ τά ἔξοδά της ἐπιβαρύνθηκε τό ταμεῖο τοῦ Κράτους.
↑	↑
Ἐνεργητική σύνταξη	Παθητική σύνταξη

Ἀπό τὰ παραδείγματα βλέπουμε ὅτι :

1. Ἀπό τό σιγματικό ἀόριστο —————→ ἔ- | χτι | -σε
 σχηματίστηκε ὁ παθητικός ἀόριστος, —————→ | χτί | -στηκε
 ἀφοῦ χάθηκε ἡ αὔξηση ἔ- καί ἀντικα-
 ταστάθηκε ἡ κατάληξη -σε ἀπό τήν
 κατάληξη -στηκε.

2. Ἀπό τόν ἄσιγμο ἐνεργητικό ἀόριστο —————→ ἐπιβάρυν | -ε
 σχηματίστηκε ὁ παθητικός ἀόριστος, —————→ ἐπιβαρύν | -θηκε
 ἀφοῦ ἀντικαταστάθηκε ἡ κατάληξη -ε
 ἀπό τήν κατάληξη -θηκε.

- Οἱ παθητικοί ἀόριστοι λοιπόν σχηματίζονται ἀπό τοὺς ἐνεργητικούς μέ τίς ἀκόλουθες ἀλλαγές :

α/ Χάνεται ἡ αὔξηση, ἂν ὑπάρχει	→	ἔ χτισα → χτίστηκε
β/ Ἀντικατασταίνονται οἱ καταλήξεις τοῦ ἐνεργητικοῦ ἀορίστου	→	ἔ δε-σα → δέ-θηκα
ἀπό τίς καταλήξεις τοῦ παθητι- κοῦ ἀορίστου :	→	ἔ κρυ-ψα → κρύ-φτηκα
	→	ἔ πλε-ξα → πλέ-χτηκα
	→	δρόσι-σα → δροσί-στηκε
	→	ἔ κριν-α → κρί-θηκα

- Ἡ παθητική μετοχή

Ἡ παθητική μετοχή σχηματίζε-
 ται, ἂν ἀντικαταστήσουμε τίς κα-
 ταλήξεις τοῦ παθητικοῦ ἀορίστου
 μέ τήν κατάληξη -μένος (μ-μένος,
 γ-μένος, σ-μένος)

δέθηκα → δεμένος
 κρύφτηκα → κρυμμένος
 πλέχτηκα → πλεγμένος
 δροσίστηκε → δροσισμένος

Ἀσκήσεις

- * 1 Νά σχηματίσεις τοὺς ἀορίστους καί τήν παθητική μετοχή
 τῶν ρημάτων :

φανερώνω, ιδρύω,
 τιμῶ, ἀνασταίνω

- Παράδειγμα : λύνω, ἔλυσα, λύθηκα, λυμένος.
- * 2 Νά σχηματίζεις τούς ἀορίστους καί τήν παθητική μετοχή τῶν ρημάτων :
- πιάνω, ἀκούω,
σβήνω, ἀθροίζω
 - Παράδειγμα : δανείζω, δάνεισα, δανείστηκα, δανει-
σμένος.
- * 3 Νά σχηματίζεις τούς ἀορίστους καί τήν παθητική μετοχή τῶν ρημάτων :
- σκάβω, βάφω
ἐγκαταλείπω, κλέβω,
λατρεύω, παύω
 - Παράδειγμα : γράφω, ἔγραψα, γράφτηκα, γραμμένος
 παιδεύω, αἰδέομαι, αἰδεύτηκα, αἰδεμένος
- Τά ρήματα μέ ἀόριστο σέ -ψα ἔχουν μετοχή σέ -μμένος μέ δύο μμ.
Τά ρήματα ὅμως σέ -εύω (-αύω) ἔχουν στή μετοχή ἕνα μ : παιδεμμένος.
- * 4 Νά σχηματίζεις τούς ἀορίστους καί τήν παθητική μετοχή τῶν ρημάτων :
- πλέκω, ἀνοίγω,
βρέχω, ἀλλάζω
 - Παράδειγμα : διώχνω, ἐδιώξα, διώχτηκα, διωγμένος.
- * 5 Νά σχηματίζεις τούς ἀορίστους καί τήν παθητική μετοχή τῶν ρημάτων :
- στέλνω, παραγγέλλω
δέρνω, ἀπονέμω
μαραίνω, πλένω
 - Παράδειγμα : σπέρνω, ἔσπειρα, σπάρθηκα, σπαρμένος.

*** Άσκηση ὀρθογραφίας**

Ἡ ὀρθογραφία τοῦ ᾀορίστου

<p>1. Τά ρήματα τῆς πρῶτης συζυγίας
διατηροῦν στὸν ᾀορίστο τό η, τό
ι, τό υ, τό ει, τό οι πού ἔχουν
στήν παραλήγουσα τῆς ᾀοριστικῆς
τοῦ ἐνεστώτα.</p>	<table style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="padding: 2px 5px;"><i>ἀφῆνω</i></td> <td style="padding: 2px 5px;">→</td> <td style="padding: 2px 5px;"><i>ᾀφησα</i></td> </tr> <tr> <td style="padding: 2px 5px;"><i>ὀρίζω</i></td> <td style="padding: 2px 5px;">→</td> <td style="padding: 2px 5px;"><i>ὀρισα</i></td> </tr> <tr> <td style="padding: 2px 5px;"><i>λύνω</i></td> <td style="padding: 2px 5px;">→</td> <td style="padding: 2px 5px;"><i>ἔλυσα</i></td> </tr> <tr> <td style="padding: 2px 5px;"><i>κλείνω</i></td> <td style="padding: 2px 5px;">→</td> <td style="padding: 2px 5px;"><i>ἔκλεισα</i></td> </tr> <tr> <td style="padding: 2px 5px;"><i>ᾀθροίζω</i></td> <td style="padding: 2px 5px;">→</td> <td style="padding: 2px 5px;"><i>ᾀθροισα</i></td> </tr> </table>	<i>ἀφῆνω</i>	→	<i>ᾀφησα</i>	<i>ὀρίζω</i>	→	<i>ὀρισα</i>	<i>λύνω</i>	→	<i>ἔλυσα</i>	<i>κλείνω</i>	→	<i>ἔκλεισα</i>	<i>ᾀθροίζω</i>	→	<i>ᾀθροισα</i>
<i>ἀφῆνω</i>	→	<i>ᾀφησα</i>														
<i>ὀρίζω</i>	→	<i>ὀρισα</i>														
<i>λύνω</i>	→	<i>ἔλυσα</i>														
<i>κλείνω</i>	→	<i>ἔκλεισα</i>														
<i>ᾀθροίζω</i>	→	<i>ᾀθροισα</i>														
<p>2. Οἱ ᾀορίστοι σέ -ωσα γράφονται μέ ω : <i>ᾀπλώσα, ἔδωσα</i> κ.ᾀ.
Ἐξαιροῦνται τό <i>ᾀρμοσα</i> καί τό <i>δέσποσα</i>.   • Τό <i>δίνω</i> στὸν παθητικό ᾀορίστο γράφεται μέ ο : <i>δόθηκα - δο-
σμένος</i></p>																
<p>3. Τά ρήματα τῆς δεύτερης
συζυγίας σχηματίζουν ᾀ-
ορίστο σέ -ησα μέ η.
Ἐξαιροῦνται :</p>	<table style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="padding: 2px 5px;">→ <i>ἀγαπῶ</i></td> <td style="padding: 2px 5px;">→</td> <td style="padding: 2px 5px;"><i>ἀγάπησα</i></td> </tr> <tr> <td style="padding: 2px 5px;">→ <i>μεθῶ</i></td> <td style="padding: 2px 5px;">→</td> <td style="padding: 2px 5px;"><i>μέθυσα, μηνῶ</i></td> </tr> <tr> <td style="padding: 2px 5px;">→</td> <td style="padding: 2px 5px;">→</td> <td style="padding: 2px 5px;"><i>μήνυσα</i></td> </tr> </table>	→ <i>ἀγαπῶ</i>	→	<i>ἀγάπησα</i>	→ <i>μεθῶ</i>	→	<i>μέθυσα, μηνῶ</i>	→	→	<i>μήνυσα</i>						
→ <i>ἀγαπῶ</i>	→	<i>ἀγάπησα</i>														
→ <i>μεθῶ</i>	→	<i>μέθυσα, μηνῶ</i>														
→	→	<i>μήνυσα</i>														
<p>4. Τά ρήματα σέ -αίνω τε-
λειώνουν στὸν ᾀορίστο σέ :</p>	<table style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="padding: 2px 5px;">→ -υνα :</td> <td style="padding: 2px 5px;"><i>βαθαίνω</i></td> <td style="padding: 2px 5px;">—</td> <td style="padding: 2px 5px;"><i>βάθυνα</i></td> </tr> <tr> <td style="padding: 2px 5px;">→ -ηκα :</td> <td style="padding: 2px 5px;"><i>ἀνεβαίνω</i></td> <td style="padding: 2px 5px;">—</td> <td style="padding: 2px 5px;"><i>ἀνέβηκα</i></td> </tr> <tr> <td style="padding: 2px 5px;">→ -ησα</td> <td style="padding: 2px 5px;"><i>βλασταίνω</i></td> <td style="padding: 2px 5px;">—</td> <td style="padding: 2px 5px;"><i>βλάστησα</i></td> </tr> </table>	→ -υνα :	<i>βαθαίνω</i>	—	<i>βάθυνα</i>	→ -ηκα :	<i>ἀνεβαίνω</i>	—	<i>ἀνέβηκα</i>	→ -ησα	<i>βλασταίνω</i>	—	<i>βλάστησα</i>			
→ -υνα :	<i>βαθαίνω</i>	—	<i>βάθυνα</i>													
→ -ηκα :	<i>ἀνεβαίνω</i>	—	<i>ἀνέβηκα</i>													
→ -ησα	<i>βλασταίνω</i>	—	<i>βλάστησα</i>													
<p>5. Τά ρήματα στὸν ᾀορίστο
γράφονται μέ ἓνα λ :</p>	<table style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="padding: 2px 5px;">→</td> <td style="padding: 2px 5px;"><i>ἀνατέλλω</i></td> <td style="padding: 2px 5px;">—</td> <td style="padding: 2px 5px;"><i>ἀνάτειλα</i></td> </tr> <tr> <td style="padding: 2px 5px;">→</td> <td style="padding: 2px 5px;"><i>σφάλω</i></td> <td style="padding: 2px 5px;">—</td> <td style="padding: 2px 5px;"><i>ἔσφαλα</i></td> </tr> </table>	→	<i>ἀνατέλλω</i>	—	<i>ἀνάτειλα</i>	→	<i>σφάλω</i>	—	<i>ἔσφαλα</i>							
→	<i>ἀνατέλλω</i>	—	<i>ἀνάτειλα</i>													
→	<i>σφάλω</i>	—	<i>ἔσφαλα</i>													
<p>6. Πολλά ρήματα πού τελειώνουν σέ
-έλνω, -ερνω σχηματίζουν ᾀορί-
στο σέ -ειλα, -ειρα :</p>	<table style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="padding: 2px 5px;"></td> <td style="padding: 2px 5px;"><i>στέλνω</i></td> <td style="padding: 2px 5px;">—</td> <td style="padding: 2px 5px;"><i>ἔστειλα</i></td> </tr> <tr> <td style="padding: 2px 5px;"></td> <td style="padding: 2px 5px;"><i>γέρνω</i></td> <td style="padding: 2px 5px;">—</td> <td style="padding: 2px 5px;"><i>ἔγειρα</i></td> </tr> </table>		<i>στέλνω</i>	—	<i>ἔστειλα</i>		<i>γέρνω</i>	—	<i>ἔγειρα</i>							
	<i>στέλνω</i>	—	<i>ἔστειλα</i>													
	<i>γέρνω</i>	—	<i>ἔγειρα</i>													

* Νά συμβουλευτεῖς τὸν πίνακα καί νά συμπληρώσεις τά κενά :

α/ Στά παρακάτω ρήματα θά βάλεις **ι, η, υ, ει, οι** :

ἔσβ-σα, ἔκλ-να, ἔστ-σα, ἔκρ-να, ἔψ-σα, ᾀφ-σα, ἀγκάλ-ασα,

ἐπρ-ξα, γόγγ-σα, χρ-άστηκα, σύγχ-σα, δάκρ-σα, ν-άστηκα, ὄπλ-σα, λέπτ-να, ἀνάστ-σα, ἁμαρτ-σα, βάθ-να, κατέβ-κα, βγ-κα, μέθ-σα, πῆδ-σα, σκλήρ-να, σκούρ-να.

β/ Στά παρακάτω ρήματα νά βάλεις τό γράμμα πού ταιριάζει :

ἀπόβα-α, μῆν-σα, στεφάν-σα, κατάγγει-α, προσάρμ-σα, ἔλι-σα, χτύπ-σα, παράδ-σα, μάκρ-να, παράστ-σα, ἔδ-ρα, ἔσπ-ρα, ἀνάγγ-λα, ἀνάτ-λα, ποίκι-α.

Ἡ μετοχή

Ἑνεργητική φωνή		Παθητική φωνή	
Ἑνεστῶτας	Καταλήξεις	Παρακείμενος	Καταλήξεις
α/ Ὁ Ἀνδροῦτσος καί τά παλικάρια του μπῆκαν στό χάνι τῆς Γραβιάς χορεύοντας καί τραγουδώντας.	-οντας -ώντας	γ/ Κουρασμένος ἀπό τή δουλειά τῆς ἡμέρας κάθισε λίγο νά ἀνασάνει.	-μένος
β/ Τό αὐτοκίνητο ἀνέβαινε ἄγκομαχώντας τόν ἀνήφορο.	-ώντας	δ/ Ἡ παλιά ἀρχόντισσα ἀνέβαινε πρώτη τήν ἀνηφόρα φορτωμένη ἓνα δεμάτι ξύλα.	-μένη
		ε/ Ὁλόκληρο τό παρεκκλήσι ἦταν ζωγραφισμένο ἀπό τό ἐπιδέξιο χέρι κάποιου παλιοῦ ζωγράφου.	-μένο
		στ/ Ἦταν μοναδικές οἱ εἰκόνες τοῦ ζωγραφισμένου τέμπλου.	-μένου

- Οι λέξεις **χορεύοντας, τραγουδώντας, άγκομαχώντας** είναι μετοχές του ένεστώτα τής ένεργητικής φωνής.
 - Οι λέξεις **κουρασμένος, φορτωμένη, ζωγραφισμένο** είναι μετοχές του παρακειμένου τής παθητικής φωνής.

⊙ Μετοχή έχουν :

α/ ὁ ένεστώτας τής ένεργητικής φωνής (ένεργητική μετοχή) (π. α,β) καί

β/ ὁ παρακείμενος τής παθητικής φωνής (παθητική μετοχή) (π. γ-στ).
- Ἡ **ένεργητική μετοχή** τελειώνει σέ **-οντας** ἢ **-ώντας** καί δέν κλίνεται (π. α,β).
 - Ἡ **παθητική μετοχή** τελειώνει σέ **-μένος, -μένη, -μένο**, ἔχει τρία γένη καί κλίνεται ὅπως τά ἐπίθετα (π. γ-στ).
(Γιά τή μετοχή βλ. σ. 207)

● Ἡ μετοχή τοῦ παθητικοῦ ένεστώτα

Ἡ μετοχή τοῦ παθητικοῦ ένεστώτα τελειώνει σέ :
Εἶναι σπάνια καί χρησιμοποιεῖται συνήθως ὡς ἐπίθετο :

- *άμενος, -η, -ο*
- *όμενος, -η, -ο*
- *ούμενος, -η, -ο*

- *Τό πῆρε μέ τρεμάμενα χέρια.*
- *Ἦταν χαρούμενος σήμερα τό πρωί.*
- *Οἱ ἐργαζόμενοι ἄντρες*

* Ὁρθογραφία τής μετοχῆς

- ↓ Ἡ ένεργητική μετοχή τελειώνει σέ :

-οντας, ὅταν εἶναι προπαροξύτονη	→	παίζοντας
-ώντας, ὅταν εἶναι παροξύτονη	→	ἀγαπώντας

2. Ἡ παθητική μετοχή τελειώνει σέ :

-μένος μέ ἓνα μ	→ συνήθως	δεμένος — δένω
-μένος μέ δύο μμ	→ στά ρήματα μέ χαρακτήρα χειλικό (π, β, φ, φτ, πτ)	γραμμένος — γράφω
-ημένος μέ η	→ στά ρήματα τῆς δευτέρας συζυγίας	τιμημένος — τιμῶ
-σμένος*	→ σέ ρήματα τῆς πρώτης συζυγίας καί σέ μερικά τῆς δευτέρας	χτισμένος — χτίζω δυστυχισμένος — δυστυχῶ
-όμενος μέ ω	→ ὅταν εἶναι παροξύτονη	τεντωμένος — τεντώνω
-όμενος μέ ο	→ ὅταν εἶναι προπαροξύτονη	ἐνδιαφερόμενος — ἐνδιαφέρομαι

Ἀσκήσεις

* 1 Θά βάλεις η, ι, υ, ει, οι;

- ντ-μένος, ἐντειχ-σμένος, συναθρ-σμένος, δαν-σμένος, κλ-μένος, κλ-σμένος, καταψ-φ-σμένος, ἀφ-μένος, καταφοβ-σμένος, ἀπομακρ-σμένος, πρ-σμένος, συγχ-σμένος

* 2 Θά βάλεις ο ἢ ω;

- προστατευ-μενος, ιδ-μένος, ματαιοπον-ντας, ὕμν-ντας, λυτρ-μένος, παγ-μένος, εἰπ-μένος, διαδίδ-ντας, ἐρχ-μενος

* 3 α/ Νά σχηματίσεις τίς ἐνεργητικές καί τίς παθητικές μετοχές, ὅπως στό παράδειγμα :

- σκάβω — σκάβοντας — σκαμμένος • φυτεύω — ἀποκόβω — κρύβω — βεβαιώνω — πλάθω —

* Τό ι, η, υ, ει, οι πού ἔχουν τά ρήματα τῆς πρώτης συζυγίας στήν παραλήγουσα τῆς ὀριστικῆς τοῦ ἐνεστώτα διατηρεῖται, γιατί ἀνήκει στό θέμα :

δροσιζ-ω δροσισμένος, δακρύζ-ω δακρυσμένος

β/ Νά σχηματίσεις μέ τά παραπάνω ρήματα τά πρώτα πρόσωπα τῶν συντελεσμένων χρόνων στήν παθητική φωνή.

- Παράδειγμα : ἔχω σκαφεῖ — εἶμαι σκαμμένος
 εἶχα σκαφεῖ — ἦμουν σκαμμένος
 θά ἔχω σκαφεῖ — θά εἶμαι σκαμμένος

50

ΡΗΜΑΤΑ ΕΛΛΕΙΠΤΙΚΑ, ΑΠΡΟΣΩΠΑ, ΑΝΩΜΑΛΑ

⊙

Ι. Ἑλλειπτικά καί ἀπρόσωπα ρήματα

Ἡ φουρτούνα

Πέρα βροντᾶ καί ἀστράφτει ἀκόμη· ὁ οὐρανός ἀδειάζει τή μανία του πάνω στό καράβι μας. Οἱ ἄνεμοι τοῦ χαμοῦ κουβάριασαν πανιά καί κατάρτια. Ξημερώνει. Τό φῶς **μάχεται** τό σκοτάδι καί τό καράβι τή φουρτούνα. **Ἔχουμε** κουρασθεῖ ἀπό τή μάχη τῆς νύχτας. Τί μᾶς **μέλλεται** κανέναν δέν τό ξέρει. Ὁρκίζομαι πῶς, ἂν σωθῶ, δέν **πρόκειται** νά ξαναμπῶ στή θάλασσα· θά ἀγοράσω ἓνα κομμάτι γῆς καί θά ζῶ.

Ἐχει χαράξει πιά γιά καλὰ κι ἐμεῖς ἀκόμη παλεύουμε μέ τά στοιχεῖα τῆς φύσης. Μέ τόν κουβά στά χέρια ἀδειάζω τή θάλασσα ἀπό τά ἀμπάρια. Πρέπει νά σωθῶ· πρέπει νά σωθοῦμε, λέω μέσα μου καί παίρνω κουράγιο. Ἔχουμε ἀγώνα ἀκόμη. Ἐτοῦτη ἡ θύελλα **εἶναι** πρωτοφανής. Ἐξω φυσᾷ καί βρέχει ἀσταμάτητα.

⊙ Ἑλλειπτικά ρήματα

Στό κείμενο βρίσκουμε πολλά ρήματα πού δέν ἔχουν ὅλους τούς τύπους. Τά ρήματα αὐτά τά λέμε **ἐλλειπτικά**.

- ἔχω εἶμαι
- μάχομαι μέλλεται
- πρόκειται κ.ἄ.

- Οἱ τύποι πού λείπουν ἀναπληρώνονται ἀπό συνώνυμα ρήματα ἢ περιφράσεις :

- Γιά τό **μάχομαι** λ.χ. στόν ἀόριστο θά ποῦμε **πολέμησα**

Θ Ἀπρόσωπα ρήματα

Ἀπρόσωπα λέμε τὰ ρήματα πού συνηθίζονται στό τρίτο ἐνικό πρόσωπο καί δέν ἔχουν ὑποκείμενο πρόσωπο ἢ πράγμα. Τέτοια εἶναι :

1. Τά ρήματα : *πρέπει, πρόκειται, μέλλεται, συμφέρει* κ.ἄ.
2. Ρήματα πού φανερώνουν φυσικό φαινόμενο : *βροντᾷ, ἀστράφτει* (βλ. κείμενο).
3. Μερικά προσωπικά ρήματα σέ μερικές φράσεις : *ἀκούεται, θέλει, ταιριάζει* κ.ἄ.

Ἀσκήσεις

- * 1 Νά ἀναγνωρίσεις τὰ ἑλλειπτικά καί τὰ ἀπρόσωπα ρήματα τοῦ κειμένου.
- * 2 Μετάτρεψε τρία ἀπρόσωπα ρήματα τοῦ κειμένου σέ προσωπικά, σύμφωνα μέ τό ὑπόδειγμα :

Ἀ π ρ ό σ ω π α	Π ρ ο σ ω π ι κ á
α/ ἔχει χαράζει γιά καλά	• Ὁ γλύπτης χάραξε τό ὄνομά του στή βάση τοῦ ἀγάλματος.
β/	
γ/	
δ/	

- * 3 Συμπλήρωσε τὰ κενά μέ τὰ ρήματα πού ταιριάζουν:

ξημερώνει	Τό χειμώνα... νωρίς.
ταιριάζει	Δέν τόν... γιά τίποτε· εἶναι σκληρός.
βραδιάζει	Τό καλοκαίρι... νωρίς.
νοιάζει	Δέν... σ' ἓναν καπετάνιο νά σκέφτεται μικρόψυχα.
βρέχει	Ἀπό σᾶς... νά πετύχετε ἢ νά χάσετε.
ἐξαρτᾶται	Ἀπό τό πρωί... Τά νερά πλημμύρισαν τούς δρόμους.

2. Ἀνώμαλα ρήματα

- α | Κάθε μέρα παίρνω τό λεωφορεῖο καί πηγαίνω στήν ἀγορά.
 β | Χτές πῆρα τό λεωφορεῖο καί πῆγα στήν ἀγορά.
 γ | Ἀπό τό παράθυρό μου βλέπω ἓνα χελιδόνι.
 δ | Ἀπό τό παράθυρό μου εἶδα ἓνα χελιδόνι.
 ε | Δές, σέ παρακαλῶ, μόνος σου αὐτό τό πρόβλημα.
 στ | Τρέχα, ἂν θέλεις νά προλάβεις.

Ἐνεστώτας	Ἀόριστος
παίρνω, πηγαίνω	→ πῆρα, πῆγα
βλέπω	→ εἶδα
τρέχα (προστακτική)	→ δές (προστακτική)

Στά παραδείγματα βλέπουμε :

- Μερικά ρήματα ἀλλάζουν τό θέμα τους.

παιρν-	→ πηρ-
πηγαιν-	→ πηγ-
βλεπ-	→ εἰδ-
- Μερικά ρήματα κλίνονται μέ τρόπο διαφορετικό ἀπό τά ἄλλα ρήματα.

δές
τρέχα

Τά ρήματα πού δέν ἀκολουθοῦν στό σχηματισμό τους τούς κανόνες τῶν ἄλλων ρημάτων, ἀλλά παρουσιάζουν ἀνωμαλία ἢ στό θέμα ἢ στήν κλίση τά λέμε **ἀνώμαλα ρήματα**.

Τά ἀνώμαλα ρήματα θά τά βρῖσκεις στὸν Κατάλογο τῶν Ἀνώμαλων Ρημάτων, σ. 295, καί στὸν πίνακα 12, σελ. 300. Στὸν πίνακα 12 εἶναι συγκεντρωμένα τά ρήματα πού παρουσιάζουν ἀνωμαλίες στό σχηματισμό τοῦ ἄσιγμου ἐνεργητικοῦ ἀορίστου.

Ἀσκήσεις

- * 1 Νά ὑπογραμμίσεις τά ἀνώμαλα ρήματα.

- Παράγγειλέ μου, μάτια μου, τό πότε θέλεις νά 'ρθεις
νά στρώσω ρόδα στά βουνά, τριαντάφυλλα στους κάμπους.
- 'Ασπιδοφόρος ό ήλιος ανέβαινε πολεμώντας.
- Όσα σου λένε άκου τα κι όσα σου βγαίνει κάνε.
- Κυκλάμινο, κυκλάμινο, στου βράχου τή σχισμάδα
πού βρίσκεις χρώματα κι άνθεις, πού μίσχο καί σαλεύεις;
- Έγειραν τά δεντρόφυλλα κι άκούμπησαν στό χιόνι,
σέ μελετάει τ' άχείλι μου, μέσα ή καρδιά μου λιώνει.
- Τό μήνα πού δέν έχει ρ πίνε κρασί μέ τό νερό.
- Σκαλί, σκαλί κατέβαινε, σκαλί τό μετανιώνει.

* 2. Νά σχηματίσεις μέ τό καθένα καί μιά φράση.

II. ΤΑ ΑΚΛΙΤΑ ΜΕΡΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

51

ΕΠΙΡΡΗΜΑΤΑ

(Ξέρεις τί είναι ὁ τσαλαπετεινός;)

Ξεμάκρυνα πολύ ἀπ' τὸ ὑποστατικό (...) Σέ λίγο ἔρχεται ἀπὸ ἄλλο μονοπάτι κι ἡ Ἄρτεμη.

— Κι ἐσύ ἐδῶ, Ἄρτεμη; Ποῦ γυρίζεις;

Ἡ Ἄρτεμη κάθεται νά ξεκουραστεῖ. Ἀπλώνει τὰ πόδια της καί κοιτάζει τὸν οὐρανό.

— Ξέρεις τί είναι τσαλαπετεινός; λέει σέ λίγο.

— Ὅχι, δὲν ξέρω τί είναι τσαλαπετεινός.

— Βέβαια, ἐσύ ποῦ νά ξέρεις! κάνει εἰρωνικά! Ἐγὼ ὅμως ξέρω! Καί μοῦ λέει γιὰ ἓνα παράξενο ὥραϊο πουλί μέ θαυμάσιο λειρί, πού στό κεφάλι καί στό στήθος ἔχει χρώματα καστανά καί κίτρινα κι οἱ φτεροῦγες του εἶναι μαῦρες μέ κορδέλες ἄσπρες. Πετᾷ χαμηλά στίς ἔρημες πέτρες, τρέχει τρελά, δεξιὰ ζερβά, πίνει τὰ ζουζούνια καί τὰ τινάζει ψηλά, ἀνοίγοντας ὕστερα τὸ ράμφος του νά τὰ πάρει μέσα. Εἶναι πολύ ὁμορφο πουλί, μὰ ποτέ δὲν τραγουδᾷ.

Ἡλία Βενέζη, ἀπὸ τὴν Αἰολικὴ Γῆ

Στὸ κείμενο βλέπουμε ὅτι :

Ἡ ἄκλιτη λέξη	→ στήν πρόταση →	συνοδεύει τὸ ρῆμα	→ καί φανερώνει
↓	↓	↓	↓
χαμηλά	πετᾷ χαμηλά	πετᾷ	τόπο
ποτέ	ποτέ δὲν τραγουδᾷ	τραγουδᾷ	χρόνο
τρελά	τρέχει τρελά	τρέχει	τρόπο
πολύ	Ξεμάκρυνα πολύ	ξεμάκρυνα	ποσό

- Τέτοιες ἄκλιτες λέξεις πού συνοδεύουν (προσδιορίζουν) κυρίως τὰ ρήματα καί φανερώνουν τὸ πο, χρόνο, τρόπο, ποσό κ.ἄ. λέγονται **ἐπιρρήματα**.

- Τά επιρρήματα κάποτε προσδιορίζουν καί επίθετα ή άλλα επιρρήματα :

- Εἶναι πολύ ὁμορφό πουλί.
- Πετοῦσε πολύ ψηλά.

■ Ἀνάλογα μέ τή σημασία τους τά επιρρήματα χωρίζονται σέ τοπικά, χρονικά, τροπικά, ποσοτικά, βεβαιωτικά καί ἀρνητικά.

⊙ τοπικά ἐπιρρήματα	Τά τοπικά ἐπιρρήματα φανερώνουν τόπο :	ποῦ;	[ἐδῶ, ἐκεῖ, (ἐ)πάνω, κάτω, μέσα, ἔξω, πίσω, αὐτοῦ, ἀλλοῦ, ψηλά κ.ἄ.
⊙ χρονικά ἐπιρρήματα	Τά χρονικά ἐπιρρήματα φανερώνουν χρόνο :	πότε;	[τώρα, πρίν, χτές, αὔριο, πέρσι, (ἐ)φέτος, ποτέ, κάποτε, κάπου κάπου κ.ἄ.
⊙ τροπικά ἐπιρρήματα	Τά τροπικά ἐπιρρήματα φανερώνουν τρόπο :	πῶς;	[ὅπως, ἔτσι, ἀλλιῶς, καθώς, μαζί, ὁμορφα, καλά, κακά, ἥσυχα, σάν* κ.ἄ.
⊙ ποσοτικά ἐπιρρήματα	Τά ποσοτικά ἐπιρρήματα φανερώνουν ποσό :	πόσο;	[ὅσο, τόσο, πολύ, περισσότερο, λίγο, πιά, ἀρκετά, κάμποσο, καθόλου κ.ἄ.
⊙ βεβαιωτικά ἐπιρρήματα	Τά βεβαιωτικά ἐπιρρήματα φανερώνουν ἐπιβεβαίωση :	ναί →	ναί, μάλιστα, βέβαια, σωστά κ.ἄ.
⊙ ἀρνητικά ἐπιρρήματα	Τά ἀρνητικά ἐπιρρήματα φανερώνουν ἀρνηση :	ὄχι →	ὄχι, δέ(ν), μή(ν), ὄχι βέβαια

* Τό σάν φανερώνει παρομοίωση :
Ὁ παππούς πετάχτηκε ὀρθίως σάν παλικάρι.

* Ὁρθογραφία τῶν ἐπιρρημάτων

Τά ἐπιρρήματα

Τελειώνουν σέ	Παραδείγματα	Ἐξαιρέσεις
-ω -ως	κάτω, ἐδῶ κ.ἄ. ἀμέσως, κακῶς κ.ἄ.	ἐμπρός, ἐντός, ἐκτός, (ἐ)-φέ-τος, τέλος
-ια -ις	ἀνάρια, βαθιά κ.ἄ. μόλις, ὀλονυχτίς κ.ἄ.	Γράφονται μέ η μερικά σύνθετα μέ γενική: ἐ- ζαρχῆς, καταγῆς. ἐπί- σης, ἐπιεφαλῆς κ.ἄ.

Τονισμός τῶν ἐπιρρημάτων

- Ἡ μακρόχρονη λήγουσα τῶν ἐπιρρημάτων ὅταν τονίζεται παίρνει περισπωμένη: • ἀλλιῶς, ποῦ, ἐδῶ, ἐκεῖ, πεζῇ, καταγῆς.
Ἐξαιροῦνται τά: καθώς, μή, εἰδεμή, παμψηφεί.
- Τό **-α** στό τέλος τῶν ἐπιρρημάτων εἶναι **βραχύχρονο**: βαθιά,ώρατα.
- Τό **-ας** στό τέλος τῶν ἐπιρρημάτων εἶναι **μακρόχρονο**: μεμιᾶς.

Ἀσκήσεις

- * 1 Νά βρεῖς καί νά ἀναγνωρίσεις ὅλα τά ἐπιρρήματα τοῦ κειμένου.
- * 2 Νά ἀπαντήσεις στίς ἐρωτήσεις μέ ἓνα ἐπίρρημα:
 - Ποῦ θά σέ βρῶ; • Πῶς εἶστε;
 - Πότε θά φύγεις; • Πόσο περπάτησες;
 - Ποῦ πηγαίνεις; • Θέλεις νά μείνεις;
 - Πότε ἦρθες; • Ἐχεις ταξιδέψει στό φεγγάρι;
- * 3 Νά συμπληρώσεις τό κενό μέ τό ἐπίρρημα πού ταιριάζει:

τόσο	...τό καλοκαίρι μου φάνηκε πώς πέρασε γρήγορα.
όλοτελα	Νά ζήσεις, νά γεράσεις... τὰ ψηλά βουνά.
φέτος	Ήταν... εὐτυχισμένος όσο ποτέ.
σάν	Ήκεϊ πού τρώγαμε, ἀκούστηκε... ἕνας πυροβολισμός.
ξαφνικά	Ήταν... ἀδιάφορος γιὰ ὅλα.

ΠΡΟΘΕΣΕΙΣ

[Ἐγκατάλειψη]

Κανένας δημόσιος δρόμος δὲ βγάζει σ' ἐκεῖνο τὸ μέρος. "Ολοι οἱ δρόμοι τραβοῦν πίσω ἀπὸ τοὺς μικροὺς λόφους πού κλείνουν τὴν ἀγρονη γῆ τοῦ τόπου, ὅπου ὁ ὁδοιπóρος δὲ θά βρεῖ δέντρο μήτε ἕνα. Σκίνα μονάχα βρίσκονται, ἀγκάθια, βοῦρλα καὶ ἄμμος. Χέρια ἀνθρώπου ἀπὸ αἰῶνες πολλοὺς δὲν ὄργωσαν τὸ χῶμα, κι ὁ ἄμμος κι ἡ βροχὴ καὶ ὁ ἥλιος ἔκαμαν τὸ ἔργο τους χωρὶς τὸν ἰδρώτα τοῦ ἀνθρώπου. Οἱ λόφοι προχωροῦν ὥς χαμηλά στὴ θάλασσα, τὴ ζώνουν καὶ κάνουν ἕνα φυσικὸ κόρφο πού ἀφήνει ἕνα στενὸ πέρασμα κατὰ τὸ πέλαγο.

Ἡλία Βενέζη, Γαλήνη

- Στὸ κείμενο παρατηροῦμε :

Ἡ ἄκλιτη λέξη →	σ τή φράση →	μπ ἦ κε μπροστά	καί φα- νερώνει μαζί του
↓	↓	↓	↓
ἀπὸ χωρὶς	ἀπὸ αἰῶνες πολλοὺς χωρὶς τὸν ἰδρώτα τοῦ ἀνθρώπου	ἀπὸ τὸ ὄνομα αἰῶνες ἀπὸ τὸ ὄνομα τὸν ἰδρώτα	χρόνο στέρηση
ὥς	ὥς χαμηλά στὴ θά- λασσα	ἀπὸ τὸ ἐπίρρημα χαμηλά	τόπο
κατὰ	πέρασμα κατὰ τὸ πέ- λαγο	ἀπὸ τὸ ὄνομα τὸ πέλαγο	τόπο

- Οί άκλιτες λέξεις πού μπαίνουν μπροστά από άλλες λέξεις καί φανερώνουν μαζί τους τόπο, χρόνο, στέρηση, αίτία, τρόπο, ποσό κτλ. λέγονται **προθέσεις**.

- Οί προθέσεις είναι :
μέ, σέ, γιά, ώς, πρός,
μετά, παρά, αντί(ς), από, κατά
δίχως, χωρίς, ίσαμε
- Μερικές προθέσεις χρησιμεύουν
ώς πρώτα συνθετικά :
πρός + φέρω → προσφέρω
από + θήκη → αποθήκη
- Ή πρόθεση από παθαίνει συχνά **άποκοπή** : απ' τόν ουρανó
- Ή πρόθεση σέ ένώνεται σέ μία λέξη μέ
τό άρθρο πού άρχίζει από τ :
στόν κήπο
στή θάλασσα
στό χωράφι
- Μερικές προθέσεις παθαίνουν
συχνά έκθλιψη :
σ' εκείνο τό μέρος
γι' αυτό
μ' εκείνον

Άσκήσεις

* 1 Νά σχηματίσεις φράσεις μέ τίς προθέσεις : μετά, κατά, ώς, παρά.

* 2 Νά συμπληρώσεις τό κενό μέ τήν πρόθεση πού ταιριάζει :

κατά	... κρεμεζιά τριανταφυλλιά ήταν άκουμπισμένη.
σέ	... αύριο έχουμε καιρό.
αντί	Διψούν οί κάμποι... νερό καί τά βουνά... χιόνια.
γιά	... νά μελετάς, έσύ παίζεις.
από	... τίς δύο ήρθε καί ό πατέρας.
μέ	... μακριά τόν χαιρετά κι... κοντά του λέει.
ώς	Μικρό πουλί τριανταφυλλί δεμένο... κλωστήσα.
	... σγουρά φτεράκια του στόν ήλιο πεταρίζει.

ΣΥΝΔΕΣΜΟΙ

Τό περιβόλι μας

“Ανοιξη! Ἡ νιότη τοῦ Χρόνου! εἶπε ἓνας ποιητής. Τό λόγο τόν θυμό-
 μουν συχνά μέσα στοῦ περιβόλι μας. Τί δύναμη! Τί ζωηρότητα! Τί ὀργα-
 σμός! Ἀπό τόν Γενάρη ἀκόμη ἄρχιζε ἡ φανέρωση τῆς ἀκράτητης ζωῆς.
 Οἱ ἀνυπόμονες ἀμυγδαλιές καί οἱ ντροπαλοῦλες ροδακινιές προλάβαιναν
 νά πετάξουν πρῶτες πρῶτες τά μπουμπούκια τους, γιά νά γεμίσουν τοὺς
 λεπτοὺς ἀφυλλοὺς κλώνους τους, ὕστερ’ ἀπὸ λίγες μέρες, μέ τ’ ἄσπρα καί
 κόκκινα ἀνθάκια. Ἀσπρη καί κόκκινη καί πράσινη, τρίχρωμη ἡ σημαία
 τῆς ἀνοιξῆς!...

Γρ. Ξενόπουλου, Τό Περιβόλι μας

Στό κείμενο παρατηροῦμε ὅτι:

Ἡ ἄκλι- τη λέξη	→ στή φράση →	συνδέει
καί	μέ τ’ ἄσπρα καί κόκκινα ἀνθάκια	• δύο λέξεις: τ’ ἄσπρα καί κόκκινα 1 2
νά	...προλάβαιναν νά πετάξουν πρῶτες πρῶτες τά μπου- μπούκια τους.	• δύο προτάσεις: προλάβαιναν νά πετάξουν 1 2

Οἱ ἄκλιτες λέξεις πού συνδέουν λέξεις ἢ προτάσεις
 λέγονται **σύνδεσμοι**.

Πίνακας μέ τούς συνδέσμούς

Εἶδη	Σύνδεσμοι
1. Συμπλεκτικοί	καί (κι), οὔτε, μήτε, οὐδέ, μηδέ
2. Διαχωριστικοί	ἢ, εἴτε

Εἶδ η	Σύνδεσμοι
3. Ἀντιθετικοί	μά, παρά, ἀλλά, ὅμως, ὥστόσο, ἐνῶ, ἄν καί, μολονότι, μόνο
4. Συμπερασματικοί	λοιπόν, ὥστε, ἄρα, ἐπομένως, πού
5. Ἑπεξηγηματικός	δηλαδή
6. Εἰδικοί	πώς, πού, ὅτι
7. Χρονικοί	ὅταν, σάν, ἐνῶ, καθώς, ἀφοῦ, ἀφότου, πρίν (νά), μόλις, προτοῦ, ὥσπου, ὥσότου, ὅσο πού, ὅποτε
8. Αἰτιολογικοί	γιατί, ἐπειδή, ἀφοῦ
9. Ὑποθετικοί	ἄν, σάν, ἄμα
10. Τελικοί	νά, γιά νά
11. Διστακτικοί	μή(ν), μήπως
12. Συγκριτικός	παρά

▲ Ὅρθογραφία.

- Τό **καί** μπροστά ἀπό φωνήεν γίνεται **κι** : **καί** ἔπειτα — **κι** ἔπειτα
Αὐτό συμβαίνει συνήθως στή λογοτεχνία.
- Τό **πώς** μέ ὀξεῖα εἶναι εἰδικός σύνδεσμος : *Νόμισε πώς* (= ὅτι) ἔφτασε.
- Τό **πῶς** μέ περισπωμένη εἶναι τροπικό ἐπίρρημα : *Ρωτοῦσε πῶς ἦρθε. Πῶς ἦρθες;*
- Τό **ὅτι** χωρίς ὑποδιαστολή εἶναι εἰδικός σύνδεσμος : *Ἔλεγε ὅτι ἄκουσε τό παραμῦθι τῆς νεράιδας.*
- Τό **ὅ,τι** μέ ὑποδιαστολή εἶναι ἀναφορική ἀντωνυμία : *Ρωτοῦσε ὅ,τι ἤθελε* = (ὅποιο πράγμα...).
- Ἡ ἀναφορική ἀντωνυμία **πού** παίρνει ὀξεῖα : *Οἱ μαθητές πού* (=οἱ ὅποιοι) *συγκεντρώθηκαν...*
- Ὁ εἰδικός σύνδεσμος **πού** παίρνει ὀξεῖα : *Ἦξερα πού* =(ὅτι) *δέ θά ἐρχόσουν*
- Τό ἐρωτηματικό **ποῦ** παίρνει περισπωμένη : *Ποῦ ἦσουν; Ρωτοῦσε ποῦ ἤμουν.*

- Τό πῶς, τό ὅτι καί τό πού στόν προφορικό λόγο δέν τονίζονται, ἐνῶ τό πῶς, τό ὅτι καί τό πού στόν προφορικό λόγο τονίζονται.

©

ΣΥΝΔΕΣΗ ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ

Οι προτάσεις ενώνονται μεταξύ τους με τρεις τρόπους :

A

- ⊙ Ἀσύνδετο σχῆμα

Τό τουφέκι ανάβει, αστράφτει,
 1 2
λάμπει, κόφτει τό σπαθί.
 3 4

- Οι προτάσεις μπαίνουν ή μία πλάι στην άλλη, χωρίς κανένα σύνδεσμο.

Ο τρόπος αυτός ονομάζεται **άσύνδετο σχήμα**.

B

- ⊙ Παρατακτική σύγδεση

α/ Κοίταζε ὥρα πολλή τό λουλούδι ← **καί** → θαύμαζε τήν ὁμορφιά του.

β) Περπάτησαν κάμπος καὶ κάμπος ← ἀλλά → πουθενά δέ βρήκαν
τό θησαυρό.

γ| *Ερχεσαι μαζί μου ← ἥ → φεύγω μόνος μου.

δ/ Ἄν ἔχεις διάθεση ← καί → ἂν μπορεῖς, ἔλα τό Σαββατοκύριακο.

- Οι προτάσεις συνδέονται μεταξύ τους με συνδέσμους **συνπλεκτικούς** (π. α,δ) **αντιθετικούς** (π. β) και **διαζευτικούς** (π. γ). Οι σύνδεσμοι αυτοί ονομάζονται **παρατακτικοί** σύνδεσμοι και

συνδέουν **ὅμοιες προτάσεις**, δηλαδή κύριες μέ κύριες (π. α,β,γ)
ἢ δευτερεύουσες μέ δευτερεύουσες (π. δ₁, δ₂).

Ἡ σύνδεση αὐτή ὀνομάζεται παρατακτική σύνδεση.

□

⊙ Ὑποτακτική σύνδεση

α/ Ὁ καπετάνιος εἶπε ὅτι τὸν τραβοῦσε ἡ θάλασσα.

β/ "Όλοι στό νησί τόν άγαποῦσαν τόν κύρ 'Αντώνη, γιατί ἦταν καλόκαρδος.

γ/ Ο γιατρός άνοιξε τό βιβλίο νά γράψει.

δ / Φοβήθηκα μήπως δέν ἔρθεις.

ε/ Ἄν δέ χιονίσσει, θά φύγω αὔριο.

στ/ "Όταν καλοσυνέψει ὁ καιρός, θ' ἀνοίξουμε πανιά.

ζ/ Τόσο πονεμένο ήταν τό τραγούδι του, ὥστε τὰ δέντρα μαράθηκαν.

η/ Δέν πῆγα στό σπίτι του ποτέ, ἂν καί μέ κάλεσε πολλές φορές.

1
για να μέ φιλοξενήσει.

θ/ Ἄκουσε ὅσα θά σοῦ πῶ. Πήγαινε ὅπου θέλεις.

- ΟΙ δευτερεύουσες από τις προτάσεις αυτές αρχίζουν με συνδέσμοι :
 - * ειδικούς και ονομάζονται **ειδικές προτάσεις** (π. α),
 - * αιτιολογικούς και ονομάζονται **αιτιολογικές προτάσεις** (π. β),
 - * τελικούς και ονομάζονται **τελικές προτάσεις** (π. γ),
 - * διστακτικούς και ονομάζονται **διστακτικές προτάσεις** (π. δ),

* Κύρια πρόταση = _____

Δευτερεύουσα πρόταση = _____

- * υποθετικούς και ονομάζονται **υποθετικές προτάσεις** (π. ε),
- * χρονικούς και ονομάζονται **χρονικές προτάσεις** (π. στ),
- * αποτελεσματικούς και ονομάζονται **αποτελεσματικές προτάσεις** (π. ζ),
- * εναντιωματικούς και ονομάζονται **εναντιωματικές προτάσεις** (π. η₂).

Οί σύνδεσμοι αυτοί ονομάζονται **υποτακτικοί σύνδεσμοι** και συνδέουν τις δευτερεύουσες προτάσεις με τις κύριες (π. α-ζ) ή τις δευτερεύουσες προτάσεις μεταξύ τους (π. η₂ - η₃).

Αυτού του είδους η σύνδεση ονομάζεται **υποτακτική σύνδεση**.

- * Πολλές από τις δευτερεύουσες προτάσεις αρχίζουν με αναφορικές λέξεις και λέγονται **αναφορικές προτάσεις** (π. θ₂, θ₄).

Άσκησης

- * 1 Νά υπογραμμίσεις τους συνδέσμους και νά βρείς ποιές λέξεις ή ποιές προτάσεις συνδέουν :

- Κάθισε ή φύγε.
- Άκου και μή μιλάς.
- Τόν περίμενα, αλλά δέ φάνηκε.
- Έξακολουθούσε νά τούς επισκέπτεται, ένώ εκείνοι δέν τόν ήθελαν.
- Είμ' Έλληνας, ώστε κι εγώ γιά λευτεριά διψάω.
- Άκούστηκε πώς θά γίνει πόλεμος.
- Τά υπόλοιπα θά τά πάρεις, όταν επιστρέψω.
- Ό Μπίλης, τό σκυλάκι τής κυρίας Μαίρης, ήταν τρομαγμένος, έπειδή πρώτη φορά έρχόταν σπίτι μας.
- Άν είστε έχτροί μου, φύγετε.
- Φώναξε δυνατά γιά νά άκουστεϊ σέ όλο τό χωριό.
- Φοβόταν μήπως δέν πήγαιναν.
- Κάλλιο 'λαμπε τό δάχτυλο παρά τό δαχτυλίδι.

• Έκεῖνος ἐπέμενε, δηλαδή δέν ἔπρεπε νά ὑπολογίζουμε σ' αὐτόν.

* 2 Νά σχηματίσεις φράσεις, γιά νά δείξεις τίς διαφορές πού ἔχουν οἱ λέξεις : πού - ποῦ, πῶς - πῶς, ὅτι - ὅ,τι.

Τό περιστέρι καί τό μυρμήγκι

Καθώς τό περιστέρι ἔσκυβε στό ρυάκι νά πιεῖ νερό, βλέπει ἕνα μυρμήγκι στήν ὄχθη· σέ λίγο γλίστρησε στό νερό· θά πνιγόταν...

— **Θά** τό σώσω, σκέφτηκε. Ἔκοψε μέ τό ράμφος του ἕνα κλωνί, τό ἔριξε μέσ στό νερό καί τοῦ εἶπε :

— Νά, σκαρφάλωσε στό κλωναράκι νά βγεῖς στήν ὄχθη.

Τήν ἴδια ὥρα ἕνας χωρικός πού περνοῦσε σήκωσε τό μπαστούνι του νά σκοτώσει τό περιστέρι. Τό μυρμήγκι τοῦ τσίμπησε τή γυμνή φτέρνα κι αὐτός ἐνοχλημένος κι ἐκπληκτός ἔλεγε :

— Μά τήν ἀλήθεια, ἄσχημα τήν ἔπαθα! **Γιά** νά δῶ τί μέ τσίμπησε! κι ἄρχισε νά ξύνει τή φτέρνα του. Τότε τό περιστέρι βρῆκε καιρό καί πέταξε μακριά. Τό εἶχε σώσει κι ἄς ἦταν τόσο μικρό...

Ἀναδιήγηση μύθου τοῦ Λαφονταίν

- Οἱ ἀκλιτες λέξεις **θά**, **γιά** λέγονται **μόρια**. Τά μόρια εἶναι μονοσύλλαβες ἀκλιτες λέξεις πού τίς χρησιμοποιοῦμε συχνά στή γλώσσα μας μέ διάφορες σημασίες.

Ὁ πίνακας πού ἀκολουθεῖ περιέχει τά μόρια καί τίς σημασίες τους.

Τό μόριο	Φανερώνει	Ὀνομάζεται	Παραδείγματα
	↓	↓	
• Ἄς	προτροπή ἢ συγκατάθεση	προτρεπτικό	Ἄς ξεκινήσουμε. Ἄς εἶναι...
• Γιά	προτροπή	προτρεπτικό	Γιά ἔλα μιά στιγμή.

Τό μόριο	Φα νερ ώ νει	Ό νομά ζεται	Πα ρα δειί γμα τα
	↓		↓
• <i>Θά</i>	αυτό πού θά γίνει	μελλοντικό	<i>Θά σέ περιμένω.</i>
• <i>Θά</i>	αυτό πού θά μπο- ροῦσε νά γίνει	δυνητικό	<i>Αν ἤθελες, θά ἐρχό- σουν.</i>
• <i>Θά</i>	αυτό πού εἶναι πι- θανό	πιθανολογικό	<i>Θά ξύπνησε τώρα.</i>
• <i>Μά</i>	ἐπιβεβαίωση, ὄρκο	ὀρκωτικό	<i>Μά τήν ἀλήθεια.</i>
• <i>Νά</i>	θέληση	βουλευτικό	<i>Νά φύγεις (= Θέλω νά φύγεις).</i>
• <i>Νά</i>	ὅτι δείχνουμε κάτι	δεικτικό	<i>Νά ὁ φίλος μου.</i>

Ά σ κ ή σ ε ι ς

- * 1 Νά ὑπογραμμίσεις τά μόρια τοῦ κειμένου καί νά πεῖς τί σημαίνει τό καθένα.
- * 2 Χρησιμοποιώντας μόρια νά σχηματίσεις πέντε φράσεις.

Ε Π Ι Φ Ω Ν Η Μ Α Τ Α

Ω! τί ὁμορφα ἀκρογιάλια!

Αχ! χτύπησα στό πόδι μου!

Μπράβο σου! εἶσαι ὑπέροχο παιδί!

Οἱ ἀκλιτες λέξεις **ὦ**, **ἄχ**, **μπράβο** φανερώνουν θαυμασμό, πόνο, ἔπαινο, δηλαδή φανερώνουν δυνατά συναισθήματα.

Οἱ λέξεις αὐτές λέγονται **ἐπιφωνήματα**.

Τά έπιφωνήματα είναι άκλιτα καί φανερώνουν :

- 'Αβειαιότητα : χμ!
- 'Απορία : ά! ό! μπά!
- 'Αρνηση : ά μπά!
- 'Επαινο : μπράβο! Εϋγε!
- Εϋχή : μακάρι! εϊθε! άμποτε
- Θαυμασμό : ά! ό! ποπό! μπά!
- Κάλεσμα : έ! ω!
- Παρακίνηση : άντε! άμε! άλτ! μάρς! στόπ!
- Περίπαιγμα : έ! οϋ!
- Πόνο, λύπη : άχ! ω! όχ! όχου! αλί! αλίμονο!
- Στενοχώρια, άηδία : έ! οϋ! οϋφ! πά πά πά!
- Χαρά : χά, χά, χά!

'Εκτός άπό τά έπιφωνήματα ύπάρχουν καί μερικές έκφράσεις πού χρησιμεύουν γιά έπιφωνήματα :

- Σέ καλό σου! Χριστός καί Παναγιά!

▲ 'Ορθογραφία.

"Υστερα άπό τά έπιφωνήματα σημειώνουμε συνήθως θαυμαστικό :

- Μπράβο! τοϋ φώναξε ό πατέρας.

'Ασκήσεις

- * 1 Σχημάτισε προτάσεις μέ έπιφωνήματα πού φανερώνουν θαυμασμό, έπαινο, εϋχή, χαρά, παρακίνηση.
- * 2 Νά βρεις πέντε έπιφωνήματα άπό τό βιβλίό σου.

"Ασκηση γιά επανάληψη

Ξέρω μιά λεύκα μέ κορμί σάν γυναίκειο, πού ζει καί τό τελευταίο της φύλλο — μιά λεύκα τρελή. Τό κυπαρίσσι έστεκε άντίκρου κι ή λεύκα τό ρωτούσε :

—“Ὡς πότε συλλογισμένο; Ὁραία πού εἶν’ ἡ ζωή! Ὡς πότε ἀκίνητο σάν Ἀγιορείτης στὸν ὄρθρο; (...)

— Οἱ ρίζες σου δέν εἶναι βαθιές, τρελή μου λεύκα, εἶπε τὸ κυπαρίσσι, πρόσεξε, πρόσεξε.

— Ὁραία πού εἶν’ ἡ ζωή! Οἱ ρίζες μου ἄς μὴν εἶναι βαθιές, μά ὅποια στιγμή κι ἂν πεθάνω, θά μπορῶ νά πῶ : ἔζησα.

— Ἐξήσες, τρελή μου λεύκα, τῆς ἀπάντησε τὸ κυπαρίσσι, ἀλίμονο! μόνο ἐδῶ μέσα, σ’ αὐτὴ τὴ ρηματιά.

- * 1 Νά βρεῖς-τρεῖς προτάσεις, νά τίς ὀνομάσεις καί νά πεῖς πῶς συνδέονται μέ τίς ἄλλες.
- * 2 Νά δικαιολογήσεις τὰ σημεῖα τῆς στίξης.
- * 3 Νά ὑπογραμμίσεις τὰ κλιτὰ μέρη τοῦ λόγου.
- * 4 Νά γράφεις στὶς παρακάτω στήλες τὰ ἄκλιτα μέρη τοῦ λόγου :

Ἐπιρρήματα	Προθέσεις	Σύνδεσμοι	Μόρια	Ἐπιφωνήματα

ΕΠΙΜΕΤΡΟ

Πίνακες

1. Λέξεις που γράφονται με μία λέξη.
2. Λέξεις που παίρνουν δασεία.
3. Συνομογραφίες.
4. Τά άχώριστα μόρια.
5. Ὀνόματα που παρουσιάζουν άνωμαλία όταν γίνονται πρώτα συνθετικά.
6. Τά άριθμητικά όταν γίνονται πρώτα συνθετικά.
7. Τά άπόλυτα καί τά τακτικά άριθμητικά.
8. Συγκεντρωτικός πίνακας τών άριθμητικῶν.
9. Τά θέματα.
10. Τό ρήμα στεροῦμαι.
11. Κατάλογος Ἀνώμαλων Ρημάτων.
12. Ἀνωμαλίες στό σχηματισμό τών έγκλίσεων τοῦ άσигμου άορίστου.

Λέξεις που γράφονται με μία λέξη

A	ἀπαρχῆς ἀπεναντίας ἀπενθείας ἀφότου ἀφοῦ	(καθεμιά, καθένα) καθεξῆς καθετί καλημέρα καληνύχτα καλησπέρα
Δ	δεκατρία δεκατέσσερα δεκαπέντε δεκαἕξι δεκαεπτά δεκαοκτώ δεκαεννέα δηλαδή διαμιᾶς	καληώρα καταγῆς κατευθείαν κατιτί κιόλας
E	εἰδάλλως εἰδεμή ἐνμέρει ἐνόσω ἐντάζει ἐνῶ ἐξαιτίας ἐξάλλου ἐξαρχῆς ἐξίσου ἐπικεφαλῆς ἐπιπλέον ἐπιτέλους ἐφ'όσον	M μεμιᾶς μολαταῦτα μόλο (πού) μολονότι
K	καθαντό καθένας	O ὅλημέρα ὀληνύχτα ὀλωσδιόλου ὀπαιοσδήποτε (ὀποιαδήποτε, ὀποιοδήποτε) ὀπουδήποτε ὀπωσδήποτε ὀσοσδήποτε (ὀσηδήποτε, ὀσοδῆποτε) ὀτιδῆποτε
		Π προπάντων
		Υ ὑπόψη
		Ω ὥστόσο

Λέξεις που παίρνουν δασεία

A	ἄβρός	Ἀλιάκμονας	ἄλωση	ἄρμη
	ἄγιος	ἀλιεία	ἄμα	ἄρμόςω
	ἄγνός	Ἀλικαρνασσός	ἀμάξι	ἄρπάζω
	ἄδης	ἀλίπαστο	ἁμαρτάνω	ἄφή
	ἄδρός	ἄλμα	ἄμιλλα	ἄψίδα
	αἶμα	Ἀλόννησος	ἀπαλός	ἄψιθυμος
	Αἶμος	ἀλυκή	ἀπλός	ἄψικoros
	αἵρεση	ἀλυσίδα	ἄρμα	ἄψύς
	ἀλάτι	ἀλώνι		
E	ἐαυτός	Ἑκτορας	Ἑλλάδα	ἐρπετό
	ἐβδομος	Ἑλένη	ἔλος	ἔρω
	Ἑβραῖος	ἑλικας	ἐνώνω	ἐσπερινός
	Ἑβρος	Ἑλικιώνας	ἐξῆς	ἐστία
	ἐδούλιο	ἔλκος	ἔρμαιο	ἐστιατόριο
	ἔδρα	ἐλκύω	ἐρμηνεύω	ἐταιρεία
	εἵλωτας	Ἑλλη	Ἑρμῆς	ἔτοιμος
	εἰρμός	Ἑλληνας	Ἑρμιόνη	εὐρετήριο
	Ἑκάβη			
H	ἥβη	ἥλιος	ἥπατα	Ἡσίοδος
	ἡγεμόνας	ἡμέρα	Ἥρα	ἡσυχός
	ἡγούμενος	ἡμερος	Ἡρακλῆς	ἦττα
	ἡδονή	ἡμι- (κύκλιο)	Ἡρόδοτος	Ἡφαιστος
	ἡλικία	ἡνίοχος	ἦρωας	
I	ιδρύω	ἱκανός	ἱμάτιο	ἱππότης
	ιδρώτας	ἱκετεύω	ἱππικό	ἱστορία
	ἱερός	ἱλαρός	Ἱπποκράτης	ἱστός
	Ἱερουσαλήμ			
O	ὀδηγός	ὀμάδα	ὀμιλία	ὁμοιος
	ὄλμος	ὀμαλός	ὀμιλος	ὁμως
	ὀλόκληρος	ὀμηρος	ὀμίχλη	ὀπλή
	ὄλος	Ὀμηρος	ὁμο- (ὁμόνοια)	ὀπλο

ὅποιος	ὄραση	ὄρμος	ὅσος
ὅποῖος	ὀρίζω	ὀρμῶ	ὅταν
ὅποτε	ὄριο	ὄρος (ὁ)	ὅτι
ὅπου	ὄρκος	ὄσιος	ὅ,τι
ὅπως			

Υ νίοθετῶ

Ω ὦρα, ὠραῖος, ὠριμος, ὦς, ὥς

▲ Προσοχή!

ἄρμα = ὄχημα ἄρματα = ὄπλα
ὁ ὄρος = συμφωνία τό ὄρος = τό βουνό

▲ Παίρνουν δασεία καί οἱ λέξεις πού παράγονται ἀπό λέξεις μέ δασεία :

• ὁμιλία, ὁμιλῶ, ὁμιλητικός κτλ.

Πίνακας 3

Συντομογραφίες

Κάποτε μερικές λέξεις τίς γράφουμε κομμένες γιά συντομία. Οἱ πτιό συνηθισμένες εἶναι :

ἁγ.	ἅγιος	Μ. Ἀσία	Μικρά Ἀσία
ἄρ.	ἀριθμός	μῖλ.	μίλια
βλ.	βλέπε	μ.μ.	μετά τό μεσημέρι
γραμμ.	γραμμάρια	μ.Χ.	μετά Χριστό
δρχ.	δραχμές	π.μ.	πρίν ἀπό τό μεσημέρι
ἐκ.	ἐκατοστό	π.χ.	παραδειγματος χάρη
κ.	κύριος, κυρία	π.Χ.	πρό Χριστοῦ
κ.ἄ.	καί ἄλλα	σ.	σελίδα
κτλ.	καί τά λοιπά	στρ.	στρέμματα
κυβ.	κυβικά	τ.μ.	τετραγωνικά μέτρα
λ.χ.	λόγου χάρη	χιλ.	χιλιάδες
μ.	μέτρο	χμ.	χιλιόμετρα
Μ.	Μεγάλος		

Γιά τούς ανέμους :

A	ἀνατολικός	BA	βορειοανατολικός
B	βόρειος	BΔ	βορειοδυτικός
Δ	δυτικός	NA	νοτιοανατολικός
N	νότιος	NΔ	νοτιοδυτικός

Πίνακας 4

Τά ἀχώριστα μόρια ὡς πρῶτα συνθετικά

Μόρια	Παραδείγματα
ἀ-(ἀν-, ἀνα-)	ἀδούλευτος (ἀνήλιος, ἀνάβροχή)
ἀμφι-	ἀμφίκυρτος
ἀρχι-	ἀρχιστράτηγος
δια-(δι-)	διάμετρος, διεξοδος
διχο-	διχόνοια
δυσ-	δυσάρεστος
εἰσ-	εἰσαγωγή
ἐκ- (ἐξ-)	ἐκθέτω, ἐξελληνίζω
ἐν-(ἐγ-, ἐμ-)	ἐναέριος, ἐγγραφή, ἐμπνέω
ἐπι- (ἐπ-, ἐφ-)	ἐπιτρέπω, ἐπεκτείνω, ἔφηβος
εὖ-	εὐλογῶ
ἡμι-	ἡμισφαίριο
ὁμο-	ὁμόγλωσσος
περι-	περιορίζω
συν- (συγ-, συλ-)	συνονόματος, συγχαίρω, συλλυποῦμαι,
συμ-, συρ-, συσ-,	συμμαζεύω, συμφωνῶ, συρροή, σύσσωμος,
συ-, συνε-)	συχωριανός, συνεπαίρνω
τηλε-	τηλεόραση
ὑπο- (ὑπ-, ὑφ-)	ὑπόστεγο, ὑπαξιωματικός, ὑφύπουργός

1. Τά άχώριστα μόρια **δια-, **έπι-**, **ύπο-** χάνουν τό τελικό τους φωνήεν, όταν τό β' συνθετικό άρχίζει από φωνήεν: *διέξοδος*, *επάγγελμα*, *υπάκουος*.**
2. Τό μόριο **έπι-** γίνεται **έφ-**, όταν τό β' συνθετικό έχει δασεία : *έπί* + *ίππος* = *έφιπος*.
3. Τό μόριο **ύπο-** γίνεται **ύφ-**, όταν τό β' συνθετικό έχει δασεία : *υπό* + *ήλιος* = *ύφήλιος*.
4. Τό μόριο **έκ-** γίνεται **έξ-**, όταν τό β' συνθετικό άρχίζει από φωνήεν : *έκ* + *ήμερώνω* = *έξημερώνω*.
5. Τό μόριο **έν-** γίνεται **έμ-**, όταν τό β' συνθετικό άρχίζει από χειλικό ή **μ** : *έμπορος*, *έμμένω*.
6. Τό μόριο **έν-** γίνεται **έγ-**, όταν τό β' συνθετικό άρχίζει από λαρυγγικό σύμφωνο : *έγγραφή*, *έγκρίνω*, *έγχορδο*.
7. Τό μόριο **συν-** γίνεται **συνμ-**, όταν τό β' συνθετικό άρχίζει από χειλικό ή **μ** : *συμφωνώ*, *συμμαζεύω*.
8. Τό μόριο **συν-** γίνεται **συνγ-**, όταν τό β' συνθετικό άρχίζει από λαρυγγικό σύμφωνο : *συγκρατώ*, *συγγενής*, *συγχαίρω*.
9. Τό μόριο **συν-** γίνεται :
 α/ **συνλ-**, όταν τό β' συνθετικό άρχίζει από **λ** :
σύν + *λυποῦμαι* = *συνλυποῦμαι*.
 β/ **συνρ-**, όταν τό β' συνθετικό άρχίζει από **ρ** :
σύν + *ρίζα* = *σύρριζα*.
 γ/ **συνσ-**, όταν τό β' συνθετικό άρχίζει από **σ** :
σύν + *σῶμα* = *σύσσωμος*.
10. Τό μόριο **συν-** κάποτε χάνει τό ν ή γίνεται **συνε-** : *συνστεγάζω*, *συνεπαίρνω*.

Πίνακας 5

**Όνόματα πού παρουσιάζουν άνωμαλία, όταν
γίνονται πρώτα συνθετικά**

Τό όνομα	γίνεται	Πα ρα δεί γ μα τ α
γή	γη-	γήπεδο, γήλοφος
γή	γεω-	γεωγραφία, γεωμετρία
γής	γαι(ο)-	γαιοκτήμονας, γαϊάνθρακας
πατέρας	πατρο-	πατρογονικός, πατροπαράδοτος
μητέρα	μητρο-	μητροπολη
χάρη	χαριτο-	χαριτολογώ
χέρι	χερο-	χεροδύναμος
χέρι	χειρο-	χειροϋργος, χειρόγραφο
καλός	καλο-	καλοκαιρί, καλοβλέπω
καλός	καλλι-	καλλιέργεια, καλλιτέχνης
μεγάλος	μεγαλο-	Μεγαλόχαρη
μεγάλος	μεγ(α)-	μεγαθήριο, Μεγαλέξαντρος
ύδωρ	ύδρ-	ύδραγωγείο
ύδωρ	ύδατ-	ύδατάνθρακες
λαός	λεω-	λεωφορείο, λεωφόρος
ναός	νεω-	νεωκόρος
πύρ	πυρ-	πυρκαγιά
πύρ	πυρο-	πυροσβέστης

Πίνακας 6

Τά άριθμητικά όταν γίνονται πρώτα συνθετικά

Τό άριθμητικό	γίνεται	Πα ρα δεί γ μα τ α
ένα	μον(ο)-	μονόγραμμα, μονάκριβος
δύο	δι-	διπρόσωπος, δίστιχο
δύο	δισ-	δισεκατομμυριοϋχος
δύο	δυ-	δυαρχία

Τό αριθμητικό	γίνεται	Παράδειγματα
τρία	τρι-	τρίγωνο, τρίτομος
τρία	τρισ-	τρισάθλιος
τέσσερα	τετρα-	τετράπλευρος, τετράποδο
πέντε	πεντα-*	πεντάγραμμο, πενταετία
πέντε	πεντο-	πεντόλιρο
έξι	έξα-	έξαδάχτυλος, έξάχρονος
έφτά	έφτα-	έφτάχρονος, Έφτάνησα
όχτώ, όκτώ	όχτα-, όκτα-	(ό)χταπόδι, όκτάστηλος,
έννιά	έννια-	έννιάμερα

- * Τα αριθμητικά από τό πέντε ως τό ένενήντα έχουν συνδετικό φωνήεν α.

Προσοχή!

- Δέν πρέπει νά συγχέεται τό **δισ-**, πρώτο συνθετικό του **δύο** (δισεκατομμύριο = δύο φορές τό έκατομμύριο), μέ τό άχώριστο μόριο **δυσ-** που σημαίνει δύσκολα, άσχημα: **δυσέμετος** (= αὐτός που δύσκολα βρίσκεται), **δύστυχος** (= αὐτός που έχει κακή τύχη).

Πίνακας 7

Τά απόλυτα καί τά τακτικά αριθμητικά

Άραβικά ψηφία	Έλληνικά σημεία	Άπόλυτα αριθμητικά	Τακτικά αριθμητικά
1	α'	ένας, μία-μιά, ένα	πρώτος
2	β'	δύο - δυό	δεύτερος
3	γ'	τρεις, τρία	τρίτος
4	δ'	τέσσερις, τέσσερα	τέταρτος
5	ε'	πέντε	πέμπτος
6	ς'	έξι	έκτος

Ἀραβικά ψηφία	Ἑλληνικά σημεῖα	Ἀπόλυτα ἀριθμητικά	Τακτικά ἀριθμητικά
7	ζ'	ἐφτά (ἐπτά)	ἑβδομος
8	η'	ὀχτώ (ὀκτώ)	ὀγδοος
9	θ'	ἐννέα - ἐννιά	ἐνατος
10	ι'	δέκα	δέκατος
11	ια'	ἑντεκα	ἐνδέκατος (ἐντέκατος)
12	ιβ'	δωδέκα	δωδέκατος
13	ιγ'	δεκατρία	δέκατος τρίτος
14	ιδ'	δεκατέσσερα	δέκατος τέταρτος
15	ιε'	δεκαπέντε	δέκατος πέμπτος
16	ισ'	δεκαεἶς (δεκάξι)	δέκατος ἕκτος
20	κ'	εἴκοσι	εἰκοστός
21	κα'	εἴκοσι ἕνας, εἴκοσι μία, εἴκοσι ἕνα	εἰκοστός πρῶτος
22	κβ'	εἴκοσι δύο	εἰκοστός δεύτερος
30	λ'	τριάντα	τριακοστός
40	μ'	σαράντα	τεσσαρακοστός
50	ν'	πενήντα	πεντηκοστός
60	ξ'	ἑξήντα	ἑξηκοστός
70	ο'	ἑβδομήντα	ἑβδομηκοστός
80	π'	ὀγδόντα	ὀγδοηκοστός
90	ζ'	ἐνενήντα	ἐνενηκοστός
100	ρ'	ἑκατό	ἑκατοστός
101	ρα'	ἑκατόν ἕνας, ἑκατό μία, ἑκατόν ἕνα	ἑκατοστός πρῶτος
102	ρβ'	ἑκατό δύο	ἑκατοστός δεύτερος
200	σ'	διακόσιοι, -ες, -α	διακοσιοστός
300	τ'	τριακόσιοι, -ες, -α	τριακοσιοστός
400	υ'	τετρακόσιοι, -ες, -α	τετρακοσιοστός
500	φ'	πεντακόσιοι, -ες, -α	πεντακοσιοστός
600	χ'	ἑξακόσιοι, -ες, -α	ἑξακοσιοστός
700	ψ'	ἑφτακόσιοι, -ες, -α	ἑφτακοσιοστός
800	ω'	ὀχτακόσιοι, -ες, -α	ὀχτακοσιοστός
900	θ'	ἐννιακόσιοι, -ες, -α	ἐννιακοσιοστός

Ἀραβικά ψηφία	Ἑλληνικά σημεῖα	Ἀπόλυτα ἀριθμητικά	Τακτικά ἀριθμητικά
1.000	,α	χίλιοι, χίλιες, χίλια	χιλιοστός
2.000	,β	δύο χιλιάδες	δισχιλιοστός
10.000	,ι	δέκα χιλιάδες	δεκακισχιλιοστός
100.000	,ρ	ἐκατό χιλιάδες	ἐκατοντακισχιλιοστός
1.000.000		ἓνα ἑκατομμύριο	ἑκατομμυριοστός
1.000.000.000		ἓνα δισεκατομμύριο	δισεκατομμυριοστός

Πίνακας 8

Συγκεντρωτικός πίνακας ἀριθμητικῶν

Ἀριθμητικά

Ἐπίθετα				Οὐσιαστικά
Ἀπόλυτα	Τακτικά	Πολλαπλασιαστικά	Ἀναλογικά	Περίληπτικά
ἓνας, μία, ἓνα	πρῶτος -η- ο	ἁπλός -ή -ό	—	μονάδα —
δύο	δεύτερος	διπλός	διπλάσιος	δυσάδα —
τρεις, τρία	τρίτος	τριπλός	τριπλάσιος	τριάδα —
κτλ.	κτλ.	κτλ.	κτλ.	κτλ. —
δέκα	δέκατος	δεκαπλός	δεκαπλάσιος	δεκάδα δεκαριά
κτλ.	κτλ.	κτλ.	κτλ.	κτλ. κτλ.
	-(τ)ος	-πλός	-πλάσιος	
	-(τ)η	-πλή	-πλάσια	-άδα -αριά
	-(τ)ο	-πλό	-πλάσιο	

- Στόν πίνακα φαίνεται ἡ ἀντιστοιχία πού ὑπάρχει ἀνάμεσα στά εἶδη τῶν ἀριθμητικῶν.
- Τά τακτικά, τά πολλαπλασιαστικά καί τά ἀναλογικά ἐπίθετα κλίνονται ὅπως τά ὁμοιοκατάληκτα ἐπίθετα: *πρῶτος - πρῶτον* κτλ., *διπλάσια - διπλάσιος* κτλ., *δεκαπλό - δεκαπλοῦ* κτλ.
- Τά ἀριθμητικά οὐσιαστικά κλίνονται ὅπως καί τά ὁμοιοκατάληκτα οὐσιαστικά: *μονάδα - μονάδας* κτλ.

B.-'Αοριστικό Θέμα

Θέμα	'Αόριστος	Στιγμιαίος μέλλοντας	Παρακείμενος	'Υπερσυν-τέλικος	Συντελ. μέλλοντας
α. 'Ενεργητικού	ἔ-δε-σα νά δέσ-ω δέσ-ε δέσ-ου (παθ.) δέσ-ει*	(θά) δέσ-ω	(ἔχω) δέσ-ει (νά) ἔχω δέσ-ει	(εἶχα) δέσ-ει	(θά ἔχω) δέσ-ει
β. Παθητικού	δέθ-ηκα νά δεθ-ῶ δεθ-εῖτε δεθ-εῖ**	(θά) δεθ-ῶ	(ἔχω) δεθ-εῖ	(εἶχα) δεθ-εῖ	(θά ἔχω) δεθ-εῖ

* Μέ τό βοηθητικό ρῆμα ἔχω καί τό ἀπαρέμφατο δέσει σχηματίζονται οἱ συντελεσμένοι χρόνοι τοῦ δένω : ἔχω (εἶχα, θά ἔχω) δέσει.

** Μέ τό βοηθητικό ρῆμα ἔχω καί τό ἀπαρέμφατο δεθεῖ σχηματίζονται οἱ συντελεσμένοι χρόνοι τοῦ δένομαι: ἔχω (εἶχα, θά ἔχω) δεθεῖ.

Τό ρήμα στεροῦμαι

Ἐνεστώτας		Παρατατικός
Ὅριστική	Ὑποτακτική (νά, γιά νά, ὅταν)	
στεροῦμαι	στεροῦμαι	
στερεῖσαι	στερεῖσαι	
στερεῖται	στερεῖται	
στερούμαστε	στερούμαστε	
στερεῖστε	στερεῖστε	
στεροῦνται	στεροῦνται	στερούμουν
		στερούσουν
		στεροῦνταν
		στερούμαστε
		στερούσατε
		στεροῦνταν

Ὅμοια σχηματίζονται καί μερικά ἀκόμη ρήματα: ἐπικαλοῦμαι, προηγοῦμαι, συνεννοοῦμαι κ.ἄ.

Γιά τά ρήματα αὐτά, καί ἰδίως γιά τόν παρατατικό τους, χρησιμοποιοῦμε συνήθως περιφράσεις:

- συνεννοοῦμαι = βρίσκομαι (ἔρχομαι) σέ συνεννόηση.
- συνεννοοῦμουν = βρίσκόμουν (ἐρχόμουν) σέ συνεννόηση.

Κατάλογος Ἀνώμαλων Ρημάτων*

Ἐνεστώτας	Ἀόριστος		Μετοχή Παθητική
	Ἐνεργητικός	Παθητικός	
ἀνεβαίνω	ἀνέβηκα (βλ. πίν. 12)	—	ἀνεβασμένος
ἀρέσω Παρατατικός ἄρεσα & ἄρεζα	ἄρεσα	—	—
ἀρταίνω	ἄρτυσα	ἄρτύθηκα	ἄρτυμένος
αὐξάνω	αὐξησα	αὐξήθηκα	αὐξημένος
ἀφίημι	ἄφησα	ἀφέθηκα	ἀφημένος
βάζω	ἔβαλα	βάλθηκα	βαλμένος
-βάλλω προ-, προσ- ἀνα- κ.ἄ.	-έβαλα	-βλήθηκα	-βλημένος
βγάζω	ἔβγαλα	βγάλθηκα	βγαλμένος
βγαίνω	βγήκα (βλ. πίν. 12)	—	βγαλμένος
βλέπω	εἶδα (βλ. πίν. 12)	εἰδῶθηκα Ὑποτακτική ιδωθῶ	ιδωμένος

* Στόν Κατάλογο αὐτόν θά βρῖσκεῖς τόν ἐνεργητικό ἐνεστώτα καί τόν ἀόριστο, τόν παθητικό ἀόριστο καί τή μετοχή τοῦ παθητικοῦ παρακειμένου. Ἀπό αὐτούς τοὺς ρηματικούς τύπους σχηματίζονται ὅλοι οἱ ἄλλοι.

Ἑνεστώτας	Ἀόριστος		Μετοχή Παθητική
	Ἑνεργητικός	Παθητικός	
βόσκω	βόσκησα	βοσκήθηκα	βοσκημένος
βρέχω	ἔβρεξα	βράχηνκα	βρε(γ)μένος
βρίσκω	βρῆκα (βλ. πίν. 12)	βρέθηκα	—
γδέρνω	ἔγδαρα	γδάρθηκα	γδαρμένος
γέρνω	ἔγειρα	—	γερμένος
γίνομαι	ἔγινα	γίνηκα	γινωμένος
δέρνω	ἔδειρα	δάρθηκα	δαρμένος
διαβαίνω	διάβηκα	—	—
διαμαρτύρομαι	—	διαμαρτυρήθηκα	διαμαρτυρημένος
διδάσκω	δίδαξα	διδάχθηκα	διδαγμένος
δίνω	ἔδωσα	δόθηκα	δο(σ)μένος
ἐγκατασταίνω	ἐγκατάστησα	ἐγκαταστάθηκα	ἐγκαταστημένος
ἔρχομαι	ἦρθα (βλ. πίν. 12)	—	—
εὔχομαι	—	εὐχήθηκα	—
θέλω	θέλησα	—	θελημένος
θέτω	ἔθεσα	—	-θεμένος (ἀπο-, κατα-, ἀποσυν- κ.ἄ.)
κάθομαι	κάθισα	—	καθισμένος

Ἐνεστώτας	Ἀόριστος		Μετοχή Παθητική
	Ἐνεργητικός	Παθητικός	
(καθίζω)	κάθισα	—	καθισμένος
καίω	ἔκαψα	κάηκα	καμένος
κάνω	ἔκαμα	—	καμωμένος
καταλαβαίνω	κατάλαβα	—	—
κατεβαίνω	κατέβηκα (βλ. πίν. 12)	—	κατεβασμένος
κλαίω	ἔκλαψα	κλαύτηκα	κλαμένος
λαβαίνω	ἔλαβα	—	—
λαχαίνω	ἔλαχα	—	—
λέ(γ)ω	εἶπα (βλ. πίν. 12)	εἰπώθηκα	εἰπωμένος
μαθαίνω	ἔμαθα	μαθεύτηκα	μαθημένος
μακραίνω	μάκρυνα	—	—
		ἀπομακρύνθηκα	ἀπομακρυσμένος
μένω	ἔμεινα	—	—
μπαίνω	μπῆκα (βλ. πίν. 12)	—	μπασμένος
ντρέπομαι	—	ντράπηκα	—
παθαίνω	ἔπαθα	—	(κακο) παθήμενος
παίρνω	πῆρα (βλ. πίν. 12)	πάρθηκα	παρμένος

Ἑνεστώτας	Ἀόριστος		Μετοχή Παθητική
	Ἑνεργητικός	Παθητικός	
παραγγέλλω	παράγγειλα	παραγγέλθηκα	παραγγελμένος
παραγγέλλω			
πάω βλ. πηγαίνω			
πετυχαίνω	πέτυχα	—	πετυχημένος
πέφτω	ἔπεσα	—	πεσμένος
πηγαίνω	πῆγα		
πάω	(βλ. πίν. 12)	—	—
πίνω	ἤπια (βλ. πίν. 12)	πιώθηκα	πιωμένος
πλένω	ἔπλυνα	πλύθηκα	πλυμένος
σέβομαι	—	σεβάστηκα	—
σέρνω	ἔσυρα	σύρθηκα	συρμένος
σπέρνω	ἔσπειρα	σπάρθηκα	σπαρμένος
στέκομαι	—	στάθηκα	—
στέκω		<u>Προστακτική</u> στάσου σταθεῖτε	
στέλνω	ἔστειλα	στάλθηκα	σταλμένος
στρέφω	ἔστρεψα	στράφηκα	στραμμένος -στρεμμένος (κατα-)

Ἑνεστώτας	Ἀόριστος		Μετοχή Παθητική
	Ἑνεργητικός	Παθητικός	
σωπαίνω	σώπασα	—	—
σιωπῶ	σιώπησα	-σιωπήθηκα (ἀπο- κ.ᾠ)	-σιωπημένος
τείνω	ἔτεινα	-τάθηκα (ἀπο- κ.ᾠ.)	—
τρέπω	ἔτρεψα	τράπηκα	-τραμμένος
τρῶ(γ)ω	ἔφαγα (βλ. πίν. 12)	φαγώθηκα	φαγωμένος
τυχαίνω	ἔτυχα	—	(ἀποτυχημένος)
ὑπόσχομαι	ὑποσχέθηκα	—	ὑποσχεμένος
φαίνομαι	—	φάνηκα	(κακοφανισμένος)
φεύγω <u>Προστακτική</u> φευγε φεύγα	ἔφυγα	—	—
φταίω	ἔφταιξα	—	—
χαίρομαι <u>Μετοχή</u> χαρούμενος	—	χάρηκα	—
χορταίνω	χόρτασα	—	χορτασμένος
ψέλλω (ψάλλω)	ἔψαλα	(ψάλληκα)	ψαλμένος

**Ἀνωμαλίες στό σχηματισμό τῶν ἐγκλίσεων
τοῦ ἄσιγμου ἁορίστου**

Ἑνεστώτας	Ἀόριστος			
	Ὅριστική	Ὑποτακτική	Προστακτική	Ἀπαρέμφατο
1. ἀνεβαίνω	ἀνέβηκα	ἀνέβω ἢ ἀνεβῶ	ἀνέβα ἀνεβεῖτε	ἀνέβει ἢ ἀνεβεῖ
2. κατεβαίνω	κατέβηκα	κατέβω ἢ κατεβῶ	κατέβα κατεβεῖτε	κατέβει ἢ κατεβεῖ
3. βγαίνω	βγήκα	βγῶ ἢ νά ᾽βγω	βγές (ἐβγα) βγεῖτε	βγεῖ
4. μπαίνω	μπήκα	μπῶ ἢ νά ᾽μπω	μπές (ἐμπα) μπεῖτε	μπεῖ
5. βρίσκω	βρήκα	βρῶ ἢ νά ᾽βρω	βρές βρεῖτε	βρεῖ
6. βλέπω	εἶδα	(ἰ)δῶ	(ἰ)δές δεῖτε, δέ(σ)τε	ἰδεῖ
7. λέ(γ)ω	εἶπα	(εἰ)πῶ	πές πεῖτε, πέστε	(εἰ)πεῖ
8. πίνω	ἤπια	πιῶ	πιές (πιέ) πιεῖτε, πιέ(σ)τε	πιεῖ
9. ἔρχομαι	ἦρθα	ἔρθω ἢ νά ᾽ρθῶ ἢ νά ᾽ρθω	ἔλα ἐλάτε	ἔρθει
10. πηγαίνω	πῆγα	πάω	—	πάει
11. παίρνω	πῆρα	πάρω	πάρε πάρ(ε)τε	πάρει
12. τρώ(γ)ω	ἔφαγα	φά(γ)ω	φά(γ)ε φᾶτε	φά(γ)ει

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σελ.

1. Ἡ πρόταση	5
2. Περίοδος, ἡμιπερίοδος	15

ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ

ΟΙ ΦΘΟΓΓΟΙ ΚΑΙ ΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

Φθόγγοι καὶ γράμματα	17
Λέξεις καὶ συλλαβές	27
Τόνοι καὶ Πνεύματα	32
* Ἄλλα ὀρθογραφικά σημεῖα - Στίξη	40
Πάθη φθόγγων	48

ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ

ΟΙ ΛΕΞΕΙΣ

* Ὁ σχηματισμὸς τῶν λέξεων	58
Γενικά	58
Παραγωγή	62
Σύνθεση	74
* Ἡ σημασία τῶν λέξεων	82
Κυριολεξία καὶ μεταφορά	82
* Ὁμώνυμα	83
Παράωνυμα	84
Συνώνυμα	84
Ταυτόσημα	84

301

ΤΡΙΤΟ ΜΕΡΟΣ

ΟΙ ΤΥΠΟΙ

Τά μέρη τοῦ λόγου	87
Γενικά	87
Τά κλιτά μέρη τοῦ λόγου	96
Τό ἄρθρο	96
Τά οὐσιαστικά	99
Οἱ σημασίες καί τά εἶδη τῶν οὐσιαστικῶν	99
Τό γένος τῶν οὐσιαστικῶν	102
Ὁ ἀριθμός τῶν οὐσιαστικῶν	105
Κλίση τῶν οὐσιαστικῶν	106
Κλίση τῶν ἀρσενικῶν	109
Κλίση τῶν θηλυκῶν	122
Κλίση τῶν οὐδετέρων	132
Ἀνώμαλα οὐσιαστικά	143
Τά ἐπίθετα	151
Παραθετικά	164
Τά ἀριθμητικά	172
Οἱ ἀντωνυμίες	178
Τά ρήματα	199
Γενικά	199
Διαθέσεις καί φωνές	201
Ἐγκλίσεις καί χρόνοι	206
Ἀριθμοί καί Πρόσωπα	217
Βοηθητικά στοιχεῖα γιά τό σχηματισμό τῶν ρημάτων	219
Οἱ συζυγίες	220
Τά στοιχεῖα τοῦ σχηματισμοῦ	246
Αὔξησις	246
Θέμα, κατάληξις, χαρακτήρας	249
Τό ἐνεστωτικό θέμα	251
Τό ἀοριστικό θέμα	252
Ἡ μετοχή	261
ρήματα ἑλλειπτικά, ἀπρόσωπα, ἀνώμαλα	264

Τά ἄκλιτα μέρη τοῦ λόγου	268
Ἐπιρρήματα	268
Προθέσεις	271
Σύνδεσμοι	273
Σύνδεση προτάσεων	275
Μόρια	278
Ἐπιφωνήματα	279

ΕΠΙΜΕΤΡΟ

Πίνακες	282
Λέξεις πού γράφονται μέ μία λέξη	283
Λέξεις πού παίρνουν δασεία	284
Συντομογραφίες	285
Τά ἀχώριστα μόρια ὡς πρῶτα συνθετικά	286
Ὀνόματα πού παρουσιάζουν ἀνωμαλία ὅταν γίνονται πρῶτα συνθετικά	288
Τά ἀριθμητικά ὅταν γίνονται πρῶτα συνθετικά	288
Τά ἀπόλυτα καί τά τακτικά ἀριθμητικά	289
Συγκεντρωτικός πίνακας τῶν ἀριθμητικῶν	291
Τά θέματα	292
Τό ρῆμα στεροῦμαι	294
Κατάλογος Ἀνώμαλων Ρημάτων	295
Ἀνωμαλίες στό σχηματισμό τῶν ἐγκλίσεων τοῦ ἄσιγμου ἁορίστου	300

Σημείωση:

Τά παραδείγματα καί τά κείμενα τῆς Γραμματικῆς εἶναι παρμένα ἀπό τή λογοτεχνία καί ἀπό τόν προφορικό λόγο. Γιά λόγους ὅμως πού ἀφοροῦν τήν ἐμφάνιση τοῦ βιβλίου δέν κρίθηκε σκόπιμο νά γίνουν ὅλες οἱ παραπομπές.

Τὰ ἀντίτυπα τοῦ βιβλίου φέρουν τὸ κάτωθι βιβλιοσῆμο γιὰ ἀπόδειξη τῆς γνησιότητος αὐτῶν.

Ἀντίτυπο στερούμενο τοῦ βιβλιοσήμου τοῦτου θεωρεῖται κλεψίτυπο. Ὁ διαθέτων, πωλὼν ἢ χρησιμοποιοῦν αὐτὸ διώκεται κατὰ τὶς διατάξεις τοῦ ἀρθροῦ 7 τοῦ Νόμου 1129 τῆς 15/21 Μαρτίου 1946 (Ἐφ. Κυβ. 1946, Α' 108).

ΕΚΔΟΣΗ Α', 1978 (VII) — ΑΝΤΙΤΥΠΑ 320.000 ΣΥΜΒΑΣΗ 3060/8-6-1978

ΣΤΟΙΧΕΙΟΘΕΣΙΑ : Γ. ΤΣΙΒΕΡΙΩΤΗΣ Ε.Π.Ε.

ΕΚΤΥΠΩΣΗ — ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ

Κοινοπραξία : ΔΗΜ. ΚΑΤΣΑΒΡΙΑΣ & ΣΙΑ Ο.Ε. — ΣΚΟΡΔΑΣ — ΓΡΥΛΛΗΣ Ο.Ε.

